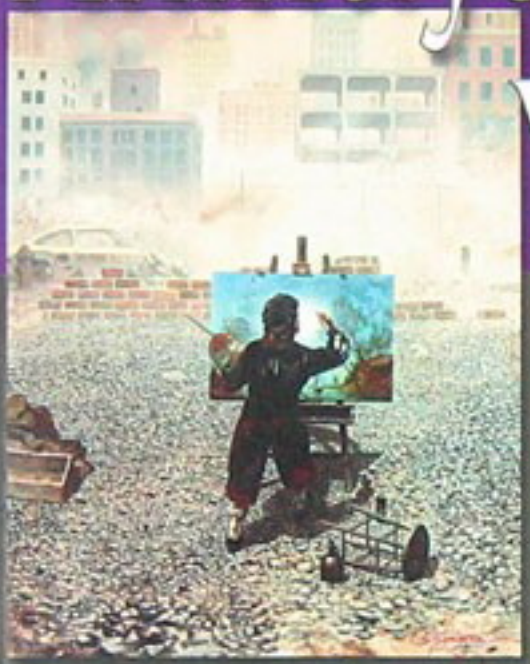
Akıntıya Karşı Yazılar

Fikret Başkaya

TÜRKİYE VE ORTA-DOĞU FORUMU VAKFI
OZGUR UNIVERSITE

TÜRKİYE VE ORTADOĞU FORUMU VAKFI
ÖZGÜR ÜNİVERSİTE

Özgür Üniversite Kitaplığı: 36

Fikret Başkaya Tolu Eserler: 9

© Maki Basın Yayın

Yayına Hazırlayan
İsmet Erdoğan

Kapak Tasarım
Ali İmren

Teknik Hazırlık
Maki Basın Yayın

1. Baskı
Öteki Nisan - 1995
2. Baskı
Ocak - 2003
3. Baskı
Mart-2004
4. Baskı
Ekim-2005
Maki Basın Yayın

Basım Yeri
Cantekin Mat. Yay. Ltd. Şti.
Tel: (0 312) 384 34 35

Maki Bas. Yay. Dağ Ltd. Şti.
Menekşe 2 Sokak 16/8
Kızılay - ANKARA
Tel: (0 312) 418 32 41
Fax: (0312) 418 32 87
İstanbul Şube Kumbarıcı Yokuşu 115/3
Beyoğlu/İSTANBUL
www.ozguruniversite.org
Email ozguruniversite@ozguruniversite.org

ISBN: 975 - 8449 - 19-2

AKINTIYA KARŞI YAZILAR

Fikret BAŞKAYA

4. Baskı Ekim-2005

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7
Önsöz 13

İDEOLOJİ

"Reel Atatürkçülük" ve Atatürkçü "Solcuların" Sefaleti 19
Laiklik, Atatürkçülük, Dinci Gericilik Üzerine 22
"Başıyla Yürüyen, Ayağıyla Düşünen Türk Aydını" 26
Avrupa - Merkezcilik 34
Piyasacı Aydınların Sefaleti Üzerine 36
Bilime İhtiyacı Olanlar Veya Yöntem Üzerine 39
Üniversiteye Son Darbe 43
Rahatı Kaçan Diplomalılar 46
İkiyüz Yıllık İkiyüzlülük 49
Üniformasız Askerler ve "Küçük Demokrasi" 53
"Şovenizmin Her Türlüsüne Karşı Olmak" Ne Demektir? 56
YÖK'lü Türkiye 59
Neden Resmi İdeoloji? 63
Nobel Ödüllü Bir "Chicago Çocuğunun" Marifetleri... . . 66
Eğitimin İşlevleri Üzerine 69
Bilim Haysiyeti, Çürüme, Çernobil vs. Üzerine... . 73

EKONOMİ

Özelleştirme Neye Yarar? 79
Kalkınma Masalı 82
Yağma ve Talanın Beş Yüz Yılı 85
Enflasyon Oyunu 89
Ultraliberalizmin İflası 92
"Serbest Piyasa Ekonomisi Efsanesi" 95
Enflasyon Cephesinde Yeni Bir Şey Yok 97
Neoliberalizmin İflası 101

Kapitalizm, Sömürü, Irkçılık Kâr, Döviz vs. Üzerine 105
Özelleştirme Tartışmasının Cüceliği 108
Kalkınmacı Retorikten Yeniden Kompradorlaşmaya 112
Daha Çok Devletten, Daha Az Devlete 116
Yeniden Kompradorlaşmanın Adı: Değişim 119
Özelleştirme: Bir Yeniden Kompradorlaşma Aracı 123
"Acı Reçete" Neye Yarar? 127
"Söylediğimi Yap, Yaptığımı Yapma" 131
"Pazar Ekonomisi" Retoriği (I) 133
"Pazar Ekonomisi" Retoriği (II) 136

POLİTİKA

Askeri Cumhuriyet 141
Düzen Partilerinin İflası 144
Burjuva Partilerinin Misyonu 147
Daha Çok Halk, Daha Çok Hak, Daha Az Devlet! 150
Neden 'Devlet Terörü' Rejimi? 154
"Sivillerin" Sefaleti 158
Büyük Hırsızlar, Küçük Hırsızlar, Devlet, vs Üzerine 161
Baylar Ayağa Kalkın, Dünya Değişti 164
Müflis Devlet Partileri 167
Devlet Fetişizmi 170

SENDİKALAR

Sendikaların Çıkmazı 175
Sendika Bürokrasileri: Sermayenin İşçi Sınıfı İçindeki Kaleleri 178
Ücret Sendikacılığının Sefaleti 181
Emek Tacirleri 184

MUHTELİF

Olimpiyatlar Kimin Oyunu 191
Reklamların Ve Lotaryanın Çürüttüğü Toplum 194
Birleşmiş Milletler Örgütü 197
Amerikan Dünya "Düzeni" 200
Rakamlarla Dünya Düzeni 203
Uydu Devletin Dış Politikası 207
Tüketiyorum Öyleyse Varım 210
Düşünce Özgürlüğü Üzerine 213
Felaket Geliyorum Diyor 215
Gazete Bayileri Bakkal, Sanatçılar Satış Memuru Olurken... 218

SUNUŞ

Türkiye tarihinin hiç bir aşamasında bir "aydınlanma dönemi" yaşanmadı. Bunun başlıca iki nedeni vardı: Birincisi, geleneksel hakim sınıflardan bağımsız "modern sınıflar" sahneye çıkıp, kendi toplumsal projelerini dayatamadı. Bizde modern toplumun temel sınıfı olan kapitalist sınıf da devlet serasında yetişti, yetiştirildi. Böylesi bir kapitalist sınıfın, burjuvazi, kimliği ve kişiliği olamazdı. Vesayet altında büyüdü ve vesayet altında kalmaya devam etti, ediyor. İkincisi, Cumhuriyetin yarısömürge bir imparatorluğun adamları tarafından bir darbeyle kurulması, bir çok Üçüncü Dünya ülkesinden farklı olarak, bir anti-sömürgeci, anti-emperyalist bilincin ve mücadele geleneğinin oluşmasını da engelledi. İşte bugün karşı karşıya olduğumuz tablo, bu iki olumsuzluğun diyalektiği olarak tezahür ediyor. Her şey devlette başlayıp, devlette bitiyor. "Kutsal Devlet" dışında hiçbir şeyin yaşamasına izin verilmiyor. Her şey kutsal devlet için yapılıyor ve toplumsal sınıflar, en iyi koşullarda, devlet tarafından sahnelenen oyunda figüran olarak kullanılıyor. Elbette her şey devletle başlayıp devlette bitince, gerçek durumu anlayıp, anlatması gerekenlerin de beyinleri boşalıyor. Aydın rolü oynaması gerekenler de en iyi koşullarda "devlet aydını" olabiliyor. Bunlara, "aydın olmaya memur edilmişler taifesi" de diyebilirsiniz... Dolayısıyla asıl bulunulması gereken zeminin karşıtı bir yere savruluyorlar ve gerçek aydının inkârı durumuna geliyorlar.

Fakat bir haksızlık da yapılarak, gerçek aydın kavramıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan "diplomalı memurin taifesine" bol keseden "aydın" payesi bahşediliyor. Bu kesim, devletin bir

parçası ve onun ideolojisinin üreticisi ve yayıcısı olmanın ötesine geçemiyor, geçmesi de mümkün değildir. Gerçek aydın ve bilim adamından yoksun bir toplumda, kavramların da içi boşaltılmış durumdadır. Elbette içi boş kavramlar sanıldığı kadar işlevsiz ve işe yaramaz değildir. Birilerinin işine yarıyor ve onlar tarafından da sıkça kullanılıyor. Böyle bir siyasal-toplumsal çerçeve geçerliyken, ne özerk kafalar, ne de özerk kurumlar ortaya çıkabilir, nitekim çıkamıyor. İnsanlar genellikle bir "yurttaş bilincinden" çok bir sığıntı bilinci, bir çeşit "misafir bilinci" taşıyor ve öyle "yaşıyor". Ne bir radikal sınıf mücadelesinde, ne de bir anti-sömürgeci, anti-emperyalist mücadelede sahneye çıkmamış olan kitle, olup-bitenlere uzaktan bakıyor ve hiçbir hayati dönemeçte müdahale gücünü ve yeteneğini ortaya koyamıyor, kendi projesini dayatamıyor... Bu durumda toplum da "devletin toplumu" oluyor... Dolayısıyla, ilişki tersine dönmüş durumdadır. Her şey toplumsal sınıfların dışında ve onların istencinden bağımsız olarak cereyan ediyor. Ne yapılıyorsa devlet tarafından yapılıyor ve devlet tarafından yapılanlar da "halkın iyiliği" için yapılıyor...

Toplumsal sınıfların örgütleri gibi görünenler (sendikalar, "demokratik kitle örgütleri", dernekler vb.) de aslında birer devlet örgütüdür. Sadece bunlar değil, siyasi partiler de devlet partisidir. İstediklerinde parti kurarlar, istediklerinde kurdururlar, istedikleri zaman da kapatırlar. Bugüne kadar toplumsal sınıfların özgür iradesiyle ve onlar tarafından kurulan hiçbir siyasi partiye yaşama şansı verilmemiştir. Buradaki zihniyet şudur: "parti gerekiyorsa onu da biz kurarız, kurdurturuz..." Böyle bir rejim söz konusuyken, "demokrasi", "hukuk devleti", "laik cumhuriyet" gibi kavramların sıkca kullanıyor olmasının herhangi bir kıymet-i harbiyesi olabilir mi?

Son zamanlarda her şey ayan-beyan ortaya çıkmaya başlıyor: Demokratik kitle örgütü diye sayılan örgütlerin ne kadar "demokrat", nemenem "kitle örgütleri"; "sivil toplum örgütü" denilenlerin de ne kadar "sivil" oldukları; "bilim adamı" denilenlerin gerçek bilime kaç fersah mesafede oldukları ve

diplomalıların sefaleti açıkca ortaya çıkıyor. "Demokratik" sıfatı yakıştırılan "kitle" örgütleri emirle miting ve gösteriler yapıyor, bildiriler yayınlıyor ve kışla disiplinine uygun davranmakta kusur etmiyor... Aslında bizde "sivil" dendiğinde, devlet aygıtının üniformasız adamları kastedilir... Bu da kendi dışında hiçbir şey tanımayan, hiçbir özerk gücün yaşamasına izin vermeyen bir zihniyetin geçerli olduğu rejimin meşrebine uygundur.

İki yüz yıldır bir "modernleşme", "çağdaşlaşma" daha sonra "kalkınma" retoriğiyle, hem kitleyi oyalamayı, hem de kendilerini aldatmayı başarmışlardır. Hâlâ "çağdaş uygarlığın" peşinde olduklarını söyleseler de artık bu kavramlara pek gönderme yapmıyorlar. Zira, küresel kapitalizm çağında artık bu tür kavramlara da yer yok. Küresel kapitalizmin parolası, "uyumdur". Uyumlu olmak, uysal olmayı ve öyle olur-olmaz taleplerle ortaya çıkmamayı gerektirir. Dünya ekonomisine uyum sağlayacaksınız... Kurtuluşunuz çokuluslu şirketlerden geçiyor. Piyasa ekonomisi her derde devadır. Üstelik, piyasa ekonomisinin alternatifi de yoktur... Artık slogan, "Tek yol piyasa" olarak formüle ediliyor. Türkiye için böylesi bir tercih yapmak demek, yeniden kompradorlaşmaya razı olmak demektir. Ve bugün Türkiye'de geçerli rejimin artık "uyum" dışında hiçbir kaygısı yoktur. Neoliberal paradigma geçerliyken, devletin yegane işlevi, çokuluslu şirketlerin, büyük sermayenin önünü açmaktır. Öyle, bir zamanların "refah devletinde", "ulusal kalkınmacı devlette" olduğu gibi, işsizlikle, açlıkla, konutsuzlukla, gelir dağılımını iyileştirmekle vb. bir ilgisi yoktur. Bunlar piyasaya havale edilmiştir... Bir tarafta serbest pazardan sözediliyor ama bu yoksulları kandırmak için yapılıyor. Zira, bugün en büyük yüz ekonomiden ellisi devletlere ait değil. En büyük yüz ekonomiden ellisini çokuluslu şirketler (Transnasyonaller) oluşturuyor. En büyük iki yüz çokuluslu şirketin (Transnasyonalin) dünya ticaretine yön verip denetlediği bir dünyada "serbest ticaret" sloganının da ne anlama geldiği ortadadır. General Motors'un yıllık cirosunun Danimarka'nın, Exxon'un cirosunun Norveç'in, Toyota'nın cirosunun da

Portekizin milli gelirinden (GSMH) fazla olduğunu hatırlatmaya gerek var mı? Böyle bir dünyada "serbest pazar" çokuluslular için "serbest" demek değilse nedir?

Bugün Türkiye'de ve yeniden-kompradorlaşma tercihi yapmış diğer Üçüncü Dünya ülkelerinde, devletlerin başlıca işlevi: Çokuluslu şirketlerin faaliyetine uygun bir ortam yaratmak; emperyalist sömürü ve yağmayı güvence altına alacak düzeyde, makroekonomik dengeleri kurmaya imkân veren ekonomik politikaları uygulamak (elbette bu konuda neyi nasıl yapacaklarını da emperyalizmin adamlarından öğreniyorlar... İstikrar programları, yapısal uyum programları, "dışa dönük model", "dünya ekonomisiyle bütünleşme" vb. de olduğu gibi): nihayet muhalefeti ve muhalifleri etkisizleştirmekle sınırlıdır ki, böyle bir devletin meşruluk temeli olamaz.

Siyasi otorite tarafından dizginlenmediği, denetimden çıktığı, gemlenmediği zaman kapitalizm aslına rücu eder ve tipik bir kapitalist ekonominin geçerli olması, bir çeşit "mafya düzeninin" geçerli olması demektir. Bugün mafya olarak tanımlananla "mafya olmayan" arasındaki sınırın hızla silikleşmesi, doğrudan bu durumla ilgilidir. Genel ahlaki çöküşün, her şeyin metalaşıp soysuzlaşmasının çeteleşmenin vb. gerisinde, geçerli neoliberal paradigma ve ona bağlı politikalar yatmaktadır. Bu itibarla geçerli "daha az devlet, daha çok özel teşebbüs" sloganını, "daha çok özel teşebbüs, daha çok sömürü, daha çok ahlaksızlık" olarak da ifade etmek mümkündür. Zira, kapitalizmde ne bir ahlak, ne de öyle bir kaygı söz konusu değildir. Yegane ereği sömürmek, yağmalamak, talan etmek, ama elde ettiğini de yine kâr için üretime dönüştürmek olan bir üretim tarzında bir ahlak kategorisi mümkün değildir.

Bugün dünya ölçeğinde geçerli temel strateji, "küresel püskürtme" stratejisidir ki, işçi sınıfını, emekçi halkı, ezilen halkları bulundukları mevzilerin daha gerisine atmayı amaçlamaktadır. Elbette sürekli olarak toplum çoğunluğunu marjinalleştirip, dışlayan bir kapitalist egemenlik, kaçınılmaz olarak dışlananların, işsizlerin, yoksulların, velhasıl "dünyanın la-

netlilerinin" tepkisiyle karşılaşacaktır. Dolayısıyla püskürtülenlerin püskürttüğü bir dönemin açılması eşyanın tabiatı gereğidir ve kaçınılmaz olarak gündeme gelecektir. Neoliberalizmin ideologları istedikleri kadar "tarihin sonundan", "yeni dünya düzeninden", "küreselleşmeden" söz etsinler, başına "post" gelen kavramları dillerine dolasınlar, saldırı-karşı saldırı ya da ikili-hareketin diyalektiği kendini dayatacaktır. Yine de elimizi çabuk tutmamızı gerektiren bir durum söz konusu: Zira, sermaye uygarlığı sadece ekonomik-toplumsal yıkımlar ortaya çıkarmakla kalmıyor, aynı zamanda ekolojik felaketlere de neden oluyor. Her türlü yaşam ve bizzat insan soyu ve onun binlerce yıldır ürettiği uygarlık da artık tehdit altında bulunuyor...

Böylesi bir dönemeçte eski kavramlar, eski yaklaşımlar, eski mücadele yöntemleri artık işe yaramaz durumdadır ve yeni başlangıçlar, yeni mücadele yöntem ve araçları yaratmak, eşitlikçi, özgürlükçü, demokratik, doğayla az çok uyumlu, toplumun ekonominin ve sermayenin baronlarının hizmetinde değil de, tam tersine, ekenominin ve ekonomik faaliyetin toplumun hizmetinde olduğu bir uygarlığın yolunu aralamak, bu amaçla da ayağa kalkmak durumundayız. Bu aynı zamanda insan haysiyetini restore etmek için de bir zorunluluktur.

Bu kitapta yer alan yazıların çoğu, *Özgür Gündem Gazetesin*'de (1992 ve 1993) bir kısmı da *Evrensel Gazetesin*' de yayınlanmış yazılardan seçildi. Bütünü kavrama çabasının ürünü olan buradaki yazılar, genellikle aydınların sefaletini, resmi ideolojiyi, neoliberalizmi, daha genel olarak "resmi paradigmayı" teşhir etmek üzere kaleme alınmıştır. Benzer veya yakın içeriktekiler olabildiğince bir araya getirilmeye çalışıldı. Okuyucu doğal olarak, ele alınan sorunlar ve yazı başlıklarıyla, yazıların hacmi arasında bir uyumsuzluk görecektir. Bu durum "gazete yazısı" olmanın dayattığı bir *zorunluluktur*. Yine de kısa bir yazıda bile bir şeylerin anlatılabileceğini kanıtlamaya çalıştığımı söyleyebilirim. Bir başka sorun da, yazıların yazıldığı döneme ait problematiğin bugün geride kalıp kalmadığıyla ilgilidir. Ne yazık ki, yazılar eskimiyor ve kısa

dönemde de eskimesi pek olası görünmüyor. Bu yüzden de yayınlanmalarında yarar olduğu kanaatindeyim. Yine de burada söz konusu edilen sorunların olabildiğince çabuk aşılması ve yazıların da aynı çabuklukla eskimesi en içten dileğimdir.

Kardelen, 9 Haziran, 1997

ÖNSÖZ

"Akıntı" Üzerine Notlar

"Emperyalist merkezlerde yeni bir 'rasyonalizasyon planının' devreye sokulması gündeme geliyor. Bu yeni yönelişten de başta Üçüncü Dünya'nın yoksulları olmak üzere, dünya emekçileri için iyi şeyler beklemek sadece bir yanılsama olabilir"

Bu kısa önsözün yazıldığı tarihten tamı tamına on sene önce, akıntıya karşı, Fikret Başkaya böyle yazıyor.

"Akıntının" en güçlü dayanaklarından birisini "yanılsamalar" oluşturuyor. Yanılsama olgusu, ideoloji kurgusunun en önemli parçası; öyle ki, günümüzde o olmadan ideolojinin egemenliği eksik kalıyor. Karşı durduğumuz, durmaya çalıştığımız akıntı, bu yanılsamanın etkisiyle seyredilesi bir doğa harikasıymış gibi algılanabiliyor. Ve kimi zamanlarda böylesine bir algı bozukluğu akıntıya eklemlenme ile sonuçlanabiliyor. Törenli ya da törensiz bir şekilde gerçekleştirilen biatın ardından karşı duruş, bir o kadar zor ancak, bir o kadar da zorunlu hale geliyor.

Zaman, bu aşağılık akıntının en büyük yardakçısı; hızla geçiyor.

Sekiz ile on sene önce yazılmış yazılar bu aşağılık yardakçının tüm gizleme çalışmalarına rağmen tazeliğini koruyor. Tarihleri değiştirin, nitelikleri değişmiyor ve güncelliğini acı bir şekilde korurken, öznelerini yitiriyor.

Akıntıya karşı duruş önce akıntının has özneleri tarafından cezalandırılıyor. '94-95'i Başkaya, Haymana Cezaevin'de 2001-2002'yi Kalecik Cezaevin'de geçiriyor.

...

Yalnızlaşıyor

...

Özneler; özne olabilmenin verdiği sorumluluğu taşımaktan yorgun ve sorumsuz özneler, akıntının birer parçası olduğunda akıntıya karşı durabilmenin sorumluluğu daha da artıyor: İnsan orada duruyor.

...

Fikret Başkaya, 2002 yılının 28 Haziranında cezaevinden çıkışının ardından ilk kez 1997 yılında yayımladığı bu kitabını tekrar yayınlamaya karar verdiği günlerde, özne kaypaklığını ve on yıl sonraki akıntının niteliğini *"kendimi hiç bu kadar yalnız hissetmemiştim"* sözleriyle dile getiriyor.

Acı.

Acı ve öğretici. Her şeye ve hatta böylesine bir yalnızlığa karşın akıntıya karşı olmanın-olabilmenin sorumluluğunu tanımlıyor.

İşte İnsan Burada Duruyor.

...

İnsanın ve insana dair tüm değerlerin karşısında yer alan her şeyin güçlendiğini görüp, bu "güçlenişin" yarattığı çöküşün anbean duyumsadığımızda bir de "diğer" korkularımızla mücadele etmemek mümkün mü?

80'lerde ideolojik karşı saldırı cicili "küreselleşme" adını alıyor. Resmi ideoloji tüm argümanlarını yeni döneme uygun olarak "restore" etmeye çalışırken, ekonomik adaptasyon programının yazılmasında mürekkep yerine kan kullanılıyor. Bu akıntıda ancak birkez yıkanılırken tarih yineleniyor; faşizm...

Zor; Akıntının Büyüsü.

Büyüye bilim yaftası asılarak güçleniyor. Öyle imiş gibi sanılma büyünün ironisi.

Öyle bir ironi ki bu yaşamın her alanı ile dalgasını geçerken yaşamı yok etmeye, toplumu topluluğa indirgemeye yükümlü: Üniversitelerden aydınlara, kültürden sanata, eğitimden sağlığa... Önüne çıkan ne varsa dizginlenemez bir iştahla hepsini yutuyor. Bir alan temizleme operasyonu bu; sellerin ardından arta kalanları anımsayınız: Canlılık dışında her şey.

"Özelleştirme neye yarar?" diye soruyor Başkaya, dokuz yıl önce. Bugün bunun yanıtını vermek daha kolay ne var ki "doğru" yanıtların sayısında azalma var: Azalanlar, akıntıya kapılmayanlar.

Derinleşen Yoksulluk, Artan Açlık...

Açlara bir kahramanlık masalı: Adı "devlet", anlatan "siyaset".

Siyaset bir katil aracı; düşünceyi aklı ve bilinci, insanı ve toplumu, yaşamı, doğayı.

Vesaireyi.

Ve akıntıyı durdurabilecek ve *yaşanılır bir toplum projesi geliştirebilecek yegane güç işçi sınıfıdır*. Ve o gün geldiğinde *kitlelerin yolunu açacak devrimci önderliklerin varlığı son derece büyük önem kazanacaktır*.

Tolga Ersoy

İDEOLOJİ

"Reel Atatürkçülük" ve Atatürkçü "Solcuların" Sefaleti

Türkiye'de **"aydınlar"** Atatürkçüdür. İşin kötüsü, **"solcuların"** ezici çoğunluğu da Atatürkçüdür. Eğer Atatürkçülük sadece bu kesimlerle sınırlı kalsaydı, sorun pek önemli sayılmayabilirdi. Türkiye'nin egemenleri, para babaları, emperyalizmin işbirlikçileri, işkencecileri, velhasıl herkes Atatürkçüdür. Kan emiciler, ayrıcalıkların sürmesini meşrulaştıran politikacılar, Amerikancı generaller vb. Atatürkçü, **"aydınım"** diyen Atatürkçü, solcu da Atatürkçü... Garip gelebilir, ama emperyalistler de Atatürkçüdür... (Batı burjuvazisinin neden Atatürk hayranı olduğunun açıklamasını ileriki bir yazımda yapacağım).

Bu işte bir gariplik yok mu? Hem sömürücüler hem de sömürüye karşı olanlar nasıl oluyor da aynı ideolojiye dayanıyor? Bir ideoloji, ya ezilen, sömürülen, baskı altında tutulanların kısaca, mazlumların ideolojisidir, ya da karşı kutupta yer alanların ideolojisidir. Türkiye'de böyle şeyler olur... Zira Türkiye, dünyada aydını (diplomalısı demek daha uygun) en cüce olan ülkelerden biridir. Diplomalı burada bir edeb-i kelâm (euphémisme) yaparak, yukarıda işaret ettiğim çelişkiyi aşmak için **"gerçek"** ve **"sahte"** Atatürkçülük ayrımını devreye sokuyor. Cüce **"aydın"**a göre, Atatürkçülüğün iki türü söz konusudur. Birincisine (kendi yorumudur) göre, Atatürkçülük emperyalizm karşıtlığıdır, tam bağımsızlıktan yana olmaktır, mazlum halkların kurtuluşundan yana olmaktır, **"halkçılık"**, halk egemenliğidir, ilericiliktir, **"Batı uygarlığını yakalamaktır"** vb. Bir de Atatürkçülüğün sahtesi vardır ki, işlerin kötüye gitmesinden sorumlu olanlar, sahte Atatürkçülerdir... Gerçek

Atatürkçülük geçerliyken işler yolunda gidiyor... Ne zaman ki gerçek Atatürkçülükten uzaklaşılıyor, doğru yoldan ayrılınıyor o zaman işler sarpa sarıyor. Cüce aydın dünyayı ve içinde yaşadığı toplumu anlamaktan aciz olduğu için, kendini kafaları bulandırma misyonuyla sınırlıyor. Misyonları kafaları bulandırmak olanların kendi kafaları da kaçınılmaz olarak karışıktır (Aldatanın aldanması). Atatürkçülüğe haketmediği meziyetleri ve içerikleri vehmetmesi bu yüzdendir. Elif, bâ'da kırk hata yapan cüce aydının kuruntusunun aksine, eğer bir "sahte Atatürkçü" varsa o, kendisidir. Kuruntuları bir şeye yarıyor: Sömürü düzenini meşrulaştırmak, bu amaçla kafaları bulandırmak... **"Reel sosyalizm"**, **"gerçekte var olan kapitalizm"** (reel kapitalizm) de olduğu gibi, bir de reel Atatürkçülük vardır ve reel Atatürkçülük, fanatik Batı hayranlığı, kendi halkını ve onun kültürünü hor görmek, **"kendi"** insanında olumlu hiç bir şeyin olmadığına inanmak, sömürü, demokrasi düşmanlığı, halka derin bir güvensizlik, bir toplumun geriliğini onun kültüründe görme, dolayısıyla kendi halkı ne kadar kimliksizleştirilir, ne kadar kültür ve kimlik erozyonuna uğrarsa ve "batıya benzerse", işlerin iyiye gideceğine inanmaktadır... Zaten, diplomalının aldığı eğitim, taşıdığı bilinç, onu kitleden mümkün olduğunca uzaklaştıracak, kitleye yabancılaştıracak biçimde kurgulanmıştır. O kadar ki, neredeyse, "halktan kopuğum o halde aydınım" demektedir... O halde "gerçek Atatürkçüler", (reel Atatürkçüler), ülkeyi en çok sömüren, en çok yağmalayan, en çok kaynağa el koyan para babaları çevresi ve siyasi iktidarı elinde tutanlardır. Bu ülkede siyasi iktidara ortak olmak, zenginliğe de ortak olmaktır. Dolayısıyla, reel Atatürkçüler ve Atatürkçülükten çıkarı olanlar, holdinglerin patronları, büyük tüccarlar, büyük müteahhitler, yeraltı dünyasının büyükleri, gerçek ve hayali ihracatçılar, finans sektörünün büyükleri küçükleri, oligarşinin üyesi durumuna gelmiş generaller, sermaye ile iç içe faaliyet gösteren ve asıl işlevleri sömürü düzenini ve toplumsal ayrıcalıkları meşrulaştırmak olan burjuva politikacılar, bürokrasinin yükseklerı vb. dir. Egemen ideoloji şarlatanlığı yapmak, resmi ideoloji üretmek, aydın olmanın karşıtı bir

zeminde yer almaktır. Ne ki, Atatürkçü solcunun durumu daha da **"üzücüdür"**. Referansı burjuva ideolojisi ve onun azgelişmiş bir ülkeye ithal edilmiş versiyonu olan bir sol olabilir mi? Bizde oluyor... Elbette sonuçları da hüsran oluyor... Bir adam nasıl hem solcu hem de Atatürkçü olabilir? Referanslarını sömürü, baskı ve işkence düzeninin ideolojisinin oluşturduğu **"sosyalistler"** kitleyle nasıl bağ kurabilir? Kendi halkını ve onun kültürünü gerici görmeyi fanatik bir **"ilke"** haline getirmiş bir siyasi akım kitleyle nasıl bütünleşebilir? Türkiye'de solun halktan bunca kopuk oluşunun ve kitleye yabancılaşmasının bir nedeni yok mudur?

Atatürkçülükle olan şecere zinciri koparılmadan, ideolojik bağımlılık aşılmadan, işçi sınıfıyla ve öteki emekçi katmanlarla sağlıklı ve kalıcı bağlar kurmak mümkün olmayacaktır. Bir kişi kendine aydınlığı yakıştırdı diye aydın olmaz. Aynı şekilde kendini solda saydı diye de solcu, sosyalist olmaz. Bu onun kendi hakkındaki kuruntusundan başka bir şey değildir. Gerçek aydın olmanın koşullarından biri egemen ideolojiden (Türkiye'de resmi ideoloji) uzaklaşmaktır. Fakat bu kadarı da aydın olmak için yeterli değildir. Sosyalist olmak daha da öteye gitmeyi gerektirir. Bir adamın ezilen sınıfın safında yer alması onun sosyalistliğinin kanıtı olamaz. İnsanlığın bugüne kadar ürettiği ilerici kültürü özümsemesi, sınıflı toplumun pisliklerinden arınması da gerekir ve bu zor bir şeydir. Türkiye'de kendilerini sosyalistliğe yakıştıranlar yazık ki bu düzeyin oldukça gerisinde bulunuyorlar. Bir burjuva ideolojisi ve Türkiye'de sömürü düzeninin egemen ideolojisi olan Atatürkçülüğe eleştirel yaklaşmaktan aciz olanların **"solcu"** sayılmaları ne demeye geliyor? Yıllardır kişiyi putlaştırmayı, kişiye tapınmayı, yalan üretmeyi **"ilericilik", "aydınlanma", "kalkınma", "çağdaşlaşma"** dahası **"solculuk"** olarak görmekte direnen diplomalılar! Artık yaptığınız zihinsel manipülasyonlar işe yaramayacak ve işiniz eskisi kadar kolay olmayacak...

Gündem / 12 Temmuz 1993

Laiklik, Atatürkçülük, Dinci Gericilik Üzerine

1. Prekapitalist dönemin uygarlıklarında egemen ideoloji dine, kapitalist toplumda rasyonalizme dayanır. Her üretim tarzında ekonomik altyapı ile ideolojik-politik üstyapı arasında bir uyum olmak zorundadır. Prekapitalist döneme ait ideoloji ve kurumlar kapitalist temelle uyuşmaz. Bu yüzden kapitalist üretim ilişkileri geçerliyken, laiklik bir tercih sorunu değil, sistemin sağlıklı işleyebilmesinin, o "olmazsa olmaz" koşuludur.

2. Türkiye hiç bir zaman gerçek anlamda laik olmamıştır. Laik olduğu resmi ideoloji tarafından ilan edilmiş, bir kısım insanlar da buna inanmıştır... Cumhuriyetle birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Şeyh-ül-islâmlık kurumu önemi ve etkinliği törpülenerek, Diyanet İşleri Başkanlığı'na dönüştürülmüştür. Devlet aygıtı içinde Diyanet İşleri Başkanlığı diye bir kurumun bulunması bile başlı başına Türkiye'nin laik olmadığını gösterir. Böyle bir kurumun varlığı demek, devletin öteki dinler ve farklı mezhepler, hiçbir dine ait olmayanlar, ateistler vb. karşısında tarafsız olmadığını gösterir. Müslümanlara ve onların bir bölümüne (sünni müslümanlara) sözde dini hizmet vermek için, müslüman olmayan, sünni olmayan, bir dine tabi olmayanlardan vergi toplanıyor.

3. Laiklik söz konusu olduğunda, temel kural devletin dine, dinin de devlete karıştırılmamasıdır. Oysa, devlet baştan beri dine karışa gelmiştir. Tek parti diktatörlüğü döneminde (1923-1946-1950) din baskı altına alınmıştır (Atatürkçü aydınlar, laikliği dinin baskı altına alınması olarak anladıkları için, bu dönemi laikliğin altın çağı sayarlar). 1946-1950 öncesinde egemenlerin çıkarları dinin baskı altına alınmasını gerektiriyordu. O dönemde dini gericilik bilinçli olarak abartılmıştır. Her an

ortalığı kana bulayacak bir kara tehlike olarak gösterilerek, topluma korku salınmıştır. Bir çeşit hayali düşman yaratılmış, insanlarda böyle bir düşmanın varlığına inandırılmışlardır. 1950'den sonra, **"küçük demokrasiye"** geçişle birlikte, din egemenler tarafından manipüle edilecektir... Yeni dönemde egemenlerin çıkarları dini kullanmayı gerektiriyordu. Bu dönemde gerici egemen sınıf ittifakı egemen düzeni ayakta tutmada dini, ideolojik bir araç olarak kullanmışlardır. Asıl gerici olan kullanılan yobazlar değil, dini bir ideolojik araç olarak kullananlardır. Diplomalılar henüz bu gerçeği kavrayacak düzeye çıkamadılar.

4. Dini kullananlar Atatürkçülerdir. İktidarda her zaman onlar vardı. Bu güne kadar Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık yemini etmeyen bir iktidar gelmiş midir? Devlet bütçesinden dine ayrılan kaynağın miktarını merak edenler var mı? Devlet bütçesinden dini amaçlar için bu kadar kaynak ayıran bir başka "laik" ülke var mıdır?

5. Türkiye'de egemen Atatürkçü düzen, her zaman dozunu kendi ayarladığı bir dini gericiliğe ihtiyaç duymuştur. 1950 öncesinde insanları korkutmak için dini gericiliği **"büyük bir tehlike"** olarak gösterdiler. **"Küçük demokrasiye"** geçişle birlikte, sola, ilerici güçlere karşı bir koz olarak kullanarak, toplumsal bilinçlenmenin önüne set çekmek istediler. Dini gericilik bizzat devlet tarafından beslenmekte, korunmakta, yönlendirilmektedir... Zaman zaman Atatürkçü yazarlar, bilim adamları, sanatçılar devlet tarafından katledilerek, kitlelerde tepki yaratılıyor ve resmi ideolojiye kuvvet şurubu içirmek istiyorlar... Üstelik bunlara "faili meçhul" cinayetler diyorlar. Bu arada 1977 1 Mayısındaki Taksim katliamında olduğu gibi **"faili meçhul katliamlar"** da yapıyorlar. **"Faili meçhul"** diyerek soruna mistik bir görüntü vermek istiyorlar. **"Sebeb-i meçhul"**dekine benzer bir durum varmış gibi bir izlenim yaratıyorlar. Bunlara **"faili devlet cinayetler"** demek gerekir. Atatürkçü devlet kendi adamlarını büyük bir soğukkanlılıkla "tanrılara kurban" ediyor.

6. Hâlâ, **"laik devleti koruyacağız", "laik devleti yıktırmayız"** vb. gibi sloganlar atılıyor. Bu tür sloganları atanlar, resmi ideoloji tarafından bilinçleri esir alınanlardır. Bunlar egemen düzenin oyununa geliyorlar. Laik Cumhuriyet mi var da koruyacaksınız? Siz asıl farkında olmadan, sizi oyuna getirenlerin değirmenine su taşıyorsunuz. Unutmayın ki, cinayetler size o sloganları attırmak için işleniyor...

7. Laiklik kamu kuruluşlarını dini etkilerden arındırmaktır. Dinin ve mezheplerin özerk alanına müdahele etmemektir. Onlara özerk faaliyet alanı bırakmaktır. İmam Hatip Okulları, devletten maaş alan imamlar, Kur'an kursları, zorunlu din eğitimi vb. varken bu olanaklı mıdır?

8. Türkiye'de yaşayan Müslüman halk, dini bağnazlığa hiç bir zaman itibar etmemiş, pirim vermemiştir. Bunu yüzlerce yıllık tarihiyle de kanıtlamıştır. Dini gericiliği besleyip insanların üstüne saldırtan, **"Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı"** devletin kendisidir.

9. Sivas katliamı asla dizginlerinden boşanmış, gözü dönmüş fanatik bir, güruh'un kendiliğinden hareketi değildir. Bu güne kadar olduğu gibi düpedüz devletçe örgütlenmiş bir katliamdır. Zira, karanlık işler tezgâhlamakta derin bilgileri zengin deneyimleri var... Bu acı ve utanç veren olay karşısında, **Aziz Nesin'i** desteklemek açıkça onun safında yer aldığını söylemek, aydın dürüstlüğünün bir gereğidir. Sorun, **Aziz Nesin'**den kaynaklanmıyor. Olayın gerçek boyutları kavranmadıkça, asıl sorun her zaman gözden kaçırılacaktır. Bu nedenle asıl yapılması gereken, devletin niteliği ile ilgili yanılsamalardan ve kafa bulanıklığından uzaklaşmaktır. **Aziz Nesin** orada olmasaydı da mutlaka bir bahane bulup oyunu sahneye koyarlardı. Öte yandan, resmi söylemin bir bölüğünün ileri sürdüğü gibi, bu olay devlet düşmanı güçlerin bir provakasyonu da değildir. Tam tersine devletin odağına çörcklenmiş, devlet koruyucu-kollayıcılarının, **"memleketin sahiplerinin"** marifetidir.

10. Laik Cumhuriyet diye bir şey yok. Hiçbir zaman da olmadı. Laik olmak sadece inanç özgürlüğüne değil, fikir özgürlüğüne de saygılı olmayı gerektirir. Asıl söz konusu olan bir işkence cumhuriyetidir. Ve bu cumhuriyet her şeyiyle çürümüş ve çürümeye devam etmektedir. Sorun emperyalizm kuklası bu Amerikancı cumhuriyeti korumak değil, onu gerçek bir cumhuriyete dönüştürmek için gerekeni yapmaktır.

Gündem / 12 Temmuz 1993

"Başıyla Yürüyen, Ayağıyla Düşünen Türk Aydını"

Son yıllarda aydınlarla ilgili yayınlarda bir artış görülüyor. Bu ilgi aydınların, özellikle son yüz elli-iki yüz yılda oynadıkları tarihsel ve toplumsal rolün tutarlı bir eleştirisine olanak verirse, yararlı bir başlangıç sayılmalıdır.

Bu konuda yazanların başında Yalçın Küçük geliyor. Küçük, "Aydın Üzerine Tezler"* adını taşıyan kitabında: "Türk aydını başıyla yürüyor ayağıyla düşünüyordu. Tersti; tersine çevirmeye çalıştım" diyor. Bir bakıma Marx'ın Hegel Felsefesiyle ilgili olarak yaptığının bir benzerini gerçekleştirdiğini söylüyor. İdris Küçükömer'e "İngiltere'den cevap yollayan tek kişi" olduğunu, Türk rönesansını başlatanlar arasında yer aldığını da hatırlatıyor.[1]

Küçük, çok sayıda "tez" ortaya atıyor: "Türk aydını yalnızdır"; "Türk halkı gericidir. Yenilik düşmanıdır", "Türk aydın tarihi yalnızlıktan kurtulma tarihidir", "Aydın aklıyla mücadele eden adamdır.", "Aydın aydının kurdudur", "Aydın mutlak bir yeni düzen peşinde koşan adamdır", "Tanzimat ve Cumhuriyet aydın bolluğunda değil, aydın kıtlığında doğdu", "Tanzimat düşmanlığı bir gericiliktir", "Türk aydın tarihi büyük bir dramdır", "Düş kırıklığı Türk aydınının yazgısıdır", "Türk aydın tarihi yenilik düşmanı halkı yenilikçi yapma tarihidir", "Türk aydını dış faktörlerle yüklü olarak doğdu", "Aydın yalnızlıkta yaşayabilen adamdır", "Halkçılık çaresizliktir" vb...

---

* Bu yazı Aydın Üzerine Tezler'in İkinci Kitabı yayımlanmadan önce yazıldı.

1 "Çağdaş bir Sosyolog, arkadaşım, Emre Kongar yakın zamanlarda yayınladığı bir incelemesinde, lütfedip beni de içine alarak, bazı aydınlarımızın Türk rönesansını başlattığını yazdı", s.327

Bize göre Küçük'ün ortaya attığı "tezler"in en önemlisi, Türk halkının gericiliği, yenilik düşmanı oluşu ve Türk aydınının yalnızlığıyla ilgili olandır.

Türk halkını ilerici, yenilikçi yapmak isteyenlerden, "rüşvet ve komisyon" almada ünlü, Küçük'ün aydınlarından, Fuat Paşa neden batılı devletlere (Düveli Muazzama) dayandıklarını şöyle ifade ediyor: "Bir devlette iki kuvvet olur. Biri yukarıdan biri aşağıdan gelir. Bizim memlekette yukardan gelen kuvvet cümlemizi eziyor. Aşağıdan ise bir kuvvet papuççu muştası gibi yandan bir kuvvet kullanmaya muhtacız. O kuvvetler de sefaretleridir."[2]

Küçük, bunca iddialı bir eserde bir aydın tahlili yapmıyor. Bir aydın tahlili yapılmayınca, hazırlıksız okuyucunun kimi aydın sayacağı boşlukta kalıyor. İlk başta önemli bir yöntem sorunu var; aydınlardan söz eden aydın, kendisinin de içinde bulunduğu bir gruptan sözetmiş olur. Aydın'nın kendisinin de içinde bulunduğu grup, inceleme konusu haline dönüşüyor. Sosyal bilimlerde kişisel değer yargıları büyük önem taşır. İnceleme konusu aydın'ın içinde bulunduğu grup olunca, sorun daha da karmaşık hale geliyor. Aydın'ın kişisel yargıları ister istemez ön plana çıkıyor.

Öte yandan, sosyal bilimlerde sınıf çıkarlarından bağımsız bir yaklaşım olanaksızdır. Zaten toplumla ilgili bilgi de, var olan sosyal sınıfların ve grupların çıkarlarının bir eklemlenme aracıdır. Kapitalist toplumda her toplumsal sınıfın kendi ideolojisini üretip yayacak ve sürekliliğini sağlayacak aydınlara ihtiyacı vardır. Gramsci'ye göre aydın, temel sınıfların çıkarlarını ve ideolojisini açıklayıp yayan kişidir.

Asıl önemli olan, Osmanlı toplumu gibi bir sosyal formasyonda aydın'ın konumunu ve işlevini saptamaktır. Her tarihsel dönemde ve toplumsal formasyonda "aydın" işlevine sahip bir grup bulunur. Bu aydınların konumu ve işlevi, toplum-

2 Tanzimat I."Tanzimat ve Yeni Osmanlılar" s.782

sal yapıya göre farklılıklar gösterir. Başka bir anlatımla her toplum, kendine göre "bazı bilgilere" sahip olanları aydın olarak tanımlar.

Osmanlı toplumu gibi prekapitalist sosyal formasyonlarda aydınlar, bir "Kast" oluştururlar ve hakim sınıfın bir bölümünü teşkil ederler. Dolayısıyla üretilen bilgi ya da entellektüel işlev, Kast'ın çıkarlarına bağımlıdır. Bu tip entellektüel bilginin toplumu tanıma ve anlama işlevini nasıl yerine getireceği önemli bir sorundur.

Öte yandan kapitalist toplumda aydınlar ya kapitalist ya da işçi sınıfından birinin organik aydınıdırlar. Bu noktada yenilikçi Osmanlı aydınının konumunu ve işlevini saptamak önemli bir sorundur. Bir kere "çağdaşlaşma" yada aynı şey demek olan "batılılaşma" dönemi başladıktan sonra da aydınlar bir "Kast" olmaya devam ettiler. Fakat bu, klasik Osmanlı aydın-Kast'ından çok daha küçük bir gruptu. Bir çeşit mini-kast durumundaydı. Ortada henüz ne bir kapitalist sınıf ne de işçi sınıfı olmadığına göre, yenilikçi Osmanlı aydınlarının Kapitalist topluma özgü organik aydın olmaları söz konusu değildir. Demek ki bunlar kapitalist topluma özgü aydın sayılamazlar. Prekapitalist toplumun aydını da değiller. Nitekim klasik Ulema'dan ayrıştıkları ve onları etkisizleştirdikleri ölçüde hakim "Kast" olarak ayakta kalıp varlıklarını sürdürebilirler. Ne bir katmandırlar (Kapitalizme özgü), ne de klasik kast sayılırlar (Kapitalizm öncesi döneme ait). İşte yenilikçi Osmanlı aydınlarının özgünlüğü, *sui generis bir grup oluşu* da burada ortaya çıkıyor.

Aydın, yenilikçi, ilerici yapmak istediği halka dayanmadan onu nasıl aydınlatabilir? Türk aydınlarının tarihsel krizi de burada yatıyor. Yenilikçi Osmanlı aydınları hiçbir toplumsal sınıfa dayanmadan, nasıl bir işlevi yerine getirebilirlerdi? "Hakim fikirler hakim olan maddi ilişkilerin fikri bir şekilde dile gelişinden (ifade edilmesinden) başka bir şey"[3] olmadığına göre...

3. Karl Marx, Alman İdeolojisi, s.84.

Halkın "gericiliği", "yenilik düşmanlığı" sorunsalına gelince; böyle bir "tez" bilimsel kriterlere uygun düşmüyor. Hiçbir halk için ilerici ya da gerici denemez. Değişik koşullarda kitlelerin tepkisi de farklı olabilir. Batı kapitalizminin "durdurulamayan" yayılması, baskısı ve sömürüsü sonucu yoksulluğa ve sefalete itilen kitlelerden "yenilikçilik şarkıları" söylemeleri mi isteniyor? Kapitalizmin baskısıyla maddi hayat olanaklarından yoksun kalan kitlelerin Batı yeniliklerini mehter takımıyla karşılamalarını beklemek, ölçüyü biraz kaçırmak olmaz mı? Avrupa'nın batısında sanayi kapitalizminin hızlı bir gelişme gösterdiği ilk yıllarda işçiler, fabrikalardaki makinaları tahribe yönelmişlerdi. Bu işçileri de gerici, yenilik düşmanı sayıp mahkûm mu etmek gerekiyor? Aynı şekilde, Asya, Afrika ve Amerikan halklarının kapitalist yayılma karşısında gösterdikleri direnç gericilik mi sayılmalıdır?

Önemli olan kitlelerin "yenilikçilere" karşı tepkisinin nedenlerini araştırmaktır. Y. Küçük XVI. yüzyıldan başlayarak Osmanlı Sosyal Formasyonu'nu sürekli etkisi altına alan, etkisi altına aldıkça imparatorluğun "içini boşaltan" süreçten hiç söz etmiyor. Giderek mülksüzleşen, yoksullaşan zanaatkârlara, köylülere, yenilikci Osmanlı Beyleri, Paşaları ne teklif ediyorlardı da halk kitleleri bunu reddetmişti? Küçük'ün gericilik, yenilik düşmanlığı dediği aslında bir savunmadır. Ne ki; savunma bir başına yeterli olmuyor.

Türk yenilik tarihi aslında bir sömürgeleşme tarihidir. Sürecin özgünlüğü bir autocolonisation (kendi kendini sömürgeleştirme) olmasında aranmalıdır. Yenilikci Osmanlı hakim Kast'ı bir çeşit sömürgelerdeki sömürgeci yöneticilerin işlevini üstlenmişlerdir. Dolayısıyla, Avrupa merkezli dünya görüşünün Türkiye'deki temsilcileri olmuşlardır. "Yenilikçi Hareket" üretici güçlerin yeni bir temel üzerinde gelişmesini sağlamak bir yana, varolanın da yok edilmesini hızlandırmıştır.

Aydınların yalnızlığı da yukarda kısaca değinilen durumla doğrudan ilgilidir. Batı'da yeni aydınlar (burjuva düzeninin aydınları) bir kısım "geleneksel" aydınları da yanlarına almayı

başardıkları için güçlü bir "katman" oluşturabildiler. Osmanlı'da bunun tersi oldu. Ulema'nın tamamına cephe alındı. Zaten, Ulema'nın hiç değilse bir bölüğünü yenilikçilerin yanına çekmeyi sağlayacak maddi koşullar da oluşmamıştı. Batı'da gelişmekte olan fabrika sanayi (teknolojik devrim) geleneksel zanaatları (el zanaatları) ortadan kaldırırken, öbür yandan yeni istihdam olanakları yaratıyordu. Böylece kurulmakta olan yeni düzenin savunulup meşrulaştırılması mümkün oluyordu. Osmanlı'da ortaya çıkanın tersine, Batı da ekonomik ve teknik gelişme, yeni tip aydınların hem ortaya çıkıp güçlenmesine neden oluyor, hem de ortaya çıkan bu yeni tip aydınlar ve ekonomik gelişme ideolojisi (sermaye birikimi), ikinci aşamada maddi temeli daha da güçlendiriyordu. İşte, Osmanlı'da eksik olan budur. Batı gibi olmak isteyen ve bunda çıkarı olan yenilikçi kast, toplumun daha fazla sömürgeleşmesi ve sosyoekonomik temelinin zayıflaması pahasına ayakta kalabilirdi. Öyle de oldu.

"Tezler"den biri de Tanzimat aydınının Meşrutiyet aydını tarafından suçlanmasıyla ilgili. Aynı şekilde yazar Cumhuriyet aydınının da her ikisini suçlamasını haksızlık olduğunu söylüyor. Gerçekten Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet aynı çizgi üzerinde gelişen hareketlerdir. Hepsinde ortak olan, dünya kapitalizmindeki gelişmelere edilgen bir biçimde uyum sağlamaktır.

O halde bir sonrakiler bir öncekileri neden suçlamak zorunda kalıyorlar? Nedeni çok açık: Aydınlar hep iktidarda. İktidarda olan için iktidarını sağlamlaştırmanın tek koşulu var: Kendinden öncekileri kötülemek. Nitekim, aynı yarısömürgeleşme yolunun yolcuları iktidarlarını meşrulaştırmak için hiçbir inandırıcı gerekçeye sahip değiller. Tek "gerekçeleri" kendilerinden öncekilerin kendilerinden daha "kötü" olduğunu iddia etmektir. Kendi tutarsızlıklarını, kendilerinden öncekilerin daha tutarsız olduğunu ileri sürerek haklı göstermek durumundalar...

Bir önemli nokta da Türk aydınlarının bürokrat oluşlarıyla ilgilidir. Bürokrasi manipülasyona elverişli bir yapı olduğuna

göre, böyle bir yapıdan ne tip bir aydın çıkar? Bize göre başta Tanzimatçılar olmak üzere Türk aydınlarının sürekli olarak kendi geçmişlerini suçlamalarının gözden kaçan bir nedeni var: Münevver (daha sonra aydın) ülkesinin geriliğinin farkına vardığında, Batı kapitalizmi, ülkesini biçimsizleştirip, içini çoktan boşaltmış durumdadır. İşte bu durum, onun kendi geçmişini mahkûm etmesini kolaylaştırıyor. Kendi "geriliği" ile başkalarının "ileriliği" arasındaki ilişkinin niteliğini de kavrayacak durumda olmadığı için, bütün kerametleri kendi dışında, Batı'da buluyor. Bu geleneğin sonucu olarak, kendi toplumunun geçmişiyle ilgili her şeyi yok saymak, her şeyin Batıdan menkul olduğu görüşüne sıkı sıkıya sarılmak kaçınılmaz oluyor.Türk aydınları yukarıda kısaca değindiğimiz sürecin sonucunda, ideolojik entelektüel bir bağımlılığa düşüyorlar. Ve bu bağımlılık yaşadıkları dünyayı ve kendi toplumlarını kavramada önemli bir açmaz oluşturuyor.

Y. Küçük, "gericilerin başından beri karşı çıktığı ve ilerici aydınların emperyalizmin bir senaryosu sanarak son yirmi yıldır kustuğu Tanzimat bir önemli ileri atılımdır... Tanzimat aydınla tarafından Batılılara da kabul ettirildi,"[4] diyor. Tarık Zafer Tunaya, aynı konuda; "Batılılaşma artık sadece bir seçkinler programı değildir. Bu programın gerçekleştirilmesi için ortaya, diğerlerinden daha ağır basan üçüncü bir kuvvet çıkacaktır, bu kuvvet bizzat Batı'dır. Batı, Osmanlı İmparatorluğu'nu Batılılaşmaya mecbur edecektir. Bu zorlama ağır bir baskı halinde daimi surette hissedilecektir," diyor.[5]

Batılılaşma, yenilikci Osmanlı Kast'ının çıkarlarına uygun düşüyordu. Yenilikçi Kast'ın çıkarlarıyla Batı kapitalizminin çıkarları çakıştığı için, bu hareketi ne bir başına emperyalizmin bir senaryosu, ne de yenilikçi Osmanlı aydınlarının bir marifeti saymak yanlıştır. Yenilikçi Osmanlı Kast'ıyla Batı burjuvazisinin çıkar ortaklığının bir ifadesidir.

---

4. Y. Küçük Aydın Üzerine Tezler s.196

5. T. Z. Tunay Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İstanbul, 1960 s.37

Türk aydının ın aşağılık duygusuyla yüklü olduğu doğrudur. Başkalarına özenenler, başkalarını taklit edenler, her zaman talihsiz bir konumda bulunmuşlardır. Ne ki taklit eden hem taklit ettiği gibi olamamak hem de kendisi gibi kalamamak türünden bir açmazla karşı karşıyadır. Mete Tunçay, "Türk düşüncesi, en azından yüz yıldır hemen hiçbir alanda gerçek anlamıyla yaratıcı olamamıştır. Ne özgün bir kuramsal yapı ortaya koyabilmiş hatta ne de yabancı kökenli bir düşünceyi yerli koşullara uygulamakta ciddi bir başarı gösterebilmiştir. Aydınlarımız genellikle epigon olmaktan ileri gidememişlerdir,"[6] derken haklıdır. Bu epigonların hangi Türk rönesansını başlattıkları üzerinde durmak gerekir.

Türk aydınları kapitalizmin yayılma ve genişleme sürecinde Batı burjuva ideolojisinin taşıyıcısı olmuşlardır. Bu bakımdan bunları Batı burjuvazisinin bir çeşit "organik aydınları" saymak mümkündür. Nesnel olarak yaptıkları, İmparatorluğun yarısömürgeleşme sürecini hızlandırmak olmuştur. Öte yandan Aydın Kast'ın Batı kapitalizmiyle çıkar ortaklığı, onun ideolojik-entellektüel bağımlılığını da sürekli beslemiştir. Avrupamerkezli Batı kültürü, dünyanın öbür uygarlıklarına ve halklarına nasıl yukarıdan bakıyorsa, o kültürün taşıyıcısı, Türk aydınları da, kendi halklarına hep yukarıdan bakmışlardır. Yenileşme-batılaşma-çağdaşlaşma (bunları azgelişmişleşme olarak okumakta hiç bir sakınca yoktur) döneminin başından beri Türk Aydınının işlevi, hakim Batı ideolojisini ithal etmek olmuştur. Bu gün de durum eskisinden pek farklı değildir.

Türk Aydın Kast'ının kendi halkına değil, emperyalist devletlere dayanarak giriştiği modernleşme, batılılaşma, vs.nin yaklaşık iki yüz yıllık sonuçları ortada... Hedef, ufukta bir çizgi gibi hep uzaklara kayıyor. Ne var ki Latince deyimdeki gibi *Major e longinquo reventia* (uzaklaştıkça prestiji artıyor). Türkiye hâlâ iki yüz yıl önceki sloganın peşinden koşuyor: Batılılaşmak (!) Şimdilerde batılılaşmanın yerini "kalkınma"

---

6. M. Tunçay, Bilineceği Bilmek, Alan Yayıncılık s.15.

aldı. Onun da reçeteleri dışardan geliyor. Aydınların taşıdıkları ideolojinin tutarlı bir eleştirisi yapılmadığı sürece, bir süre de "kalkınma" yolunda yürümeye devam etmemiz kaçınılmaz görünüyor.

Yeni Gündem / 16-30 nisan 1985 No: 20

Avrupa - Merkezcilik

Rönesansla birlikte Avrupa'nın batısında kapitalizmin gelişmeye başlaması ve ona eşlik eden "fetihler", insanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası oluşturdu. Avrupalıların **"üstünlüğü"** düşüncesine dayalı bir ideoloji oluşturuldu. Aslında söz konusu olan, ırk merkezli bir ideolojiydi ve insanlık tarihinin, yükselen kapitalizmin ve onun gerisindeki egemen sınıfların ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlanıp formüle edilmesi anlamına geliyordu. Bu aşamadan sonra hem yeni bir tarih versiyonu üretilecek, hem de bu tarih versiyonu insanlığın geri kalanına empoze edilecekti. Avrupa'nın üstünlüğünü kanıtlamada **"oryantalizm"** önemli bir işlev gördü. Oryantalizm Doğu insanının "geriliğini", onun uygarlık yaratmadaki **"yeteneksizliğini"** kanıtlamanın bir aracıydı! Ama önce Avrupalıların **"özgünlüğünün"** kanıtlanması gerekiyordu. Bu amaçla Avrupa'nın **"Doğu dışı"** olduğu Doğu'dan etkilenmediği, büyük prekapitalist uygarlıkların mirasçısı olmadığı kanıtlanacak, tarihsel süreklilik inkâr edilecekti.

Batılılar dünyanın geri kalanına, **"Bizim gibi olacaksınız!"** dediler. Kapitalist yayılmadan çıkar sağlayan işbirlikçi sınıflar ve onlara akıl hocalığı eden **"aydınlar"**, Avrupa merkezli ideolojinin kendi koşullarında **"üreticisi"** ve yayıcısı durumuna geldiler. Bugün bu süreç kaldığı yerden devam ediyor. Azgelişmiş denilen yenisömürge statüsündeki ülkelerdeki işbirlikçi sınıflar ve akıl hocaları, **"Batı gibi olunacağı"** kendi toplumlarının da **"Batıyı yakalayacağı"** düşüncesini yaymaya, bunun gerekliliği ve olanaklılığı fikrine kitleleri inandırma girişimlerini sürdürüyorlar. Bu amaçla medyanın **"gücünden"** de azami düzeyde yararlanıyorlar!

Batı gibi olunabileceği düşüncesi, geçerli sosyal bilim, bu arada iktisat bilimi tarafından da meşrulaştırılıp yaygınlaştırılıyor. Bu zihniyet baştan beri, birilerinin geri kalmışlığının başkalarının **"kalkınmışlığından"** kaynaklandığı gerçeğini ısrarla inkâr etti ve etmeye devam ediyor. Oysa kapitalist üretim tarzı zorunlu olarak kutuplaştırıcıdır. Bu durum hem her bir ülke için (toplumsal sınıflar), hem de dünya ölçeğinde (gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasında) geçerlidir. Zenginlik farkını sürekli olarak büyütüyor. Beş yüz yıllık kapitalist gelişme süreci bunun kanıtıdır. Süreç ilerledikçe, retorikle realite arasındaki uçurum büyüyor. Fakat, dünyanın geri kalanının aşırı sömürüsü, emperyalist merkezlerde **"ikincil sınıflara"** da bir şeyler verme imkânı sağladığı için, Avrupa merkezli egemen ideoloji, meşruluk ve kabullenirlik kazanabildi. Ama emperyalist ülkelerde sağlanan bu **"konsensüs"**ün ne pahasına gerçekleştiği hep gözden kaçırıldı. Tüm ülkelerin de emperyalist ülkeler gibi olacağı, onu yakalayabileceği, onun **"refah"** düzeyine ulaşabileceğine ilişkin Avrupa merkezli ideoloji, insanlığın kurtuluşunun önündeki en büyük engeldir. Sol muhalefet de söz konusu ideolojiden payını almış durumda... Öncelikle insanlığın geri kalanına gösterilen yolun çıkmaz bir yol olduğunun bilincine varmak gerekiyor. Bunun önkoşulu da, Avrupa merkezli ideolojiden bağımsızlaşmaktır. Azgelişmiş ülkelerdeki aydınların söz konusu Avrupa merkezli yabancılaşmadan kurtulmaları gerekiyor. Zira, yaşanabilir bir dünyanın kurulmasında devrimci entelijansiyaya büyük görevler düşüyor. Batının zenginliğiyle kendi yoksullukları, ezilmişlikleri arasındaki ilişkiyi kavramaları gerekiyor. Marx, **"Bu baylar bir sınıfın bir başkası aleyhine nasıl zenginleştiğini anlayamadıkları gibi, bir halkın bir başkası aleyhine nasıl zenginleştiğini de kavrayamıyorlar"** demişti.

Gündem / 23 Temmuz 1992

Piyasacı Aydınların Sefaleti Üzerine

Türkiye'de aydınlar genellikle Batı merkezli yabancılaşmayla malüldürler. Sorunlara kendi ülkelerinden değil, emperyalist metropollerden "bakarlar". Batılı aydınlar her dönemde onları büyüler. Batıda ortaya çıkan her yeni akım kafalarını bulandırır. İdeolojik-entelektüel bağımlılık, yeni ve özgün bir şeyler üretmelerini de engeller. Batı hayranlığı gözlerini kör etmiştir. Batının emperyalist, sömürgeci, ırkçı, Avrupa merkezli yüzünü ekseri görmeme eğilimindedirler. Oysa "Batının" bu tarafa yansıyan gerçek yüzü hep bu yüzü olmuştur.

Ülkelerinin sorunlarına emperyalist metropollerden baktıkları sürece görebilecekleri şeyler de zorunlu olarak belirlenmiş durumdadır. Emperyalist burjuvazinin ülkedeki ideolojik taşeronudurlar. Batıda üretilen ideolojik tezlerin kimin için ne anlama geldiğiyle ilgili değildirler. Hiçbir eleştirel çabaya yanaşmazlar.

Son dönemde neoliberal saldırıya eşlik eden Doğu Avrupa'daki rejimlerin çökmesi, devrimci entelijansiyanın bir bölüğünü şaşkına çevirdi. Şimdilerde bir önceki dönemde ileri sürdükleri, "inandıkları" görüşlerin artık "geçersiz" olduğunu düşünüyorlar... Piyasa ekonomisine, pazara, çoğulculuğa vb. haksızlık ettiklerini düşünüyorlar. Çoğulculuk, "konsensüs" diyalog, uzlaşma şampiyonu kesiliyorlar... Barbarlıkla sosyalizm arasında "demokrasi" diye üçüncü bir seçeneğin varlığına "inanıyorlar". Burjuvazinin beş egemenlik tarzından biri olan sosyal demokrasinin harikalar yaratacağını sanıyorlar. Emperyalizm, kapitalizm, sömürü, Üçüncü Dünya vb. gibi kavramlar onlara sevimsiz, geri, "arkaik" velhasıl çağdışı geli-

yor... İşbirlikçi burjuvaziyle "diyalog" kurup, onun sofrasına dahil olmayı çağın "gereği", karşı olanları da "çağın gerisinde kalmış" sayıyorlar.

Değişen nedir? Emperyalizm tüm yıkıcı sonuçlarını üretmekten vaz mı geçti? Kapitalist üretim dünyaya refah, özgürlük, eşitlik mi saçıyor? Yoksa sömürü, yağma, yıkımlar tarihte görülmemiş bir hızla devam mı ediyor? İkincisinin geçerli olduğundan şüphe yok. O halde bizim yeni-piyasacılarımız, neden "diyalog", "konsensüs", "çoğulculuk", sivil toplum, sosyal demokrasi şarkılarını terennüm ediyorlar?

Bunun çok açık iki nedeni var: Birincisi 1960'lı ve 1970'li yıllarda Batıda "Üçüncü Dünyacılık" revaçtaydı. Bizimkiler de o dönemde Üçüncü Dünya şampiyonu kesilmişlerdi... 1980'li ve 1990'lı yıllarda Batılı aydınları Üçüncü Dünya düşmanı kesildiler. Onlar Üçüncü Dünya düşmanı kesilir de bizim aydınımız onlardan geri kalır mı? Artık bizimkiler de Üçüncü Dünya düşmanıdırlar... Hem de döneklere özgü kraldan çok kralcı olmak kaydıyla...

İkinci neden, neoliberal ideolojinin estirdiği rüzgar kafalarını bulandırınca ve ufukta sosyalizm görünmeyince (aslında ufukta sosyalizm görünüyor ve görünmeye de devam edecek, ama onlar göremez), sermayeyle uygar, "rafine" ilişkilere girmeyi "gerçekçi" buldular... Bunlardan bazıları sermayenin nimetlerinden doğrudan yararlanmanın yolunu buldular, geri kalanı da, ideolojik amaçlı emperyalist kuruluşlarda, vakıflarda vb. görev alarak, sermayenin sömürüsünden kırıntı alıyorlar. Ve artık, sorunlara da "o taraftan" bakıyorlar. Üçüncü Dünyacılıktan nefret ediyorlar, sömürü, emperyalizm, sosyalizm gibi kavramlar, yeni piyasacılara sevimsiz ve "geri" görünüyor.

Emperyalizme, kapitalizme, sömürüye, baskının her çeşitine karşı çıkmayan, ülkesinin dünya sistemi içindeki konumunu inkâr eden bir aydın bölüğünün evrensel değerleri, insanlığın bugüne kadar ürettiği ilerici kültürü temsil etmesi olanaklı

mıdır? Batıcı yabancılaşmanın esiri olan bu aydınlar, kaçınılmaz olarak kendi realitelerine de yabancılaşmış durumdadırlar. Bu yüzden kitleyle bağ kurmaları da olanaksızdır. Ama sermayeye yararlı hizmetler sunabilirler. 1980'li yıllardan sonra her şeyle birlikte aydınların bir bölüğü de piyasaya düştü. Her şeyi kirleten piyasa onları da kirletiyor.

Özgür Gündem / 6 Ağustos 1992

Bilime İhtiyacı Olanlar Veya Yöntem Üzerine

1. Ekseriyetle burjuva toplumunda insanlara bir şeyler bildikleri için diploma verilmez. Diplomaları olduğu için bir şeyler bildikleri varsayılır.

Diplomanın asıl işlevi ideolojiktir. Diploma, sahibine bir otorite kullanma hakkı verir. Bir yargıç bir adamın asılmasına karar verdiğinde, her ne kadar siyasi iktidarın verdiği bir yetkiyi kullansa da, verdiği ölüm cezasını meşrulaştıran, hukuk bilgisi, diploma sahibi olmasıdır.

2. Sömürüye, baskıya, hiyerarşi ve ayrımcılığa dayalı sınıflı toplumlarda, bilimsel bilgi kaçınılmaz olarak ideolojiktir, yanlıdır, taraflıdır. İdeolojik değer yargılarıyla yüklüdür. Toplum sınıflara bölünmeye devam ettikçe, bilimsel bilgi ideolojik renklerden hiçbir zaman bütünüyle arındırılamaz. Bu aşamada ünlü "göreçelilik" tuzağına düşmemek gerekir. Aksi halde gerçeğe hiçbir zaman ulaşılmaz, herkesin gerçeği farklıdır gibi saçma ve tehlikeli bir sonuca varılır. Bu durumda **"karanlıkta bütün koyunlar siyahtır"** denilecektir...

3. Bilim adamı tarafsız olmalıdır denir... Bu bir safsatadır. Aslında bununla, **"bilim adamı egemen sınıfların işine gelmeyen konulara burnunu sokmamalıdır"** demek istenir. Genelkurmay Başkanı'nın, **"orduya politika sokmam"**, Milli Eğitim Bakanı'nın, **"okullara siyaset sokulmayacak"** veya bir başka bakanın, **"camiye politika sokmayacağız"** dediğini çokca duyarız... Bal gibi siyasetin içine gömülmüş kurumlar söz konusuyken, bu tür beyanların ne anlamı var? Bununla, **"benim istemediğim, benim onaylamadığım politikalara izin yok"**

denmek istenir. Bilim adamı da kaçınılmaz olarak taraflıdır. Temel sınıflardan birinin safındadır. İkisi arasında bir orta yol yoktur. Her şeye rağmen, bilimsel çabanın göreli bir özerkliği söz konusudur.

4. Bu olumsuzluğu asgariye indirmenin, bilimsel bilgiyi ideolojik izlerden mümkün olduğunca temizlemenin yolu, her tarihsel dönemde, ezilen, sömürülen, baskı altında tutulan sınıf(lar)ın safında yer almaktır. Zira bu sonuncu sınıf(lar)ın gerçeğe ihtiyacı vardır. Karşı kampta yer alanların çıkarıysa, gerçeği çarpıtmayı, tahrif etmeyi, kafaları bulandırmayı, hurafeler, yalanlar üretmeyi gerektirir.

5. Buradan çıkan sonuç, tarihsel olarak ilerici olan sınıfın safında yer alan bilim adamının, gerçeği kavrama bakımından avantajlı konumda olmasıdır. Aynı şey sanat, edebiyat içinde geçerlidir. Yöntem üstünlüğü söz konusu olmakla birlikte, bu üstünlük gerçeği kavramanın, gerçeği yakalamanın garantisi değildir. Bilimsel bilgi üretmenin koşulları yerine getirilmedikçe, bu avantajın hiçbir değeri yoktur. Estetik alanında da durum aynıdır. Sanatçı, estetik ögelerin diyalektik bütünlüğü yakalayabildiği, o yüksekliğe çıkabildiği zaman sanatçıdır. Aksi halde sanat eseri diye bir şey söz konusu olamaz. Bir adam "ben ezilen sınıfın sanatçısıyım" dedi, diye sanatçı olmaz. Eğer, estetik ögelerin diyalektik bütünlüğünü yakalayamıyorsa, bir şarlatandır, soytarıdır ama asla sanat adamı, estetik adamı değildir. Türkiye'de ilkel **"sol"** çevreler henüz bu önemli noktayı kavrayabilmiş değillerdir... Ezilen sınıfların safında yer almakla gerçeği yakalamak arasında kesin ve doğru yönde bir ilişki mevcut değildir. Etrafa yüksek bir kuleden bakan adam, aşağıdakilere göre daha geniş bir görüş alanına sahip olur. Eğer kuleye çıkan adam miyopsa, yükseğe çıkmanın hiçbir değeri yoktur.

6. Burjuvazi, bilimi bilinçli olarak yüceltmektedir. Zira bu günkü durumuyla bilim (özellikle de toplum bilimleri) egemenliğin önemli bir aracı haline gelmiştir. Bilimden çok, bir hurafeler yığını durumundadır... İşte, **"bilimsel bilginin"** bu niteliğini

teşhir etmek ve bu yöndeki eğilimlerle mücadele etmek, bilime ihtiyacı olanlara düşüyor. Sömürü düzenini son tahlilde ayakta tutan, baskı aygıtları değil, ideolojik aygıtlar, ideolojik köleliktir. İdeolojik kölelik de ideolojik içerikli bilgiyle sağlanıyor. Elbette her sömürü ve baskı düzeni mutlaka ve kaçınılmaz olarak fiziki baskıya ve zora ihtiyaç duyar ama, sadece zora dayanarak ayakta kalamaz. Zor ögesi son kertede gündeme gelir. J.J. Rousseau, **"Efendi, gücü hukuka, itaati de ödeve dönüştürdüğü zaman en güçlüdür ve efendiliğini kalıcı kılabilir"** derken, ideolojik egemenliğin önemine işaret ediyor.

7. İdeolojik saldırının bir türü de, sözünü etmemek veya adıyla çağırmaktadır. (Occultation). Emperyalizmden söz edilmiyor. Emperyalizm ortaklıktan çekildiği için değil... Tam tersine, bugün emperyalizm yoksul ülkelerin emekçi kitleleri için tarihte hiçbir zaman olmadığı kadar tahripkârdır. Bundan 40 yıl önce en zengin ülkelerin kişi başına düşen geliri en yoksul ülkelerinkinden 50 kat fazlaydı. Bugün 130 kat fazladır. Ve bu fark asıl 1980 sonrasında daha çok açılmıştır... Emperyalizm denmiyor, onun yerine **"uygar ülkeler"** G7 vb. deniyor... Kapitalizm denmiyor, onun yerine, **"pazar ekonomisi"**, **"piyasa ekonomisi"** deniyor... Kapitalist barbarlık denmiyor, onun yerine **"demokrasi"** deniyor.

8. Burjuva basını, televizyonları kimi bürokratları göklere çıkarıyor... Eğer bu "üstün yetenekli", "mükemmel yetişmiş" uzmanlar devlet yönetiminde görev alırlarsa işlerin yoluna gireceği düşüncesi yaygınlaştırılmak isteniyor. İşler gerçekten düzelir mi? Kimin için düzelecek? **"İyi iktisat bilen biri"** ekonominin başına geçerse sorunlar çözülür mü? Çok iyi bilindiği var sayılan **"iktisat bilimi"** ne menem bir şeydir? Kimin bilimidir? İşlevi nedir? Neye yarıyor? Tüm bu sorular sorulmaz. Sorulmaları engellenir. Eğer sorun bu kadar basit olsaydı. 180 kadar iyi yetişmiş iktisatçı 180 kadar ülkenin sorununu çözerdi... İyi iktisat bilen biri en iyi koşullarda sömürü düzeninin ömrünü uzatabilir. İşte bilimsel bilginin ideolojik işlevi bu bakımdan önemlidir.

9. İdeolojik köleliği aşmadan hiçbir şey yapmak mümkün değildir. Bunun da yollarından biri...

Avrupa merkezcilikten, bilim fetişizminden kurtulmaktır. Bugün bilim (ve teknoloji) bir egemenlik aracı olarak işlev görmektedir. Sömürünün, baskının, eşitsizliğin, aşağılamanın yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Hiçbir insani, etik kaygı kırıntısı içermemektedir.

10. Bilim fetişizmine karşı çıkarken, bilimsel çabayı küçümseme, önemini kavrayamama basiretsizliğine düşme tehlikesi de vardır. Bu yüzden, bir tür olumsuzluğu bir başka olumsuzlukla ikame etme tehlikesine karşı duyarlı olmak gerekir. Zira, asıl bilime ihtiyacı olanlar, bilimsel çabaya hakkını vermek durumundadırlar. Özgürleşebilmenin yegane koşulu, bilime gerçek misyonunu kazandırmak olabilir. Ve bu iş gerçekten bilime ihtiyacı olanlara düşüyor...

Özgür Gündem / 9 Ağustos 1993

Üniversiteye Son Darbe

Her toplum düzeni, her sosyal formasyon, ihtiyacına uygun bir eğitim sistemi oluşturur. Ve eğitim düzenle uyumludur. Prekapitalist dönemin sınıflı toplumlarında (haraççı, feodal) eğitim, toplumun, egemen düzenin ideolojik yeniden üretimini sağlardı. Kilise, cami vb. tarafından yapılan eğitim, sömürü ve hiyerarşiyi meşrulaştırırdı. Kapitalist üretimin egemen üretim biçimi haline gelmesiyle, eğitimin ideolojik işlevine bir de toplumun maddi yeniden üretimi işlevi eklendi. Temel eğitimin yaygınlaşması, burjuvazinin cömertliğinden kaynaklanmıyordu. Burjuva toplumunda eğitimin kendisi de maddi yeniden üretimin bir ögesi durumuna geldi. Burjuvazinin temel eğitimin zorunlu ve parasız yapılmasına itiraz etmemesi, sınıfsal çıkarlarının bir gereğiydi. İşçilerin modern makinaları kullanabilecek kadar asgari düzeyde bir eğitimden geçmeleri gerekiyordu. Burjuvazi, haraççı-feodal topluma özgü eğitim sistemini tasfiye etti. Kendi sınıf çıkarlarına hizmet edecek bir eğitim sistemi oluşturdu. Buna rağmen, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme gelinceye kadar yaygın bir üniversite eğitimi söz konusu değildi. Önceki dönemde varlıklı sınıfların çocuklarına eğitim vermeyle sınırlı bir yüksek öğretim söz konusuydu. İkinci savaştan sonra, üniversite kapıları emekçi kitlelerin, işçilerin çocuklarına da aralanıyordu.

Elbette burjuva düzeni egemen olmaya devam ettikçe demokratik eğitim talebi bir slogan olmanın ötesine geçemez. Geçememiştir. Kapitalizmin genişleme dönemi (İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yaklaşık 25-30 yıl), eğitim harcamalarının (bu arada sağlık, sosyal güvenlik vb.) hızlı bir tempoyla arttığı bir

dönemdi. Bu arada üniversite eğitimi için de önemli fonlar ayrılıyordu. Bu durum, emekçi sınıf çocuklarının da artan oranda üniversite eğitiminden yararlanmalarını, **"sınıf değiştirmenin"** yolunu açıyordu. Genişleme döneminin sona ermesi ve sistemin yeniden bir "yapısal krize" girmesiyle, eğitime ayrılan kaynaklar egemenlere çok görünmeye başladı... Neoliberal saldırıyla birlikte, kamu harcamalarını küçültme, sermayeden daha az vergi alma tercihi ön plana çıktı. Devleti küçültmek demek, daha az vergi toplamak, daha az kamu harcaması yapmak demektir (Bu arada KİT'lerden de kurtulmak demektir). Başka türlü söylenirse, devletin birçok alandan çekilmesi, "kayıncı devlet" anlayışının yerini "herkes başının çaresine baksın", "parası olan hizmetlerden yararlansın" anlayışının alması söz konusuydu. Bu, parası olan okusun, parası olan tedavi görsün, parası olanın sosyal güvencesi olsun demeye geliyordu...

Türkiye'de üniversitenin durumu elbette 12 Eylül 1980 öncesinde de pek parlak değildi, ama bazı umut verici odaklar vardı hiç değilse. 1980'den başlayarak generaller rejimi, bu sınırlı odakları da ezdi. Üniversite yönetimleri polis örgütünün birer uzantısı durumuna getirildi. Akademik yeterlilik kavramı bütünüyle aşındı. Yüksek öğretim kurumları bir bakıma İçişleri Bakanlığı'nın herhangi bir birimi gibi çalışır hale getirildiler... **"Akademisyenler"** maddi ve bürokratik ayrıcalıklar kapmak için utanç verici tavırlar içine girdiler. Sonuçta da öğretim üyesinden çok birer **"ders ücreti esnafı"** durumununa geldiler.

Öğretim üyeleri, bilim haysiyeti ve entellektüel dürüstlük sınavında geçer not alamadılar. Az sayıda onurlu bilim adamı da "büyük dalga" karşısında etkili olamadı. Yeniden-Kompradorlaşmış devlet, artık üniversiteyi özel sektöre bırakmak, özelleştirmek istiyor. Başbakanın ikinci basamak sınavda başarısız 440 bin öğrenciyi ne idüğü belirsiz bir programa alındığını açıklaması, devlet üniversitelerini bir işe yaramadığını kafalara sokma operasyonudur. Üniversite eğitimi özelleştirilerek, hem "devleti küçültme" hem de üniversite eğiti-

minden kâr etme planı sinsice devreye sokuluyor. Açık öğretimden sonra, 20'den fazla "yeni üniversitenin" açılması, son olarak da 440 bin öğrencinin üniversite çatısı altına alınması, artık üniversitenin bir kâr metaı yapılacağını gösteriyor. Ama önce KİT'lerde olduğu gibi bu kurumların daha da gözden düşürülmesi, kamuoyunun hazırlanması gerekiyor. Biz, son analizde komprador düzenin yeniden üretilmesine hizmet eden eğitimi yüceltmiyoruz. **"Nasıl olsa egemen düzene hizmet eden bir eğitimi devletin veya sermayenin yapması önemsizdir"** şeklindeki bir basitleştirmeye karşıyız. İstendiği kadar sınıfsal nitelik taşısın, eğitim mutlaka **"demokratik, ilerici"** unsurları da içerir. Sınıf mücadelesi yaşamın her alanında, bu arada eğitim kurumlarında, okullarda da devam ediyor. Okullar, eğitim kurumları sınıf mücadelesinden arındırılmış kurumlar değildir. Öğretim üyesi olsun, öğretmen olsun, eğer demokratik ilerici bir bilinç taşıyorsa, onun bu ilerici-demokratik işlevi, okullar kapatılmadıkça engellenemez. Burjuva düzeninde her şey metalaşmış durumdadır. Şimdilerde yüksek öğretimi de bir kâr metaı haline getirmek için sinsi manevralar yapılıyor. 440 bin öğrenciyi ilgilendiren operasyonu bu bütünlük içinde ele almak gerekir. Ortaöğretimi gözden düşürmek için köylere ortaokul, lise açtılar. Bir başına olumlu görünen böyle bir uygulama, ortaöğretimi diploma veren ama bir işe yaramayan kurumlar haline getirdi. Bu tür bir uygulamanın sonucu **"özel dersanelerdi".**

Bugün hiç kimse o okulların bir şeye yaradığına inanmıyor. Bütün bu tür manevaralar aslında egemenlerin kısa vadede kâr kaygısından kaynaklanıyor, ama uzun dönemde kâr da dahil her şeyi kaybedecekler. Kitleleri oyalama yetenekleri hızla aşınmaya devam ediyor.

Özgür Gündem / 6 Eylül 1993

Rahatı Kaçan Diplomalılar

Her toplumda sosyolojik anlamda aydınlar bulunur. Bizde bu kesim Osmanlı sosyal formasyonunun son döneminden miras kalan bir "grubun" devamı olarak var oldu. Devlet içinde yer aldılar, devletle birlikte var oldular. O dönemden beri misyonları ideolojik planda "devlet korucusu", bir bakıma "ideolojik koruculuk" oldu. Devleti yüceltmek gibi bir işlevin adamlarıdırlar. Elbette bu gerici bir işlevdir. Bu gerici işlev sözde "ilerici" bir görüntü sağlayan modernist bir dil ve retorikle kamufle edildi. "Batılılaşma", "çağdaşlaşma", "kalkınma" vb. gibi içi boş kavramların arkasına gizlenerek, gerçek niteliklerini gizlemeyi başardılar. Oysa retorikle realite arasında derin bir uçurum söz konusuydu. Resmi bir tarih versiyonu ürettiler ve bunu topluma empoze ettiler. Bu, yalan üretip yalanı yayma misyonudur. Ne ki, misyonları kafaları bulandırmak olanların kendi kafaları da kaçınılmaz olarak bulandırılmış durumdadır. Her dönemde aldatanların başarısı aldatılanların durumundan kaynaklanır. Bir gün gelir aldatılanlar, olaylara kendi gözleriyle bakmayı başarırlar. Bu aşamada aldatıcılar yaya kalır... Şimdilerde yalan üreticilerin işi eskisi kadar kolay değil. Medyanın tüm manipülasyonlarına rağmen, insanlar olaylara kendi gözleriyle bakmaya yöneliyor. Ve bu, geri dönüşü olmayan bir süreç olarak kendini dayatıyor.

Resmi ideolojinin geçerli olduğu ülkelerde, kavramların içeriği de resmi ideoloji üreticileri tarafından "belirleniyor". Neyin "ilericilik", neyin "gericilik", neyin "demokrasi", neyin "kalkınma" vb. olduğuna da onlar kara veriyor. Kavramlar ekseri iğdiş edilmiş, içi boşaltılmış olarak var oluyor. Diplomalılar aydın sayılıyor ve bunlara asla hak etmedikleri bir misyon vehmediliyor. Bunların sadece sosyolojik anlamda

aydın oldukları gerçeği gözden kaçırılıyor. Doğruların tekeline sahip olan onlardır... Ülke için neyin iyi, neyin kötü, neyin yararlı ya da zararlı olduğuna onlar karar veriyor. Karşıt görüş ileri sürenlere karşı kutsal ittifak oluşturuyorlar. "Farklı görüşler" ortaya atanların cezalandırılması, susturulması için kolları sıvıyorlar.

Emperyalist ülkelerde de sosyolojik anlamda aydınlar, düzenin yeniden üretilmesinde ideolojik bir işlev görürler. Bu ülkelerde bizdeki gibi resmi ideoloji geçerli olmadığı için, zaman zaman aralarından değişik görüşler ileri sürenler çıkabilir. Türkiye'de resmi ideoloji geçerli olduğu için, tek tip düşünce egemendir. Tek tip düşünceyi üretenler de devlet aydınlarıdır. İşlevleri "devlet çıkarlarının" bekçiliğini yapmaktır. Elbette bu kesim içinde de "görüş ayrılıkları" olabilir, ama bu resmi ideoloji içindeki "ayrılık"tır. Kimileri kendilerinin ötekilerden daha Atatürkçü olduğunu iddia eder, ötekiler asıl kendi "yorumlarının" gerçek Atatürkçülük olduğunu savunur.

Ürettikleri görüşler son derecede tabansız, anlamsız ve mantiki iç tutarlılıktan yoksun olduğu için, böyle bir ideolojinin kitlelerin bilincine yerleşme olasılığı çok zayıftır. Bu yüzden hiçbir yerde görülmemiş ölçüde anıt, heykel, büst, resim üretilir; dağlara taşlara anlamsız sözler yazılır. Anlamsız, saçma törenler yapılır; ilkel bir törencilikten medet umulur... Bu türden zorlamalar da pek bir şeye yaramaz. Nihai olarak süngünün gücüne dayanarak ancak belirli bir zaman kesitinde sürdürülebilir. Belirli bir eşikten sonra bunların hiçbiri işe yaramaz hale gelir. İşte böyle zamanlarda resmi ideoloji üreticilerinin işi zorlaşır. Olayların seyri onları sıkıştırır ve iplikleri pazara çıkar... Bugün diplomalılar için durum budur ve olaylar hızla gerçek kimliklerini gün yüzüne çıkarıyor, ayıplarını yüzlerine vuruyor. Hırçınlıkları ve rahatsızlıkları bundandır...

Birde benim "entelektüel" dediğim grup bulunur. Bunlar gerçeğin peşindedirler. Bu yüzden gerçek aydın tanımına layıktırlar. Devletin ne olduğunu, işlevini, kimin için ne anlama geldiğini, arkasındaki güçleri iyi tanırlar. Devlet aydınları çoğu

zaman küçük bir grup bile oluşturmayan bu tür aydınların varlığından rahatsızdırlar. Onları "baş belası" olarak görürler. Zira gerçek aydınlar devlet aydınlarının yalanlarını, ayıplarını yüzlerine vururlar...

Asıl üzücü olan kendilerini solda sayanların da resmi ideolojinin kavramlarıyla düşünüyor olmalarıdır. Bir adamın hem sosyalist hem Kemalist olması eşyanın tabiatına aykırıdır. Ne ki, bizdeki "sosyalistler"lerin çoğunluğu da Kemalisttir. Bilimsel-entelektüel alanın böylesine çoraklaştığı, kuruduğu, resmi tarihin diplomalıları ahmaklaştırdığı bir ortamda, kavram kargaşası da alabildiğine yaygındır. Bağnaz devlet aydınları elbette misyonlarının gereğini yapacaklardır. Ya "soldakiler"e ne demeli? Kürt ulusal hareketi bu kesimi rahatsız ediyor ve kimliklerini gizlemelerini zorlaştırıyor. Artık "işçi sınıfının safındayım" demekle kendilerini kurtaramazlar.

Ezilen bir ulusun verdiği özgürlük mücadelesine karşı çıkanlar gerçekten işçi sınıfının safında mıdırlar? Bugüne kadar işçi sınıfını ve kimi eylemlerini fetiş haline getirerek gerçek kimliklerini gizlediler. Parazit sendika bürokrasilerinin egemenliğini kırmak için hiçbir çabaya yanaşmadılar. Bürokratların denetlediği bir işçi hareketini yüceltmek bir marifet midir? Aydın olmak kolay da, entelektüel olmanın bedeli var. O bedeli ödemeye yanaşmayanların gerçek aydın sayılmaları mümkün değildir. Onurlu yaşamak isteyenler için iki seçenek var: Resmi ideolojinin yalanları arasında boğulmak veya gerçeğin peşine düşmek... "Devrimci olan sadece gerçeğin kendisidir" ve ancak gerçeğin peşine düşenler kitlelerin yolunu aydınlatabilirler...

Özgür Gündem / 10 Eylül 1992

İki Yüz Yıllık İkiyüzlülük

İki yüz yıldır Türkiye'yle emperyalist Batı arasında "demokrasi", insan hakları, azınlık hakları vb. gerilimi yaşanıyor. Batı daha çok demokrasi "istiyor", Türkiye'nin egemenleri demokratik alanı olabildiğince dar tutmak için "direniyor"... Sanki demokrasi hayranlarıyla demokrasi düşmanlarının bitip tükenmeyen bir mücadelesi söz konusuymuş gibi bir izlenim yaratılıyor. Her seferinde Türkiye'nin egemenleri içişlerimize karışan Batı'yı halka şikayet ediyor. Bu vesileyle ırkçılığı, şovenizmi, bağnaz milliyetçiliği, dinci gericiliği kışkırtma fırsatını yakalıyor.

Elbette Batı'dan gelen taleplerin hepsi aynı biçimde karşılanmıyor. Batılıların önerdikleri, doğrudan ve dar anlamda egemen sınıfların çıkarlarıyla ilgili bir şeyse, o zaman müdahale "Ülke çıkarlarının bir gereği," olarak sunuluyor ve asla tartışma konusu yapılmıyor. Şimdilerde IMF ve Dünya Bankası gibi emperyalist finans kuruluşlarının önerileri içişlerimize karışmak değildir. Onlar, "ekonominin gereğidir" ve ülke çıkarları o önerilere harfiyen uymayı gerektirir. Buna karşılık, Batılı hükümetler: "Hukuk düzeninize biraz çekidüzen verin, biçimsel özgürlükler alanını biraz genişletin, bu hem sizin hem de bizim uzun dönem çıkarımızadır" derlerse, bu içişlerimize karışmak oluyor...

Bu sahte oyunu teşhir etmek, ikiyüzlülüğü sergilemek, tarafların gerçek niyeti hakkında yanılsamaya düşmemek

gerekir. Birinci yanılgı Batı'nın "demokratik olduğu", ikinci yanılgı Batılıların demokrasi, özgürlük, kişi hakları vb. "hayranı" olduğu, üçüncü yanılgı da Türkiye'deki egemenlerin çıkarlarıyla emperyalistlerin çıkar ortaklığının gözden kaçırılmasıyla ilgilidir. Oysa yapılan her şey, oynanan her oyun, kitleleri oyalamak içindir. Bir kere Batı'da gerçek anlamda demokrasi diye, bir şey yoktur. Söz konusu olan sadece bir mistifikasyondur. Soruna dünya ölçeğinde bakıldığında, Batı'daki demokrasi, eski Atina ya da Roma 'demokrasisine' benziyor. Antik Efes'te her özgür yurttaşın 30 kadar kölesi bulunuyordu...

Batı'da insanların ekonomik alanla ilgili hiçbir söz hakları yoktur. Ekonomik alan bütünüyle mülk sahibi kapitalistlerin tekelindedir. Kitlelerin politik alanda biçimsel bir katılımına izin verilir. Bu katılım da dört yılda bir yapılan seçimlerde oy kullanmaya indirgenmiş durumdadır. ABD nüfusunun % 1'i servetin % 40'ına sahip. Bir ülke nüfusunu % 1'i o ülkenin zenginliğinin % 40'ına sahipken orada demokrasiden söz edilebilir mi? Noam Chomsky, "Power and İdeology, (The) Managua Lectures" başlığını taşıyan eserinde ve öteki denemelerinde, 5'inci özgürlükten söz eder. Başkan Roosevelt'in nazizme karşı mücadelede sözünü ettiği dört özgürlüğü (ifade özgürlüğü, inanç özgürlüğü, sefaletten kurtulma özgürlüğü, korkudan kurtulma özgürlüğü) yorumlarken, "bu ülkede asıl özgürlük 5'inci özgürlüktür ve 5'inci özgürlük yağmalama, sömürme, hakimiyet kurma ve mevcut ayrıcalıkları güvence altına alıp korumaya yarayan teşebbüs özgürlüğüdür. Ve öteki özgürlükler 5'inci özgürlüğü gerçekleştirmede birer araçtır." der. Kapitalizmin ortaya çıkışından bu yana 500 yıl geriye giden tarih, Batılıların dünyanın geri kalanında yaptıkları sayısız soykırım, sınırsız yağma, talan, baskı ve zulme tanıklık etmektedir. Sömürgecilerin, emperyalistlerin, dünyanın ayrıcalıklılarının demokrasi, özgürlük, eşitlik vb. gibi bir sorunu olabilir mi?

Özellikle soğuk savaş sonrası dönemde emperyalistler retorik düzeyde demokrasi ve insan haklarını dillerinden düşür-

müyorlar. Bugünün dünyasında ve emperyalistlerin ağzında bu kavramlar dünya ölçeğinde sürdürülen yağma ve talanı meşrulaştırmanın, kabullendirmenin birer aracından başka bir şey değildir. Asıl özgürlüğe ve demokrasiye ihtiyacı olanlar, dünyanın emekçileri, "Dünyanın lanetlileri"dir. 1980'lerin başında Reagan'ın danışmanları "ulusları daha iyi denetleyebilmek için gıda maddeleri bakımından bağımlı hale getirilmeleri gerektiği" önerisinde bulunmuşlardı... Eğer 'uygar dünya' ayrıcalıklarını tehlikede görürse, "Dünyanın lanetlilerini" toptan imha etmekten asla çekinmez. Üstelik bunu da "uygarlığı koruma" gerekçesine dayandırır... Böyle bir Batı'nın gerçekten demokrasi, özgürlük, birey hakları vb. gibi bir sorunu olabilir mi?

Durum böyleyken Batı'dan heyetler geliyor... Türkiye'yi demokrasi ve insan hakları konusunda uyarıyor. Bizimkiler de ülke çıkarlarının demokrasi ve insan haklarıyla çeliştiğini, bu aşamada demokratikleşmenin ülke bütünlüğüne zarar vereceği, ama Türk insanının "karakterine' yakışan siyasi rejimin aslında demokrasi olduğunu "söylüyor". Sanki Batılılar Türkiye'deki gerçek durumdan haberdar değilmiş gibi, durumu öğrenmek için rapor hazırlıyorlar... Rapor hazırlamak için de ekseri "yetkililerle", insan hakları ihlallerinden birinci derecede sorumlu olanlarla görüşüyorlar. Oysa Türkiye'deki durumu öğrenmek için, İnsan Hakları Derneği'nin, Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın, Uluslararası Af Örgütü'nün aylık ve yıllık raporlarında her şey yazılmış durumda... Avrupalılar Türkiye'nin bırakın biçimsel anlamda "hukuk devleti" olmayı, yasa devleti bile olmadığını gayet iyi bilirler. Böyle olmasından da özde bir şikayetleri yoktur. Ama iki yüz yıllık oyunu da aynı ikiyüzlülükle oynamaya devam ederler. Onların asıl istedikleri "ticaretin, yağmanın ve soygunun" sürmesi, Chomsky'nin deyişiyle "teşebbüs özgürlüğünün güvence altına alınmasıdır" (Elbette, Batı da monolitik bir yapı değil, orada da dünyanın her yerinde olduğu gibi demokrasi güçleri var. Ama bize yansıyan devlet politikaları ve o politikaların sonuçlarıdır).

Bizimkilerle bir kasaba pazarında koyun pazarlığı yapar gibi, pazarlık ediyorlar. "Bir şeyler yapın, yapamıyorsanız da yapıyormuş gibi görünün," diyorlar. Türkiye'deki zulme ortaktırlar. O zaman bizi Gümrük Birliği'ne alacaklar... Ve Türkiye "ebedi refaha ve zenginliğe kavuşacak..." Bakalım iki yüz yıllık ikiyüzlülük daha ne kadar sürecek ve bu sahte oyun daha ne kadar oynanacak...?

Evrensel / 18 Eylül 1995

Üniformasız Askerler ve "Küçük Demokrasi"

Kavram kargaşası kafaların bulandırılmasını kolaylaştırıyor. Oysa kavramlar realitenin anlaşılmasında hayati bir işleve sahiptir. Türkiye'de her şey devlet içinde kotarıldığı ve ideolojik yanılsama sonucu insanların gözü devletten başka bir şey görmediği için, sivil-asker ayrımı da çarpıtılmıştır. Ve bu, Türkiye'ye özgü bir şeydir. Sanılıyor ki, sivil, devlet aygıtının üniformasız kesimidir. Devlet aygıtının adamlarının bir bölümü üniforma giymiyor diye, neden sivil sayılıyor? Sorun bir kıyafet farklılığına indirgenecek kadar basit midir? İşlevleri ve devlet aygıtındaki konumları bakımından "sivil" denilenlerin askerlerden bir farkı var mıdır? Aslında işlevleri aynıdır. Ve bu işlev toplumu baskı altına alıp mevcut düzenin yeniden üretilmesini sağlamaktır. "Sivillerin" askerlerden yegane farkı bunlar arasında egemen ideoloji (bizde resmi ideoloji) üreticilerinin de bulunmasıdır. Bu kesim, **"sınıfın kendi hakkındaki yanılsamaların oluşumunu kendilerinin başlıca geçim kaynağı haline getiren faal ve kuramsal ideologları da"** içerir. Aslında bunun tam tersi doğrudur. Bizde "sivil" denilenleri de üniformasız asker saymak gerekir. Sivil olmak, bireysel, kişiye özgü bir şey değildir. Sivil, devlet dışı sınıf ya da katmanlardan birine aidiyet anlamında kullanılabilir ancak. Dolayısıyla, önemli olan bireylerin toplumsal konumları ve sınıfsal aidiyetidir. Aslında devlet aygıtı içi ayrım önemsizdir ve son tahlilde sıradan bir biçim sorunudur. Nitekim devlet aygıtının asker olmayan kesimi de pekâlâ üniforma giyebilirdi.

Cumhuriyet askeri bir darbeyle kuruldu. Cumhuriyet'te asıl yer alması gereken gerçek anlamda sivil güçler, Cumhuriyet'e

varan süreçte etkin olamadılar. Etkin olmamaları için ne gerekiyorsa yapıldı. Üniformalı ve üniformasız askerler 1950'ye kadar durumu idare ettiler. 1950'de iç ve dış konjoktürün baskısıyla güdümlü bir demokrasiye geçildi. Aslında bu, dostumuz **Samir Amin**'in deyişiyle, **"küçük demokrasi"**ydi. Türkiye gibi yenisömürge statüsündeki ülkelerde aslolan askeri rejimlerdir. Bu ülkelerde "demokrasi" askeri diktatörlüğün krizini aşmak için devreye sokulur. Söz konusu olan, dozu kendilerince ayarlanan bir **"küçük demokrasi"**dir. Egemenler erken davranıp, iğdiş edilmiş, içi boşaltılmış kimi haklar verirler. Bu hakları gerektiğinde geri almak zor olmaz.

Küçük demokrasi geçerliyken, parlemento ve onun hükümetini ön plana çıkarırlar. Ama, **"memleketin sahipleri"** sahnenin gerisindedirler. Egemenlerin hesabına sahneye koydukları oyunun gidişatından memnun olmadıkları ana kadar sahne gerisinde kalırlar ve süreç kaldığı yerden devam eder. Bu sürecin her aşamasında resmi ideoloji üreticileri üzerlerine düşeni yapmakta kusur etmezler. Küçük demokrasi geçerliyken, demokrasi şampiyonudurlar. Paydostan sonraysa, askeri diktatörlüğe övgüler yağdırırlar. Üstelik yapılanın demokrasiye geçiş için zorunlu olduğunu söylerler... Elbette hizmetlerinin karşılığını da alırlar.

Tarihsel gelişim sürecinde demokrasi mücadelesi, devlet dışı güçlerin, ezilenlerin, emekçilerin devletin ve onun gerisindeki egemenlerin iktidarını sınırlama mücadelesi olmuştur. Haklar kazanılıp korunduğu ölçüde egemenlerin egemenlik alanı sınırlandırılabilmiştir. Bizde sınırlı haklar cepheden mücadeleyle koparılmadığı için, korunmaları da mümkün olmadı. Zaten söz konusu sınırlı haklar da egemenler tarafından bir manipülasyon aracı olarak görülmüştür. Eğer parlemanto gerçek anlamda sivil güçlerin mücadelesi sonucu ortaya çıksaydı, belirli aralıklarla kapatamazlardı. Bizdeki küçük demokrasi kazanılmış haklara değil, "verilmiş haklara" dayanmıştır. Bugün hâlâ darbe tartışması yapılıyorsa asıl neden budur.

Demokrasiye gerçekten ihtiyacı olanlar üniformalı, üniför-

masız askerler, onların gerisindeki yerli oligarşi ve emperyalizm değil, ezilen, sömürülen, horlanan, ama her şeyin gerçek üreticisi, zenginliğin yaratıcısı olan emekçi kitlelerdir. Zaten burjuva demokrasisi denilen, aslında ezilenlerin, emekçilerin, işçi sınıfının zorlu mücadeleler sonucu kapitalist toplumda kazandıkları mevzilerdir. Kazanılan mevzilerin önemi, verilen mücadelenin genişliğine bağlıdır. Türkiye'de askeri diktatörlüklerin ve "küçük demokrasinin" hep gündemde kalması, yeterince mücadele edilmemiş ve gereken bedelin ödenmemiş olmasındandır. Kitleler toplumsal sürecin seyircisi olarak kaldıkça, yeni oyunlar sahnelenmeye devam eder.

Bu yüzden ideolojik mücadele son derece de önemlidir. Baskı rejimlerini ayakta tutan ekseri sanıldığı gibi, baskı aygıtları değildir. Egemenler asıl kitleleri ideolojik olarak köleleştirdikleri için egemen olabiliyorlar ve egemenliklerini kalıcı kılabiliyorlar. Bu nedenle resmi ideolojinin teşhir edilmesi gerekiyor. Bugün böyle bir mücadelenin başarılı olması için koşullar eskiye oranla çok daha elverişlidir. Resmi ideoloji hızla aşınmakta, yanılsama yaratma gücünü yitirmektedir. Burjuva partileri küçük demokrasi oyununu oynayamaz duruma geliyorlar. Sorunların çözümü gerçekten sivillerin (üniformasız askerlerin değil) sahneye çıkmasıyla mümkündür. İşte entelektüellere böyle bir dönemeçte önemli görevler düşüyor. Çünkü üniformasız askerler (devlet aydınları) misyonlarının gereğini yapmaya devam edeceklerdir.

Özgür Gündem / 1 Ekim 1992

"Şovenizmin Her Türlüsüne Karşı Olmak" Ne Demektir?

Türkiye aydınları (diplomalılar) uzun süre Kürt sorununu yok saydılar. Gerçeğin baskısıyla artı devekuşu körlüğü işe yaramaz hale gelince, kimi kavramları manipüle ederek, "ilerici" kavramların arkasına gizlenerek, ayak sürümeye devam ediyorlar. Üretilmesine ve yayılmasına katıldıkları yalanın birdenbire işe yaramaz hale gelmesi, devlet aydınlarını umutsuz arayışlara, beceriksiz tahrifatlara yöneltiyor. Sorunlara hep devletin tarafından bakmayı talihsiz bir alışkanlık haline getiren diplamalıların, kavramları manipüle ederek gerçek kimliklerini gizleme telaşına düşmeleri bizim için şaşırtıcı değildir.

Gerçekle yüz yüze gelmektense, zihinsel manipülasyonla kendilerini aldatmayı yeğliyorlar. Kürt halkının haklı ve meşru taleplerine karşı çıkarken, kimileri şovenlik ve milliyetçilik "suçlamasını" ön plana çıkarıyor, bazıları da yükselen Kürt ulusal hareketinin **"işçi hareketini zayıflatacağı"** kaygısını dile getiriyor. Bunların büyük çoğunluğu Kürt tarihsel gerçeğine yabancıdır. Elbette sorunun tarihsel boyutunu bilmemek, başta aydınlar olmak üzere kimse için bir mazeret olamaz. **"Türk şovenizmine de, Kürt şovenizmine de karşıyım"** ne demektir. Kimliği, ulusal hakları inkâr edilmiş, baskı altında tutulan bir halk şoven olabilir mi? Bu baylar şovenlikle ilgili olarak da kafa karışıklığından kendilerini kurtaramıyorlar...

Türkçeye şovenizm, Fransızcadan geçmiştir. 1830'lu yıllarda Fransız İmparatorluk Ordusu'nda asker olan **Nicholas**

Chauvin'in adından türeme bir kavramdır. Şovenizm, fanatik milliyetçi, yabancı düşmanı, kendi ulusunu üstün gören, iyi olan ne varsa kendi ulusuna ait sayan, yabancıları aşağılayan, hezeyanlara sahip insanlar ve toplulukları tanımlamak üzere kullanılır. Dolayısıyla bir topluluğun şovenlikle suçlanabilmesi için önce bir ulus olarak dünya sahnesine çıkması, sonra yukarıda sözü edilen hezeyanlara ve kuruntulara kendini kaptırması gerekir. Dolayısıyla ezilen, baskı altında tutulan, ulusal hakları inkâr edilen bir halkın şoven olması eşyanın tabiatına aykırıdır. Köle ile efendi arasındaki ilişki değişmediği sürece, kölenin efendisine özgü davranışlar içine girmesi olanaklı mıdır? Baylar, eğer gerçekten şovenizme karşı iseniz, karşınızda bir tek şovenizm bulacaksınız; Türk şovenizmi!

Aydınların dillerine doladıkları tüm öteki kavramlar da şovenizm suçlamasında olduğu gibi temelsizdir ve başta kendi kafaları olmak üzere, kafaları bulandırmak gibi bir işleve sahiptir. "Milliyetçilik" suçlaması için de benzer bir durum söz konusudur. Ulusal haklar için verilen mücadele, kavramın olumsuz anlamında milliyetçilik değildir. Tam tersine, ezilen, baskı altında tutulan bir halkın, temel ulusal hakları elde etmek için verdiği mücadele, haklı, ilerici, demokratik bir mücadeledir. Aydınlara düşen görev, uyduruk gerekçelere dayanarak bu mücadeleye karşı çıkmak değil, onu desteklemektir.

Bir başka "gerekçe" de, yükselen Kürt ulusal hareketinin işçi hareketini zayıflatabileceği ile ilgilidir... Oysa, bunun tam tersi doğrudur. Ulusal haklar için verilen mücadele, doğası gereği işçi hareketinin doğal müttefikidir. Ulusal haklar için verilen mücadelenin gücü ve derinliği, işçi hareketinin başarısı için sadece olumlu bir zemin yaratır. Ücretleri yükseltmek amacıyla verilen mücadele "demokratik" sayılıyor da, ulusal kimlik için verilen mücadele neden demokratik sayılmaz ve karşı çıkılır. Ezilen bir halkın ulusal baskıya başkaldırmasından daha haklı ve demokratik bir mücadele olabilir mi? Eğer işçi sınıfı, ulusal haklar için verilen mücadeleye gereken desteği vermiyorsa, misyonunun gereğini yapmıyorsa, bu, o sınıf için utanç

verici bir durumdur. Günlük yaşamda olsun, siyasi eylem alanında olsun, kendi ayıbını örtmek için başkalarını suçlamakla bir yere varılamaz. Türkiye işçi sınıfı eğer tarih karşısında mahkûm olmaktan kurtulmak istiyorsa, vakit kaybetmeden Kürt ulusal hareketini desteklemelidir. Aksi halde gerçekten şovenlikle suçlanmaktan kendini kurtaramaz.

Kimileri de, bir "emperyalizm oyunu" teranesini tutturmuş gidiyor... Kürtlerin mücadelesini emyeryalizmin "böl yönet" politikasının bir sonucu olarak görmekten yanalar. Ne zamandan beri ulusal mücadele emperyalizmin ekmeğine yağ sürer oldu? Ne zamandan beri emperyalizm ilerici, demokratik mücadeleleri destekliyor? Demokrasi ve halk düşmanı sömürgeciler huy mu değiştirdiler? Bugün Ortadoğu'daki statüko emperyalizm tarafından dayatılmış bir statükodur. Bölgede emperyalizmin kuklası rejimler iktidardadır. Ve Kürt ulusal mücadelesi bu statükoyu zorlamaktadır. Emperyalizm bölgenin her karış toprağını denetlemektedir. Emperyalizm tarafından gerçekten desteklenen bir kesim varsa, bunlar gerçek işbirlikçiler oldukları içindir.

Kaldı ki, emperyalizmin hesabı var diye mücadeleden vazgeçmek mi, yoksa o hesapları bozmak için mücadeleyi derinleştirmek mi gerekir? Ortadoğu'nun ezilen halkları için tarihi bir fırsat çıkmıştır. Ve bir tek seçenek var: Anti-emperyalist mücadele bayrağını yükseltmek! Asıl bu yapılmadığı zaman emperyalizmin oyununa gelinmiş olacaktır...

Özgür Gündem / 15 Ekim 1992

YÖK'lü Türkiye

12 Eylülle gelen askeri diktatörlük, birçoklarının sandığı gibi asayişi sağlamak için devreye sokulmadı. Asayişi sağlamak için darbe yapılmaz. Başka şeyleri sağlamak için yapılır. 12 Eylül askeri diktatörlüğünün belirli amaçları vardı. Bunlar; Türkiye'yi emperyalizmin denetimine daha fazla sokmak, ekonomik yağmayı derinleştirmek, emperyalizmin Ortadoğu'daki çıkarlarını güvence altına almak, bir bütün olarak toplumu apolitikleştirmek veya depolitizasyonu gerçekleştirmek vb. için...

Elbette bu tür amaçlar için hareket geçen askeri diktatörlüğün, eğitim kurumlarına, bu arada üniversitelere büyük bir "özen" ve "dikkatle" yaklaşmaması mümkün değildi. Üniversiteleri hizaya getirmek için de YÖK dayatılacaktı. YÖK'le birlikte zaten yeterli bir üniversiter anlayışa ve işleyişe sahip olmayan kurumlar, yarı-askeri kurumlar haline getirildiler. Diktatörlüğün üniversiteleri kolaylıkla teslim alabilmesinin nedenleri üzerinde durmak gerekir... Üniversitelerdeki öğretim üyelerinin çoğunluğu, bilim adamı bilincinden çok, memur bilinci taşıyorlardı. Çoğunluğu "bilimsel namus", "entelektüel dürüstlük" gibi kavramlardan habersizdi... Bu tür adamların çoğunlukta olduğu bir kurumda (üniversite olsun...) gerçek anlamda bilimsel kaygılar da mevcut değildir ve bu tür bir kurumu teslim almak da, dejenere etmek de kolaydır. Türkiye'de de öyle oldu. Üniversitelerin yarı-askerileştirilme aşamasında ciddi bir tepki söz konusu olmadı. Sınırlı karşı çıkışlar oyunu bozmada yeterli olamadı. Bu durum gerçek anlamda üniversitenin

mevcut olmayışının sonucudur. Üniversite özerk olduğunda üniversitedir. Bunun da koşulu kendi kendini yönetebilmektir. Zira, kendi kendini yönetemeyen bir bilim olamaz. Yaratıcı, ilerici, ilerletici olmadan, gerçek üniversite adına layık olamaz. Fakat bugün dünyada geçerli olan, bu niteliklerden çok, egemenlerin çıkarına işleyen bir yapıdır. İnsanlık tarihinde ilerici düşünceler ekseri kurulu düzenin kurumları dışındaki kişiler tarafından geliştirilmiştir. Dolayısıyla bu kurumları idealize edip yüceltmemek gerekir. Üniversitenin bir başka niteliği de kendini eleştirebilmesi ve savunabilmesidir. Bugün Türkiye'de üniversitelerin ezici çoğunluğunun gerçek üniversiteyle adlarından başka ortak yanları yoktur. Yarı-askerileştirilmiş kurumlardır. Böyle yarı-askeri bir yapının işlevi de bellidir. Ve böyle bir yapı ve işleyiş geçerliyken, bilimsel kaygılara da yer yoktur. Tam tersine bilimsel çabaların cezalandırıldığı bir zihniyet geçerlidir. YÖK sonrası yükseköğretim kurumları bütünüyle merkezden ve yarı-askeri yöntemlerle yönetiliyor. Zaten yukarıdan tayinle gelen ve yukarıya karşı sorumlu olan yöneticilerin asıl işlevi, "asayişi sağlamak" ve "öğrencileri oyalamak"tır. Bu amaçla polis ve jandarmanın katkılarına ihtiyaç duyuyorlar ve ortaklaşa yönetiyorlar.

Öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu ders vermenin dışında hemen hiçbir bilimsel çabaya gerek duymuyor. Daha çok ders ücreti elde etmek, çoğunluk için öncelikli bir amaç durumundadır... Hocalarının böyle bir zihniyetle hareket ettiği kurumlarla, öğrencilerin bilimsel kaygılarla yönlendirilmesi mümkün müdür? Zaten, müfredat programları, sınav sistemi, kütüphane ve periyodik yayınların fukaralığı ve baskı bir şeyler öğrenmek isteyen öğrenciler için ciddi bir engel oluşturuyor, düşünmeyi ve öğrenmeyi engelliyor. Temel dersler atlanarak hemen 'uzmanlaşmaya" geçiliyor. Özellikle bazı dersler (Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi, beden eğitimi, Türkçe vb.) öğrencilere hiç boş zaman bırakmamak için bilinçli olarak okutuluyor. Bu tür bir uygulama, asıl derslere de yeterince zaman ayırmayı engelliyor. Asıl amaç yarı-askeri eğitim olunca, bunda şaşılacak bir şey yoktur. YÖK'ten sonra bilimsel unvanların

"kazanılmasının" yöntemi de değiştirildi. Artık hiçbir bilimsel çabaya gerek olmadan ve hiçbir "ürün vermeden" en yüksek aşamaya (profesörlüğe) kadar ulaşmak mümkündür. Önemli olan yegane koşul; mevcut yapı ve işleyişe itiraz etmemek, yukarıdan dayatılan her şeyi kabullenmektir. Bazen bir yasa çıkarılarak, bütün doçentler profesörlüğe yükseltilebiliyor... Eskiden profesör olabilmek için, ikinci yabancı dil zorunluydu. Şimdilerde bir yabancı dili bile gerektiği kadar bilmeyenlerin sayısı, araştırmaya değer...

Bütün bunların bir tesadüf sonucu, bir yanlışlık sonucu ortaya çıktığı sanılmaktadır. Toplumu depolitize etmenin koşulu, o toplumun gençlerini apolitikleştirmekten geçer... Bunun için de üniversite gençliğini "hizaya getirmek" gerekiyordu. Ama, bu amaca ulaşmak hiçbir zaman bütünüyle mümkün değildir. Aksi halde durum çok vahim olurdu... Bugün "demokratikleşme paketi"yle iktidara gelmiş bir hükümete rağmen, üniversiteler üzerindeki yoğun baskı eskiden olduğu gibi devam ediyor. Zira asıl iktidar odakları, baskının daha da yoğunlaştırılarak sürdürülmesinden yanadır.

Türkiye'nin egemen sınıflarının istedikleri işte böyle bir "üniversite"dir. Yükseköğrenim kurumlarının (bu arada liselerin de) belirli bir dönemin sonunda diploma verilen yarı-askeri kurumlar olmasını istiyorlar. Çıkarları o yöndedir... Üniversiteleri daha da yozlaştırıp iyice gözden düşürerek, özelleştirilmelerine uygun bir zemin yaratmak istiyorlar. Üniversitelere kapasitelerinin çok üstünde öğrenci alınıyor. Hiçbir hazırlık yapılmadan ve gerekli altyapı oluşturulmadan çok sayıda üniversite açıyorlar. Oysa bir binanın ön cephesine, "burası üniversitedir" diye yazmakla orası üniversite olmaz! Amaç, eğitimin kalitesini daha da düşürerek, paralı üniversiteye kapıyı aralamaktır.

Eğitimin demokratikleştirilmesi ancak gerçekten demokratik bir toplumda olanaklıdır. Ancak bu yapıldığında, ayrıcalıklı azınlığın çocukları dışındakilere de yükseköğrenim kurumlarının kapıları açılabilir. Ne ki, egemenlerin bu tür

kaygıları yoktur. Amaçları ikilidir: Bir taraftan eleştirmeyen, soru sormayan, eleştirel bilince sahip olmayan bir nesil yetiştirmek, diğer taraftan da üniversiteleri özelleştirerek, bunları da kâr edilen kurumlar haline getirmek...

Bugün üniversiteler, gerçek üniversite olmanın çok uzağına itilmiş durumdadırlar (Elbette buradan giderek, YÖK'ten önce durum mükemmeldi anlamı çıkarılmamalıdır). Ve bu tablo egemenlerin bilinçli bir tercihinin sonucudur. Üniversiteler, gerçekten özerk bir yapıya ve demokratik bir işleyişe kavuşturulmalıdırlar. Bu amaçla mücadele etmek gerekir. Böyle bir mücadelenin başarısı, bir bütün olarak toplumu demokratikleştirmeye yönelik çabalarla örtüştüğünde bir anlam taşır ve kalıcı olabilir.

Özgür Gündem / 5 Kasım 1992

Neden Resmi İdeoloji ?

"Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşünceler de olmuştur," denmiştir. Açıktır ki, egemen sınıfın ideolojisi, onun maddi gücünün zihinsel plana yansımasından başka bir şey değildir. Ve yine açıktır ki, egemen sınıf ne kadar güçlü ise, üretip yaydığı ideolojinin etkinliği de o ölçüde büyüktür. Ne ki, egemen ideoloji boşlukta durmaz. Yeni bir egemen sınıf ilk defa tarih sahnesine çıkarken, sadece kendi dar sınıfsal çıkarlarını gerçekleştirmekle yetinseydi, toplumun geri kalan sınıflarına da **"bir şeyler"** vermeseydi, ideolojisini egemen kılması mümkün olmazdı.

Modern çağın egemen sınıfı olan burjuvazi, kendinden önceki egemen sınıfın ideolojisinin yerine kendi ideolojisini ve dünya görüşünü ikame ederken, diğer sınıflara da, ezilen, baskı altında tutulan sınıflara da bir şeyler vermeseydi, kendi sosyal düzeninin üstünlüğüne dair bir bilinç de yaratamaz ve kendi ideolojisini egemen kılamazdı. Burjuvazi üretici güçleri geliştirirken, yükselen bir sınıf olarak ortaya çıktı ve bu durum toplumun diğer, ezilen sınıfların da yanılsama yaratmaya uygun bir zihinsel ortam yaratmıştı. Yükselmekte olan yeni sınıf, prekapilatist dönemin el sanatlarını tasfiye ederken, büyük sanayiler de kuruyor, tarımsal verimliliği artırıyor, bilim, sanat alanlarında büyük bir sıçrama yaratıyordu. Bütün bunlar kurulmakta olan yeni düzenin **"gönüllü"** kabullenirliğini sağlayacak bir maddi geri plan ve ideolojik yanılsama ortamı yaratabilmişti.

Sömürgeciliğin ve emperyalizmin baskısı altındaki bölgelerdeyse, benzer bir tablo ortaya çıkamazdı. Bugün "az gelişmiş" denilen, yenisömürge statüsündeki ülkelerde, eski yapılar kapitalist yağma sonucu tasfiye ediliyordu, ama yerine

Batı'daki benzerleri konmuyordu... Bu ülkelerde iktidarı ele geçiren "yeni" egemen sınıfların kurdukları, kurmayı vaat ettikleri düzenin kitlelerin bilincinde yanılsama yaratma şansı yoktu... İdeolojiye maddi temel oluşturabilecek bir geri plan mevcut değildi. Retorikle realite arasında belirgin boşluk ve kopukluk vardı. Böylesi bir ortamda "yeni" egemen sınıfın ürettiği ideolojinin kitlelerin bilincine yerleşme şansı çok zayıftır. Zaten söz konusu olan ideoloji de, Batı'dan ithal edilen ideolojinin yerli montajından başka bir şey değildir.

Kitlelerin bilincine yerleşebilecek bir ideolojinin mevcut olmadığı koşullarda, zor ögesinin sürekli ön plana çıkarılması ve "yapay" bir ideoloji üretme zorunluluğu kendini dayatır. Maddi temeli zayıf rejimler, düzeni ayakta tutabilmek için uyduruk bir ideoloji üretmek ve bunu zorla kitlelere empoze etmekten başka bir seçeneğe sahip değillerdir. İşte, resmi ideolojinin varlığını açıklayan budur. Egemenler, ideolojilerinden emin olmadıkları için her şeyi her aşamada denetlemek zorunda kalıyorlar.

Resmi ideoloji üretmenin koşulu; tarihsel olayları tahrif etmek, gerçekte yaşanmamış olanı yaşanmış gibi göstermek, kimi olguları yok saymak (occultation), kimi olayları abartmak, ilkel bir törencilik anlayışı geliştirmek, başta ideolojik nitelikteki kurumlar (okullar, üniversiteler, camiler vb.) olmak üzere, iletişim araçlarını sıkı bir denetime tabi tutmak, kişi kültü yaratıp bazı şahsiyetleri putlaştırmak, hayali iç ve dış düşmanlar "üreterek" ülkenin her an bir saldırıya maruz olduğu biçiminde kitlelere korku salmak, hemen hiçbir kuruma özerklik alanı tanımamak, velhasıl, gerçeğin çarpıtılmış bir versiyonunu kitlelere empoze etmek. Elbette böyle bir ideolojinin bir iç tutarlılığa sahip olması mümkün değildir.

Devletten görece bağımsız olması gereken kurumların hiçbir özerklik marjına sahip olmadığı koşullarda, "aydınlar" da son analizde "devlet aydını" konumuna indirgenir. Aslında bunların gerçek aydın tanımıyla hiçbir ortak yanları yoktur. Memurlar "aydın" sayılıyor veya "aydınlar" memur oluyor.

Böyle bir toplumun felsefe, bilim ve sanat alanlarında evrensel düzeyde insanlar yetiştirmesi doğal olarak zorlaşmaktadır. Zira adam ya memur olur ya da filozof, sanatçı, bilim adamı vb. Dolayısıyla, "aydın" sayılan diplomalılarla resmi ideoloji karşılıklı olarak birbirlerini yeniden üretiyorlar. Bu bakımdan Türkiye'nin durumu öğreticidir. Resmi ideoloji konusuna kafa yoranlar için, Türkiye, zengin veriler sunacak durumudadır.

Türkiye'de resmi ideolojinin adı "Atatürkçülük"tür. Bir taraftan Mustafa Kemal'i yüceltip yarı-ilah mertebesine çıkarıyorlar, diğer taraftan da onu kanunlarla koruyorlar... Büyük adamların kanunlarla korunmaya ihtiyacı var mıdır? O kadar yüceltilen bir şahsiyet neden yasal korumaya alınıyor? Bu her şeyden önce yüceltilen adama saygısızlık değil midir? Büyük adamlar kitlelerin bilincinde yankılandıkları için büyüktürler ve kitlelerin onlara verdiği değer, yasalardan çok daha önemlidir.

"Törencilik sektörü"ndeki ilkelliğe ne demeli? Bir ülke düşman işgalinden bir sefer kurtulur ve yıldönümünde bir tören yapılması doğaldır. Türkiye'de neredeyse 365 gün bir yerlerin düşman işgalinden kurtuluşunun töreni yapılıyor... Düşmanın bu kadar önemsenmesi uygar bir davranış mıdır? Nihayet düşman dediğiniz de ekseri komşunuzdur. Üstelik asıl düşman da değildir. Eğer asıl düşman aranıyorsa, o zaman yönünüzü komşularınızdan başkasına çevirmeniz gerekir. Zira, asıl düşman emperyalizmdir. Türkiye'nin egemenlerinden elbette böyle bir şey bekleyen yok. Yağmayı emperyalizmin desteğiyle ve ortaklaşa sürdürüyorlar. Bu yüzden onlar düşman değil, dost ve müttefiktirler.

Elbette söylediklerimizle ne egemen ideolojiye ne de onun bir çeşit karikatürü olan resmi ideolojiye hak etmediği bir misyon ve güç vehmediyor değiliz. Aksi halde durumumuz çok vahim olurdu. Resmi ideoloji toplumsal sorunların baskısıyla hızla aşınıyor ve bu süreç hızlanarak devam edecek.

Özgür Gündem / 26 Kasım 1992

Nobel Ödüllü Bir "Chicago Çocuğunun" Marifetleri...

Chicago Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Gary Becker, 1992 Nobel Ekonomi Ödülü'nü almak için gittiği İsveç'te, bir derginin sorularına karşılık, Üçüncü Dünya'nın bugünkü durumundan Batı'nın sorumlu olmadığını söylemiş... Üçüncü Dünya yöneticilerinin **"iki yüz yıldır geliştirilen ekonomik bilgileri inkâr ettikleri için bu duruma geldiklerini"** söylemiş. Oysa, ikiyüzlülüğü sevmeyen birinin bunun tam tersini söylemesi gerekirdi... Eğer Becker açık sözlü biri olsaydı, şöyle söylemesi gerekirdi: **"Bugün Üçüncü Dünya'nın içine itildiği yıkımların, toplumsal felaketlerin geri planında, bu ülkelerin Batı'da son iki yüz yılda bilim diye üretilen safsatalara bir köle sadakatıyla uymuş olmaları yatmaktadır..."**

Elbette bunları söyleyecek birine Nobel ödülü verilmez. Böyle şeyler söyleyen biri bilimsellikten uzaklaşmış, işe ideoloji karıştırmış sayılır. Burjuvazinin akıl hocalarının ürettiği her şey bilimseldir. Onun dışında kalan ve onu eleştirenler de işe ideoloji ve politika karıştıranlardır... Ve asla bilimsel değillerdir. Mevcut emperyalist status quo'yu destekleyip meşrulaştırmayan hiçbir şey bilimsel değildir. Nobel ödülü boşuna verilmiyor. Nobel ödülü mevcut hiyerarşik uluslararası ilişkiler bütünü meşrulaştırmak, ona "bilim" cephesinden ideolojik destek sağlamak için veriliyor. Burjuva toplumunda ekseri bir adam, bir şeyler bildiği için diploma almaz. Diploma verildiği için bir şeyler bildiği varsayılır. Diploma ona bir otorite ve otorite kullanma hakkı verir. Sınıflı toplumda diploma kitlelere baskı yapma hakkı veren bir şeydir. Elbette adam Chicago Üniversitesi profesörüyken de otoritedir. Ama, otoritesini daha da büyütmek için bir de Nobel ödülü veriliyor.Nobel ödülünü de cebine koyduktan sonra artık her söylediğinde bir keramet bulunacaktır. .

Gary Becker, bir de Üçüncü Dünya'nın çürümüş yöneticilerinden söz ediyor. Onların yanlış politikalar uygulandığından şikayet ediyor. Bu noktada iki soru sormak gerekir: Birincisi, bu çürümüş yöneticileri ayakta tutan kimdir? Arkalarında kimler vardır? Başta ABD olmak üzere emperyalistlerin "yakın" ve "etkin" desteği olmadan bu çürümüş yöneticiler, 24 saat iktidarda kalabilirler mi? İkincisi, o **"yanlış politikaları"** önerenler kimlerdir? Eğer bugün Afrika'da (ve başka yerlerde) açlık bir yıkım haline gelmişse, bu durum o ülkelerin kendilerini besleyecek kaynaklara sahip olmamalarından mıdır? Yoksa kendilerine dayatılan eşit olmayan uzmanlaşma yüzünden midir? O eşit olmayan uzmanlaşmayı meşrulaştıran da Batı'nın iki yüz yıldır ürettiği **"iktisat bilimi"** değil midir?

Uzağa gitmeye gerek yok. Başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere, Üçüncü Dünya'ya "Chicago çocuklarının" önerdikleri ekonomik politikalar yüzünden, bugün yüz milyonlarca insan açlığa ve ölüme mahkûm edilmiş durumdadır. Chicago çocuklarının ve benzerlerinin önerdikleri politikalar, çürümüş yöneticiler tarafından harfiyen uygulanıyor... Kitleler bu politikalara ve sonuçlarına başkaldırdıklarında, emperyalistlerin silahlarıyla öldürülüyorlar. Serbest piyasanın erdemlerine **"inanmış"** Chicago çocukları ve benzerleri dünyaya beş yıldızlı otellerden bakarlar. Elbette beş yıldızlı otellerden bakınca "manzara" farklı görünür. Çokuluslu şirketlerin danışmanlarından daha fazlasını beklemek, herhalde iyimserlik olurdu... İşsizlik hızla artarken, emperyalizmin kışkırttığı düşmanlıklar yüzünden halklar birbirlerini boğazlarken, dünya tam bir kaosa sürüklenirken, hâlâ pazar ekonomisinin erdemlerinden söz etmeleri boşuna değildir. Yeni sömürge statüsündeki ülkelerdeki egemen sınıflar, emperyalizmin işbirlikçisi durumundadırlar ve onların önerdikleri politikaların uygulanmasında çıkarları vardır. Aslında bu işbirlikçi sınıflar doğrudan sömürgecilik döneminin genel valilerinden yönetimi devralmış durumdadırlar. **"Bağımsızlık"** görüntüsü veren "yeni" durum, eskisinden daha yoğun, daha kolay ve daha az masraflı bir sömürüye olanak vermektedir.

Üçüncü Dünya'ya "dışa açık büyüme modeli" önermeleri, çokuluslu şirketlerin açtıkları kredileri güvence altına almak ve ihraç ürün fiyatlarını daha da düşürmek amacı taşıyordu. Üçüncü Dünya'nın borcu ödendikçe artıyor. 1982'den bu yana yüzde 73 oranında arttı. Borç ödemelerinin neden olduğu kan kaybı yüzünde borçlu ülkelerde işsizlik, açlık, kötü beslenme, çocuk ölümleri tarihte görülmemiş boyutlara ulaştı. Sadece Asya ve Latin Amerika ülkelerinin geçen yıl ödedikleri borç 93 milyar dolardı. Latin Amerika'da her yıl beş yaşın altında 1 milyon çocuk ölüyor. 100 milyon insan içme suyundan mahrum, 30 milyon çocuk da okula gidemiyor...

Filipinler'de 200 bin çocuk sokaklarda yaşıyor. Hindistan'da 44 milyon çocuk işçi var... Filipinler'de **"çocuk orospular"** bir döviz kaynağı olarak görülüyor... Uygar dünyadan **"seks turizmi"** için bu ülkeye turist akıyor. Dünya Bankası'nın verdiği rakamlara göre Afrika'da 1985'te 191 mil yon olan mutlak yoksul sayısı, 1991'de 223 milyona yükseldi. Afrika'nın ihraç ettiği temel malların fiyatları sadece geçtiğimiz yılda yüzde 6.7 oranında geriledi. Daha şimdiden Üçüncü Dünya sayılan Doğu Avrupa ülkelerinde geçtiğimiz yıl üretimde yüzde 14'lük bir düşüş kaydedildi. Becker ve dostları **"Avrupa merkezli"** bir bakış açısıyla malul oldukları için bunları görmüyorlarsa, uygar dünyada da tablonun hızla karardığını görmüyorlar mı? Emperyalist ülkelerde büyüme oranı yüzde sıfır dolayında seyrediyor. İşten çıkarmalar artıyor. Dow Jones Endeksi 1989'dan bu yana yüzde 45 oranında gerilemiş durumda ve spekülasyon her türlü hesabı altüst edecek boyutlara ulaştı...

Emperyalist barbarlıkla sosyalizm arasında **"demokrasi"** diye bir üçüncü seçenek yoktur. Ve insanlığın karşı karşıya olduğu sorunların çözümünün anahtarı, **"Dünyanın la netlilerinin"** elindedir. İnsanlığın kurtuluşu da, uygarlığın kurtuluşu da, gezegenin ekolojik riskinin bertaraf edilmesi de, geniş emekçi kitlelerin bilinçli eylemine bağlı görünüyor...

Özgür Gündem / 17 Aralık 1992

Eğitimin İşlevleri Üzerine

Genellikle toplumda eğitimin "mutlaka yararlı" bir şey olduğuna dair bir düşünce ya da genel kanı söz konusudur. Bu durum, verilen eğitimden kimin neyi amaçladığı, eğitimin son analizde neye hizmet ettiği, işlevlerinin ne olduğu sorularını sormamaktan kaynaklanıyor. Prekapitalist uygarlıklarda eğitim bugünkü gibi örgütlenmemişti, işlevleri de farklıydı. İleride de bugünkü gibi olmayacak. Bugün geçerli eğitim sistemi, kapitalizmin gelişmesi ve burjuvazinin egemen sınıf olarak iktidarı ele geçirmesinden sonra ortaya çıktı. Burjuvazi, feodal-klerikal dönemde kilisenin denetimi altındaki eğitimi, kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda yeniden biçimlendirdi. Kilisenin ideolojik egemenliğine son vermek için, laik eğitimi dayattı. Dolayısıyla eğitimin "laikleştirilmesi", sınıf mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Artık bu aşamadan sonra eğitim rasyonalizme, pozitivizme dayandırılacaktı...

Zorunlu ve parasız temel eğitim de çelişik bir durumun ve mücadelenin sonucunda geçerli oldu. Sanayi ve ticaret geliştikçe, makineler ve çalışma aletleri mükemmelleştikçe, muhasebe ve hesap işleri karmaşıklaştıkça, kapitalistlerin "minimum düzeyde" eğitilmiş (rakamları ve yazıları okuyabilen, basit hesap işlemlerini yapabilen) işgücüne olan talebi de arttı. Bu durum eğitimi yaygınlaştırmayı gerektiriyordu. Öte yandan temel eğitimin paralı olması halinde, emekçi sınıfın çocuklarının bu okullarda okumaları olanaksız gibiydi. Temel eğitimin zorunlu ve parasız yapılıp yaygınlaştırılması burjuvaziye bir yük getiriyordu, ama bir de avantaj sağlıyordu.

Böylece burjuva düzeninin "doğallığı", "üstünlüğü", "insan tabiatına en uygun düzen olduğu" vb. gibi düşünceler küçük yaştaki çocukların kafasına sokulabilir enjekte edilebilirdi...

Elbette bu aşamada işçi sınıfının talepleri de etkili oldu. 19. yüzyılın ikinci yarısında işçi hareketi teorik bir sorunla karşılaşmıştı. Burjuvazinin devletinin verdiği eğitim, işçi sınıfı için ne anlama gelirdi? Bu sorun üzerinde sert tartışmalar cereyan etti. Sonuçta zorunlu parasız eğitim yönünde bir tavır benimsendi. Bu tavır benimsenirken ön plana çıkarılan argümanlar şunlardı: Çocukların okula alınması, çok erken yaşlarda sermaye tarafından sömürülmelerini engelleyebilirdi, belirli bilgilerle donatılmaları, mücadelede bir araç olarak kullanılabilirdi, nihayet, politeknik bir eğitim verilebilirse, aşırı uzmanlaşmanın olumsuzlukları hafifletilebilirdi... Aslında işçi sınıfının bu beklentileri gerçekleşmedi. Beklentilerle sonuçlar arasında tam bir uyumsuzluk ortaya çıktı.

Eğitim kurumları burjuvazinin sınıf çıkarlarını gerçekleştiren kurumlar haline geldiler. Burjuvazi önemli bir ideolojik mevzi kazanmıştı. Başka olumsuzluklar da söz konusuydu. Eğitimin merkezileşmesi ve devletin denetimine geçmesi, "azınlık dillerin" yasaklanmasıyla sonuçlandı. Fransa'da tüm diller yasaklanmıştı. "Yere tükürmek ve Bretonca konuşmak yasaktır" biçiminde tüm azınlık dillerine savaş açıldı. Bundan başka, özgürleştirici, "farklı" eğitim vermeyi amaçlayan girişimler de yasaklanıp cezalandırıldı. Bu alanda ilginç, ama talihsiz bir deney İspanya'da yaşandı. Fransisco Ferrer, 1901'de Barselona'da özel bir okul kurmuştu. Bu özgürleştirici okulun ilkelerini Ferrer şöyle özetlemişti: "Bu okulda ne Tanrı, ne vatan ne de başka hiçbir şey yüceltilmeyecek! Eğer bir isim vermek gerekirse, kuruma, 20. yüzyılın özgürleştirici okulu demek gerekir." Okul sadece dokuz yıl yaşayabildi. Her halde İspanyol hükümeti durumu geç farketmişti... Ferrer, 1909'da tutuklanıp kurşuna dizilirken, öğrencilerine şöyle haykırıyordu: "Çocuklarım, biz haklıyız. Biliniz ki, bu sizin hatanız değildir. Ben masumum... Yaşasın modern okul."

Bugünkü eğitimin belli başlı iki işlevi var: Birincisi, işgücünün yeniden üretimini sağlamak, düzenin çarklarını çevirecek adamlar yetiştirmek. Doğrudan ve dolaylı baskı işlevini yerine getiren adamlar okullardan çıkıyorlar. İkincisi, genç yaştaki insanlara egemen ideolojiyi aşılamak. Elbette burada eğitim kurumlarını destekleyen "paralel okullar" da var. Aile, cami, kilise, medya, ordu, spor (özellikle de futbol) vb. elbette eğitim, sınıf farklarını yaratmıyor, ama var olan farkları derinleştirip yeniden üretiyor. Bunu yaparken, emekçi kitlenin çocuklarından bir bölümüne "sınıf değiştirme yolu" da açık tutuluyor. Bu çocuklar bir bakıma **"yeniçerileştirilip"**, içinden çıktıkları sınıfa karşı kullanılıyorlar. İçinden çıktıkları sınıfa karşı egemen sınıfın adamları durumuna geliyorlar. Eğitim, geçerli sömürü düzeninin **"doğal," "gerekli"** ve **"arzulanır bir şey olduğu"** düşüncesini kafalara yerleştiriyor. Üstelik her isteyenin, her yetenekli çocuğun sınıfını değiştirebileceği biçiminde bir düşünce de egemen olabiliyor. Şüphesiz, emekçi sınıf çocukları arasında sınıf değiştirebileceklerin sayısı, piyangodan para kazanarak sınıf değiştirebileceklere oranla daha fazladır. Oysa durum bunun tersidir. Aksi halde sömürü düzeni nitelik değiştirmiş olurdu.

Elbette yukarıda söylenenlerden eğitimin, eğitim kurumlarının çelişkilerden uzak olduğu gibi bir sonuç çıkarmamak gerekir. Sınıf mücadelesi yaşamın tüm alanlarında ve her seviyede devam ediyor. Önemli olan, bu kurumların işlevleri hakkında ideolojik bir açıklığa ulaşmaktır. Eğitimin çelişik niteliğinin bilincine varmaktır. Öte yandan ne kadar baskıcı, gerici, bağnaz olursa olsun, eğitimin kaçınılmaz olarak, ilerici, demokratik, devrimci öğeleri de bünyesinde barındırdığını gözden uzak tutmamak gerekir. Dolayısıyla eğitim kurumlarını egemenlerin **"kurtarılmış bölgeleri"** saymamak gerekir. Eğer eğitimci entelektüel-kültürel bir yetkinliğe sahipse, onun ilerici işlevini engellemek kolay değildir.

Bugün Türkiye'de eğitim kurumları egemenlerin sıkı denetimi altındadır. İlerici fikirlerin buralarda yeşermesinden ve ideo

lojik egemenliklerinin sarsılmasından korkuyorlar. Korkuları yerindedir, ama korkunun ecele faydası yoktur. Eğitim kurumlarını tam bir gericilik yuvası haline getirmeyi hiçbir zaman başaramayacaklar. Dalga, yön değiştirecektir. Zira baskıya ve yalana dayalı kurumların gerici işlevi, ilerici güçlerin baskısıyla hızla aşınmaya mahkûmdur.

Özgür Gündem / 24 Aralık 1992

Bilim Haysiyeti, Çürüme, Çernobil vs. Üzerine...

Çernobil faciasından yedi yıl sonra, Çernobil'in sonuçları tartışılıyor. Yazılı basın ve televizyonlar hergün yeni **"iddiaları"** ve **"tepkileri"** dile getiriyor. **"Bilim adamları"** susturulduklarını söylüyor. Demokratik kuruluşlar sorumluların cezalandırılmasını istiyor... Kimse çıkıp da ikiyüzlülüğü teşhir etmeye yanaşmıyor. Adama sormazlar mı, **"Yedi yıl önce neredeydiniz"** diye?...

Sermaye uygarlığı; doğaya ve topluma düşmandır. İnsanı ve doğayı sonuna kadar sömürüp yağmalamak esastır. Her şey kâr etmenin, kârı artırmanın aracıdır. Her şeye kâr-zarar penceresinden bakılır. Kâr kapitalistleri ilgilendirir, zarar ve tahribat topluma ve doğaya çıkarılır. Ne var ki talan ve yağma düzeni sadece tahrip etmiyor, aynı zamanda çürütüyor, kirletiyor, pislik saçıyor. Her şey bir soyguncu çetesinin çıkarları için düzenlenmiş durumda. Bilim gerçeği ortaya çıkarmanın bir aracı olmaktan çıkmış, tam tersine dönmüş. Bilim de kâr etmenin, yalan üretmenin bir aracı durumuna gelmiş. **"Bilim adamı"** denilenler ezici çoğunluğu bilim haysiyetinden habersiz, sermayenin ve onun devletinin uşağı durumuna gelmiş. Bilim gerçek misyonunun tam karşıtı bir zemine çekilmiş; mevcut çürümüş ve çürütülen ilişkiler ortamını meşrulaştırmanın aracı durumuna gelmiş. **"Bilim adamı"** denilenler, sorunlara kâr-zarar hesabı yapan bir bakkal gözüyle yaklaşır olmuş...

Bir **"Bilim adamı"** çıkıp, **"Beni susturdular"**diyor ve bunu da yedi yıl sonra söylüyor. Bildiği gerçeği emirle gizlemeyi içine sindiren bir bilim adamı olabilir mi? Gerçeği söyleme cesaretine sahip olmayan biri, bilim adamı sayılabilir mi? Bilim adamı yukarıdan emir geldi diye, gerçeği gizlemeyi nasıl hazmedebilir? **Nasrettin Hoca'nın** hikayesindeki gibi hırsızın hiç suçu yok mudur? Aslında söz konusu olan, bir kavram kargaşasıdır. Bizde nedense memur bilinci taşıyanlar **"bilim adamı"** sayılıyor. Bilim adamı, bilim haysiyetine sahip olandır. Bilim haysiyeti ve entelektüel dürüstlük, onun varlık nedenidir ve bilim adamlığının **"o olmazsa, olmaz"** koşuludur. Bir adam bazı unvanları taşıyor diye, bilim adamı olmaz. Rütbesi var diye, bilim adamı sayılmaz. Belirli bir alanda uzmanlığı var diye birinin **"bilim adamı"** sayılması saçmadır. Bilim adamı tavrı, uzmanlıktan öte bir şeydir. Bir yükseköğretim kurumunda hocalık yapmak, adının önünde üniversiter unvanlar taşımak, bilim adamı olmak için neden yeterli olsun? Sermayeye ve onun devletine kölelik yapan biri, neden bilim adamı sayılsın?

Basın 1986'da üzerine düşeni yaptı mı? Olayı ve yaşananları gazetecilik onuruna uygun olarak ele aldı mı? Bizde basın gerçek işlevinin dışında her şeyi yapıyor. Kendisi sermayenin bir parçasıdır ve **"devlet çıkarlarının"** bekçiliğini yapıyor. Bilinen klasik gazetecilik işlevinin çok uzağına düşmüş durumda. Yaptığı yegane şey, sermayenin ve onun devletinin istekleri doğrultusunda kamuoyunu manipüle etmektir. Televizyon da iletişim kaygısından çok, ticari kaygılarla hareket ediyor. Bu özellikle ticari kanallar için geçerli. Devlet televizyonu daha çok bir **"resmi gazete"** işlevi görüyor. Yazılı basının büyük bir bölümünün ve televizyonun işlevi, sömürü ve yağma düzeninin ömrünü uzatmaktır. Çürümeyi hızlandırıyorlar. Elbette çürümenin de bir sınırı var. Çürüme belirli bir eşiğe ulaşınca, başka şeye dönüşüyor. Dönüşmek zorundadır...

Demokratik kuruluşlar da manipülasyondan paylarına düşeni almış görünüyor. Bu kuruluşların hepsi 1992'de ortaya

çıkmadıklarına göre, neden o zaman geniş kampanyalar başlatarak gerçeğin gizlenmesine tepki göstermediler? Demokratik denilen örgütler de misyonlarının gereğini yapmada yaya kalmadılar mı? Bunların **"demokratikliği"** de tartışmalıdır. Bir örgüte **"demokratik"** dendi diye, ya da kendisini öyle tanımlıyor diye o örgüt demokratik olmaz. Demokratikleşme sürecinde de etkinlik sağlamaz. Demokratik denilen kuruluşların iki açmazı var: Birincisi, pek çoğunda bir demokratik işleyiş yok; ikincisi, ideolojik planda özerk değiller. Resmi ideolojiden bağımsızlaşamıyorlar. Bu yüzden hep **"memleketin sahiplerinin"** ağzına bakıyorlar. Devlet fetişizminden bir türlü yakayı sıyıramıyorlar. Bu yüzden bağımsız tavır geliştirmeleri mümkün olmuyor.

Eğer herkes dürüst olmaya niyetliyse, başkalarını suçlamadan önce kendi özeleştirisini yapmalıdır. Çernobil'le ilgili olarak herkes zamanında üzerine düşeni yapmadığını kabul etmelidir. Eğer gerçekten Çernobil kazası yüzünden kanser vakaları artıyorsa, çocuklar ölüyorsa, bunun sorumluluğundan kurtulmak mümkün değildir.

Bugün Türkiye'de her şey, her düzeyde yoğun bir çürümenin içine girmiş durumda. En üstten en altta kadar çürüme akıl almaz boyutlara ulaşmış durumda. Ne ki çürüme derinleştikçe bunun farkına varanların ve tepki duyanların sayısı da çelişik olarak artıyor. Süreç, çürümeyle birlikte olumlu ve iyi şeyler de üretiyor.

Bir zaman gelecek, çürümenin karşıtı egemen olacak. İşte o zaman hiçbir şey gizlenmeyecek. Buna yeltenenler vaktinde ve hak ettikleri cezaya çarptırılacak.

Şimdilerde Çernobil sorumlularının gündeme gelmesinin gerçekten bir yararı var mıdır? Yoksa aradan yedi yıl geçtikten sonra bu sorunu gündeme gelmesi başka sorunları gündemden uzaklaştırmaya mı yarıyor? Zaten bizde hesap sorma, hesap verme diye, bir şey yoktur. Zira, hesap sorması gerekenler bir türlü hesap soracak yüksekliğe çıkamıyorlar. Öyle olsaydı, önce

12 Eylülcü generallerden hesap sorulurdu. Sorulmuyor, zira **"memleketin sahiplerinin"** dokunulmazlığı var. Memleket işleri onların özel alanıdır. Sonra da çıkıp demokrasiden vs. sözediyorlar... Oynanan bir demokrasi oyunudur. Bütün bu oyunların bozulması zamanı yaklaşıyor. Bundan kimsenin kuşkusu olmamalı...

Gündem / 14 Ocak 1993

EKONOMİ

Özelleştirme Neye Yarar?

1980 öncesinde IMF ve Dünya Bankası, azgelişmiş denilen yenisömürge statüsündeki ülkelerin KİT'lerine kredi açmakla kalmıyor, KİT'lerin oluşturulmasına da katkıda bulunuyorlardı. Çokuluslu şirketler de, bu ülkelerin özel firmalarından çok KİT'leriyle ortaklıklar kurmayı yeğliyorlardı. 1980 sonrasında yüz seksen derecelik bir dönüş oldu. KİT oluşumuna katılmak ya da KİT'lere kredi açmak bir yana, KİT'lerin satılması, değilse tasfiyesi istekler listesinin başına yazılır oldu. Bu ani dönüşün nedeni ne idi? İktisat teorisinde yeni buluşlar mı ortaya çıkmıştı? Burjuva dünyasının aklı evvelleri yeni hakikatler mi keşfetmişlerdi? Bu dönüşün nedeni, çokuluslu özel ticari bankaları koruma kaygısının sonucuydu. Çokuluslu özel ticari bankalar 1970'lerin çılgın spekülasyon ortamında azgelişmiş ülkelere kredi açarken ölçüyü kaçırmışlardı. Söz konusu ülkelerin geri ödeme gücünü dikkate almamışlardı. 1982 Meksika borç krizinin hemen sonrasında kredileri kestiler ve o tarihten sonra kaynak akışı yön değiştirdi. Artık yoksulların zenginlere yardımı söz konusuydu. Bu tarihten sonra IMF ve Dünya Bankası bir çeşit "icra memuru" rolü üstlendiler. Borçların düzenli ödenmesini sağlamak amacıyla, bu ülkeleri "istikrar programı" uygulamaya zorladılar. Elbette böyle bir program söz konusu ülkelerdeki işbirlikçi oligarşilerin de işine geliyordu... Bu tarihten sonra Üçüncü Dünya ülkeleri hızlı bir yeniden kompradorlaşma sürecine girdiler.

Önerilen istikrar programlarının görünen amacı, elbette farklıydı. Programın, enflasyonu önleyeceği, ekonomilerin bozulan dengelerini yeniden kuracağı vb. söylendi. Üstelik buna

inananlarda çoğunluktaydı. Oysa önerilen program ancak enflasyonu azdırabilir, ekonominin zaten bozuk olan dengelerini daha da bozardı. İstikrar politikalarının amacı sadece borçların ödenmesiyle sınırlı değildi. Bu ülkeleri beynelminel sermayenin etkinlik alanına daha fazla sokmaktı. Borçlu ülkelerin borçlarını aksatmadan ödeyebilmeleri için, ihracat fazlası vermeleri gerekiyordu. Bu da, daralan dünya pazarından pay alabilmeleri için birbirleriyle kıyasıya rekâbete girmelerine neden oldu. Zaten düşük olan ihraç ürün fiyatları daha da düştü. Kan kaybı derinleşti. Borçların ödenmesi gereğini ön plana çıkaran tercih, iç tüketimin, bu arada yatırımların kısılmasını gerektiriyordu. Sonuç, enflasyonun artması, yatırımların durması, eğitim ve sağlık gibi sosyal amaçlı yatırımların ve harcamaların kısılması, işsizliğin ve sefaletin derinleşmesi, kompradorlaşmanın hızlanmasıydı.

İstikrar programında özelleştirme önemli bir yer tutuyordu. Özelleştirmeye uygun bir ortamın yaratılabilmesi için kitle iletişim araçları "bilim adamlarının" desteğiyle devreye sokuldu. KİT'lerin mutlaka verimsiz, özel firmaların da mutlaka verimli çalıştığına dair bir "bilinç" oluşturuldu. Artık tüm kötülüklerin kaynak yutan verimsiz KİT'lerden geldiği yalanını yayabilirlerdi. Aslında bu burjuva ideologlarının yaydığı bir efsaneydi. Daha baştan bir çarpıtma yapılıp, "kimin için verimli" sorusu bilinçli olarak dışlanıyordu. Dünyaya sermayenin gözüyle bakanlar için farklı, emekçiler tarafından bakanlar için farklı verimlilik kriterleri söz konusudur.

Türkiye'de de özelleştirme dalgası etkili oldu. Önce KİT'leri gözden düşürecek politikalar devreye sokuldu. Verimli çalışmalarını engellemek için ne gerekiyorsa yapıldı. Daha sonra kamuoyu hazırlandı. Sokaktaki insanın kafasında artık KİT'ler tüm kötülüklerin, olumsuzlukların kaynağı, toplumun sırtında bir yük olarak algılanır oldu. Sonra düzmece anketlerle sokaktaki adamın da KİT'leri istemediği kanıtlandı. Böylece asıl amaç gözden kaçırıldı.

Oysa asıl amaç, bu kuruluşları yerli-yabancı sermayeye

peşkeş çekmekti. Kompradorlaşma sürecini derinleştirmekti. KİT'ler kompradorlaşmanın önünde bir engeldi. Bu engelin aşılması gerekiyordu. Böylece çokuluslu şirketlerin işi kolaylaştırılmış olacaktı. Bu arada "özelleşen" KİT'ler batılı ülkelerin KİT'leri tarafından yutulursa kimse şaşırmamalıdır. Bunun örnekleri de eksik değil. Arjantin ve Venezüella'da kamuya ait havayolu ve telekomünikasyon kuruluşları Avrupalı KİT'ler tarafından satın alınmıştır, hem de çok "uygun fiyatlarla"...

Elbette bizim için KİT'lerin yüceltilmesi diye, bir şey söz konusu değildir. İktidarın sınıfsal niteliği burjuva olarak kaldıkça KİT'ler de burjuva düzeninin hizmetinde ve onun bir aracı olmaya devam eder. Ne ki, sahibi olduğunu koruyamayanların yeni şeyler elde etmesi zorlaşır. Kamunun malı olan bu kuruluşları kimi uydurma gerekçelerle gözü doymaz sermayeye hediye etmenin savunulur bir tarafı olamaz. Sendikalar başta olmak üzere sosyalistler, "demokratlar" bu konuda oynanan oyunu yeterince göstermekte yaya kaldılar. Kamuoyu özelleştirme konusunda aldatıldı. Sermayenin sözcüleri bir kuruluşun kime ait olduğunun önemli olmadığı görüşünü yayıyorlar. Bu "sermaye için iyi olan herkes için iyidir" mantığıdır. Oysa dünyada durum bunun tam tersidir. Sermaye için iyi olan, oligarşik azınlık için iyi olan, toplum çoğunluğu için, geniş emekçi kitleler için felakettir. Egemenlerin bu oyununu bozmak gerekiyor. Vakit henüz geçmiş değil...

Özgür Gündem / 24 Eylül 1992

Kalkınma Masalı*

Kavramlar vardır; içi boştur, ama yine de çok kullanılır. Kavramın içinin boş olması işlevsiz olduğu anlamına gelmez. İçi boşaltılmış, iğdiş edilmiş kavramlar; ideolojik yanılsama yaratmaya, kafaları bulandırmaya yarar. **"Birlik ve beraberlik"** egemenler ve akıl hocaları tarafından çok kullanılır. Onlar bunu birlik ve beraberliğin devamını diler mahiyette söylerler. Burada yapılan, gerçekte olmayan bir şeyi varmış gibi gösterme zorlamasıdır. Bu kavramla mevcut statükoyu ve ilişkiler bütünlüğünü sürdürme arzusu dile getirilir. Bir toplum düşünün ki, ulusal gelirin yüzde 90'ına nüfusun yüzde 10'u el koyuyor. Geri kalan yüzde 90'ın haklı talepleri şiddetle bastırılıyor. Böylesi koşullarda **"birlik ve beraberlik"** ne anlama gelir? Ülkede yaratılan zenginlikten payına düşeni alamayan, ülkenin bugünü ve geleceği konusunda söz hakkı olmayan, dışlanmış, marjinalleşmiş geniş yığınların mevcut olduğu bir toplumda gerçek anlamda birlik ve beraberlik olabilir mi?

Sadece teker teker ülkeler düzeyinde değil, evrensel planda yanılsama yaratan kavramlardan biri **"kalkınmadır"**. Kalkınma kavramı da, **"birlik ve beraberlik"** kavramında olduğu gibi, yaşamda var olmayan, var olması da olanaksız olan bir şeyi varmış gibi gösteriyor. Kalkınma diye bir şey yok, ama kalkınma kavramı onu varmış gibi gösterme amacıyla ve sıkça kullanılı-

---

* Yazının başlığında "masal", daha iyi bir karşılık aklıma gelmediği için "olumsuz" anlamında kullanılmıştır. Aslında masalların hafife alınmasının büyük bir hata olduğunun farkındayım. Özellikle çocukların eğitiminde masalların önemli işlevi vardır. Okuyucu bu konuda Bruno Bettelheim'in **"Psychanalyse de conte de Fées"** adlı ünlü eserine bakabilir.

yor. Böylelikle ulusal ve evrensel düzeyde sömürü ve eşitsiz ilişkiler sürdürülebiliyor. Bugün kalkınma kavramı, yenisömürge statüsündeki ülkelerin geniş yoksul kitleleri için bir uyuşturucu işlevi görüyor. Batı üstünlüğünün ortaya çıkışını izleyen dönemde, sömürgecilikle birlikte, sömürge ve yarısömürge halklarını köleleştirmek için her aşamaya uygun düşen kavramlar **"üretilmiştir"**. Modernleşme, uygarlaşma, çağdaşlaşma vb. bunlardan bazılarıdır. Türkiye'de bu, başlangıçta **"muasır medeniyet seviyesini yakalamak"** biçiminde ifade edilmiştir. Cumhuriyet döneminde resmi ideoloji üreticileri çağdaşlaşma kavramını çok sevdiler. Aslında bu kavramların hepsi aynı anlama geliyor. **"Çağdaşlaşma"** denilen, kapitalistleşmekle özdeştir. **"Kapitalistleşmek"**de, sömürgeleşmekle eşanlamlıdır. Kavram, dünyanın geri kalanının da emperyalist ülkeler gibi olabileceği, olması gerektiği yanılsamasını yaratmaya yarıyor.

Oysa, dünyada **"kavram çifti"** diye bir şey vardır. Yoksulluk ve zenginlik kavramları bir birini zorunlu olarak üreten kavramlardır. Aynı şey kalkınmışlık ve geri kalmışlık için de geçerlidir. Bunlar, biri olmadan diğerinin de mevcut olmaması gereken kavramlardır. Zira birilerinin yoksulluğu diğerlerinin zenginliğinden kaynaklanır. Dünya ölçeğinde gelişmişlik ve azgelişmişlik de öyledir. Bugün ortalama bir Kuzey Amerikalı, ortalama bir Afrikalıdan 50 kat **"zenginse"**; bu, Afrikalının 50 kat az tüketmesinden ötürüdür. Eger Afrikalı da Amerikalı kadar tüketseydi, gelişmişlik ve azgelişmişlik kavramları da olmayacaktı... Nasıl köle olmadan efendi de olmazsa, teba olmadan kral da olmazsa; yoksulluk olmadan zenginlik de olmaz. Elbette azgelişmişler olmadan gelişmişler de olmaz.

Buradan çıkan anlam açıktır: Evrensel planda geçerli ilişkiler bütünü aynı kaldıkça; azgelişmişler, gelişmişler gibi olamazlar. Kapitalist üretim tarzının beş yüz yıllık tarihi bunun olanaksızlığını kanıtlaya gelmiştir. Kalkınmadan en çok söz edildiği son kırk yılda, zengin ülkelerle yoksul ülkeler arasında-

ki **"gelişmişlik"** farkı tarihte görülmemiş boyutlara ulaştı. Söz konusu fark 1900 yılında bire dokuzken, 1978'de bire otuzaltıya yükseldi... Zira kapitalist üretim bir tarafta **"zenginlik"**, karşı tarafta da yoksulluk üretmek durumundadır. Burjuva uygarlığı ancak oligarşik zenginlik üretebiliyor. Bunun anlamı, ulusal ve uluslararası planda geniş toplum kesimlerinin yaşam için gerekli araçlardan yoksun kalmasıdır. **"Para parayı çeker"** halk özdeyişi ençok kapitalizm altında geçerlidir. İşte böylesi ilişkiler bilinen sonuçları doğururken, kalkınma kavramı; geniş kitleler için bir afyon, bir uyuşturucu işlevi görüyor.

Elbette **"yoksul ülkeler"** derken, bu ülkeleri **"proleter uluslar"** olarak almıyoruz. Yenisömürge statüsündeki ülkeler de emperyalist ülkeler gibi sınıflı toplumlardır. Bu ülkelerdeki servet ve gelir farklılıkları çoğu zaman **"gelişmiş"** denilen ülkelerdekinden bile büyüktür. Bu ülkelerdeki işbirlikçi oligarşiler **"kendi"** ülkelerinin sömürüsünden pay alıyorlar. Yenisömürge ülkelerin işbirlikçi oligarşileri ve onlara akıl hocalığı eden diplomalıların **"kalkınma"** kavramına bunca sarılmaları boşuna değildir. Bu sınıflar ve gruplar kendi **"kalkınmalarını"** toplumun kalkınması olarak gösterebiliyorlar... İdeolojik bulanıklık sürdükçe insanlar bu tür safsatalara inanmaya devam edeceklerdir. Şimdilik işbirlikçi oligarşiler ve akıl hocaları; yapılan yağmayı ve talanı, ülkenin tamamının kakınmasıymış gibi gösterebiliyorlar.

Son tahlilde, ulusal ve uluslararası planda sürdürülen yağmayı meşrulaştıran, asıl amacı ideolojik bulanıklık yaratmak olan kavramlar teşhir edilmelidir. Bu tür kavramların kimin için **"ne anlama geldiği"** netleştirilmediği sürece, kitleler sonu olmayan bir yolda yürümeye devam edeceklerdir. Mevcut yapı ve ilişkiler ortamı aynı kaldıkça, **"kalkınma"** diye bir şey mümkün değildir. Zira dünyada söz konusu olan kalkınma değil, kalkınmanın karşıtıdır. Sömürüye, baskıya, beşeri ve doğal kaynakların hoyratça yağmalanmasına dayalı burjuva uygarlığının insanlığa önerebileceği bir şey yoktur. Bir an önce bu yolun sonunun olmadığı anlaşılmalıdır...

Özgür Gündem / 8 Ekim 1992

Yağma ve Talanın Beş Yüz Yılı

Christophe Colomb'un Amerika macerasının başlangıcından bu yana, tam beş yüz yıl geçti ve beş yüz yıldır dünyanın beşeri ve doğal kaynakları akıl almaz bir biçimde yağmalanıyor. Colomb, yeni doğmakta olan sermaye uygarlığını haber verircesine, "Altın öyle bir şeydir ki, insanın ruhunu bile cennete götürebilir," demişti. Aradan geçen dönemde ruhların nereye gittiği bilinmez ama, insanlığın uçurumun kenarına geldiği kesin...

Başlangıçta, kurulmakta olan "modern dünyanın" Vikingleri, uygarlık götürme misyonuyla hareket etmişlerdi... İşe, "keşiflerle" başlandı. Keşif denilenin aslında fetih olduğu, fetihlerin de son tahlilde jenosit, kitle katliamları, prekapitalist uygarlıkların tarih sahnesinden silinmesi, köleleştirme ve köle ticareti, sömürgecilik ve emperyalizm olduğu anlaşıldı. Üç "M" formülüyle dünyaya egemen olmaya yönelen "modern Vikingler", önce misyonerlerini, arkasından askerlerini, daha sonra da tacirlerini seferber ederek, beşeri ve doğal kaynakların yağmalanmasını insanlık tarihinde görülmemiş bir şiddet ve açgözlülükle sürdürdüler. Bütün bu süreçte yapılanlar, uygarlığın bir gereği olarak gösterilecekti... Oysa sermaye uygarlığının dünyanın geri kalan bölümüne yansıyan yüzü farklıydı. Burjuva uygarlığı sadece bir sınıfın diğerleri aleyhine zenginleşmesi anlamına gelmiyordu. Bazı ülkelerin diğerleri aleyhine zenginleşmesi anlamına da geliyordu... Sermaye uygarlığı "tekçi" bir karaktere sahiptir ve kendi mantığına uymayan her şeyi ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürme veya yok etme

dinamiğine sahipti. Artık dünyada ne varsa kapitalist sermaye birikiminin hizmetine sunulacaktı ve slogan, "Her seferinde daha büyük kâr"dı. Artık kârı yükseltip büyütmeye hizmet etmeyen hiçbir şey muteber sayılmayacaktı.

Oysa birilerinin daha çok kâr etmesi, başkalarının daha iyi yaşaması anlamına gelmiyordu. Bir kutupta zenginliğin artması, karşı kutupta baskı ve sömürünün derinleşmesi, doğal kaynakların tahribi, çoğunluğun yaşam için gerekli araçlardan yoksun kalmasıyla mümkündü. Kapitalist süreç, kutuplaştırıcı sonuçlar doğuruyordu ve bir tarafın zenginleşmesi, karşı tarafın yoksullaşmasına zorunlu olarak eşlik edecekti...

"Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerde olmuştu" ve sermaye uygarlığının egemenliği arttıkça, Avrupa merkezli ırkçı, nüfuz yayıcı, bir ideolojininde egemenliği artacaktı. Batılıların, "Siz de bizim gibi olacaksınız" sloganına, "dünyanın lanetlilerinin" yaşadığı kesimden "Biz de sizin gibi olacağız" sloganıyla karşılık verilecekti... Başka bir anlatımla, dünyanın şimdilerde "az gelişmiş" denilen bölgelerinde, dünya ölçeğindeki sömürü ve yağmadan pay alan işbirlikçi sınıflar ve diplomalılara, kendi ülkelerinin de karşı kutuptaki "refah" ve zenginliğe ortak olabileceklerine dair kuruntular egemen oldu. Böylece, dünya ölçeğinde sömürü ve baskının koşulları oluşmuştu. Sömürü ve yağma devam ederken, kullanılan dil ve ön plana çıkarılan sloganlar da değişecekti... Batılılar önce "dinsizler"i Hıristiyanlaştırarak, "uygarlık yoksunu" insanlara cennet vaat ediyorlardı. Onu uygarlaştırma vaatleri izledi. Şimdilerde kalkındırma misyonuyla hareket ediyorlar... Başlangıçtaki Hıristiyan misyonerin yerini günümüzde "kalkınma uzmanları" almış durumda. Ne ki, realite retorikten çok farklı. Bugün söz konusu olan kalkınma değil, kalkınmanın karşıtıdır. Zira, beşeri ve doğal kaynakların yağmalanmasına dayalı sermaye uygarlığı, ancak şımarık bir azınlık için zenginlik, büyük çoğunluk için de yoksulluk ve manevi yozlaşma üretmeye mahkûmdur.

Emperyalist burjuvazinin kendi örgütleri (IMF, Dünya

Bankası vb.) tarafından verilen rakamlar, söz konusu olanın kalkınma olmadığını ortaya koyuyor. 1988 rakamlarına göre, 3 milyar 952 milyon insanın yaşadığı (dünya nüfusunun yüzde 77.4'ü) Üçüncü Dünya ülkeleri dünya gelirinin (GSMH) sadece yüzde 17.7'sini alıyordu. Buna karşılık, toplam nüfusları 751 milyon olan (dünya nüfusunun yüzde 14.7 si) OECD ülkeleri veya emperyalist blok, dünya gelirinin yüzde 76.6'sına el koyuyor. Ve aradaki fark azalmak bir yana, hızla açılmaya devam ediyor. Durum böyleyken, iflah olmaz budalalar, hâlâ "serbest piyasa ekonomisi" şarkılarını dillerinden düşürmüyorlar. Üstelik OECD ülkelerinde 30 milyonun üstünde işsiz var ve "uygar dünyada" nüfusun yaklaşık beşte biri yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Bunun tam tersi de geçerli: Üçüncü Dünya'da sömürü ve yağmadan pay alan işbirlikçi azınlık ve çevresi de emperyalist ülkelerin zenginleriyle yarışır bir yaşam sürebiliyor.

Ne ki, yukarıda söylenenler, sorunun sadece bir boyutudur. Ve sorun sadece beşeri yağmayla sınırlı değildir. Buna doğal kaynakların akıl almaz yağması eşlik ediyor. Ve burjuva uygarlığı, ortaya çıkardığı beşeri ve ekolojik sorunlar yüzünden insanlığın geleceğini de tehlikeye atmış durumda. Son yirmi yılda toprak erozyonu yüzünden, ABD'nin ekilebilir alanına eşit toprak yok oldu. Her yıl 15 milyon hektar orman yok oluyor ve bunun en az 6 milyon hektarı çöl haline geliyor. Toprak, içme ve kullanma suları ile hava kirleniyor, sera etkisi iklimi bozuyor, ozon tabakası zayıflıyor, asit yağmuru ormanları ve gölleri öldürüyor, denizler kirlenip canlı türleri yok oluyor, nehirlerin suyu azalıyor, zehirli artıklar ve nükleer kirlilik hayati bir tehdit oluşturuyor, bütün bunlara bir de "modern medyanın" ürettiği kültürel-ideolojik kirlenme ve çürüme eşlik ediyor. Yoksul ülkeler ürettikleri gıda maddelerini emperyalist ülkelere ihraç edip, karşılığında o ülkelerde kullanımı yasaklanmış zararlılarla mücadele ilaçları, silah ve televizyon dizileri ithal ediyorlar... Bütün bunlar para, daha çok para üretsin ve kâr oranları düşmesin diye yapılıyor...

Böyle bir dünyada emperyalist ülkelerde "biçimsel

demokrasi" oyunu oynanabiliyor da, yoksul ülkelerde baskıcı, işkenceci, halk düşmanı diktatörlükler "iş görüyor". Emperyalist burjuvazi, bu ülkelerdeki işbirlikçi oligarşilere silah ve "kredi" veriyor. Karşılığında da statükonun korunmasını, "asayişin sağlanmasını" istiyor. Bu arada, "kredi" oyununu ayırt etmek gerekiyor. Nitekim, BM uzmanlarının yaptıkları hesaplara göre, 1990 yılında yoksul ülkelerden zenginlere doğru kaynak transferi, 500 milyar dolara yükseliyordu... Bilindiği gibi bu transfer ticaret hadlerinin bozulması, çokuluslu şirketlerin kâr transferleri, borç ödemeleri, sermaye kaçışı gibi yollarla gerçekleşiyor.

Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 80'inin çok az tükettiği (bir milyardan fazla insan mutlak açlık içinde yaşıyor) koşullarda bile bir gezegen riski yaratan burjuva uygarlığının ve onun "piyasa ekonomisinin" insanlığa, dünyanın geri kalanına önerebileceği bir şey var mıdır? Sadece Çinliler, Amerikalılar kadar üretip, onlar kadar tüketip tahrip ederlerse durum ne olur? Emperyalist kampın "refahının" "dünyanın lanetlileri" tarafından taklit edilmesi olanaklı mıdır? Tam tersine, sermaye uygarlığı yoksullukla mücadele edemediği için (zaten etmesi de olanaksızdır) yoksullarla mücadele ediyor...

Böyle bir dünyada yapılması gereken yegâne şey, burjuva uygarlığını tarih sahnesinden silmek için harekete geçmektir. Bunun da yolu tutarlı bir anti-kapitalist ve anti-emperyalist mücadeleden geçiyor. Eğer biz erken davranıp bu amaç için harekete geçemezsek, sermaye uygarlığı bizi tarih sahnesinden silmek için "üzerine düşeni yapacak!"

Özgür Gündem / 22 Ekim 1992

Enflasyon Oyunu

"Eğer görüntüyle öz aynı olsaydı, hiçbir bilimsel çabaya (da) gerek kalmazdı," denmiştir. İşte, bilimin ve bilim adamının işlevi bu aşamada ortaya çıkıyor ve bilim adamı söz konusu ayrımı yapabildiği ölçüde bilim adamı adına layık olabiliyor. Ne ki, burjuva dünyasında böylesi kaygılar taşıyanlar giderek azalıyor... Bilim adamı sayılanların çok azı görüntüyle öz arasına kalın çizgi çizme sorumluluğu taşıyor. Genellikle yapılan kurulu düzeni meşrulaştırmaktır. Daha kolay olanı, daha az zahmetli ve risksiz olanı yeğliyorlar.

Genellikle "bilim," "bilimsellik", ve "bilim adamı" konusunda yanlış ya da çarpıtılmış bir anlayış söz konusudur. Sanki "akademiye" dahil olan herkes bilim adamıymış gibi bir izlenim egemen oluyor. Oysa geçerli olan durum ekseri bunun tersidir. Tarihte gerçek bilimsel ilerleme, genellikle kurulu düzenin kurumları dışındaki adamlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Mevcut düzeni ve ilişkileri yeniden üretip yaşatmak amacıyla oluşturulmuş kurumlardan o düzene yönelik eleştirel yaklaşımlar beklemek iyimserlik olurdu... Söz konusu kurumlar ideolojik bir işleve koşulmuşlardır. Bu yüzden, gerçeği ortaya çıkarmak değil, kafaları bulandırdıkları sürece işlevlerini yerine getirmiş olurlar. Zira sömürü ve baskı düzeninin bulandırılmış kafalara ihtiyacı vardır.

Yaklaşık on beş yıldır bir "enflasyonla mücadele retoriği" toplumun gündeminde kalmaya devam ediyor. İktidara her gelen enflasyonu "en büyük sorun" ilan ediyor, enflasyonu mut-

laka düşüreceğini, düşürmek gerektiğini, tüm sorunların çözümünün enflasyonu düşürmeye bağlı olduğunu, o kadar ki, AET'ye girmek için bile bunun gerekli olduğunu ilan ediyor. Aslında daha baştan bir çarpıtma yapılıyor, asıl sorunun işsizlik, gelir ve servet dengesizliği olduğu gözden kaçırılıyor. Önce enflasyona "gizemli bir hava" kazandırılıyor. Muhalefetteki siyasi partiler iktidarı enflasyonu düşürememekle suçluyorlar. İktidar kendinden öncekini her şeyi mahvetmekle, enkaz bırakmakla suçluyor. Roller değişince, süreç kaldığı yerden devam ediyor. Velhasıl bir enflasyon oyunudur, oynanıyor.

Kimse çıkıp da enflasyondan kimin sorumlu olduğunu yüksek sesle söylemiyor. Hangi tercihlerin ve politikaların ekonominin dengesini bozduğu ve enflasyondan kimlerin nasıl çıkar sağladığını telaffuz etmiyor. Herkes kendince bir enflasyon tahmininde bulunuyor. Bunlardan bazıları "bilimsel" sayılıyor. Büyü, bilim diye sunuluyor ve medya büyüyü kutsuyor. Sendikalar bu toz duman içinde şaşkına dönüyor. Büyüyü ve büyücüleri teşhir etmekte yaya kalıyorlar. Asıl ilginç olan, enflasyona neden olanların ve çıkar sağlayanların da herkesle bir olup, enflasyondan şikayet ediyor olmalarıdır. Öyle bir ideolojik manipülasyon yapılıyor ki, sanki uygulanan politikalar, söz konusu olan tercihler büyük sermayenin iradesi dışında ortaya çıkıyormuş gibi bir izlenim yaratılıyor.

Enflasyonun nedeni olarak kamu açıklarından çokça söz ediliyor. Gerçekten kamu açıkları önemlidir ve bu açıkların enflasyonist etki yarattığını bilmek için, Nobel ödülü sahibi iktisat teorisyeni olmak gerekmiyor. Kimse çıkıp da kamu açıklarının neden ve nasıl ortaya çıkığını, bundan kimin sorumlu olduğunu sormuyor. İktidar, IMF, Dünya Bankası gibi emperyalizmin örgütlerinin önerisine sadık kalıp neoliberal politikalar uyguluyor. Neoliberal öğreti varlıklı kesimlerden, sermayeden mümkün olduğunca az vergi alınmasını emrediyor. Sermayeden vergi olarak alınması gereken, sermayeden yüksek faizli borç olarak alınıyor. Böylece hem bütçeye gereksiz bir yük bindiriliyor, hem de faizler yukarı çekiliyor. Yüksek faiz

kaynakların rantiyelerin elinde toplanmasına neden oluyor ve tersine işleyen bir süreç ortaya çıkıyor.

Her dönemde enflasyona bir "neden" bulunuyor ve bu nedenler hiçbir inandırıcılık taşımıyor. 1980 öncesinde yüksek işçi ücretlerinden şikayet edildi. Generaller rejimi geldi, işçi ücretlerini "gerektiği gibi" bastırdı, ama enflasyon düşmedi. 1980'lerin sonuna doğru "aşırı altyapı yatırımları" safsatası devreye sokuldu. Oysa, 1920'lerden bu yana on yıllık dönemler itibariyle alındığında, savaş dönemini kapsayan 1940-1950 dönemi dışında en düşük sabit sermaye yatırımı 1980-1989 döneminde gerçekleşti. Şimdilerde, KİT açıkları ve KİT'ler günah keçisi seçilmiş görünüyor. KİT'ler zarar ediyorsa bunun sorumlusu kimdir? Bilinçli olarak teknolojisi yenilenmedi. Yıllarca özel sermayeye ucuz girdi sağlamaları için ürünlerinin fiyatı düşük tutuldu. Gereksiz politik müdahelelerle işleyişleri felç edildi. Politikacıların "arpalığı" olarak kullanıldılar. Şimdi de karşı tarafa geçip şikayet ediyorlar. Buradaki amaç, KİT'lerin satışına, tasfiyesine zemin hazırlamaktır. Zira emperyalist burjuvazi KİT'leri istemiyor.

Enflasyon bir sonuçtur ve ekonomide yaratılan dengesizliklerin sonucudur. Toplumun beşeri ve doğal kaynaklarını yağmalayan azınlık, enflasyondan çıkar sağlıyor. Enflasyon yaratan politikalar tesadüfen gündeme gelmiyor. İnsanların iradesini aşan doğal afet türünden bir şey de değildir. Nihayet mal ve hizmetlerin fiyatlarını düşüreceksiniz... İnsanlar kendi elleriyle ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarını belirlemekten aciz midirler? Aracın direksiyonundan yağmacıları indirip, gerçek üreticileri bindirmedikçe, insanlar yarattıkları zenginliğe yabancılaşmaya devam ettikçe, enflasyon yalanının yeni yeni versiyonları gündeme gelmeye devam edecektir.

Özgür Gündem / 3 Eylül 1992

Ultraliberalizmin İflası

Emperyalist sistemin 1970'lerde içine girdiği yapısal kriz devam ediyor ve krizin aşılması yönünde ufukta yeni bir şey görünmüyor. Batı'nın önemli merkezlerinde soluk manzaralar egemen ve tablo kararmaya devam ediyor.

Fabrikalar ve madenler peşi sıra kapanıyor, işsizlik yakın tarihte görülmemiş oranlara yükseliyor, gelir dağılımı dengesizliği bütün toplumlarda sosyal patlamalara uygun bir zemin hazırlıyor. Kullanılmayan üretim kapasiteleri devasa boyutlara ulaşıyor, deflasyonist eğilimler yoğunlaşıp genelleşiyor, borçlanma her düzeyde genel bir eğilim halini alıyor, ulusal paralar tam bir istikrarsızlığa sürükleniyor, devalüasyonlar günü kurtarmada bile etkili olamıyor, yolsuzluk ve çürüme her yerde "olağan" hale geliyor. İletişim teknolojisinin ürettiği modern medya toplumları ahmaklaştırmanın etkin bir aracı haline geliyor ve bütün bunlara doğal çevrenin akıl almaz tahribatı eşlik ediyor.

Bugün dünya ekonomisinde bir bütün olarak büyüme oranı (ortalama) yüzde sıfır civarında seyrediyor ve 1992'de dünya ticaretinin yüzde 3 oranında gerileyeceği tahmin ediliyor (hacim olarak). En dinamik sektörlerde bile üretim fazlasından söz ediliyor... Üçüncü Dünya'nın ihracatının en büyük bölümünü oluşturan hammadde fiyatları düşmeye devam ediyor ve bu ülkelerin borçları 1400 milyar dolara yükselmiş durumda. 1980'lerin başından beri bu ülkeler karşılıksız kaynak transferi yapmayı sürdürüyorlar. Bu amaçla yoksullara "dışa açılma politikaları" öneriliyor.

Elbette borçlanma sadece Üçüncü Dünya'nın sorunu değil.

Borçlanma her kesimi ilgilendirir durumda. Bugün ailelerin, şirketlerin, devletlerin borç toplamı 30 bin milyar dolardır ve yılda ortalama yüzde 10 civarında artmaya da devam ediyor.

Bir taraftan, azgelişmiş ülkelere ve eski Sovyet bloku ülkelerine serbest ticaretin ve piyasa ekonomisini erdemlerine dair ögütler verilirken, diğer yandan emperyalist ülkelerde korumacılığın en sinsi yöntemleri devreye sokuluyor. Ekonomik bloklar arasında kıyasıya bir ticaret savaşı sürüyor.

Geçtiğimiz eylül ayında ortaya çıkan para depremi, daha büyük depremleri haber veriyor ve piyasa ekonomisi şampiyonlarına 1929'un **"kara perşembe"** sini hatırlatıyor... Finans sermayesinin egemenliği ve uluslarası spekülasyon, para politikalarını işe yaramaz hale getiriyor. Spekülasyon yoluyla her gün el değiştiren yaklaşık 1000 milyar doların sadece çok küçük bir bölümü verimli yatırımlara yöneliyor. Neredeyse dünya ekonomisinin kaderi spekülatörlerin insafına terk edilmiş durumda... Yedilerin (G.7) toplam rezervlerini yaklaşık 300 milyar dolar civarında olduğuna bakarak, spekülatörlerin nasıl bir güce ulaştıklarını anlamak kolaylaşır.

1980'lerin başında dünyayı saran ultraliberal dalga, tüm olumsuzlukların "aşırıya vardırılmış devlet müdahelerinden" kaynaklandığı efsanesini yaymıştı. Bugün artık neoliberalizm şampiyonları sahnede görünmüyorlar... Birer birer sahneden çekiliyorlar. Yerlerini "etkin devlet müdahelesi" yanlıları alıyor... Artık "bilinçli" bir devlet müdahelesi olmadan sorunların altından kalkılmayacağı tezleri ön plana çıkıyor.

Emperyalist merkezlerde yeni bir "rasyonalizasyon planının" devreye sokulması gündeme geliyor. Bu yeni yönelişten de başta Üçüncü Dünya'nın yoksulları olmak üzere, Dünya emekçileri için iyi şeyler beklemek sadece bir yanılsama olabilir. Zira sorun şu ya da bu politik tercihten çok, sistemin doğasından ve işleyiş mantığından kaynaklanıyor. Kâr amacıyla üretimin egemen olduğu bir dünyada, geniş kitleler için sonuç, sadece sorunların daha da ağırlaşması olabilir.

Yıkıcı sonuçlar ürettikten sonra ultraliberal dalga emperyalist merkezlerde sahneden çekiliyor, ama yenisömürge statüsündeki ülkelerde hâlâ geçer akçe olmaya devam ediyor. Bu ülkelerde iktidarı elinde tutan işbirlikçi oligarşiler, emperyalist burjuvazinin öğütlerine bir köle sadakatiyle bağlıdırlar. Emperyalizmin desteğiyle ayakta kalabiliyorlar ve egemenliklerini sürdürebiliyorlar. Ne ki, sorunlar ağırlaşmaya, çözümsüzlükler derinleşmeye devam ediyor. Bu ülkelerdeki yozlaşmış yönetimlerin manevra alanı iyiden iyiye daralmaktadır. Sorunlar daha da ağırlaştıkça, çözümsüzlük derinleştikçe, kitleler kaçınılmaz olarak bir çıkış yolu arayışına yöneleceklerdir. İşte o gün geldiğinde, kitlelerin yolunu açacak devrimci önderliklerin varlığı son derecede büyük önem kazanacaktır. Aksi halde egemenler sistemin krizine kendi çözümlerini yeniden dayatırlar.

Piyasa ekonomisi şampiyonlarının ipliğini pazara çıkarmak, bu amaçla ideolojik mücadeleyi önemsemek, uygulanan politikaları teşhir etmek acil bir sorumluluk olarak karşımızda duruyor. Karşı karşıya olduğumuz sorunlar radikal çözümler dayatıyor. **"Radikal olmak, sorunları kökeninde ele almaktır."**

Özgür Gündem / 19 Kasım 1992

"Serbest Piyasa Ekonomisi Efsanesi"

Kapitalizmin yapısal krizde olduğu bir dönemde, **"piyasa ekonomisi"**nin bunca yüceltilmesi düşündürücüdür.! "Kapitalizm" dememek için, bir edebi kelam yapılarak, **"piyasa ekonomisi"** ya da **"pazar ekonomisi"** diyorlar. Kapitalizm öncesi dönemin irrasyonel olduğu, bunun da hurafeler, efsaneler yaratmaya elverişli bir ortam yarattığı ileri sürülür. Oysa kapitalist dönemde yaratılan efsaneler yanında kapitalizm öncesi binlerce yılda yaratılaranlar pek sönük kalır.

Medyanın gücünü arkasına alan emperyalist burjuvazi ve aralarında Nobel Ödülü sahibi "saygın" bilim adamlarının da bulunduğu akıl hocaları, "serbest piyasa ekonomisi" efsanesini yayarken, bir dizi gerçek dışı özdeşlikten hareket ediyorlar. Buna göre; pazarın kendiliğinden ve otomatik olarak ekonomik rasyonelliği sağladığı, demokrasinin ancak kapitalizmde mümkün oladuğu (**"Pazar ekonomisi"** diyorlar), kalkınmanın yolunun kapitalist dünya sistemiyle en üst düzeyde "bütünleşmek"ten geçtiği gibi bir dizi hurafe devreye sokuluyor... Elbette bu koroya "azgelişmiş" denilen yenisömürge statüsündeki ülkelerin işbirlikçi sınıfları ve Batı'da moda olan her şeyi ithal etmekte, "mahir" bilim adamları da katılıyorlar... Ne ki kapitalizmin kurbanlarının hurafelere değil, gerçeğe ihtiyacı var. Bilim onlar için gerekli.

Bir kere iddia edildiğinin aksine insanlık tarihi, kapitalizm kadar irrasyonel, israfçı bir üretim tarzına, toplum düzenine, tanık olmadı. İkincisi, kapitalizm bir sömürü ve baskı düzeni olarak demokrasinin düşmanıdır. Daha 18.yüzyılın sonlarında Parisli İşçiler, haklı olarak, "Ekonomik liberalizm,

demokrasinin düşmanıdır" sloganını ortaya atmışlardı.Burjuva uygarlığı sadece beşeri kaynakları değil, doğayı da hızla ve geri dönülmez bir şekilde tahrip ediyor. Kapitalizm, bir şeylere sahip olanlarla olmayanlar arasındaki uçurumu sürekli olarak büyütmek zorunda olan bir ücretli kölelik düzenidir.

Kalkınmanın kapitalist dünya sistemiyle azami düzeyde bütünleşmeyle mümkün olacağı safsatasına gelince; azgelişmiş bir ülkenin dünya sistemiyle daha fazla bütünleşmesi, daha çok sömürülmesi, daha çok uydulaşması, kendi ayakları üzerinde durabilmesi yeteneğini daha fazla kaybetmesi anlamına gelir.

"Gerçekten var olan kapitalizm", kitaplarda yazılanlardan farklıdır. Kapitalizm, burjuvazinin çığırtkanlarının ileri sürdüğü gibi demokrasi, kalkınma, refah değil; barbarlık üretiyor.

Bugün dünyada beş yüz çokuluslu sanayi şirketiyle beş yüz kadar banka ve sigorta şirketinin yıllık cirosu 10 bin milyar dolardır. Dünya ticaretinin yüzde 40'ı da bu çokuluslu şirketlerin kendi içlerinde ve kendi aralarında gerçekleşiyor. Kuralları serbest piyasa değil, tekeller belirliyor.

Uluslararası ticarete damgasını vuran da "serbest ticaret" değil, korumacılıktır. Serbest ticaret ninnisi, yoksulları uyutmak için söyleniyor... Ama azgelişmiş ülkelerle emperyalist ülkeleri karşıt birimler olarak almamak gerekir. Azgelişmiş ülkelerde geçerli politikalar, bu ülkelerdeki işbirlikçi oligarşinin de çıkarınadır. Bu nedenle, tutarlı bir anti-emperyalist mücadele, öncelikle söz konusu işbirlikçi oligarşiyi hedef almak zorundadır. İşte bilimsel çabanın ve ideolojik mücadelenin önemi de bu aşamada önem kazanıyor.

Özgür Gündem / 20 Ağustos 1992

Enflasyon Cephesinde Yeni Bir Şey Yok

Tam 15 yıldır gündemde, enflasyon, enflasyonu düşürme, enflasyonla mücadele söylemi var. Her seferinde enflasyona bir gerekçe bulunuyor... Sanki enflasyon insan üstü, insan iradesini aşan nedenlerden kaynaklanıyor da 15 yıldır bir türlü düşürülemiyor. ... Bu 15 yılda nice hükümetler geldi geçti; ülkeyi kurtarmak üzere gelen generallerin işkenceci iktidarı da bunlara dahildir. Türkiye'de işkence, sadece askeri rejimlere özgü bir şey değildir. Bizatihi devlet işkenceci bir devlettir ve siyaset bilimi literatüründe "işkenceci devlet" diye bir kavram vardır. Bütün bu zaman zarfında enflasyona her seferinde gerekçeler bulundu. Ne ki, bu gerekçelerin gerçek durumla pek ilgisi yoktu. Bunlar ekseri egemenler tarafından "uydurulmuş", medya tarafından da "pazarlanmıştı". Başlarda "işçi ücretlerinin yüksekliği" teranesi tutturuldu. Genareller geldi işçi ücretleri bastırıldı. Ama enflasyon düşmedi. Daha sonra aşırı altyapı yatırımları "gerekçesi" devreye sokuldu. Oysa, söz konusu olan fazla değil, az yatırımdı. 1950-1990 aralığında en düşük altyapı yatırımı 1980-1989 aralığında yapılmıştır. Kaldı ki, "aşırı" yatırım olsa bunu kimler yapıyor? Marx, Paris Komünü ile ilgili bir yazısında: "Roma İmparatorluğu döneminde Hıristiyanlığın bu kadar çok efsane üretmesi, matbaanın henüz keşfedilmemesine yorulur. Oysa bunun tam tersi doğrudur. Bugün, günlük basın ve telgrafın bir günde yaydığı efsane, Hıristiyanlığın yüz yılda yaydığından daha fazladır," diyor. Yukarıdaki satırların yazıldığı 1871 yılından bu yana medya denilen şeyin nasıl bir gelişme gösterdiği ve bugün nasıl bir güce eriştiği biliniyor.

Son dönemde kamu açıklarından çok söz ediliyor. Bilindiği

gibi, kamu finansman açıklarının belli başlı iki nedeni vardır: Bunlardan birincisi, doğrudan bütçe açıklarıdır. Diğeri de KİT açıklarıdır. Elbette enflasyonun büyük ölçüde bu açıklardan kaynaklandığını bilmek için uzun bir iktisat öğreniminden geçmek gerekmez. Bakkal hesabı bilen herkes, açıkların enflasyona neden olduğunu bilir... Asıl sorun, bütçe neden açık veriyor? KİT'ler neden zarar ediyor? Ve bunun sorumlusu kimdir? gibi soruların cevabını bulmaktır.

Dünyada 1980 sonrasında neoliberal dalga egemen oldu. Bir önceki dönemde geçerli yaklaşımlar terkedildi. Bu yeni dalga, kısaca "devleti küçültme" sloganıyla ortaya çıktı. Buradaki amaç, devlet tarafında yapılan "sosyal harcamaları" kısmak, "refah devleti" uygulamalarına son vermekti. Böylece sermaye daha fazla kaynağı kullanma olanağına kavuşacaktı. Devlet küçülecekti ama baskı aygıtı bunun dışındaydı. Zira egemenler getirdikleri yeni politikaların işsizliği, yoksulluğu arttıracağını, sosyal patlamalara uygun bir ortam yaratacağını gayet iyi biliyorlardı. Üçüncü Dünya'da yirmiden fazla "IMF ayaklanması" oldu. Kısaca devlet "jandarma devlet" durumuna getiriliyor, sağlık, eğitim, işsizlik ödeneği, kültür harcamaları vb. revizyonist işçi hareketinin kazanımlarına savaş açmak anlamına geliyordu.

Yeni politikaların ikinci boyutu, birinciye bağlı olarak, sermaye sınıfından, varlıklı sınıflardan daha az vergi almaktır. Böylece sermaye hem daha az vergi verecek, hemde "refah" harcamalarına giden kaynağa da el koyma olanağına kavuşacaktı. Aslında sermaye sınıfının vergi vermesi mistifikasyondur, bir egemen ideoloji kategorisidir.

Burada söz konusu olan bir hesap oyunu, bir göz boyamadan başka bir şey değildir. Zira varlıklı sınıflar, sömürücüler hiçbir zaman vergi vermezler. Vergi vermeleri mümkün değildir. Vergi tüketimden vazgeçmek anlamına gelir. Ve varlıklı sınıflar vergi verdiklerinde tüketimlerini kısmış olmazlar. Sermayenin vergi olarak verdiği söylenen son analizde artı değerin bir bölümüdür ve artı değer üretim sürecinde ortaya çıkar.

Dolayısıyla sermayenin vergi diye verdiği, işçinin emeğinden çalınan bir kısmıdır. Türkiye 1980 (24 Ocak) sonrasında neoliberal dalgaya göre yönetilmeye çalışılıyor. Neoliberal dalganın önerdiği vergi politikasına sermayeden daha az vergi almamantığı esastır. Deniyor ki, devlet müsriftir, kaynakları israf ediyor. Oysa özel sermaye (müteşebbis) kaynakları rasyonel kullanır! Devletin eline ne kadar az kaynak giderse, o kadar iyidir... Hem varlıklı kesimlerden "gerektiği kadar vergi almaz", hemde ona uygun düzeyde kamu harcamalarını kısamazsanız, elbette bütçe açık verir. Bu açığı hangi yöntemle kapatırsanız kapatın mutlaka enflasyonist bir baskı yaratacaktır. Hem sermayeden daha az vergi alıyorlar, hem de okulları özelleştirmeye cesaret edemiyorlar ama eğitimin kalitesini iyice düşürerek, bu kurumları çürüterek, özelleştirmeye uygun koşullar yaratılıyor. İlginç olan, sermayeden vergi olarak alınması gerekenin ondan borç olarak alınarak bir de sermayeye yüksek faiz ödeniyor olmasıdır. Neoliberal mantığa göre vergi vermeyen sermayenin daha çok yatırım yapması gerekiyor ama gerçek dünyada durum farklı. Tam tersine bu politika, rantiye sermayesinin egemenliğini artırıyor ve sermaye iyice üretimden uzaklaşıyor. Asıl niyet bu iken, bir de kamuoyu yanıltılıyor. Devlet sanki egemen sınıflardan bağımsız gibi bir yanılsama yaratılıyor.

İkinci önemli açık kaynağı KİT'lerdir. KİT'ler bundan 10, 12 yıl önce gözden çıkarıldı. Ama IMF, Dünya Bankası, yerli sermaye öyle istedi diye hemen özelleştirelemezlerdi... Durup dururken tasfiye edilemezlerdi. Önce kamuoyu hazırlanmalıydı. Kamuoyu hazırlamanın koşulu, bu kurumları gözden düşürmeyi gerektiriyordu. Bu amaçla ne gerekiyorsa yapıldı...

Vaktinde teknolojileri yenilenmedi, pahalı kredi kullandırıldı, siyasi bürokratik müdahalelerle işleyişleri felç edildi. Zararları trilyonlara çıkınca, artık medya devreye girebilirdi... Şimdilerde sermayenin hizmetindeki gazete ve televizyon yorumcuları şımarık tavırlarıyla KİT'lere saldırıyorlar... Artık kamuoyu oluşmuştur ama hükümet yine de KİT'leri satmayı veya kapatmayı göze alamıyor. KİT'ler önemli bir istihdam

deposudur ve sosyal patlamalardan korkuyor. Elbette bizim zarar eden kurumları savunmak gibi bir sorunumuz olamaz. KİT'lerle ilgili bir yanılsama içinde de değiliz. KİT'ler özel sermayeyi beslemek üzere oluşturulmuşlardır. Özel sermaye KİT'leri yeteri kadar yağmaladığını düşünüyor. Onlara sahip olmak, işine yaramayanları da tasfiye etmek isityor. Emekçiler çalıştıkları işletmelerin yönetimine gelip bu kurumları demokratik olarak yönetmedikçe, kamu özel ayrımı burjuvazinin bir iç ayrımı olarak devam eder. Aksi halde her ay enflasyon rakamları ilan edilmeye ve yorumlar yapılmaya devam eder. Nisan ayındaki % 4.4'lük fiyat artışını herkes kendine göre yorumlamadı mı? Üstelik asıl sorun enflasyonu önlemek de değildir. Asıl sorun işsiz kalma, hastalanma, yaşlanma korkusunun bulunmadığı bir toplum düzeni oluşturmaktır.

Özgür Gündem / 16 Mayıs 1993

Neoliberalizmin İflası

Kapitalizm 1975'den beri **"yapısal krizden"** çıkamıyor. Ufukta çıkacağına ilişkin işaretlerde görülmüyor. 1990 ortalarından beri de **"devrevi kriz"** devam ediyor. Üstelik sanayileşmiş ülkelerin tamamını etkisi altına almış durumda. Bu arada krizin Üçüncü Dünya'ya ve Doğu Avrupa'ya "yansıdığı"görülüyor. OECD ülkelerinde büyüme oranı 1991'de yüzde 0.8, 1992'de yüzde 1.5 düzeyinde gerçekleşti. 1993 yılı tahmini de yüzde 1.9'u aşamayacağı yönünde. Yaklaşık 20 yıldır "yapısal krizden" çıkış yolu arayışları sürüyor. 1980'lerin başından bu yana da neoliberal teoriye dayalı politikalar uygulanıyor. Kapitalist dünya ekonomisin krize girişinin elbette değişik nedenleri söz konusu, ama asıl belirleyici olan kâr oranlarındaki uzun dönemli düşüştü. İşte neoliberal ekonomik ve sosyal politikalar, bu gidişi tersine çevirmek, kâr oranlarını kriz öncesi seviyelere çekmek amacıyla gündeme getirildi. Fakat, önceki krize bir sorumlu bulmak gerekiyordu. Krizin nedeninin İkinci Dünya Savaşı sonrası genişleme döneminde uygulanan Keynesci politikalardan, **"refah devleti"** uygulamalarından, **"kayırıcı devlet"** anlayışından, ekonomilere yapılan müdahalelerden, işçi örgütlerinin iş gücü piyasasında bir **"tekel"** oluşturmalarından vb... kısaca piyasanın işleyemez hale gelişinden kaynaklandığı, otomatik mekanizmaların aşırıya vardırılan müdahelerle işlevini yerine getirememesinden kaynaklandığı görüşüne dayandırıldı. Kâr oranlarını yeniden tesis etmenin yolu, sömürü oranlarını yükseltmekten, bu amaçla reel ücretleri düşürmekten, bir de **"ücret benzeri, dolaylı ücret"** harca-

malarını (eğitim, sağlık, bazı tüketim mallarına yapılan sübvansiyonlar, destekleme alımları vb.) kısmaktan geçerdi. Bunlardan birincisi, doğrudan kâr oranlarını arttırırken, ikincisi de sermayeden alınan vergilerin azaltılması (devletin küçültülmesi) anlamına geliyordu. Devleti küçültmenin bir başka yolu da KİT'leri özelleştirmekti. Böylece sermayeye bir kuvvet aşısı yapılmak isteniyordu. İşte monetarizm böylesi bir ortamda gündeme getirildi ve yeni döneminin politika ve uygulamalarını meşrulaştırma işlevine koşuldu. 1980 sonrasında monetarizm ve değişik varyantlarının geçer akçe haline gelmesi, monetarizmin teorisyenlerinin yeni ve orijinal hakikatler keşfetmelerinden kaynaklanmıyordu. İleri sürülen görüşler 200 yıldan beri bilinen şeylerdi. Sadece emperyalist burjuvazinin çıkarlarını meşrulaştırmak ve kamuoyunu "hazırlamak" gibi bir işlev söz konusuydu. Batı'da üretilen bu teoriler, yenisömürge statüsündeki ülkelere de ihraç edildi ve **"istikrar politikaları"**, **"yapısal uyum"** programları olarak ün yaptı. Bu ülkelerde iktidarda bulunan işbirlikçi egemen sınıflar emperyalist burjuvaziye **"kendi"** halklarından daha yakındırlar. Emperyalizmden bağımsız politikalar oluşturamazlar, zaten çıkarları da o yöndedir. İdeolojik saldırı bu politikalardan kimin neyi amaçladığını gözlerden uzaklaştırmayı başardı, o yüzden, sömürüyü derinleştirmek amacıyla gündeme getirilen bu politikalar, üstelik "çağ atlamanın" yegane yolu olarak da sunuldu. Reel ücretleri düşürmek, sendikaları etkisizleştirmekten, işçi sınıfının pazarlık gücünü kırmaktan geçerdi. Sendikalar sermayenin arzu ettiği ölçüde etkisizleştirilemedi. Ancak krizin de etkisi ile ücretler belirli oranlarda aşağıya çekilebildi. Elbette, işçi örgütlerinin ve demokratik güçlerin etkinliği iyice kırılmadan, **"ücret benzeri"** harcamalarda da çok büyük kısıntılar yapılamazdı. Kaynak sorununu çözmenin başka yolları, özelleştirmeler ve Üçüncü Dünya'nın sömürüsünün derinleştirilmesi, kan kaybının hızlandırılması olabilirdi. Üstelik bu tür politikaları bir köle sadakatiyle uygulayan yöneticiler, **"reformcu, yenilikçi"** sayılacaktı. Sıkı para politikası da neoliberal politikaların önemli unsurlarından birini oluşturuyordu. "Devleti küçültmek"

demek, sermayeden daha az vergi almak anlamına geliyordu. Sermaye daha az vergi verdiğinde, (teoriye göre) daha çok yatırım yapılır, verimlilik artardı. Bu tür beklentiler ne emperyalist ülkelerde ne de yenisömürgelerde gerçekleşmedi. **"Eşeği suya götürebilirsiniz ama, su içmeye zorlayamazsınız"** denmiştir. Sermaye sınıfından alınan vergiler düşürüldü ama sermaye yatırım yapmadı. Zira neoklasik iktisada dayalı neoliberal yaklaşımda ücretler sadece bir maliyet unsuru olarak görülür. Oysa düşük ücret düzeyi demek, aynı zamanda düşük talep de demektir. Yeni talep olmadan yeni yatırım da olmazdı. Bu yüzden neoliberal politikalar ancak beklenenin tersi sonuçlar doğurabilirdi. Sermaye eline geçirdiği ilave kaynağı, verimli yatırımlar yerine spekülatif amaçlarla kullanmayı tercih etti. Bugün kapitalist dünya ekonomisini spekülasyon virüsü sarmış durumda. O kadar ki, 1929'dakine benzeyen bir finansal çöküntü sürpriz sayılmamalıdır. 1980'lerde geçerli neoliberal politikalar iflas etmiş durumdadır. 1982'den bu yana kâr oranları hep büyüme oranlarından daha yüksek gerçekleşti. Beklenen ve umulan sonuçlar gerçekleşmedi. Buna rağmen hemen dünyanın her yerinde neoliberal yaklaşımlar egemen retorik olmaya devam ediyor. Ne ki, bu yaklaşımda ısrar etmeleri en azından emperyalist ülkelerde artık mümkün görülmüyor. Zira uygulanan politikaların sosyal sonuçları giderek tehlikeli bir eşiğe, bir patlama noktasına yaklaşıyor. Bugün sadece AT ülkelerinde, aktif nüfusun yüzde 9.6 'sı işsiz ve bu 15 milyon kişiye tekabül ediyor. OECD ülkelerinde ise 32 milyon işsiz var. Aslında asıl işsiz sayısının bu resmi rakamın üstünde olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. İşsizlik artmaya, yoksulluk derinleşmeye, toplumsal doku aşınmaya devam edecektir ve bu durumda yeniden **"değişik"** bir Keynescilik gündeme gelecektir. Piyasa ekonomisi şampiyonlarının ve şartalatanlarının iflası kesinleşmişken, Türkiye gibi ülkelerde hâlâ neoliberalizm şarkılarının yüksek sesle söyleniyor olması sömürgeciliğin şanındandır ve çıkar ortaklığının da bir gereğidir. Zaten "Dünyanın lanetlileri" cephesinde sosyal patlamalardan korkulmaz. Bu ülkelerin işbirlikçi yöneticileri,

yoksullukla değil yoksullarla mücadele ediyorlar. Üstelik bunu da "kalkınma" adına yapıyorlar. Lenin'in dediği gibi, **"burjuvazinin üstesinden gelemeyeceği ekonomik kriz yoktur,"** onun için, kapitalist barbarlık ancak bilinçli, örgütlü mücadeleyle aşılabilir. Aksi halde krizlerin faturası her seferinde emekçilere ve onların safında bulunanlara çıkarılmaya devam edecektir.

Özgür Gündem / 31 Mayıs 1993

Kapitalizm, Sömürü, Irkçılık
Kâr, Döviz vs. Üzerine

Kapitalizm, beşeri ve doğal kaynakların yağmalanması üzerine kurulu bir sömürü düzenidir. Kâr dürtüsü ve amacı dışında hiç bir ahlaki ve insani kaygı söz konusu değildir. "Sermaye için iyi olan, herkes için iyidir," kuralı geçerlidir. Oysa bunun tersi gerçeğe daha uygun düşer. Dolayısıyla, sloganı şu şekilde formüle etmek gerekir: "Sermaye için iyi olan ekseri çoğunluk için kötüdür". Faşizm ve nazizim, kapitalizmin bundan önceki yapısal kriz döneminin (1914-1945) ortaya çıkardığı sorunları çözmek üzere gündeme getirilmişti. Amaç, uzun dönemli kâr oranlarındaki düşüş eğilimini tersine çevirmekti. Kitlelerin bilincini bulandırmak için 1920'lı yıllarda Yahudi düşmanlığı ön plana çıkarılmıştı. Faşizm, nazizm ve savaş sayesinde işçi sınıfı ve bir bütün olarak emekçi kitleler, bulundukları mevzilerin daha da gerisine itildiler. Böylece sömürü oranları, dolayısıyla da kâr oranları yükseltildi. Kapitalizmin savaş sonrası genişleme döneminde, sermaye açısından işler yolunda giderken, şovenizm ve ırkçılık da geri plana çekildi. Şovenizmin ve ırkçılığın yeniden gündeme getirilmiş olması bir tesadüf değildir. Şimdilerde kapitalist dünya sistemi yeniden bir yapısal kriz içine sürüklenmiş durumda. Yeniden kâr oranlarını yükseltmek için bu amaçla sömürüyü derinleştirmek başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi sınıfa bir darbe vurmak gerekiyor. Bu nedenle, Almanya'da Türk işçilerine yönelik saldırılar bir tesadüf olmadığı gibi, sıradan ve tekil olaylar da değildir. Üstelik, şovenizm dalgasının, ırkçılığın kabarması sadece Almanya ile sınırlı da değildir. Hemen tüm emperyalist ülkelerde yabancı düşmanlığı, şovenizm ve ırçılık ön plana çıkarılmaktadır. Bundan otuz yıl kadar önce Türkiye Batı'ya özellikle de Almanya'ya işgücü ihracına başladığında, hem Türk burjuvazisi

hem de Alman burjuvazisi pek hoşnuttular. Bir kere, yüzbinlere varan insanın Alman sermayesinin hizmetine sunulması, Türk egemenlerinin Alman burjuvazisine cömertçe bir hediyesi anlamına geliyordu. Alman egemenleri, yetiştirilmesi için tek bir mark bile harcamadığı geniş bir emeğe kavuşuyordu. Üstelik kır kesiminden gelen bu işgücü, hiç bir sınıf mücadelesi deneyimine ve sendikal pratiğe sahip değildi. Bu vasıfsız ve bilinçsiz işgücü en pis en tehlikeli işlere rahatlıkla sürülebilirdi. Üstelik bu sayede Alman işçilerinin yüksek ücret talepleri de frenlenebilirdi. Vasıfsız ve bilinçsiz işçi ithal etmek örgütlü Alman işçisi üzerinde bir baskı unsuru olarak da kullanılabilirdi.

İşgücü ihracı Türk egemenlerinin de işine geliyordu. Bir kere burjuvazinin en hayati sorunu olan "döviz sorunu" bu sayede kısmi de olsa çözüme kavuşuyordu. İkincisi, işgücü ihracı, işsizliği ve sosyal patlama riskini hafifletici etki yapıyordu. Anadolu'nun kır emekçileri Alman sermayesi için kâr artıran bir araç, Türk burjuvazisi için de döviz yumurtlayan tavuktu... Hiçbir zaman bu insanlar insan yerine konmadılar. Konmaları da zaten mümkün değildir. Almanya'daki Türk, Kürt ve öteki etnik gruplara mensup emekçiler, hiçbir zaman gerçekten insani muameleye layık görülmediler. Hep üçüncü sınıf insan olarak görüldüler. Gerçi, Batı Avrupa'nın "İthal lanetlileri", Türk egemenlerinin "döviz sorununu" çözüyordu, ama seçkinleri rahatsız eden bir şey de yok değildi... Yoğun emek ihracı başlamadan önce, Avrupa'ya egemen sınıfın mensupları, diplomatlar ve öğrenciler dışında kimse gitmezdi. Avrupa'nın büyük kentlerinde kır kökenli emekçilerin gruplar halinde görünmesi, iki yüz yıldır Avrupa'ya özenen, fanatik bir taklitçilikte direnen "seçkinler" için sevimsiz bir manzaraydı. Ne de olsa önemli olan marktı ve marklar akmaya devam ettikçe bu tür "sıkıntılar" sineye çekilirdi. Her zaman değişik kültürlere mensup toplulukların bir araya gelmesi, gerilim yaratır ve kültür farklılığından kaynaklanan bu durum, mutlaka ırkçı bir nitelik taşımayabilir. Emperyalist merkezlerde son dönemde ortaya çıkan durum, kapitalizmle ve onun içine girdiği yeni evreyle doğrudan ilgilidir. Kapitalizm bir bütün olarak emekçilere

saldırıya geçerken, mutlaka bir günah keçisi bulacaktır. Bu yüzden, şovenizme ve ırkçılığa karşı mücadele sadece ırkçılığı, şovenizmi "kınamak" lanetlemekle başarıya ulaşamaz. Türkiye'de kimi çevreler ve medyaya egemen olanlar ırkçılığı lanetliyor görünüyorlar. Söylediklerine herhalde kendileri de inanmıyordur. Egemenlerin esasen dozunu kendilerinin ayarladığı bir ırkçılığa ihtiyaçları vardır. Böylece asıl sorunlar gözlerden uzaklaştırılır, ideolojik bulanıklık sağlanır. Zaten anti-ırkçı sloganlar ağızlarına da yakışmıyor. "Her söz her ağıza yakışmaz," denmiştir. Önce yetmiş yıllık ırkçı geçmişlerinin hesabını vermeleri gerekiyor. Irkçılığın ne demeye geldiğini uzağa gitmeden önce, yıllardır ezdikleri, her şeylerini inkâr ettikleri Kürtlere sormaları gerekiyor. Şovenizmle, ırkçılıkla mücadele egemenlerin işi değildir. Zira ırkçılığa asıl ihtiyacı olanlar onlardır. Almanya'da yakılan, ölümle tehdit edilen aşağılanan insanların bu durumundan sorunlu olanlar kimlerdir? İnsanlarımız neden başka ülkelerde "üçüncü sınıf insan" muamelesi görüyor? Neden faşist saldırıların kurbanı oluyor? Neden yaşamak için başka ülkelere göç etmek zorunda kalıyorlar? Kapitalizm egemen olmaya devam ettikçe, şovenizm de, ırkçılık da gerektiğinde egemenlerin yardımına çağrılacaktır. İnsanların ve her türlü doğal zenginliğin, kâr etmenin bir aracı olarak görülmeye devam edildiği koşullarda, insani olan hiçbir sorun kalıcı olarak çözülemez. Alman sermayesi kâr etmek amacıyla kullandığı insanları şimdi atmak istiyor. Zira esas olan kullanıp atmaktır İnsanlar kâr etmenin bir aracı olarak kalmaya devam ettikçe, ırkçılık da dahil her türlü ayrımcılığın üstesinden gelmek mümkün olmayacaktır.

"Uygar dünya" safsatası, sermaye uygarlığının gerçek yüzünü ve niteliğini gizlemeye yarıyor. Sermaye uygarlığı demek, sömürü, yağma, ırkçılık, kitle katliamları demektir. Gerçek bir uygarlık için gerekli olan beşeri ve doğal, her şeyin tahribi demektir. Nihayet son tahlilde Türk ve Alman egemenlerinin çıkarı ortaktır. Duygu sömürüsünü amaçlayan hamasi nutuklar ve sahte gözyaşları sadece yoksulları uyutmak içindir.

Özgür Gündem / 7 Haziran 1993

Özelleştirme Tartışmasının Cüceliği

Her dönemde topluma bir hedef gösteriliyor. O hedefe ulaşmak için, hangi zorlukların, engellerin aşılması gerektiği ilan ediliyor... Enflasyon düşerse, öteki sorunların da çözüleceğini söylüyorlar. Enflasyonu düşürmek için "herkesin" fedekârlık yapması gereğinden sözediliyor. Her seferinde de enflasyona bir "neden" bulunuyor. Son dönemde KİT'ler enflasyonun baş nedeni olarak sunuluyor. Asıl neden, afişe edilenden farklıdır. Asıl nedeni gizlemek için, "bilim adamlarını", medyayı, burjuva politikacılarını, sermayenin çığırtkanlığını yapan yazarları vb. devreye sokuyorlar. Bütün bunlar yalan cephesinin neferleridir. Elbette hizmetleri karşılıksız kalmıyor... Önce bazı sorular sorarak başlamak gerekiyor. KİT'ler 1920'lerden beri mevcut. 1930'larda, 1950'lerde, 1960'larda, 1970'lerde sayıları sürekli artırılmıştır. Eğer bu kurumlar zarar ediyorduysa, verimsiz idiyseler, moda olan deyişle "ekonominin kamburu" iseler, sayıları neden sürekli olarak artırılmıştır? Bütün o dönemlerin iktidarları kambur meraklısı mıydılar? Kambura karşı özel bir zaafları mı vardı? Son dönemlerde bu kuruluşlara bir virüs mü musallat oldu da bizim haberimiz olmadı? İkinci olarak, Dünya Bankası, 1980 öncesinde KİT oluşturma için kredi açıyordu, KİT'leri destekiyordu... 1980 sonrası neden 180 derecelik bir dönüş yaparak, KİT'leri özel sektöre satma veya kapatma karşılığında kredi açıyor? Üçüncüsü, KİT'ler zarar eder, verimsizdir, özel firmalar verimlidir hep kârlı çalışırlar diye bir kural mı vardır? KİT'ler neden zarar etsin? Dünyada verimli çalışan çok sayıda KİT var. Verimsiz olup iflas eden bir sürü özel firma

da var. Eğer bir KİT zarar ediyorsa, mutlaka bir nedeni vardır. Bir sorumlu olmalıdır. Yoksa KİT olduğu için zarar etmez. Özel firmalarda çalışanlar da KİT'lerde çalışan insan malzemesi aynıdır. KİT'lerde çalışan işçiler başka kumaştan mı yapılmıştır da bu kurumlar zarar ediyor?

Türkiye'de KİT'ler 1980'li yıllarda gözden çıkarılmıştı. O zamandan beri, bu kurumları gözden düşürüp çökertmek için bilinçli bir çaba harcandı. Bilinçli olarak teknolojileri vaktinde yenilenmedi. İşleyişleri siyasi-bürokratik müdahelerle felç edildi. Fiyatlandırma sürecinde müdahale edildi. Pahalı kredi kullandırıldı vb. Dördüncüsü de bilinçli olarak tartışılması engellenen, verimlilikten neyin anlaşıldığıdır... "Kimin için verimli?" sorusunun sorulmasıdır. Sermaye sahibi için iyi olan mutlaka herkes için iyidir, diye bir kural var mıdır? O halde bu yaygara niye? Neden burjuvazinin sözcüleri tozu dumana katıp, ortalığı velveleye veriyorlar? Egemenler asıl niyetlerini gizlemek için sermayenin hizmetindeki "akademisyenleri", medyayı, köşe yazarlarını, ticari televizyon kanallarının ticari yorumcularını devreye soktular. Kamuoyunu bu oyuna hazırlamak için, kitleyi medya bombardımanına tuttular. O kadar ki sokaktaki insan, KİT dediniz mi, hemen "zarar eder", "enflasyonu azdırır", "ekonominin kamburudur" diyor... Tam bir şartlı refleks tepkisi ortaya koyuyor...

Türkiye'de KİT'ler özel sermayeyi beslemek için, egemen sınıf ittifakını ayakta tutmak için oluşturuldu. Dolayısıyla devletin niteliği kapitalist olarak kaldıkça, burjuvazinin ve bir bütün olarak da egemen sınıfların hizmetindedirler. O halde büyük sermaye, neden zaten kendi sınıfsal çıkarları istikametinde kullandığı KİT'leri özelleştirmek, onlara sahip olmak, bir kısmını kapatmak istiyor? Bizim işbirlikçi sermayemiz artık ineğin sütüyle beslenmekle yetinmek istemiyor. İneğe de sahip olmak istiyor... İneğe sahip olmanın zamanının geldiğini düşünüyor. Ne ki, işi bu kadar ciddiye almalarının, bu kadar gürültü koparmalarının, asıl nedeni, "emrin yüksek yerden gelmesindendir". Başta Dünya Bankası olmak üzere,

beynelminel sermayenin örgütleri, iki nedenden ötürü KİT'lerin özelleştirilmesini istiyor. Birincisi, kapitalizmin yapısal krizi koşullarında, sermaye daha çok kaynağa ihtiyaç duyuyor. Büyük sermaye bu kuruluşlara el koyarak önemli bir kaynağa kavuşmayı amaçlıyor. Bunun kadar, belki bundan da önemli ikinci neden de, ekonomik olmaktan çok ideolojik niteliktedir. Kamusal mülkiyetin, ortaklaşa mülkiyetin, kısaca sosyalizm projesinin "olanaksızlığını" kanıtlamak, sosyalizm projesini insanların kafasından silmek için, özelleştirmeyi öncelikli bir hedef durumuna getiriyor.

Elbette başka gerekçeler de var. Türkiye'de KİT'lerin özelleştirilmesi durumunda, sendikaların bir varlık olarak ortadan kalkacağı beklentisi var (Ki bu haklı bir beklentidir, zira sendikalar en çok KİT'lerde örgütlü durumdadırlar). KİT'lerin tasfiyesiyle her türlü planlama da olanaksız hale gelir. Elbette bu, sermaye için bir taşla birden fazla kuş vurma anlamına geliyor. KİT'leri ucuza kapatacak, işçierin bir kısmını işten atacak, sendikaların direncini daha da kırıp, sınıfı atomize edecek... Durum böyleyken, işçi kesimi ve sendikalar cephesinden neden ciddi bir tepki gelmiyor? Bizde sendikalar işçi sınıfının ve bir bütün olarak emekçi sınıfların çıkarlarını temsil etmenin uzağındadırlar. Sendikalar güdümlü kuruluşlardır. Daha baştan yozlaşmış kuruluşlar olarak ortaya çıkmışlardır.

Sınıfın çıkarlarını savunmayan, onun öz örgütü olmaktan çok, bir çeşit, emek komisyonculuğu yapan ticari şirkete benziyorlar. Kendileri bürokratik yozlaşmaya uğramış kuruluşlar, demokrasi mücadelesi veremezler. Sınıfın tepesinde bir ur gibi duran bu bürokratik klik, kendi çıkarları dışında hiçbir şeye karşı duyarlı değildir. Aidatları yağmalamaya devam ettiği sürece, egemenlerle ve onların devletiyle anlaşmaya hazırdır. Sendika bürokratları arasında, holdinglerin yöneticilerinden daha yüksek nakdi gelir sağlayanlar var. Reel gelirleri hesaba katıldığında, neredeyse kapitalist patronların "yaşam standartına" ulaşıyorlar. Onun için işçi sınıf acilen kendine yaraşır örgütler oluşturmak durumundadır. İşçiler, aydınlar, sosyalistler

büyük sermayenin saldırısı karşısında suskun kalmamalıdırlar. Zira yağmalanmak istenen kamunun malıdır. Bugüne kadar burjuvazinin gerçek niyetini teşhir etmekte yaya kalan kesimler, daha da geç kalmamalıdırlar. Unutmamak gerekir ki, sahip olduğunu koruyamayanlar yeni şeyler kazanamazlar...

Özgür Gündem / 28 Haziran 1993

Kalkınmacı Retorikten Yeniden Kompradorlaşmaya

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, yeni bağımsızlığa kavuşanlar başta olmak üzere, azgelişmiş ülkelerde kalkınmacı bir retorik geçerliydi. Söz konusu ülkelerin yönetici azınlıkları kapitalist dünya sistemi içinde kalarak, **"karşılıklı bağımlılık"** koşullarında kalkınıp, emperyalist Batı'yı yakalayabileceklerine inanıyorlardı. Batı'nın uzun bir tarihsel süreçte ulaştığı yere kestirmeden varılabileceği, bunun için sürece bilinçli müdahalenin yeterli olduğu, devlet müdahceleleriyle olumsuzlukların üstesinden gelinebileceği düşüncesi egemendi. Elbette kapitalist Dünya sisteminin içinde bulunduğu konjonktür de yanılsama yaratmaya olanak veriyordu. Nitekim, kapitalist sistem genişleme dönemindeydi ve genişlemeden yoksullara da kırıntı düşüyordu...

Kalkınma sanayileşmeyle sanayileşme, büyümeyle büyüme kişi başına GSMH artışıyla özdeş sayılıyordu. Çok boyutlu ve karmaşık bir toplumsal süreç olan kalkınma (toplumsal dönüşüm) bir çeşit sosyal mühendisliğe indirgeniyordu... Gerekli yatırımlar yapılırsa, yatırımlar için gerekli kaynak bulunursa, pazarın işleyişinden kaynaklanan olumsuzluklar da, devlet müdaheleleriyle önlenirse veya azaltılırsa, sorunun çözüleceği beklentisi vardı. Bütün sorun, ülke kaynaklarının verimli kullanılması, israfların önlenmesi (bu amaçla başta yabancı sermaye kuruluşları olmak üzere kapsamlı bir millileştirme süreci başlatılmıştı). Kısaca kaynakların verimli

kullanılmasıyla ve ortaya çıkacak açığın da **"dış yardımlarla"** giderilebileceği düşünülüyordu. Dış yardımlar (krediler), geçici bir süre için söz konusu olacak, iç tasarruflar yeterli hale gelince gündemden çıkacaktı... Teknik bilgi yetersizliği de, Batı'nın desteğiyle giderilecekti.

Böyle bir kalkınmacı retorik kapitalizmin yeniden **"yapısal krize"** girdiği 1970'li yılların sonlarında başlayarak, özellikle 1980 sonrasında sahneden çekildi. Artık kriz döneminde, daralma döneminde herkese birşeyler düşmüyordu... Kapitalizmin kâr oranları restore edip, yeniden yükselişe geçebilmesi için, birilerinin faturayı ödemesi gerekiyordu.

Başka bir ifade ile azgelişmiş ülkelerin sömürüsünün yoğunlaştırılması, kaynak transferinin derinleştirilmesi gerekiyordu. Bu arada, bu ülkelerdeki sınıfsal ayrımlar da netleşmiştir. Egemen sınıflar gerçek çıkarlarının emperyalizmin koltuğunun altına girmekte olduğunu **"kavramışlardı"**. Sınıfsal çıkarlarının **"bilincine varmışlardı"**. Artık, kalkınma, ulusallık, toplumsal refah vb. gibi kavramlar pek kullanılmaz oldu. Kullanıldığında da amaç, yoksulları oyalamaktı.

"Dış yardımlar" bilimsel gerekçelere dayandırıldı... Oysa Batılılar bu yardımlarla azgelişmiş ülkeleri çok yönlü bir bağımlılık içine sokmak istiyorlardı ve bunu başardılar. "Yardımlar"la söz konusu ülkelerin yönetici azınlıklarını satın aldılar ve kendilerine bağladılar. Belirli bir eşikten sonra da Üçüncü Dünya ülkeleri bir uyuşturucu düşkünü gibi borçsuz yaşayamaz duruma geldiler...

Borçlar arttıkça bağımlılık da arttı. Bu yüzden bugün azgelişmiş ülkelerdeki iktidarlar (aslında bunlar iktidarsızdırlar ve emperyalizme dayanmadan yönetemiyorlar) hiçbir şekilde "kendi" halklarını temsil etmiyorlar. Kompradorlaşmış durumdadırlar.

Şimdilerde kalkınma kavramına vurgu yapılmıyor. Bütün sorunların kapitalist dünya sistemine uyum sağlamakla çözüleceği, mukayeseli üstünlüklere uyum sağlamanın yeterli olduğu

görüşüne "inanıyorlar". En akılcı seçeneğin dünya sistemine uyum sağlamak olacağı görüşünü yayıyorlar. Neoliberal ütopyanın cazibesine iyice kendilerine kaptırmış durumdalar. Yaptıkları yegane şey, emperyalizm tarafından uzatılan reçeteyi uygulamaktır. Aslında bu ülkelerdeki egemen sınıflar yenisömürgecilik döneminde doğrudan ve yarısömürgecilik dönemindeki sömürgeci yöneticilerin işlevini devralmış durumdadırlar...

Ekonomik alanda hiçbir iktidarları yoktur. Her şeyi emperyalizmin örgütleri belirliyor. Yerli yöneticilerin asıl işlevi, emperyalizm tarafından dayatılan politikaların yoksullaştırdığı, dışladığı kitleleri hizaya getirmektir... Asıl işlevleri **"terörizmle mücadeledir"**. Bu amaçla emperyalist efendileri onlara silah ve uzmanlık yardımı yapıyor. Emperyalist Batı (uygar dünya diyorlar), teker teker ve topluca insanların nasıl öldürüleceğini yeniyetme işbirlikçilerden ve adamlarından daha iyi biliyor. Ne de olsa bu konuda 500 yıllık tecrübeleri var. Artık başlangıçta olduğu gibi, kaynaklar verimli kullanılsın diye millileştirilmiyor. Gayri millileştirme, özelleştirme yegane kurtuluş olarak görülüyor.

Bu arada, **"habere sahip olan iktidara da sahip olur"** kuralını iyi işletiyorlar. Ürettikleri yalanları medyayla yayıyorlar. Bizim gibi ülkelerde, **"bilim adamları"** da kompradorlaşma korosunda yerlerini alıyorlar. Komprodorlaşma dalgasına kendilerini kapdırdıkları için, 20-30 yıl önce savunduklarının şimdilerde tam tersini savunuyorlar. Kimin düdüğünü ne zaman öttüreceklerini gayet iyi biliyorlar... Yalan üretip yaymak **"iletişim toplumu"** oluyor.

Oldum olası bir "bilimsellik" yanılsaması, bir teknoloji fetişizmi sürüp gidiyor... Ne zaman teknolojik alanda bir yenilik, bir hamle söz konusu olsa, insanlığın refahı yakalamasına, nihai kurtuluşa ulaşmasına giden yolun sonuna yaklaşıldığı yalanı ortalığı kaplıyor. Bilimsel-teknolojik gelişme daha çok insanın daha iyi yaşamasını sağlamak için mi, yoksa daha çok insanın daha çok sömürülmesi için mi üretiliyor? Amacı

sömürüyü derinleştirip kârı artırmak olan bir bilimsel-teknik ilerleme, kaçınılmaz olarak, daha çok yoksulluk, daha çok eşitsizlik, dolayısıyla daha çok kutuplaşma, daha büyük ekolojik yıkım üretecektir... Bugüne kadar hep öyle olmadı mı? Bunca bilimsel-teknolojik ilerlemeden sonra Dünyanın bu günkü manzarası nasıldır?

Bilime sahip olanlar iktidara da sahip oldukları için, bilim ve teknoloji fetişizmi etkili olmaya devam ediyor. Dünyanın her yerindeki yoksullar, bugünkü gidişten zarar görenler, bilim ve teknolojiyi bir egemenlik aracı olmaktan çıkarmadıkça, her yeni "ilerleme" kapitalist barbarlığın hizmetinde olmaya devam edecektir. Sonuçları da kaçınılmaz olarak, insanların çoğunluğuna karşı olacaktır. İnsanlığı bu beladan kurtaracak olanlar, bu gidişten en çok zarar görenler olabilir. Kapitalizme ve emperyalizme karşı mücadele de, öncelikle emperyalizmin uzantısı durumundaki, kompradorlaşmış, işbirlikçi sınıfları, ait oldukları yere göndemeyi gerektiriyor. Bu yüzden, kapitalizme karşı mücadeleden bağımsız bir anti-emperyalist mücadele mümkün değildir. Bunun için de, mevcut gidişten zarar görenlerin, güçlerinin ve misyonlarının bilincine varmaları gerekiyor.

Özgür Gündem / 26 Temmuz 1993

Daha Çok Devletten, Daha Az Devlete

Kapitalizmin bir döneminde revaçta olan ekonomik ve sosyal politikalar, bir başka dönemde lanetleniyor. Bir dönemde hastalığı tedavi amacıyla kullanılan ilaç, bir başka dönemde hastalığın nedeni sayılıyor. Kapitalist sistemin bundan önceki yapısal krizini aşmak için, yoğun devlet müdaheleleri, millileştirme vb. devreye sokulmuştu. Aslında bütün sorun ücretlere ilişkin yaklaşımdan kaynaklanıyordu. 1930'lu 1940'lı yıllara gelinceye kadar ücretler sadece bir maliyet unsuru olarak görülüyordu. "Keynes Devrimiyle" birlikte, ücretlerin sadece bir maliyet unsuru değil, aynı zamanda bir talep unsuru olduğu anlaşıldı. Böylece devletin ekonomiye müdahelesi haklılık kazandı. Öte yandan yapısal krizin pazar mekanizmalarının işleyişi sonucu aşılamayacağı da anlaşılmıştı. Devlet gelirin yeniden bölüşülmesi sürecinde aktif bir yol üstlendi. Bu tür politikalar kapitalizmin genişleme dönemine uygun düşüyordu. 1970'lerden özellikle de 1974-75 sonrasında sistem yeniden krize girdiğinde, krize bir neden, bir günah keçisi bulmak gerekiyordu. Bir süre sorumluluğu "aç gözlü", "uygarlık düşmanı" Arapların üzerine attılar... Fakat böyle bir yalan uzun süre devam ettirilemezdi. Petrol fiyatlarının yeniden inişe geçtiği yıllara kadar bu yalana inananların sayısı oldukça yüksekti. Daha "güvenilir gerekçeler" bulmak gerekiyordu. Bu aşamada Nobel Ödüllü veya Nobel'e aday iktisat teorisyenlerinin devreye girmesi gerekiyordu. Bütün kötülüklerin kaynağında ekonomiye aşırıya vardırılan devlet müdaheleleriyle KİT'lerin bulunduğu görüşünü ortaya attılar. Teorisyenler hastalığın nedenini

"belirledikten" sonra artık kitle iletişim araçları devreye girebilirlerdi. Sermayenin ünlü dergi ve gazeteleri bir "ejderhadan" söz etmeye başladılar. Söz konusu olan ejderha devletti. Devlet doymak bilmez bir kaynak yutucusuydu. Ejderha kaynaklara el koyuyor, yutuyor ve israf ediyordu... Eğer bu gidiş durdurulamaz ise, ejderhaya karşı savaşta başarı sağlanmaz ise, bu uygarlığın da sonu olacaktı... Yapılacak iş ekonomik kaynakları "ejderhanın" elinden alıp onu verimli bir şekilde kullanacak olan "hür teşebbüse" vermekti. Ancak bu sayede uygarlık ejderhanın kanlı pençesinden kurtarılabilirdi. Demek ki devleti küçültmek gerekiyordu. Bunun yolu devlet aracılığıyla yapılan harcamaları kısmaktan ve KİT'leri özelleştirmekten geçerdi. Önce eğitime, sağlığa, sosyal güvenliğe, mütevazi toplum kesimlerine yönelik harcamalar kısılacaktı. Eğer bu tür harcamalarda ciddi bir kısıntı yapalabilirse, bu sermayenin çok daha az vergi vermesine olanak verecekti. Böylece sermaye daha çok kaynağı kullanır hale gelecekti. Zaten ünlü teorisyenler sermayeden vergi almanın saçmalığını "bilimsel" olarak kanıtlamışlardı. Fakat asıl kaynak sömürü oranını yükseltmekle bulunabilirdi. Bu da işçi sınıfını bulunduğu mevzinin gerisine atmayı gerektiriyordu. Bu yüzden sendikalara karşı yoğun bir saldırıya geçildi. Bu arada toplumu depolitize etmek için de yoğun bir çaba harcandı. Kaynak bulmanın üçüncü yolu KİT'leri özelleştirmek olabilirdi. Böylece sermaye, ihtiyacı olan kaynağa kavuşacaktı. Bu arada azgelişmiş ülkelerin sömürüsünü derinleştirecek yöntemler de devreye sokuldu. Bazı sanayiler azgelişmiş, "ucuz emek cenneti" ülkelere taşınarak verimlilik ömürleri uzatıldı. Bazı malların kimi parçaları ucuz emek ülkelerinde üretilmeye başlandı. Delokalizasyon ve Segmantasyon denilen bu iki yöntem sermayenin işinin kolaylaştırdı. Ve emperyalist metropollerde işsizlik daha da arttı.

Bu arada hemen tümü borçlu azgelişmiş ülkelere "dışa dönük model" önerilerek, zaten düşük olan ihraç ürün fiyatları daha da düşürüldü. Zira aynı malları üretip ihraç eden çok sayıda ülke sınırlı dünya pazarından pay alabilmek için, ihraç ettikleri ürünlerin fiyatlarını daha da düşürerek, kan kaybını derin-

leştirdiler. KİT'lerin özelleştirmenin gerekçesi de bulundu. Bunlar zarar ediyorlardı. Verimsizdiler, kaynak israf ediyorlardı. Daha sonra bu yalana sokaktaki insanın inandırılması için medya seferber edildi. Oysa KİT'lerin özel firmalarından daha verimsiz olduklarına dair hiçbir kanıt yoktu. Kamuya ait kuruşları özel sektöre hibe etmeye bir kere karar verilince, gerekçe bulmak kolaydı. Bu durum ünlü "kurtla kuzu hikayesine" benziyordu.

Herşeye rağmen neoliberalizm iflas etti, ama yine de sermayeye zaman kazandırmış oldu. Zira sorun kapitalizmin mantığından ve işleyişinden kaynaklanıyor. Sistem sömürüye dayanıyor ve her seferinden daha çok insanı alım gücünden mahrum bırakıyor. Oysa kapitalizmin doğasında her seferinde daha çok üretme zorunluluğu var. Üretim bir başına amaçtır. Bu gün derinleşen krizin gerisinde bu temel çelişki var ve sorun derinleşerek devam edecektir.

Özgür Gündem / 2 Ağustos 1993

Yeniden Kompradorlaşmanın Adı: Değişim

Son dönemde "değişim" sözcüğü çok kullanılıyor. Daha çok da "değişimi yakalamak" şeklinde ifade ediliyor. Düzen partileri "değişimi en iyi kendilerinin yakaladığını" söyleyip duruyorlar. Muhaliflerini de "değişimin gerisinde kalmakla" suçluyorlar. O kadar ki, adında "değişim" sözcüğü geçen yeni partiler kuruluyor. Sosyal Demokrat olduğunu söyleyen bir partinin genel başkan adayı "değişim programı" açıklıyor... Değişim sözcüğü bilinçli olarak seçilmiş bir sözcük. Bir şeylere uyumu çağrıştırıyor, ama bunu açıkça ifade etmiyor. Etmemesi gerekiyor. Değişim sözcüğüyle birlikte, en çok kullanılan sloganlardan biri de "yirmi birinci yüzyılı yakalamak"tır. Burjuva partilerinin liderleri, egemen sınıfın sözcüleri, kafaları neoliberal dalga tarafından bulandırılmış anlı şanlı yazarları şımarık, ne oldum delisi televizyon yorumcuları vb. "değişimi ve yirmi birinci yüzyılı yakalama" sloganlarına takılmış görünüyorlar. Bu "dalga" dışında kalanları ve bu dalgaya karşı olanları da "geri ve uygarlık düşmanı" ilan etmekten çekinmiyorlar. Burada basit bir akıl yürütme söz konusu. "Değişim iyidir ve ben değişimi temsil ediyorum" demeye geliyor. Ya da yirmi birinci yüzyılda iyi şeyler olacak ve biz o iyi şeylere ortak olacağız, anlamını çağrıştırıyor. Bir kere, her değişim neden iyi oluyor? İkincisi, yirmi birinci yüzyılda ne olacak da siz ona ortak olacaksınız? Her değişim mutlaka iyidir diye bir kural mı var? Bir adamın kansere yakalanması da onun yaşamında bir değişimdir, ama talihsiz bir değişimdir. O halde sorun nedir: Her ekonomik yapı belirli bir ideolojik çerçeve içine oturur. Ve ideolojik çerçeve

ekonomik yapıyla uyumludur. Söz konusu yapının ve işleyişin gerçek niteliğinin kitleler tarafından anlaşılmamasını sağlar. Ekonomik düzenin ideolojik bir meşrulaştırmaya ihtiyacı vardır. Ekonomik yapı değişirken, bütünselliği oluşturan kertelerden biri değişince, ideolojik düzeyin de onunla uyumlu hale gelmesi gerekir. Türkiye'de yeni ideolojik formülasyonlar arayışının asıl nedeni budur? Ve sözkonusu olan bir yeniden kompradorlaşmadır. Birinci-ikinci Cumhuriyet tartışmalarını da bu çerçeve içinde ele almak gerekir. Elbette bizim ne birincilerle ne de ikincilerle her hangi bir akrabalığımız yok. Bizim için, demokratik halk cumhuriyeti dışında bir seçenek söz konusu değildir. Asıl söz konusu olan çokuluslu şirketlerin ulaştığı düzey ve dünya ölçeğinde sağladıkları etkinlikle ilgilidir. Bugün iki önemli süreç söz konusudur: Bunlardan birincisi, kapitalizmin içine girdiği ve bir türlü çıkamadığı "yapısal-krizdir", İkincisi de, çokuluslu şirketerin ulaştıkları etkinlik ve belirleme düzeyidir. Kriz devam ettikçe ve çokuluslu şirketlerin dünyadaki süreçleri belirleme gücü arttıkça, yeni bir devlet anlayışı, yeni bir yönetim anlayışı da gündeme geliyor. Yeni bir "toplumsal düzen" fikri kendini dayatıyor. Çokuluslu şirketlerin (transnasyonal firmalar demek daha uygun) sayısı 1970'de 7000 civarındaydı. 1992'de 37.000'i aştı. Bu şirketlerin "dışardaki" şubelerinin sayısı da 170.000 kadar... Bunlara çokuluslu (transnasyonal) deniyor, ama yüzde 90'dan fazlasının merkezi emperyalist ülkelerde bulunuyor. İlk yüz arasına girenler dünya üretiminin yüzde 14'ünü ellerinde tutuyorlar. Elbette etkinlikleri bununla da sınırlı değil. Teknoloji aracılığıyla da Üçüncü Dünya ülkelerini kolaylıkla denetleyebiliyorlar. Çokuluslu şirketlerin bir tek amacı var: Kâr oranlarını korumak ve yükseltmek... Bu yüzden en ucuz olduğu yerde üretip, en pahalı olduğu yerde satmak dışında hiçbir toplumsal insani, etik vb. kaygı söz konusu değildir. İşsizlik, açlık, refah, toplumsal dayanışma vb. gibi kavramlar onların sözlüğünde yer almıyor. Dünyanın beşinci çokuluslu şirketi olan IBM, 1990'da 373.816 kişi çalıştırıyordu, bu sayı 1994 sonunda 225.000'e düşecek. Üstelik orada da durmayacak. Zira işçiler işten atıldıkça kârlar da yükseliyor.

Türkiye'de "değişim", "21'inci yüzyılı yakalama" gibi sloganlar çokuluslu şirketlerin dünya ölçüsündeki stratejisine ve hedeflerine "uyum sağlama" niyetini ortaya koyuyor. Devlet de bu uyumu sağlamanın bir aracı olarak görülüyor. Bu yüzden devlet çokuluslu şirketlerin ve yerli uzantılarının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden biçimlendiriliyor. Tüm dünyada devletler çokulusların ihtiyaçlarına göre biçimlendiriliyor. Birleşmiş Milletler'de bu süreçte yerini alıyor. Yoksul ülkelerin "çıkarlarının savunuculuğuna soyunan" UNCTAD bile, son yayınlarında ağız değiştirmiş görünüyor. Bu noktada "o halde devletler işlevini yitiriyor mu?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Aslında devlet gereklidir, ama çokuluslu şirketlerin hizmetinde bir devlet olmak kaydıyla... Artık devlet, çokulusların hizmetinde olacak ve başkaca hiçbir işle uğraşmayacak şekilde yeniden biçimlendiriliyor. Bizimki gibi ülkelerdeyse, devlet komprador devlete dönüşüyor. Çokuluslu şirketlerin kâr edebilmeleri için, komprador bir devlet aygıtı gerekiyor.

Devlet şirketlerin kârını azamileştirmek için toplumu "hizaya getirmek" durumunda. Bu amaçla, "devlet düşmanlarıyla" mücadele etmesi gerekiyor... İkincisi, çokuluslu şirketlerin rahat hareket edebileceği bir ortamın yaratılması gerekiyor. Uygun bir altyapı, yollar, limanlar, köprüler, telefon şebekeleri, iletişim ağı, beş yıldızlı oteller vb. Üçüncü olarak, devlet, işgücünün belirli düzeyde eğitmek için gereklidir. Elbette bu işi bizzat devletin yapması gerekmez. Kârlı kısımları pekâlâ "hür teşebbüse" bırakılabilir. Önemli olan, çokulusların ihtiyacına cevap verecek bir "yetişkin" işgücünü hazır bulundurmaktır. Burjuvazinin sözcüleri ısrarlar "devletin neleri yapması, neleri yapmaması gerektiğini" bir bir sayıyorlar. KİT'lere boşuna yüklenmiyorlar...

Çokuluslu şirketlerin faaliyetine uygun koşulların yaratılması demek, daha çok işsiz, daha çok aç insan, daha büyük marjinalleşme, daha çok yoksulluk, doğal çevrenin daha çok bozulması demektir. Toplumsal değerlerin aşınması, çürümenin derinleşmesi demektir. Elbette bu sadece yoksul ülkelerin sorunu

değil. AET'de 17 milyon, OECD'de de yaklaşık 36 milyon işsiz var. Açların, işsizlerin, bir evi olmayanların sayısı hızla artıyor. Bugün egemenlerin sözcüleri, çokuluslu şirketlerin "ayak işlerini" yapacak bir devlet anlayışının hizmetindedirler. Böyle bir ideolojik saldırı karşısında, çok sözü edilen "değişim rüzgarının" kimleri "serinletmeyi" amaçladığını ortaya koymak gerekiyor. Değişimin kimin için ne anlama geldiğinin 21. yüzyılda bizi neyin beklediğinin açıkça ortaya konması gerekiyor. Kompradorlaşma tüm düzeyleri (ekonomik, siyasal, kültürel-ideolojik, estetik, etik vb) etkisine almış durumda. Kompradorlaşmaya karşı olanlar, "çağın gerisinde kalmak", "değişimi yakalayamamak" türünden iddialara, asıl niyetleri teşhir ederek cevap verebilirler. Zira asıl geri ve gerici olan, "çağın gerisinde kalan" kompradorlaşmadır.

Özgür Gündem / 20 Eylül 1993

Özelleştirme: Bir Yeniden Kompradorlaşma Aracı

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen ilk on yıllarda, özellikle de 1960'lı ve 1970'li yıllarda, yeni bağımsızlığını kazanmış ülkeler başta olmak üzere, azgelişmiş ülkelerde kalkınmacı bir retorik geçerliydi. Kalkınmanın, pazarın kendiliğinden işleyişine bırakılamayacağı, devletin koruyucu ve düzenleyici bir işlev görmesi gerektiği, bu yüzden planlamanın gerekliliği düşüncesi egemendi. Devletin düzenleyiciliği ve koruyuculuğu olmadan, ekonomik bağımsızlığın ve kalkınmanın sağlanması olası değildir. Azgelişmiş ülkelerde sömürgecilik ve emperyalizm sonucu oluşmuş yapılar veri iken, pazarın işleyişine bel bağlamak saçmadır. Böyle bir durumda kaynakların kalkınma öncelikleri doğrultusunda kullanılması mümkün olmaz. Sermaye ticareti, spekülasyonu, kolay kazancı yeğler. Bu yüzden azgelişmiş ülkelerde süreci pazar mekanizmalarına bırakmak bir yana, 1937-1981 döneminde 1800 ila 1900 arasında şirket millileştirilmiştir. Bunların yaklaşık yüzde 55'i sömürgeci-emperyalist ülkelere ait şirketlerdi. Bundan daha önemlisi, yeni KİT'ler oluşturularak, ekonomik sürecin denetim altına alınması ve kalkınmanın hızlandırılması yoluna gidildi. Ve bu sürecin sonunda KİT'ler ekonomide önemli bir ağırlığa ulaştı. Nasır döneminde Mısır'da KİT'lerin sanayideki ağırlığı yüzde 60 (Türkiye'de yüzde 34'e kadar 1979) yükselmişti. Benzer bir eğilim bir çok ülke için de söz konusuydu. Türkiye'deki KİT'lerin tarihi daha da gerilere gider. 1929 büyük dünya ekonomik krizi koşullarında devlet, ekonomide ortaya çıkan kopukluğu gidermek için bir dizi KİT oluşturdu. O tarihten

sonra KİT'lerin hem sayıları hem de kapsadığı alanlar genişleyerek devam etti. 1950'de, "hür teşebbüs", "serbest ticaret", "serbest pazar ekonomisi" vb. sloganlarıyla iktidara gelen Demokrat Parti on yıllık iktidar döneminin sonunda KİT'lerin sayısını ikiye katladı. Bu durum bile bir başına Batı'dan ithal edilen ideolojik içerikli "bilimsel ekonomik" tezlerin realiteden ne kadar kopuk ve saçma olduğunu gösterir. Burjuva iktisatçıları, pazarın serbestçe işleyişini bozduğu, rasyonel kaynak dağılımını engellediği gerekçesiyle, ekonomiye devlet müdahelelerine, bu arada KİT'lere karşıdırlar. Böyle bir yaklaşım, Arvupa merkezli bakışın sonucudur. Olmayan bir şey bozulur mu? Olmayan bir şeyin etkinliğinden söz edilebilir mi? Hangi "pazar ekonomisi" var da devlet müdahalesiyle işleyişi aksıyacak? Tekellerin, çokuluslulların (transnasyonellerin) dünyasında gerçekten burjuva teorisyenlerinin hayalindekine benzer bir "serbest pazar ekonomisi" mümkün müdür, yoksa bu tür safsatalar insanları kandırmak için mi üretiliyor? Azgelişmiş bir ekonomi demek, sömürgecilik ve emperyalizm sonucu biçimsizleştirilmiş, çarpıtılmış, kendi ayakları üstünde durmayan, dış belirleyiciliklerden kolaylıkla etkilenip yara alabilen yapı demektir. Söz konusu olan kapitalizmin uluslararası planda işleyişinin sonucu oluşmuş yapılardır. Bu yüzden de gerçek durum burjuva iktisatçılarının kafasında kurguladıklarından çok farklıdır. Eğer bir yönetim, gerçekten kalkınma amaçları doğrultusunda bir şeyler yapmak isitiyorsa, mevcut eşitsiz ilişkiler bütünlüğünü ve onun sonucunda oluşmuş yapıyı veri olarak alamaz. Mutlaka sürece bilinçli müdahele etmek zorundadır.

Kapitalizmin yapısal krize girmesiyle, emperyalist ülkelerde II.Dünya Savaşı sonrası dönemin yaklaşımları terkedildi. Ultraliberal ideolojik tezler etkinlik sağladı. Amaç, sosyal amaçlardan arınmış bir devlet anlayışını dayatmaktı. Sermayenin kâr oranlarını yükseltme amacı taşıyan ideolojik tezler, medyanın da desteğiyle "mutlak bilimsel tezler" miş gibi sunuldu. "Refah devleti", "sosyal devlet", "kayırıcı devlet" olarak bilinen devlet anlayışının yerini, "herkes başının çaresine baksın" anlayışı aldı. Eğer bir işsizlik, yoksulluk varsa, bu

onların beceriksizliğinden kaynaklanırdı. Pazarın işleyişine müdahele, kaynak dağılımını bozuyordu... Ultraliberal dalga azgelişmiş ülkelerde de hararetli taraftarlar buldu. Kalkınmacı retoriği artık terkeden işbirlikçi egemen azınlıklar, kurtuluşu emperyalist merkezlerden gelen emirlere uymakta buldular. Batılıların IMF ve Dünya Bankası vb aracılığıyla önerdiği politikaları tam bir köle sadakatiyle uygulamaya koyuldular. Oysa emperyalistler tarafından önerilen politikalar, son analizde yeniden kompradorlaştırmayı amaçlayan politikalardı. Dünya Bankası 1980 öncesinde, azgelişmiş ülkelere KİT oluşturmak üzere kredi açıyordu.1980 sonrasındaysa, KİT'leri satan veya kapatanlara kesenin ağzını açıyor... Bu yüz seksen derecelik değişmenin açıklaması nasıl yapılabilir? Bu arada burjuva iktisatçıları yeni hakikatler mi keşfetmişlerdi? Aslında "yeni teorik buluşlar" söz konusu değildi. Kapitalizmin krizi atlatması bu amaçla da kâr oranlarını restore etmesi gerekiyordu. Bu da Üçüncü Dünya'nın daha çok yağmalanmasını, daha çok kaynak transferi yapılmasını, kan kaybının derinleştirilmesini gerektiriyordu. Bu yüzden devlet müdahelelerine bu arada KİT'lere savaş ilan edilmeliydi. Biliyorlardı ki, en önemli müdahele araçlarından biri olan KİT'ler yeniden kompradorlaşmanın önündeki en büyük engeldir. Bu niyeti gizlemek için de KİT'lerin verimsizliği masalını yaydılar. KİT'leri verimli çalıştırıp çalıştırmama bir tercih sorunudur ve bir işletme sadece KİT olduğu için zarar etmez. Bu bir yönetim sorunudur. Elbette sorunun ideolojik boyutu da var ve büyük önem taşıyor. Kamu girişimciliği mahkûm edilerek sosyalizm projesinin mahkûm edilmesi, sosyalizmin olanaksızlığı, ortaklaşmacı mülkiyete dayalı yapıların yürümediği "kanıtlanmak" isteniyor. İnsanlığın yegane seçeneğinin sermaye düzeni olduğu düşüncesi kafalara sokulmak isteniyor. Bu tür çabalar boşunadır ve insanlık sermayenin dayattığı barbarlık düzeni dışında bir seçeneği oluşturacaktır. Zira sermaye uygarlığı her seferinde sorunları büyütmekte ve çözümsüz bırakmaktadır. Emperyalistler azgelişmiş ülkelerde yeniden kompradorlaşmış rejimler istiyorlar. Şimdilik bu yolda epey mesafe de almış görünüyorlar. Ama bu geçicidir.

Üçüncü Dünya'nın boğazlarına kadar rüşvete ve pisliğe batmış yöneticileri, umutlarını çokuluslu şirketlere bağlamış durumdalar...

Oysa, çokuluslu şirketler dün olduğu gibi bugün de azgelişmiş ülkelere ancak yoksulluk, manevi yozlaşma ve aşağılama dışında hiçbir şey teklif edemezler. Batılıların istediği şey, emperyalist egemenliği tehdit etmeyecek kadar zayıf, kitleleri baskı altına alacak kadar da "güçlü" kompadorlaşmış yönetimler oluşturmaktır. Yoğun ideolojik kampanyanın amacı budur. Türkiye'de, özelleştirmeden kimin neyi amaçladığı, asıl amacın ne olduğu, ideolojik bulanıklık yüzünden gözden kaçıyor.

Sendikaların çoğunluğu bile bu saldırıya karşı çıkmıyor. Ücret sendikacılığı ufkuyla sınırlı bürokratlaşmış örgütlerden daha fazlası beklenebilir mi? Burjuva partileri zaten yeniden kompradorlaşmanın araçları durumundalar. Yaptıkları yegâne şey, sömürü ve yağmayı meşrulaştırmaktır. Yeniden kompradorlaşma, aynı zamanda yeni sömürgeciliğin de yeni bir evreye girdiğini gösteriyor.

Üçüncü Dünya'nın emekçileri, yoksulları geçmiş deneylerden de ders çıkararak, dayatılan bu yeniden kompradorlaşma planını bozmak durumundadırlar...

Özgür Gündem / 4 Ekim 1993

"Acı Reçete" Neye Yarar?

Son günlerde "acı ilaç", "acı reçete", yeni bir istikrar programı geliyor", "kemerler sıkılacak" vb. gibi haberler yayılıyor. Bu tür haberler bir anlamda da "on yıllık periyodun dolduğu", işçi sınıfı ve bir bütün olarak emekçi kesimlere yeni bir saldırı hazırlıkları yapıldığı anlamına geliyor. 1980'de "24 Ocak kararları" olarak ünlenen istikrar programı artık her türlü sorunu çözecek bir yola girildiği izlenimi yaratmak için "bilim çevrelerinin" yerli ve yabancı basının, bir bütün olarak medyanın da desteğiyle savunulmuştu. Oysa 24 Ocak kararlarıyla Türkiye, asıl sanayileşme ve kalkınma hedeflerinden uzaklaşıyordu. Dünya ekonomisindeki gelişmelere uyum sağlama hedefi, kalkınma hedefinin önüne geçiyordu. Dünya ekonomisine uyum sağlama tercihi yapmak, ünlü mukayaseli üstünlükler teorisine (ideolojisine demek daha uygun) uyum tercihi yapmak demektir. Eğer bir az gelişmiş ülke, kapitalist dünya sisteminin çevresinde yer alan bir ülke, böyle bir tercih yapıyorsa, sürekli az gelişmişliğe, uydulaşmaya razı oluyor demektir. Son tahlilde bir uydulaşma tercihi olan 24 Ocak stratejisi, "ihracat öncülüğünde büyüme", "dışa açılma" vb. olarak sunuldu. Aslında söz konusu olan dışa açılma değil, Türkiye ekonomisini emperyalist çıkarlar doğrultusunda yeniden biçimlendirmekti. Söz konusu olan dışa açılma değil ekonomiyi dışardakilere, çokuluslu şirketlere açmaktı. Zira iç pazara dönük bir üretim yapısını, hiçbir hazırlık yapmadan, dışa açılmak için gerekli sanayiler kurulmadan dışa açmak demek, ekonominin üretici temelini daha da aşındırmak anlamına gelir. Kalite,

maliyet, standartizasyon bakımından rekabetçi olmayan malları dünya pazarında satmak, ancak büyük destekler, subvansiyonlar vb. sayesinde mümkün olabilir. Bunun da anlamı kaynakları önce dış ticaret sektörüne, oradan da dışarıya transfer etmektir. Başka türlü söylersek, dışarıya karşılıksız kaynak transfer etmektir. Dolayısıyla IMF vb. tarafından önerilen dışa açılma stratejisi yoksuldan zengine yardım anlamına geliyor. Afişe edilen amaçlar, görünen gerekçeler ne olursa olsun, 24 Ocak 1980'de yürürlüğe konan ama asıl generallerin darbesiyle yaşama geçirilen söz konusu stratejinin belli başlı iki amacı vardır: Bunlar zaten düşük olan ihraç mallarının fiyatlarını daha da düşürmek, borçların düzenlenmesini sağlamaktır. O dönemden beri borçlar düzenli ödendi ve ödendikçe artmaya devam etti. 1980'de yaklaşık 13 milyar dolar olan dış borçlar onca borç ödendikten sonra bugün 60 milyar dolar sınırına dayanmış durumda.

Öte yandan aşırı teşviklerle ihracat arttı, ithalat ihracattan daha hızlı arttı. 1993 yılı dış ticaret tahminlerine göre 25 milyar 800 milyon dolar ithalat, 16 milyar 950 milyon dolar ihracat öngörülüyor. Yaklaşık 9 milyar dolar cari işlem açığı söz konusudur. Bir kurtarıcı gibi sunulan 24 Ocak kararlarından 13 yıl sonra Türkiye 60 milyar dış borcu ve 9 milyar cari dış ticaret açığıyla bugün dış belirleyiciliklerden daha çok etkilenir, yara alabilir durumda. Yine de işbirlikçi, yeniden kompradorlaşmış yerli egemenler açısından bir başarı söz konusudur. Zira sınıflı bir toplumda her temel sınıf için başarı kriteri farklıdır.

Biz işin başından beri ithal ikameci modele de "dışa açılmaya" da karşı çıktık. Her iki modelin kapitalizmin farklı konjonktür dönemlerine uygun düştüğünü ortaya koymaya çalıştık. İç pazarın genişlemesine dönük model, kapitalizmin genişleme modeline uygun düşüyordu. Dışa dönük model de kapitalizmin yapısal kriz dönemine uygun düşüyor ve azgelişmiş ülkelerden sanayileşmiş kapitalist ülkelere karşılıksız kaynak transfer etmek anlamına geliyor. 80'li yıllarda sadece Latin Amerika borç ödemeleri yoluyla zenginler kulubüne 400 milyar dolar

transfer yapıldı. Eğer bu rakama, ticaret hadlerinin kötüleşmesinden dolayı ortaya çıkan kayıplar, çokuluslu şirketlerin yaptıkları kâr transferleri ve sermaye kaçışı da eklenirse, "dışa açılmanın" kimin için ne ifade ettiği anlaşılır. Şimdilerde yağmalanmanın yeni bir kaynağı "keşfedilmiş" durumda. Son yağmalanacak olan KİT'lerdir. Artık emperyalist sermaye (çokuluslu şirletler) gözlerini KİT'lere dikmiş durumdalar. Azgelişmiş ülkelerdeki son direniş noktalarını yok etmek istiyorlar. Bu yüzden "anlı şanlı bilim adamları, sermaye çığırtkanları ve tam bir yalan makinası haline gelmiş olan "modern medya" yegâne günah keçisi olarak KİT'leri gösteriyorlar. KİT'ler eğer çokuluslu şirletlere ve onların yerli uzantılarına peşkeş çekilirse, "tüm sorunların çözüleceği" mesajı veriliyor. Eğer KİT'leri özelleştirmeyi başarırlarsa, artık her şey çokuluslu şirketlerin insafına bırakılmış olacaktır. Ve yerli büyük sermaye emperyalizmin (çokuluslu şirketlerin) tipik bir acentesi, "yetkili satıcısı" durumuna gelecek. İşbirlikçi sermaye bundan daha fazlasını istemiyor. Bunun anlamı yeniden kompradorlaşma sürecinin tamamlanmasıdır. Bugüne kadar sendikalar, demokratik kitle örgütleri, aydınlar, sermayenin gerçek niyetlerini teşhir etmede başarısız kaldılar. Karşı tarafın kamuoyu oluşturmasına seyirci kaldılar. Yine de vakit henüz geçmiş sayılmaz. KİT'lerinde yağmalanmasını içeren yeni bir istikrar programı egemenlere zaman kazandırabilir ama, bu ülkenin emekçi insanları için daha büyük yıkım anlamına gelecektir. Bu süreçte siyasi partiler de kompradorlaşmanın bir aracı işlevi görüyorlar ve yapılanları meşrulaştırmak gibi bir misyonları var.

Acı ilaç yine de sonuçta bir işe yarar. Oysa burada acı ilaç sözcükleri yerinde kullanılmıyor. Bir kere acı ilaç dediklerinin kime verileceği ortada. İşsizliği daha da artıracak, zaten çok bozuk olan gelir dağılımını daha da bozacak, sefaleti derinleştirecek, ekonominin üretici temelini daha da aşındıracak bir saldırı söz konusudur. Elbette bütün bunlar olurken, sürekli olarak "milli birlik ve beraberlikten", "hızla kalkınan Türkiye'den", "çağı yakalamaktan" vb. söz edilecek. Bütün bunlar olurken asalak burjuvazi daha da zenginleşecek. Zira bir

kutupta yoksulluk birikirken, karşı kutupta zenginlik birikmek durumunda. Egemenlerin kısa ve orta vadede dayandıkları temeller aşınmak zorundadır. Belirli bir eşiğe gelince, artık açlıkla değil, açlarla mücadele etmek zorunda kalacaklar... İşte o zaman ne sermayenin akıl hocalarının "bilimsel" safsataları, ne de medyanın yalanları pek işe yaramayacak...

Emperyalistlerin ve uzantılarının oyununu bozacak ve yaşanabilir bir toplum projesi geliştirebilecek yegâne güç işçi sınıfıdır. Ama, misyonunun bilincinde olmak koşuluyla...

Özgür Gündem / 1 Kasım 1993

"Söylediğimi Yap, Yaptığımı Yapma"

1980'li yıllardan sonra, emperyalist dünyanın, Üçüncü Dünya'ya dönük yaklaşımını, yukarıdaki başlık çok iyi özetlemektedir. Bu ülkeler her fırsatta IMF ve Dünya Bankası vb. aracılığıyla Üçüncü Dünya'nın borçlu ülkelerine liberalleşme, dışa açılma, ekonomiye müdaheleden kaçınma, velhasıl işi "görünmez el"e bırakmayı önerirken, kendi ekonomileri söz konusu olduğunda, her seferinde yoksullara önerdiklerinin tam tersini yaptılar.

Üçüncü Dünya'nın işbirlikçi egemen sınıflarının bu tür önerilere itiraz etmemeleri, tam tersine bu önerilere dört elle sarılmaları bizim için şaşırtıcı değildir.

Aslında kompradorlaşmanın, araçları olan politikalara, söz konusu burjuvaziler, sanki can simidine sarılır gibi sarıldılar. Yaptıkları tercih sınıfsal çıkarlarının bir gereğiydi. Zira, emperyalist burjuvazi sayesinde ve onun desteğiyle egemen olabilirler, sömürebilirler ve sömürüden pay alabilirlerdi.

Aslında, Üçüncü Dünya'ya önerilen politikalara "İstikrar Programı", "Yapısal Uyum Programı" vb. deniyordu ama, ikiyüzlülüğü sevmeyenlerin bunlara istikrarsızlık programı, yapısal uyumsuzluk programı demesi gerekiyordu. Zira, söz konusu programlar uygulandıkları her yerde istikrarsızlığı artırdı, yapısal uyumsuzluğu derinleştirdi. Daha da önemlisi, bu programların gerçek amacı afişe edilen amaçlardan çok farklıydı. Asıl amaç, bu ülkelerde İkinci Dünya Savaşı sonrasında geçerli olan "Ulusal Devlet', 'kalkınmacı devleti' tasfiye

etmek,sana-yileşme ve kalkınma hedeflerinden uzaklaştırmak, yeniden kompradorlaşmaya zorlamaktı.

Bu amaçla, bu ülkelere dışa açılma, korumaları ortadan kaldırma, özelleştirme, kamu harcamalarını budama, hizmetler sektörü de dahil ekonomiyi yabancı sermayeye sonuna kadar açma, tarıma yönelik sübvansiyonları ortadan kaldırmak vb. önerilirken, emperyalist ülkelerde, ekseri bunların tersi yapıldı. Kendi üreticilerini korumak için pazarlarını Üçüncü Dünya'nın ucuz mallarını kapattılar.

Önerilen politikalarla, emperyalist ülkeler bir taşla iki kuş vurmayı başardılar. Önerilen politikaların kısa vadedeki anlamı; "Çok kazan, az harca, borç öde" demeye geliyordu, ama asıl önemli olan sanayileşme ve kalkınma hedefinden uzaklaştırmak, yağmayı derinleştirmekti. Bugün bu alanda önemli bir mesafe kaydedilmiş durumda.

Emperyalist burjuvazi kendi üretim ve tüketim modelinin "dünyanın lanetlileri" tarafından taklit edilmesinin olanaksız olduğunu gayet iyi biliyor. Bu yüzden de, dünyanın geri kalanını dünyanın zenginliğine ortak olma girişimlerine şiddetle karşı çıkıyor.

"Dünyanın lanetlileri" bu kadar az üretir ve tüketirken bile, bir gezegen riski ortaya çıktığına bakılırsa, beş yüz yıllık paradigmanın sadece iflas ettiğini değil, insanlığı ve uygarlığı da bir yıkıma sürüklediğini söylemek mümkündür. Bu da elimizi çabuk tutmazsak, sonumuzun "hayırlı" olmayacağı anlamına geliyor.

Sosyalist muhalefet, başlangıçta kapitalizmin ortaya çıkardığı toplumsal kötülüklere vurgu yaptı, bunda son derecede haklı olduğunda şüphe yoktu ve insanlığın; "sosyalizm ve barbarlık" ikilemiyle karşı karşıya olduğu söylendi. Bugün, toplumsal yıkımlara ekolojik felaketlerde eklenmiş durumdadır. Dolayısıyla, artık sloganı; "sosyalizm veya yok oluş" biçiminde ifade etmek gerekiyor.

Evrensel

"Pazar Ekonomisi" Retoriği (I)

Beynelminel kapitalizm 1980'lerden başlayarak yeni bir evreye girdi. Genel olarak küreselleşme ya da küresel kapitalizm denilen bu yeni evreden herkes istediğini "anlama" eğiliminde... Gerçek olan bir şey varsa şudur: Artık 1990'ların Dünya kapitalizmi II. Dünya Savaşı sonrası dönemde geçerli tekelci sermaye (monopoly capital) değil. Her şey küresel planda tasarlanıyor, üretimle ulus devletler arasındaki bağ aşınıyor, herkes en ucuz olan yerde üretip en pahalı olan yerde satmaya yöneliyor, üretim teknolojisinde, ulaşım ve komünikasyon teknolojisindeki gelişmeler, küresel üretim ve pazarlamayı mümkün kılıyor. Kısaca, önceki döneme göre, üretim, finans, güvenlik, bilgi (geniş anlamda iletişim vb. yi de içeren) gibi temel alanlarda önemli değişimler ortaya çıkmış durumda. Bu arada devletin yapısı, işleyişi, meşruluk gerekçeleri de değişmekte.

Bu hızlı değişim karşısında başlıca üç tepki ortaya çıkıyor. Bunlardan birincisi sermaye sahipleri, yandaşları, sözcüleri, kısacası söz konusu değişim sürecinden çıkar sağlayanlardır. Bu kesimin "küreselleşme" denilen süreci yüceltmesi doğaldır, anlaşılır bir şeydir. Kapitalizmin sözcüleri bu sürecin tüm sorunları çözeceğinden asla şüphe etmezler. Üstelik insanlığın yegâne kurtuluş yolu olduğunda ısrarlı olmaları da anlaşılır bir şeydir. Burjuvazinin sözcüleri ve medya, küreselleşmenin mutlaka yararlı bir şey olduğu düşüncesini kafalara sokmak için yoğun

ideolojik bombardımana devam ediyor. Küreselleşme trenine atlayanların dünya zenginliğine ortak olacağı, mutlu sona ulaşacağı, trene atlayamayanların da sonunun hüsran olacağı "düşüncesi" ısrarla kafalara sokulmaya çalışılıyor. Sanki kalkan, Nuh'un gemisidir.

İkinciler, bir önceki döneme özlem duyan ve devlet, devletin yapı işleyişi ve işlevi hakkında yanılsama içinde olan, "ulusal ekonomi", "ulusal devlet", vb gibi yanılsamalara takılıp kalanlardır. Bunlar kapitalist toplumda, kapitalist üretim ilişkileri geçerliyken devlet ve devletin işlevi vb. hakkında ideolojik bulanıklıktan kendilerini kurtaramayanlardır. Kaldı ki, geçmişte yaşanmış olanı geri getirmek mümkün olmadığı gibi, arzulanır bir şey de olmamalıdır. Bugünün sorunlarını düne ait yöntemlerle çözmek mümkün değildir. Bu iki grup tepki, aynı kategori altında düşünülebilir ve bizi ilgilendirmiyor.

Kendilerini, sosyalist, marksist, devrimci olarak tanımlayan kesimin olup bitenler, ortaya çıkan yeni süreçler karşısındaki tavrı anlaşılır gibi değil... Bunlar sanki hiçbir şey değişmemiş, her şey eskisi gibiymiş gibi bir aymazlık içindeler. Hâlâ eski kavramlarla yeni durumu anladıkları, anlayabilecekleri yanılsaması içindeler. Dünyayı değiştirmek isteyenlerin böylesi aymazlık içinde olmaları anlaşılır bir şey değildir. Troçki, "yeni olgular karşısında insanlar eski sözcüklerde sığınak ararlar" derken, sanki bu kesimin aymazlığına gönderme yapıyor.

Küreselleşme (elbette sermayenin küreselleşmesi) daha şimdiden başlıca üç düzeyde önemli değişiklikler ortaya çıkarmış durumda. Bir kere emek sermaye ilişkisi, tekelci kapitalizm (monopoly capital) döneminkinden daha da fazla emek aleyhine bozulmuş durumda. Sermayenin küreselleşmesi, güç dengesini işçi sınıfı aleyhine olarak daha da bozmakta. Dünyanın her yerinde reel ücretler düşüyor, işçi örgütleri güç kaybına uğruyor, bu arada "sosyal ücret" aşınıyor, işsizlik artıyor ve küreselleşme çağının üretim teknolojileri önceki döneminkinden çok daha az istihdam yaratıyor. İşsizlikle birlikte kâr oranları da artıyor... Dolayısıyla, sermayenin küreselleşmesi küresel sorun-

ları çözmek bir yana, sorunları büyütüp, çözümsüzlüğü derinleştiriyor.

Küreselleşmeyle ortaya çıkan ikinci önemli sonuç sermaye içi dengelerin de üretici sermaye (sanayi sermayesi) aleyhine, finans ve rantiye sermayesi lehine olarak bozulmasıdır.

Evrensel / 5-6 Eylül 1995

"Pazar Ekonomisi" Retoriği (II)

Bir üçüncü değişiklik de sermaye-devlet ilişkisinde ortaya çıkıyor. Devlet, önceki dönemde üstlendiği bir dizi işlevden uzaklaşıyor. Artık ulusal üretimi teşvik etme, tam istihdama yönelik önlemler alma, toplumun mütevazi kesimlerine yönelik "sosyal amaçlı" harcamalar vb. gibi kaygılar söz konusu değil. Elbette bu durum bizim için şaşırtıcı değildir. Zira, burjuva egemenliği altında devlet sadece kapitalist sınıfın, burjuva sınıfının çıkarlarına hizmet eder.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde emperyalist ülkelerdeki "refah devleti" ve Üçüncü Dünya'daki "ulusal kalkınmacı devlet", o dönemde beynelminel sermayenin ihtiyacına cevap verdiği için gündeme getirilmişti. Adam Smith, Ricardo, Marx'ın tahlilini yaptıkları dönemin kapitalizmiyle, tekeller döneminin kapitalizminde geçerli devlet de, devletin meşrulaştırılma biçimleri de farklı olmak durumundaydı... Zaten devletler uluslararası burjuvazinin (dünya burjuvazisinin) dünya ölçeğindeki çıkarlarını gerçekleştiren "ulusal sınırlar" içindeki parçalarıdır. Ulusal devlet denilen bir bakıma, dünya burjuvazisinin "mahalli" yönetim biçimleridir. Yaygın bir yanılsama da devletin ekonomiden elini çektiği, artık "saf pazar ekonomisinin" geçerli olduğu, olması gerektiği safsatasıdır.

Aslında devlet müdahelesi hiçbir zaman eksik olmadığı gibi, kapitalizm var oldukça da devam edecektir ama, her seferinde müdahelenin modalitesi değişmek kaydıyla... Pazar ekonomisi şampiyonu ABD'nin kota ya da başka koruma biçim-

lerine tabi ithalatın payı 1975-1992 aralığında % 8'den % 18'e çıkmıştır. Bir taraftan gümrük tarifeleri kaldırılırken, onların yerini başka korumalar alıyor. Tarifelerin kalkması, "liberalleşme" olarak takdim ediliyor. Birleşmiş Millerler Kalkınma Programı'nın verdiği rakamlar da "piyasa ekonomisi" retoriğinin ne demeye geldiğini ortaya koyuyor. Üçüncü Dünya Ülkeleri, emperyalist ülkelerin koyduğu korumacı önlemler yüzünden her yıl 500 milyar dolar kayba uğruyor.

Bugün dünyanın dört bucağında 150 binden fazla şubeye sahip 35 bin çokuluslu şirket (transnasyonal firmalar) dünya üretimini, ticaretini büyük ölçüde belirler durumdayken, "pazar ekonomisinden", "serbest rekabetten" vb söz etmenin bir anlamı olabilir mi? Nitekim daha 1988'de 200 küresel sanayi firması (sosyalist denilen ülkeler dışındaki) dünya GSMH'sının % 28.6'sını gerçekleştiriyorlardı. Kârdan başka hiçbir insani, etik kaygı taşımayan kapitalist üretim küreselleştikçe, küresel sorunlar da büyümeye ve çözümsüzlük derinleşmeye devam edecektir. Dolayısıyla küresel sermayenin küresel stratejisine karşı küresel bir karşı strateji oluşturmaktan başka kurtuluş yolu yok. Zira, artık bütün ülkelerin kapitalistleri birleşmiş durumda.

Şimdi sıra bütün dünyanın proleterlerinin, yoksullarının, işsizlerinin, dışlanmışlarının birleşmesinde. "Kapitalizm" tarihinde ilk defa gerçek bir enternasyonalizmin nesnel altyapısını oluşturmuş durumda. İnsanlığın kurtuluşu Marksizm'in gösterdiği hedeftedir. Ama, bu vülger Marksistlerin işi değil... Barbarlığın hakkından ancak Marksist sosyalizm gelebilir. Başkaca seçenek yok.

Evrensel / 5-6 Eylül 1995

POLİTİKA

Askeri Cumhuriyet

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete geçiş I. emperyalistlerarası savaş sonrasının koşullarında bir dizi darbenin sonucunda gerçekleşti. Aslında, "Milli Mücadele", I. emperyalist savaşın diplomatik planda devamı, Yunanlılarla sıcak savaş (bilinçli olarak önemi abartılmıştır) ve Batıcı Osmanlı bürokrasisi içindeki bir iktidar mücadelesiydi. İşte bu üçlü mücadelenin diyalektiği sonucunda "Cumhuriyet" kurulmuştur. Cumhuriyet ezici çoğunluğu asker olan Osmanlı bürokrasisi içindeki iktidar mücadelesinde, Kemalist kliğin iktidarı ele geçirmesidir. Dolayısıyla kavramın gerçek anlamında "res publica" (cumhuriyet) söz konusu değildi. Zira, kurulan bu cumhuriyette ne halk, ne de onun iradesi vardı. İktidarı ele geçiren ittifak, sadece halkı dışlayan değil, aynı zamanda halk düşmanı bir ittifaktı. Zaten nüfusun yaklaşık yüzde 80'ini oluşturan kır kesimi fiilen toprak ağalarına, eşraf ve mütegallibenin insafına terk edilmişti. Cumhuriyet rejimi en azından ilk on yıllarda asayiş ve vergi toplama dışında kır kesimiyle pek ilgilenmemiştir. Köylü kitlesinin cumhuriyetle "temasını" jandarma ve vergi memurları sağlıyordu. Bu bakımdan geniş köylü kitlesi için "yeni rejimi" destekleyen birçok toprak ağasının sürekli "milletvekili" tayin edildiği koşullarda (ki, bunlar arasında ömür boyu tayin edilenler vardı) geniş halk kitleleri açısından kayda değer bir "dönüşüm" olmadığı anlamına gelir.

Dolayısıyla bir siyasi rejimin ne olup, ne olmadığına karar verirken, bazı temel, o olmazsa olmaz unsurların mevcut olup olmadığına bakmak gerekir. Geniş halk kitlelerinin iradesinin devreye girmediği, etkili olmadığı bir cumhuriyet rejimi olabilir mi? "Res publica" bunun neresindedir? Bir siyasi rejimi, o rejimi dayatanların gözüyle değerlendirmek, bilim adamının itibar

etmemesi gereken minimum kuraldır. Böylesi bir tavrın bilimsel namus ve entelektüel dürüstlükle bağdaşması mümkün değildir. I. Dünya Savaşı'nın sonundan 1927'ye varan süreçte, Kemalist klik iktidarını sağlamlaştırdı. 1927 yılına gelindiğinde tüm muhalefet odakları İstiklal Mahkemeleri ve Takrir-i Sükun sürecinde etkisizleştirildi. Resmi tarihçiler ve devlet aydınları bu dönemi "Nutuk"ta anlatıldığı versiyona bağlı kalarak "tahlil" ediyorlar. Siyasi manipülasyon amacı taşıyan bu metni kutsal kitap mertebesine yükseltmeyi marifet sayıyorlar. Bazıları ona "Atakitap" diyor... Böyle bir metnin tarih yazımında nasıl bir değer taşıması, nasıl bir yer tutması gerektiği konusunda açıkça bilim dışı bir tavır sergiliyorlar.

Cumhuriyeti kuranlar askerlikten gelme değil, bilfiil askerdiler. Cumhurbaşkanı ve iktidar (tek) partisinin başkanı asker, başbakanı asker, meclis başkanı asker, büyük elçiler asker... O kadar ki, Başbakan 1926 Ağustosunda Orgeneral (Birinci Ferik) liğe terfi ettiriliyor. Bu olay, yani Başbakanın Orgenarelliğe terfi ettirilmesi, son derece önemli ve "yeni" rejimin niteliği hakkında fikir verecek niteliktedir. Acaba bunun başka yerlerde örneği var mıdır? Nitekim, rejim o kadar askeridir ki, bir devletin başbakanı başbakanlıkla yetinmiyor... Asıl işinin askerlik olduğu düşünülüyor olmalı... Böylesine askeri olan bir rejimin bunca yüceltilmesinin vebali asker kafalı devlet aydınlarına aittir. Asker olmak mutlaka üniforma giymeyi gerektirmiyor. Bu nedenle üniforma asker olanla olmayanı ayırt etmeye yetmiyor...

Devlet aydınları Mustafa Kemal döneminin "inkılaplarını" yüceltirken, bunların İstiklal Mahkemeleri ve Takrir-i Sükun sürecinde gerçekleştirilmesini "devrimin doğasında var olan bir şey olarak" ileri sürüyorlar. Elbette her devrim sürecinde şiddet unsuru zorunlu olarak devreye girer. Ne ki, burada söz konusu olan kavramın gerçek anlamında devrim değildir. Bürokratik kliğin iktidarını güçlendirme amacı taşıyan düzenlemelerin ve manevraların devrim sayılması olanaklı mıdır? Toprak ağalarının topraklarını topraksız köylüye dağıtmak üzere

harekete geçildiğinde, toprak ağalarından gelecek karşı şiddet ve sabotajları etkisizleştirmek için şiddet kullanılır. Toprak ağalarının iktidarına karşı en ufak bir hareket söz konusu değildi. İktidarla birlikte toprak ağalarının da gücü arttı.

O dönemin (özellikle de 1923 sonrasında) meclisi, halk kitleleriyle bağlantılı olan bir meclis değildi. Zaten parti tüzüğünde yapılan bir değişiklikle (24 Haziran 1927) milletvekillerini seçme yetkisi Parti Genel Başkanı Mustafa Kemal'e verildi. Dolayısıyla gerçek anlamda bir parlemento bir yana, parlementonun karikatürü bile söz konusu değildi. Böyle bir ortamda cumhurbaşkanının meclisin oybirliğiyle seçilmesi, kitlelerle alay etmek değil midir?

Elbette böyle bir siyasi klik iktidardayken, anayasa da raflarda tozlanan içi boş bir metin olmaktan öteye gidemezdi. Türkiye'de anayasaların yapılmasında asıl taraf olması gereken kitleler, toplum katları, hiçbir zaman etkili olmamıştır. Bu yüzden bir "anayasacılık oyunu" oynana geldi. Anayasa metinleri egemenlerin elinde bir manipülasyon aracı olmanın ötesine geçmedi. İstediklerinde yürürlüğe koyup, istediklerinde rafa kaldırabilmelerinin nedeni budur. Anayasal bir siyasi rejim hiçbir zaman mevcut olmadı, ama mevcutmuş gibi gösterildi.

Şimdilerde "İkinci Cumhuriyet" tartışılıyor. Kimileri (radikal Atatürkçüler) cumhuriyetin tekliğine gölge düşürülmesine taraftar görünmüyorlar. İkinci Cumhuriyet yanlıları (liberal Atatürkçüler) ise, birincinin artık ihtiyaca ("egemen sınıfların ihtiyacına" diye okuyunuz) cevap vermediğini söylüyorlar. Benim her iki tarafa da bir önerim var: Eğer samimi iseniz, eğer amacınız balkondaki seyirciyi oyalamak değilse, önce birincisini gerektiği gibi tartışmaya cesaret ediniz... Aksi halde, birinciyi atlayarak ikinciyi tartışmanın bir değeri yoktur. Cumhuriyetin mayasındakini tahlil etmeden, askeri darbelerden şikayet ediyor görünmek inandırıcı olmuyor...

Özgür Gündem / 17 Eylül 1992

Düzen Partilerinin İflası

Emperyalist ülkelerde oligarşik yönetimler, ülkelerinin (ve dünyanın geri kalanının) kaderini belirlerken, ekonomik sömürüyü meşrulaştırmak için, bir "siyasi demokrasi oyunu" na izin veriyorlar. Siyasi alanla ilgili yaratılan mistifikasyon, "katılım" yanılsaması, ekonomik sömürüyü gizlemeye ve meşrulaştırmaya yarıyor. Dünyanın beşeri ve doğal kaynaklarının yağmalanması, toplumun "öteki" kesimlerine de bir şeyler vermeye ve liberal oligarşilerin "demokrasi oyunu" nu sürdürmelerine olanak sağlıyor.

Türkiye ve benzeri ülkelerdeki egemenler de benzer bir oyunu sahneleyebileceklerini "sanıyorlar". Oysa bu ülkelerde aynı oyunun benzer biçimde oynanabilmesinin maddi koşulları mevcut değildir. Yine de oynandığı, oynanabileceği izlenimi yaratılmaya çalışılıyor. Elbette işbirlikçi oligarşiler için bir yanılsama söz konusu değil. Ne yaptıklarını, neden yaptıklarını biliyorlar. Asıl yanılsama ve ideolojik kölelik diplomalılar için söz konusudur.

Yenisömürge statüsündeki azgelişmiş ülkelerde egemenlerin ve onların ön plana çıkardıkları düzen partilerinin, Batı'da olduğu gibi, siyasi demokrasi oyununu sürdürebilmeleri olanaksızdır. Bu yüzden bu sonuncu ülkelerde siyasi partiler ve onların oluşturduğu parlemento işlevsizdir. Dolayısıyla, emperyalizmin ve işbirlikçi oligarşilerin yağmasına maruz bu ülkelerde, siyasi demokrasi ve "katılım" yanılsamasıyla kitleleri oyalamak belirli bir eşikten sonra mümkün olmuyor. Zira, düzen her seferinde daha çok mülksüz, daha çok işsiz, daha büyük sefalet, kimliksizleşme ve manevi yozlaşma üretiyor. Böyle bir toplumu da ancak, "birlik ve beraberliğin" simgesi, ordular aracılığıyla denetleyip, hizaya getiriliyorlar...

Bu yüzden, yenisömürge statüsündeki azgelişmiş ülkelerde siyasi iktidar, burjuva partileri arasında el değiştirmiyor. ABD'de veya Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Cumhuriyetçilerle Demokratlar veya Hıristiyan Demokratlarla Sosyal Demokratlar vb. arasında gidip gelmiyor. Burjuva partileri gidip askerler geliyor. Bu ülkelerde aslolan daha çok askeri diktatörlükler veya onun versiyonlarıdır. Türkiye'de de öyledir ve belirli aralıklarla nöbet değişimi oluyor. Ama askerler nöbeti "bıraktıklarında da" "koruma ve kollama" işlevlerini sürdürüyorlar. Türkiye'de işbirlikçi oligarşi emperyalizmin desteği ve askerlerin koruması olmadan ekonomik sömürüyü sürdüremiyor. Bu yüzden ordunun üst kademeleriyle büyük sermaye arasından su sızmıyor.

Buna rağmen, burjuva partileri iyiden iyiye oyalama "yeteneklerini" kaybediyorlar. Kitlelerde yanılsama yaratma ve kitlelerin bilincini manipüle etme şanslarını yitiriyorlar. "Asıllar" ve "yedekler" defalarca denendikten sonra, kitleler bu partilerden umudu kesmekte... Solda da inandırıcı bir alternatif ortaya çıkmayınca, düzene sağdan eleştiri getiren İslamcı akım, düzenin çürümüşlüğün teşhir edebildiği ölçüde, kitleler için bir çekim odağı olmayı başarıyor.

Düzen partilerinin hiçbir çözüm üretemez hale geldiği, sorunların da giderek ağırlaştığı koşullarda, kitlenin düzene görece radikal eleştiri yöneltebilen bir siyasi formasyona göz kırpmasında şaşılacak bir şey yoktur.

Oysa gözden kaçan bir şey var. İslamcı akımın giderek bir ilgi odağı haline gelmesi, çözümü değil, sadece burjuva partilerinin ve onların gerisindekilerinin iflasını ifade ediyor. Dolayısıyla sadece bir sonuçtur ve çözümü temsil etmesi mümkün değildir.

İnsanlığın kurtuluşu, burjuva düzeninin ve onun ürettiği tüm felaketli sonuçların aşılmasına bağlıdır. Bu da ancak ileriye doğru bir aşama olabilir. Zira, tarihte geriye dönüş yoktur. Dünyanın değişik bölgelerinde ortaya çıkan fundamentalist

akımlar sadece bu bölgelerdeki çözümsüzlüklerin bir ürünüdür. Bunların krizin bir sonucu olduğunu, ama asla çözümü temsil etmediklerini bilmek gerekir. Her ideoloji belirli bir tarihsel dönemin ürünüdür. Ve ancak ait olduğu dönemin sorunlarına bir çözüm getirilebilir veya getirmez... Zamanla o ideolojiyi üreten tarihsel ortamın aşılmasıyla, yeni ihtiyaçlar, yeni ideolojiler ve onlara dayalı toplum projeleri üretirler. Bu yüzden, İslamcı akım olsun, geriye dönük başka akımlar (dinci, kültür milliyetçiliğini yücelten vb.) olsun insanlığın bugün karşı karşıya olduğu sorunların çözümünü temsil etmiyorlar. Burjuva düzeninin biriktirdiği sorunları ortaçağdan kalma yöntemlerle aşmak, yaşanabilir bir toplum düzeni oluşturmak, bir kuruntudan, hezeyandan başka bir şey değildir.

Öte yandan bir şeye karşı olmak, yeterli değildir ve kitleler sadece "karşı olmak" aşamasında bir ilgi ortaya koyuyorlar. Düzene eleştiri getirmek tek başına yeterli değildir. İnandırıcı bir alternatif olmadan karşı olmanın bir değeri yoktur. Geçmişin kavramlarıyla düşünüyorlar ve çözümü de gerilerde arıyorlar.

Böyle bir zihniyetle ne inandırıcı bir proje üretebilir, ne de giderek ağırlaşan sorunlara çözüm bulunabilir (Elbette buradan giderek geçmişteki her şey yanlıştı, kötüydü denmek istenmiyor. Bu her şeyden önce bilimselliğe ters bir yaklaşımdır). Bir kere tek başımıza soyutlanmış olarak yaşamıyoruz. Dünyada olup biten her şey bizi ilgilendirmek zorundadır ve kırk yaşındaki adama sekiz yaşındaki çocuğun gömleğini giydiremezsiniz. İnsanlığın bugün karşı karşıya olduğu sorunları 14 yüzyıl geriye giderek, o döneme ait yöntemlerle çözmek mümkün değildir.

Düzen partilerinin (DYP-ANAP-SHP-DSP-CHP vb.) asıl işlevleri olan toplumu oyalama "yetenekleri" giderek aşınıyor, ama sorunların soldan aşılmasını sağlayacak projeler de ortaya çıkmıyor. Ve bunun vebali olaylara hep uzaktan bakmayı talihsiz bir alışkanlık haline getiren aydınlara aittir. Böylesi bir ortamda kitlelerin hoşnutsuzluğunu birilerinin manipüle etmesine şaşmamak gerekir.....

Özgür Gündem / 12 Kasım 1992

Burjuva Partilerinin Misyonu

Türkiye'de parlemento, egemen sınıflardan mücadeleyle koparılmış bir kurum değildir. Siyasal partiler de hep egemenlerin (memleketin sahiplerinin) izni ve onayıyla kurulmuşlardır. Memleketin sahiplerinin istemediği siyasi partilerin kurulması ya baştan engellenmiş, ya da yaşamalarına izin verilmemiştir. Bu yüzden, bizde çok sözü edilen "çoğulculuk" ve "çok partili sistem" hiçbir zaman gerçek anlamda geçerli olmamıştır. Elbette egemenlere böylesi bir manipülasyon gücü kazandıran, sınıf mücadelesinin cılızlığıdır. Egemen sınıflar, egemen konumlarını tehdit edebilecek ciddi bir zorlamayla karılaşmamışlardır. Bu durum, demokratik haklar alanının darlığını ve kırılganlığını da açıklamaktadır. Zaten, 1923-1946, 1950 aralığında tek parti diktatörlüğü geçerliydi. Bu dönemde parlemento içi boş bir kabuktu. O dönemde çok partili rejime geçmek için koşulların henüz "olgunlaşmadığı" ileri sürülüyordu. Bu durum, 1930'lu yıllarda ve 1940'lı yılların başında, Cemiyet-i Akvam'ın (Milletler Cemiyeti) sömürge halklarına bakışına benziyor. Sömürgeci devletlerin örgütü olan bu kurumun ana sözleşmesinin 22. maddesinde, "Modern dünyanın zor koşullarında, henüz kendi kendini yönetemeyecek durumda olan" halklardan söz ediliyor ve "Bu halkların kendi kendilerini yönetir hale gelinceye kadar bir (sömürgeci) devletin himayesinde kalması gerektiğinden," söz ediliyordu. Orada bir halkın yeterli "olgunluğa ulaşıp ulaşmadığına" sömürgeciler karar veriyordu. Bir halk ne zaman ve nasıl "siyasal olgunluğa" ulaşır? Denize girmeden yüzmeyi öğrenmenin bir başka yolu var mıdır? Bunun ölçütü nedir ve kim karar veriyor? 1946 yılında çok partiye izin verilmedi aslında. Söz konusu olan birden çok düzen partisine izin verilmesidir. Devlet partisi tek olmaktan çıktı o kadar. 1946'da birden çok

partiye geçişte, kitleler açısından başlangıçtaki duruma göre değişen pek bir şey yoktu. Elbette, 1946'da kurulan Demokrat Parti'nin hızla gelişmesinde kitlelerin katkısı ve desteği yadsınamaz. Bu geçişi açıklayan "kitlelerin siyasal olgunluğa" ulaşması değil, onun dışında ve ondan bağımsız iki neden söz konusuydu. Birincisi; 1923'ten beri devlet olanaklarıyla beslenen "yerli" burjuvazi yeterince palazlanmıştı, artık bürokratik vesayetten kurtulmak istiyordu. İkincisi de; emperyalizmin yapısal krizinin sona ermesi ve kapitalist sistemin yeniden "genişleme" dönemine girmesi ve hegemonik güç olan ABD'nin yeni stratejisine uyum sağlama "kaygısıyla" ilgiliydi. Bu iki olgunun çakışması, birden çok düzen partisinin varlığını gerektiriyordu. Nasıl parlemento hep içi boş bir kabuk olarak kalmışsa, kurulmasına izin verilen siyasi partiler de geniş halk kitlelerini temsil etmemişlerdir. Ama ondan oy almışlar ve ona dayanmışlardır. 1923-1950 döneminde partilerin kapatılma gerekçesini "gericilik" oluşturmuştur... Bu, dinin baskı altına alındığı dönemdir. Fakat, 1950'den başlayarak dine karşı yaklaşım değişmiştir. O tarihten sonra din iktidarın elinde bir manipülasyon aracıdır. Dönemin siyasal iktidarları kitlelerin bilinçlenmesini önleyecek ve gerektiğinde de sola karşı kullanılabilecek bir manipülasyon aracı olarak, dine karşı yaklaşmalarını değiştirmiştir. 1946 sonrasında parti kapatmanın gerekçesini önce "komünizm", daha sonra da "bölücülük" oluşturacaktır. Şimdilerde anlı-şanlı Anayasa Mahkemesi "zararlı" partileri kapatmakla meşgul... Ne ki, düzen partilerinin manipülasyon ve manevra gücü her geçen gün azalmaktadır. Önce iktidardan kaçıyorlar sonra da iktidara talip olduklarını söylüyorlar. Büyük bir meclis desteğine sahip olan ANAP, sorunların altında ezildiği için iktidardan kaçtı. Bugünkü iktidar partileri de vaktinden önce hükümeti bırakıp kaçacaklar. Her seferinde "erken seçimler" daha erkene alınacağa benziyor. Bu durum burjuva partilerinin kitleleri oyalamada artık eskisi kadar "başarılı" olamadıklarını gösterir. Elbette kitleler inandırıcı bir alternatif oluşturmadıkça, burjuva partileri misyonlarının gereğini yapmaya devam edeceklerdir. Gerekirse sahnenin gerisine çekilenler

göreve çağrılır ve "kurtarma" işlevine kaldığı yerden devam eder, böylece düzen partilerine yeniden kuvvet aşısı yapılmış olur. Burjuva düzeni bütün kurumlarıyla ve her şeyiyle hızlı bir çürüme sürecine girmiş durumda. Parlementolar ve onlara dayanan hükümetler neredeyse birer "mafya" durumuna geliyorlar. Artık soygunu gizleme ve mistifikasyon yaratmaya güçleri yetmiyor. Burjuva uygarlığı çürürken ve çürütürken, karşı tarafta henüz bir kıpırdanma görülmüyor. Ama bu geçici bir durumdur. Doğal ve beşeri, eline geçirebildiği her şeyi yağmalayıp çürüten, gözü her seferinde daha çok kârdan başka bir şey görmeyen, kapitalist barbarlık düzeni, tatminsizlerin sayısını her geçen gün artırmak durumundadır ve kitleler uzun süre bu çürüme karşısında sessiz kalamazlar. Yapılması gereken, bugünkü sessizliğe ve tepkisizliğe bakarak umutsuzluğa kapılmak değil, yakında başlayacak mücadeleye hazırlıksız yakalanmamak için gerekeni yapmaktır.

Değil mi ki, baskının, sömürünün, aşağılanmanın, toplumsal eşitsizliklerin her türlüsünün bulunmadığı, çatışmanın, savaşın değil, işbirliği, özgürlük ve dayanışmanın egemen olduğu, ücretli köleliğin yerini doğrudan üreticilerin ortaklaşa üretip kardeşçe bölüştükleri bir toplumsal düzen projesi çoktan insanlığın gündemine girmiştir...

Özgür Gündem / 3 Mayıs 1993

Daha Çok Halk, Daha Çok Hak,

Daha Az Devlet!

Tansu Çiller'in parti başkanlığı yarışında, duvar afişlerinde, yukarıdaki sloganlar yazılıydı. Üçlü slogan bilinçli olarak eksik yazılmıştı. Yarısı yazılmış bu slogan, neoliberalizmin sloganıdır ve aslı: "daha az devlet, daha çok özel teşebbüs"tür. Daha çok özel teşebbüs demek, daha çok sömürü, daha çok kâr ve daha çok haksızlık demektir. Dolayısıyla, "daha çok halk", öteki sloganlarla uyuşmaz. Öte yandan, "daha az devlet" sloganını da nüanse etmek gerekir. Daha az devlet anlamına gelse de, siyasi planda "daha çok devlet" demektir. Zira sömürüyü arttırmak, işsizliği derinleştirmek, sefaleti yaygınlaştırmak durumunda olan politikalar kaçınılmaz olarak asayiş sorununu, güvenlik sorununu önemli hale getirir. Dolayısıyla, devlet ekonomik olarak küçülürken, "siyasi" olarak büyümek zorundadır. Açlarla mücadele etmek için daha güçlü devlete dolayısıyla daha çok silaha, daha çok üniformalı adama, daha çok savcıya, yargıca vb. ihtiyaç duyuluyor. Uygulanan politikaların dışladığı insanlara savaş ilan edilecektir. Böylece emperyalistler hem aç bırakarak, hem de insanları öldürecek silahları satarak kâr elde edecektir. Tansu Çiller'in parti başkanlığına ve başbakanlığa gelişi, emperyalist sermaye ve onun hizmetindeki IMF-Dünya Bankası ikizlerini, Türk büyük sermayesini ve avanesini çok sevindirdi. Sevinmekle haklılar, emperyalizmin ve yerli büyük sermayenin çıkarları bundan sonra daha az sorunla karşılaşacak. Yalan üretmeyi marifet sayan sermaye basını ve sermayenin ticari televizyon kanalları da yeni başbakanın meziyetlerini saya saya bitiremiyorlar. Ekonomi biliyormuş, iyi İngilizce biliyormuş, reformcuymuş... vb. Türkiye gibi borçlu, dolayısıyla da Batı finans kuruluşlarının baskısı altındaki ülkelerde, makroekonomik politikalar dışarda tespit ediliyor. IMF-Dünya

Bankası ikizleri bu işi yerlilere bırakmıyor. Onun için, Türkiye'de Başbakan olmak için "ayrıksı nitelikler" gerekmiyor. Sokaktan geçen ilk adamı Başbakan yapabilirsiniz ve işler şimdikinden pek farklı olmaz. Dil bilmeye gelince: Dil bilmenin çevirmen tasarrufu sağlamak ve yapılan esprileri daha kolay ve hızlı anlamak gibi bir "yararı" olabilir. Reformculuğa gelince, reformculuk dedikleri 1980'li yıllarda uygulanan ve uyguladığı her yerde iflas eden neoliberal politikalardır. İflası kesinleşmiş ve terkedilmiş politikaların "reform" olarak sunulması, bizim aklıevvellerin bir marifetidir. Makroekonomik politikalar emperyalistler ve onların kurumları tarafından belirlendiği için, hükümetler daha çok ekonomi dışı şeylerle meşgul oluyorlar. Yerli burjuva ile emperyalist burjuva arasında bir "işbölümü" söz konusudur. Emperyalistler "makroekonomik politikalar yerli egemenlere bırakılmayacak kadar önemlidir," diye düşünüyorlar. Yerli egemenlere asayiş ve güvenlik ihale edilmiştir. Bizim egemenlere söyledikleri şudur: "Sana önerdiğim politikalar sosyal patlamalara uygun bir ortam yaratacaktır. Toplumu baskı altına almak ve güvenliği sağlamak, gerektiğinde açları öldürmek senin işindir..." Bu tür politikaların uygulandığı ülkelerde 30 kadar ayaklanma oldu ve hepsi kanla bastırıldı. İşte Çiller'in uygulamaya hazırladığı politika budur. Bu tür politikalar öneren emperyalizmin kuruluşları işin kolayını da bulmuşlar. İşleri iyi giderse (ki hiçbir zaman gitmiyor) bunu kendi başarıları sayıyorlar. Kötü giderse, yerli yöneticilerin beceriksizliğine, basiretsizliğine bağlıyorlar. Öte yandan "iktisat bilmeyi"de abartmamak gerekir. Tansu Çiller kimdir, kimin çıkarlarını gerçekleştirmek için oraya getirilmiştir. Onu DYP delegelerinin "seçmiş" olması sadece bir biçim sorunudur. Önemli olan kimin hesabına ne yapmak için oraya getirildiğidir. Burjuvazinin çıkarlarını meşrulaştırmak, kafaları bulandırmak dışında hiçbir değeri olmayan burjuva iktisat teorisini bilmenin bir kıymet-i harbiyesi olabilir mi? Yazık ki insanlarda bir bilim fetişisizmi, bir "bilimsellik" yanılsaması egemen. Zaten Türkiye'de 1980'den beri IMF-Dünya Bankası ikizlerinin önerdiği neoliberal politikalar uygulanıyor. Olsa olsa Çiller bu

işi ötekilerden daha iyi yapar. Zira etiyle kemiğiyle emperyalizin bir parçasıdır. Beyni emperyalizm tarafından esir alındığı için değil, doğrudan maddi çıkarlar söz konusu olduğu için... Borçlu bir ülkenin sadece ekonomisi emperyalizmin denetimi altında değildir. Böyle bir ülkenin bağımsız, ulusal bir dış politika uygulama şansı da yoktur. Bunun en çarpıcı örneğini Körfez Savaşı'nda gördük. Mısır borçlu olduğu için, emperyalist savaşta, Batılıların safında "yer almak zorunda kaldı". Ve bu "yüce, insancıl, barıştan ve uygar dünyadan" yana tavrından ötürü, borçlarında yüzde 25'lik bir indirim yapılarak ödüllendirildi. Borçlu ülkelere önerilen politikalar şudur:

a) Sürekli devalüasyonlarla ihraç ürün fiyatlarını düşür (bunun anlamı karşılıksız kaynak transferidir) ihracat gelirini artır, borçlarını aksatmadan öde vb. (60 kadar ülkeye aynı politikalar önerildiğinde ihraç ürün fiyatları daha da düşer). Şimdilerde azgelişmiş ülkelerin ihraç ürün fiyatları XIX. yüzyılın son yıllarındaki seviyenin bile altına düşmüştür. Borçlu ülkeler 1982-1992 aralığında 1.5 trilyon dolar borç ödediler ve bu dönemde borçları yüzde 64'lük artışla bir trilyon 478 milyar dolara yükseldi. Aynı dönemde Türkiye yılda ortalama 7 milyar dolar borç ödedi. Askeri borçlar hariç borçları 56 milyar doları aştı. Bugün dış borç ödemeleri borçlu ülkelerde büyük ekonomik, sosyal ve ekolojik yıkımlara neden oluyor. İkinci olarak önerdikleri, b) Piyasaya müdahele etmemek, işi otomatik mekanizmalara, "görünmez ele" bırakmak, çokuluslu şirketlerin ve bankaların faaliyetlerine engel olmamak, faizlere dokunmamak, yoksullara yönelik harcamaları kısmak. Üçüncü olarak da, c) KİT'leri özelleştirmektir. Bütün bunlarla amaçlanan sermayeye daha çok kaynak aktarmaktır. Elbette bu arada enflasyonla mücadele edildiği de sık sık söylenir. Üstelik enflasyon ülkenin bir numaralı sorunu" olarak da ilan edilir. Buradaki amaç yoksulları aldatmak, kafaları bulandırmaktır. Zira egemenler enflasyondan çıkar sağlıyorlar. Şimdilik yoksulları aldatmayı başarıyorlar. Bu politikalardan zarar görenler şimdilik sahneye çıkmayı başaramıyorlar. Buna rağmen yeni başbakan "başarılı olamaz" kısa sürede bırakıp kaçacaktır. Zira hepsi bırakıp kaçı-

yor. Önemli olan "başarıdan" neyin anlaşıldığıdır. Egemenler kitleleri oyalayabildikleri sürece başarılıdırlar. Ta ki, gerçek bir alternatif çıkıp, bu gidişi durduruncaya kadar...

Özgür Gündem / 21 Haziran 1993

Neden 'Devlet Terörü' Rejimi?

Ortalama insan, devlet terörünü, "sapık", "ruh hastası" kişilerin keyfi hareketleri yada devlet denetimi dışına çıkmış "küçük grupların" "aşırılıkları" olarak görür. Devletin baskı aygıtları içinde elbette "sapıklar", "ruh hastaları" vb. bulunur, ama bu tür tekil ve keyfi hareketler devlet terörünü açıklamak için yeterli değildir. Devlet terörü sınıf mücadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır ve doğrudan sınıf mücadelesiyle ilgilidir. Devlet terörü geçerli egemenlik ilişkilerini, mülkiyet ilişkilerini, statükoyu değiştirme amacı taşıyan sınıfsal veya ulusal nitelikteki hareketleri ezmeyi amaçlar. Demokratik temsil niteliği taşıyan, demokratik temsil niteliğine sahip olan kurumları, örgütleri, tek kelimeyle her türlü muhalefet odaklarını, kitle örgütlerini, muhalif yazarları vb. ezmeye yöneliktir. Amaç, filizlenen toplumsal muhalefet hareketini boğmaktır. Her türlü toplumsal muhalif hareketleri, sınıfsal-demokratik öze sahip odakları boğmaktır. Dolayısıyla, yöneldiği amaçlar ve hizmet ettiği siyasal çıkarlar dikkate alınmadan yapılan tahlil, devlet terör rejiminin anlaşılmasını zorlaştırır. 12 Eylül devlet terör rejimi "anarşiyi önlemek" safsatasıyla kamuoyuna sunuldu. Bu görünen amaçtı, afişe edilen amaçtı. Kaldı ki, dünyada "anarşiyi önlemek" için darbe yapıldığı görülmemiştir. Darbeyi yapanlarla "anarşiyi" önleyecek olanlar aynı odaklar olduğuna göre... Bir kere 12 Eylül öncesi dönemde "anarşinin" tırmandırılmasında devletin önemli bir rolü söz konusuydu. İkincisi, darbeye uygun koşullar oluşturmak için terörün tırmandırılması gerekiyordu. 12 Eylül devlet terörü rejiminin iki temel amacı vardı: Birincisi, Türkiye'ye yeni bir sermaye birikim modelini dayatmak, ikincisi de Türkiye'yi Amerikan hegemonyasına daha fazla sokmaktı. Yoğun devlet terörü emperyalist çıkarlara hizmet eden bir

sermaye birikim modelini dayatmayı (dışa dönük model) ve yerli hakim sınıfların iktidarını "takviye etmeyi" amaçlıyordu. Emperyalizmin uzantısı durumunda olan işbirlikçi azınlık, yükselen kitle muhalefeti karşısında telaşa düşmüştü. Şili'de Salvador Allende iktidarının devrilmesinde, Brezilya'da "Goriller rejiminin" dayatılmasında, El Salvador'da vb. olduğu gibi, ortaya çıkan eğilimler ABD'nin bölgedeki çıkarlarını tehdit edebelir duruma gelmişti (Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a girmesi, ABD yanlısı Şah rejiminin devrilmesi, İran-Irak Savaşı, Bölgede İslamcı radikal akımların güçlenmesi, petrol fiyatlarının ikinci defa yükseltilmesi (1979) vb). ABD askeri darbeleri tezgâhlayarak, baskı aygıtlarını takviye ederek, devlet aygıtının terörist şebekelerine maddi-teknik yardımlar sağlıyarak, baskı aygıtının olanaklarını geliştirerek, halk düşmanı siyasi rejimlerin ayakta kalmalarını sağlıyor. Bir taraftan cinayet şebekelerini desteklerken, "insan hakları ihlallerine" karşı "duyarlı" olduğu izlenimini yaratmaktan da geri kalmıyor. Bütün bunlar, "Batı uygarlığını korumanın" gerekleridir. Cinayet müfrezelerini oluşturmada her türlü desteği sağlayan (cinayet uzmanları, silah, para, medya desteği vb.) emperyalistler, insan hakları ihlallerine, anti-demokratik uygulamalara da karşıymış izlenimi yaratmaktan geri kalmıyorlar. İkiyüzlülük burjuva uygarlığının şanındandır...

Elbette devlet terörünün yoğunluğu, ezmek durumunda olduğu toplumsal hareketlerin, gücü, kapsamı ve genişliği ile doğrudan ilgilidir. Düzenin kendini ne ölçüde tehdit altında hissettiğine göre devlet terörünün yoğunluğu değişir. Devlet terör rejimlerinin işlevi, misyonu sadece kitle hareketlerini toplumsal muhalefet odaklarını, demokratik öze sahip kurum ve kuruluşları ezmekle sınırlı değildir. Bu, devlet terör rejiminin sadece birinci aşamasıdır. İkinci aşama, devlet terör şebekesinin takviye edilmesidir. Bu, egemenlik "gerektiğinde" devlet terörünü yeniden devreye sokabilmeleri için gereklidir. Egemenler sadece bugünü kurtarmakla yetinmezler. 12 Eylül devlet terör rejimi "düzen partilerini" bu yüzden kapatmıştır. Özde onlara karşı değildir. Bugün yaşananlar, düzen partilerinin

işlevi hakkında bir fikir vermiyor mu? Bu yüzden generallerin devlet terörü rejimi kendisini, sadece kitle muhalefetini, demokratik odakları ezmekle sınırlamadı. "Örtülü devlet terör rejimini" sürekli kılacak mekanizmaları da oluşturdu. Sahneden çekilmeden terörün "altyapısını" oluşturmayı ihmal etmediler. Elbette bu "fikir babalarının" başka yerlerdeki "deneylerini" "bizimkilere" aktarmalarının sonucudur. Bizim Amerikancı generallerimiz "örgütlü devlet terör rejimi" hakkında pek "yetişkin" değillerdi. 1983'de siyasi partilerin faaliyetine izin verildiğinde, bu siyasi partiler artık "örtülü devlet terör rejiminin" figüranları olacaklardı. Ve oldular. 12 Eylülden 12 yıl sonra figüranlığı sürdürüyorlar. On yıldır sahnedeler ama, 12 Eylülün oluşturduğu yapı ve işleyiş olduğu gibi yerinde duruyor. Bugün burjuva partileri, parlemento, Anayasa Mahkemesi, "hür basın" vb. örtülü devlet terör rejiminin araçları durumundadırlar. İlginç olan, bu figüranlar arasında kendini "sosyal demokrat" olarak tanımlayan siyasi formasyonların da bulunmasıdır. Bu aşama da, "neden örtülü devlet terörü rejimi" sorusu akla gelebilir. Örtülü devlet terör rejiminin işlevi, uluslararası kamuoyunun baskısını etkisizleştirmeye, bir de ülkenin kendi kamuoyunu yanıltmaya yarıyor. Fakat bu noktada bir hatırlatma yapmak gerekir. Emperyalistlerin bizimki gibi ülkelerde insan hakları sorunuyla samimiyetle ilgilendiklerini düşünmek abestir. Dayattıkları sermaye birikim modeli "insan hakları, demokrasi, özgürlük" vb gibi kavramlarla açıkça çelişirken, bu kavramları kullanmak ikiyüzlülüktür. Emperyalistlerin bu tür kavramlarla ilgileri sadece bir retorik sorunudur. Elbette Kürt halkının ulusal-demokratik mücadelesi söz konusu olduğunda, "örtülü devlet terör rejiminden" değil, doğrudan ve açık devlet terör rejiminden söz etmek gerekiyor. Örtülü devlet terör rejimi geçerliyken, katliamların, cinayetlerin adam kaçırmaların, kayıpların vb. düzenli baskı aygıtları tarafından değil de "özel" birimler tarafından yapılması kamuoyunu yanıtma amacı taşır. Yerli ve yabancı kamuoyuna, "bu tür olayların arızi, tekil, devlet aygıtı dışındaki "unsurlar" tarafından yapıldığı oysa devletin hukuk kurallarına uygun bir işleyiş içinde olduğu" mesajı ve-

rilmek istenir. Düzen partileri örtülü devlet terör rejiminin araçlarıdır. Kitleler bu partilerin işlevi, misyonu hakkında ideolojik yanılsamadan kurtulmadıkça, hiçbir demokratikleşme mümkün olmayacaktır.

Özgür Gündem / 13 Eylül 1993

"Sivillerin" Sefaleti

Yaklaşık bir yıldır "demokratikleşme", "sivil anayasa" 8. madde tartışılıyor. İçi boşaltılmış kavramlarla bulandırılmış kafalar da, sergilenen oyunu uzaktan seyrediyor. "Sivil" dendiğinde devlet aygıtının üniformasız kesimi anlaşılıyor. Bu saçma anlayışa göre, devlet aygıtının üniformasız kesimi "sivil toplumu" temsil ediyor. Yönetici politik sınıfın bir kanadı "sivil" sayılıyor. Osmanlı devlet anlayışının sürdürücüsü olan Cumhuriyet rejimi de kendi dışında hiçbir sınıfın ve gücün varlığını "kabul etmiyor". Böyle bir anlayış ancak Türkiye gibi siyasi bilinç düzeyinin son derece geri olduğu bir ülkede söz konusu olabilir. Devlet aygıtının adamlarının bir bölüğü üniforma giymiyorlar diye "sivil" mi oluyorlar? Eğer bu adamlar askerlerinkinden farklı renkte bir üniforma giyselerdi "siviller" nereye gitmiş olacaktı?

Sivil dendiğinde devlet dışı toplum sınıflarının anlaşılması gerekir. Burjuva toplumunda bunlar; işçilerdir, çiftçilerdir, esnaflardır vb. Ama asla üniformasız askerler değildir. Asıl sivil toplumu oluşturan sınıflar oldum olası siyasal yaşama etkin bir şekilde müdahele edemedikleri, bu konuda aciz kaldıkları için sonuçta meydan üniformalı ve üniformasız askerlere kalmıştır. Kitlelerin acizliği de egemenler tarafından "siyasi olgunluk" olarak adlandırılıyor. Kitleler ne kadar 'uysal'sa, siyasal olgunluğun da o kadar yüksek olduğuna hükmediliyor... Bugün içinde bulunduğumuz durum doğrudan özgürlük ve demokrasi mücadelesinin yeterince verilememiş olmasının sonucudur.

12 Eylülden bu yana 15 yıl geçti, üç kez genel seçim yapıldı, nice hükümetler kuruldu, ama cuntanın ürettiği makinenin bir tek vidası bile eksilmedi. Bu tesadüfi bir durum

mudur? Bunun nedeni açıktır. Türkiye'de siyasi partiler "sivil toplum" kesimlerini temsil etmiyorlar. Sadece dört beş yıllık dönemler için kitlenin oyunu alıyorlar. Kitleler de bu duruma alıştırılmış durumdalar ve itiraz etmiyorlar. Asıl iktidar her zaman olduğu gibi üniformalı ve üniformasız askerlerde. Prekapitalist devlete karşı mücadele geleneği olan bir burjuva sınıfı da büyük ölçüde "devlet fideliğinde yetişmiştir." Bu durum genel bir geleneksizlik demeye geliyor.

Siyasi partiler, seçimler, parlemento vb. sadece birer manipülasyon aracıdırlar. Çok partili siyasal rejime geçeli yaklaşık elli yıl oluyor ama, bu zaman zarfından sadece muvazaa partilerine yaşama şansı tanınmıştır. Gerçekten emekçi kitleleri temsil eden partilere asla yaşama şansı verilmemiştir. Dolayısıyla çok parti diye bir şey de hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Yaşayan partilerin hepsi devlet partisidir ve devlet markasını taşıyorlar. Bu tür partilerin misyonu da özgürlüklerin, demokrasinin, hakların önünü kapamaktır. Yağma ve talanı egemenler için "sorunsuz" bir ortamda sürdürmektir.

Durum böyleyken demokratikleşmeden bahsetmek abestir ve bir şeyi olmadığı yerde aramaktır. Bu partilerin asıl misyonu 12 Eylül düzenini sürdürmektir ve şimdiye kadar bu işi başarıyla yaptılar. Cuntanın emri, desteği, onayı ve izniyle kurulmuşlardır ya da öyle kurulanların devamıdırlar. Bu tür partiler cunta anayasasında dişe dokunur bir değişiklik yapabilirler mi? Bu alanda çaba harcarlar mı? Neden harcasınlar? Neden sivil anayasa 1995'te tartışılıyor? Neden böyle bir tartışma daha önce gündeme gelmiyor? Dış baskılar var da ondan... Bir göz boyamaya ihtiyaç var ve yapılan tartışma ona hizmet ediyor. Böylesi partilerin demokratikleşme nesine?

İnsanlar ideolojik kölelikten kurtulmadıkça, egemenler de bu tür manipülasyonlara devam ederler. Anayasanın birkaç, ilgisiz maddesi değişince mi demokratikleşme olacak? Anayasa sivil mi olur? Özgürlükler alanı mı genişler? Bir yasal düzenleme kadar, o düzenlemenin nasıl yapıldığı, arkasında hangi güç veya güçlerin bulunduğu da önemlidir. Eğer yapılan düzenleme

gerçekten demokrasiye, özgürlüğe ihtiyacı olanların bir dayatması değilse, sonuç sanıldığından çok daha az önemlidir.

Eger özgürlüğe ve demokrasiye ihtiyacı olanlar sahneye çıkıp da dayatmada bulunmazlarsa, yapılan bir biçim sorunu olmanın ötesine geçmez.

12 Eylülün muvazaa partilerinden özgürlük ve demokrasi bekleme aymazlığından kurtulmak gerekiyor. Bunun da ön koşulu ideolojik kölelikten kurtulmaktır. İçi boş kavramlar etrafında dönüp durmak yerine, kavramların içini doldurmak gerekiyor.

Evrensel / 10 Temmuz 1995

Büyük Hırsızlar, Küçük Hırsızlar, Devlet, vs Üzerine

Burjuva iktisat biliminin kurucu babalarından Adam Smith, "Milletlerin Zenginliği" adlı ünlü eserinde, "Toplum yönetimi yani hükümet, mülkiyetin güvenliği için oluşturulmuştur. Bu da onun, zenginleri yoksullara karşı korumak, ya da mülk sahibi olanları hiçbir şeye sahip olmayanlara karşı korumak için oluşturulduğu anlamına gelir," der. Gerçekten burjuva toplumunda devlet ve onun işleyişini sağlayan hükümetlerin yegâne amacı, zenginlerin servetini güvence altına almaktır. Yine Adam Smith; "Yasalar ve hükümet yoksulları ezmek ve eşitsizliği sürdürmek için zenginlerin bir çeşit dernekleşmesi olarak görülebilir," diyor. Yasalar, devlet ve hükümetlerin asıl işlevi, sömürüyü, yağmayı, talanı, eşitsizliği ve baskıyı sürdürmektir ama, ideolojik kölelik bunun anlaşılmasını engeller. Yasalar büyük hırsızlar içindir ve küçük hırsızlara da pek olanak sağlamazlar. Zira, büyük hırsızların daha çok çalması için, küçük hırsızların engellenmesi gerekir. Bu yüzden cezaevleri küçük hırsızlarla doludur. Ama, aynı cezaevlerinde bir tek büyük hırsıza rastlayamazsınız. Büyük hırsızlara beş yıldızlı otellerde ödül verildiğine sıkça şahit olmuşsunuzdur... Büyük hırsızların daha çok çalması için küçük hırsızlar, daha kolay ve "sorunsuz" çalmaları için de, soygunu teşhir eden "düşünce suçluları" hapse atılır...

Kavram çifti diye bir şey vardır ve bu kavram çiftini oluşturan kavramlardan herbirinin varlığı diğerine bağlıdır. Biri olmadan diğeri de olmaz. Yoksulluk-zenginlik kavram çiftinde olduğu gibi... Zengin olmadan yoksul da olmaz. Eğer siz zenginseniz, komşunuz fakir olduğu içindir. Ya da siz fakir olduğunuz için başkaları zengindir...

Durum böyledir ama, ideolojik söylem farklıdır. Örneğin

devletin zenginlerden vergi alamamasından şikayet edilir. Büyük kapitalistlerin devlete olan borçlarını ödememesinden yakınılır... Sanki devlet zenginlerin servetini korumak ve çoğalmasını sağlamak dışında amaçlar da taşıyormuş gibi... Burada söz konusu olan ideolojik bir manipülasyondur. Devlet varlıklı sınıfların bir aracı olarak değil de, sanki herkesin çıkarını gözeten, "sınıflar üstü" bir şeymiş gibi gösterilir. İnsanların büyük çoğunluğu da buna inandırılmış durumdadır. Oysa, 15 miyar liralık otomobile binenlerin sayısının artmasıyla, belediye ekmek bayilerinin önündeki kuyrukların uzaması arasında bire birlik ilişki vardır. Nitekim öyle oluyor. 'Ucuz ekmek' almak için kuyruklar büyürken, 15 milyarlık arabaya binenler de çoğalıyor. Zira birilerinin daha çok şeye sahip olması için, hiçbir şeye sahip olmayanların sayısının artması gerekiyor. Bütün bunlar olurken, olmaya devam ederken, seçimler yapılır, parlemento yenilenir, hükümetler kurulur, tekrar kurulur, yasalar çıkar, "sivil anayasa" vb. den söz edilir... Toplumun yakında refahı yakalayacağı söylenir... Bu durumu teşhir edenlerden de devletin korunması gerekir. "Hepimiz aynı gemideyiz" teranesi dillerden düşmez. Korumayı da yasalar, mahkemeler, cezaevleri, "işkence mekanları" vb. yapar. Nifak tohumlarının etkisizleştirilmesi gerekir. Aksi halde "birlik ve bütünlük" yara alır. İşte tam o zaman "her zamankinden daha çok birlik ve beraberliğe ihtiyacımız vardır..."

Oysa, yapılanlar tamı tamına bölücülüktür, asıl birlik ve beraberliği dinamitleyenler kendileridir. Zira, yapılanlar yoksulluğu, sefaleti, onursuzluğu derinleştirmeye yöneliktir. Günlerdir Evrensel'de vergi vermeyenlerin listesi yayınlanıyor. Bu duruma açıklık getirmek gerekir. Kapitalist toplumda kamu hizmetlerinin 'sınırını' belirleyen varlıklı sınıfların tercihidir. Dolayısıyla ne kadar vergi vereceklerine de kendileri karar verirler. Aynı şekilde kamu sektörünün (KİT) genişliğini de onların tercihi belirler. Kaldı ki, kapitalistlerin vergi olarak verdikleri de artı değerin bir kısmıdır. Ve artı değeri üreten işçilerdir, geniş anlamda da emekçilerdir.

Dolayısıyla, ideolojik kölelik verginin anlamını da bulandırmış durumdadır. Kapitalistler vergi vermezler. Söz konusu olan sadece bir "kayıt işlemidir" ve yanılsama yaratılmaktadır. Son tahlilde vergiyi verenler de emekçilerdir, yoksullardır. Devlet kimden vergi alacağını, kime nasıl yükleneceğini gayet iyi bilir, ama insanların çoğunluğu durumu aynı netlikte görmezler. Görselerdi zaten burjuva düzeni çoktan tarihe mal olurdu... Varlıklı sınıflar sadece maddi zenginliği ele geçirmiş değiller. İdelojik aygıtları da ellerinde tutuyorlar. Asıl ideolojik kölelik bu aygıtlarla sağlanıyor. Dolayısıyla büyük hırsızların düzenini ayakta tutan ideolojik köleliktir. Cezaevinden çıktığımın ikinci günü polis kapıya dayandı. Borcunuzu ödeyeceksiniz dedi. Cezaevinde devletin verdiği iaşenin bedelini istiyorlardı. Eğer ödemeyi geciktirirsek evimize haciz gelecek, eşyalarımızı yağmalayacaklardı. Peşimizi bırakmadılar. Ve iaşe bedeli olan 11 milyon 950 bin TL'yı ödeyerek hacizden kurtuldum... Kimden ne istediklerini gayet iyi biliyorlar. Kural buydu... Büyüklerin büyük servetlere sahip olabilmesi için küçüklerin yağmalanması gerekiyordu.

Evrensel / 31 Temmuz 1995

Baylar Ayağa Kalkın, Dünya Değişti

İdeolojik, teorik ve siyasi bir akım olarak sosyal demokrasi, devrimci Marksist sosyalizmden bir sapma olarak ortaya çıktı. Ve burjuva idelojisinin bir versiyonudur. Sosyal demokrasi burjuvazinin yönetim biçimlerinden biridir. Emperyalist ülkelerde II. Dünya Savaşı sonrası dönemde geçerli olan büyüme modeli, ya da kapitalizmin savaş sonrası evresi, sosyal demokrasiye uygun bir zemin yaratmıştı. Bir kere faşizmin yenilgisi söz konusuydu ve emperyalist burjuvazi 1914'den beri devam eden yapısal krizden, ama asıl emperyalist sistemi ve bir bütün olarak burjuva egemenliğini kökünden sarsan 1929 krizinden dersler çıkarmıştı. Eğer devlet aktif bir biçimde ekonomik alana müdahale etmezse, burjuva egemenliğinin ayakta kalması 'problemli' görünüyordu. Öte yandan daha 1920'lerde oluşmaya başlayan Fordist uygulamalar da iç talep artışı, kitlesel üretim ve tüketime dayalı bir birikim modelinin etkin olabileceğini göstermişti.

İşte kapitalizmin yapısal krizi atlatıp, yeni bir evreye girmesiyle hemen tüm emperyalist ülkelerde yoğun devlet müdahalelerini, talep artışını ve sosyal amaçları da içeren bir birikim modeli geçerli oldu. Böylece, bir bakıma ekonomik sosyal yaşamda aktif bir işlev üstlenen devletle büyük sermaye ve büyük işçi örgütleri arasında bir uzlaşma oluştu. Keynescilik de denilen yeni dönemin ekonomik ve sosyal politikaları hem oldukça yüksek büyüme oranlarını yakalamaya, reel ücretleri yükseltmeye dolayısıyla talep artışına, hem de toplumun mütevazi kesimlerine yönelik sosyal korumaya olanak verdi. Bir Fransız iktisatçısının "Parlak dokuz yıl" dediği bu dönem, 1974-1975'te ressesyonun tüm emperyalist ülkeleri etkisi altına almasıyla sona erdi ve 1979-82'deki ikinci ressesyonla birlikte İkinci savaş sonrası dönemde geçerli yaklaşımlar tarihe karıştı...

Artık yeni dönemde sosyal demokrasinin, refah devletinin, kayırıcı devletin vb. esamesi okunmaz oldu. Tam tersine, kapitalizmin içine girdiği yapısal krizin nedeninin bu tür politikalar olduğu yüksek sesle söylenmeye başlandı. Ve neoliberal, ultraliberal dalga tam bir hegemonya kurmayı başardı. Artık bütün kötülüklerin aşırı büyümüş ve her şeye burnunu sokan israfcı devletten kaynaklandığı, devletin ekonomiden ve sosyal amaçlardan uzaklaştırılması gerektiği düşüncesi, Nobel Ödüllü iktisatçıların ve modern medyanın da gayretiyle kafalara sokuldu. Dolayısıyla, iktidarda kim olursa olsun (liberal, muhafazakâr, sosyal demokrat vb.) adı ne olursa olsun, II. Savaşı izleyen yaklaşık otuz yılda emperyalist ülkelerde sosyal demokrat benzeri politikalar geçerli oldu. Zira uygun bir zemin oluşmuş durumdaydı.

Üçüncü Dünya'da elbette emperyalist ülkelerdeki gibi bir durum söz konusu değildi. Emperyalist ülkelerde sosyal demokrasinin değişik versiyonları geçerliyken, Üçüncü Dünya'da ulusal kalkınmacı devlet geçerli oldu. Kapitalizmin yeniden yapısal krize girmesi, sermayenin saldırısının başarıya ulaşması ve ultraliberal ütopyanın hegemonya kurmasıyla, bugün her iki devlet anlayışı da tasfiye edilmiş durumdadır. Atık serbest pazar ekonomisi, liberalleşme, deregülasyon, özelleştirme, planlama düşüncesinin lanetlenmesi vb.den başka hiçbir şeyin sözü edilmiyor.

Emperyalist ülkelerde sosyal demokrasi iflas ederken ve Üçüncü Dünya'da da kalkınmacı devlet yerini yeniden kompradorlaşmaya bırakırken, Türkiye'de sosyal demokrasi oyunu oynamaya niyetlenenler daha baştan iflas ettiklerini, atacak kurşunlarının olmadığını bir türlü kavrayamadılar... Retorik olarak sosyal demokrasiyi hep gündemde tutuyorlar. Asıl amacı kitleleri oyalamak olanlar iki yanlışa birden düşüyorlar: Birincisi, Türkiye gibi azgelişmiş bir ülkede zaten sosyal demokrasinin maddi temeli oluşmuş değildir; ikincisi, sosyal demokrasi geçmişte kalmış, belirli bir tarihsel konjonktürde uygulama alanı bulmuş bir modeldir.

Artık, dünyanın hiçbir yerinde burjuvazinin gündeme getirdiği hiçbir politika hiçbir temel sorunu çözme, uzun süre kitleleri oyalama gücüne sahip değildir. Bugün emperyalist burjuvazi, transnasyonal firmalarla özdeş hale gelmektedir. Böylesi bir ortamda da devletin işlevi, transnasyonal firmaların önünü açmak, işini kolaylaştırmaktan ibarettir. Üçüncü Dünya'daki ulusal kalkınmacı devlet de çoktan yerini yeniden kompradorlaşmış devlete bırakmış durumdadır.

Hâlâ tüm olup bitenlerden haberdar değilmiş gibi, eski kafayla ve 1930'lardan kalma yöntemlerle politika yapmaya kalkanlar, üstelik kendilerini sosyal demokrat olarak tanımlayanlar artık söyleyecek sözünüz, kitleleri oyalayacak gücünüz yok! Düne ait yöntemlerle bugünün sorunlarını çözmek mümkün değildir. Zaten sosyal demokrasi de, ulusal kalkınmacı devlet de birer burjuva modeli olarak iflas etti. Sıra emekçilerin kendi modellerini oluşturmasında. Eğer bu iş vakitlice gerçekleştirilimez ise, canavar her şeyi, bu arada kendi yavrularını da yiyip bitirecek...

Baylar ayağa kalkın, Dünya değişti...

Evrensel / 11 Eylül 1995

Müflis Devlet Partileri

Burjuva politikalarının işlevi kitleleri oyalamaktır. Oyalama araçlarının başında da siyasi partiler gelir. Siyasi partiler, kitleleri oyalama, düzeni meşrulaştırma ve ileriye dönük umut dağıtma işlevi görürler. Ama, Türkiye'deki siyasi partiler bilinen anlamda burjuva partiler bile değildir. Partiler devlet tarafından kurulur, kurdulur, kurulmalarında devletin onayı şarttır. Bu bakımdan Türkiye'deki durum bilinen 'klasik' modelden farklıdır. Siyasi partiler asıl iktidar sahibi olan 'çelik çekirdeği' gizleme ve meşrulaştırma işlevine koşulmuşlardır. Son hükümet krizine neden olduğu söylenen emniyet müdürü vakası aslında gerçektir ve Türkiye'yi kimlerin yönettiğini bir kere daha ortaya koyuyor. Bizde ilişki tersinedir. Normal olarak başbakanın, emniyet müdürünü değiştirme iktidarı olması gerekirken, bu mümkün olmuyor. Zira, başbakanı başbakan yapan çelik çekirdektir ve çelik çekirdeğin iradesi sözde iktidarın başı olan başbakandan daha önemlidir. Böyle bir ülkede siyasi partiler, parlemento, hükümet vb. nin bir değeri, anlamı velhasıl kıymetî harbiyesi olabilir mi? Bugün Türkiye'de bir uzman çavuş, bir parlementerden daha çok iktidara sahiptir. Zira, asıl devlet işleri, 'asli işler' çelik çekirdeğin ilgi ve sorumluluk alanına girer. Politikacılar onların yaptığını meşrulaştırma, gizleme işlerinden sorumludur. Ekseri rutin işlerle ilgilidirler. Memur tayini, memur nakli, hastaneye adam yatırma, devlet memurluğuna girişte ve terfi durumunda 'torpil yapma', şirketlere kredi işlerini kovalama vb. gibi.

Aslında ekonomik karar mekanizmalarından bütünüyle dışlanmış geniş emekçi kesimlerin partiler aracılığıyla siyasi alanda söz sahibi oldukları yanılsaması yaratılıyor. Oysa oynanan bir oyundur. Kitlelerin siyasi partiler aracılığıyla siyasi kararlara katılma retoriği büyük bir yalandır. Siyasi partiler,

kitlelerden oy alırlar ama onları temsil etmezler. Zira geniş kitlelerin çıkarıyla, devlet partilerinin misyonu çelişir durumdadır.

Elbette kitleleri oyalamanın da koşulları vardır ve o koşullar mevcutsa kitleler oyalanabilir. Bugün kitleleri oyalama koşulları büyük ölçüde aşınmış durumdadır. Bu yüzden de kimse devlet partilerine güvenmiyor. Kitleler iki şeyin bilincindedirler: Birincisi, adları ve söylemleri ne olursa olsun, bütün siyasi partiler birbirine benzemektedir; ikincisi, bu partilerin hiçbir temel sorunu çözme yeteneği yoktur. Aslında bu durum temeldeki iflası haber veriyor ve egemenler artık eskisi kadar kolay yönetemez durumdalar. Kitleleri kandırmaya yarayacak hiçbir şey öneremez durumdadırlar. Türkiye'nin yeniden kompradorlaşmış rejimi, ancak kompradorlaştırıcı politikalar üretebiliyor. Toplumu aldatma, oyalama yetenekleri bu yüzden zaafa uğruyor. Şüphesiz bugünkü durum ve siyasi partilerin iflası son birkaç yılda yapılan hataların, uygulanan yanlış politikaların ürünü değildir. Daha baştan, sakat bir paradigma söz konusudur ve 1980 dönemeci bu paradigmanın iflasını açığa çıkarmıştır. Zira, Türkiye 1980'de kalkınma, sanayileşme vb. gibi hedeflerden uzaklaştı ve yeniden komprodarloşma tercihi yaptı. Egemenlerin çıkarı böyle bir tercihi gerektiriyordu. Yeniden kompradorlaşma tercihi yapmış bir ülkenin özerk, ulusal, halk çoğunluğunun çıkarını da gözeten hiçbir politikası, bu arada ekonomik politikası da olamaz...

Türkiye'de maliye ve ekonomiden sorumlu bakanlar var ama, ekonomik stratejileri belirleyenler, ekonomik politikaları saptayanlar dışardakilerdir. Ekonomiye ilişkin kararlar en ince ayrıntılarına kadar emperyalizmin ikizleri (IMF ve Dünya Bankası) tarafından belirleniyor. Bizimkilere de ayak işlerine koşturmak kalıyor. Empeyalizmin ikizlerinin önerdikleri politikalarsa, yoksullaştırıcı politikalardır. Amaç, kaynak transferini artırmak, kan kaybını derinleştirmektir. Bizimkilere bu işin figüranlığı düşüyor. Elbette bunu söylerken, egemenler bir dış baskıya maruzlar denmek istenmiyor. İkizlerin önerdikleri poli-

tikalar, yerli egemenlerin de çıkarınadır. Çıkar ortaklığı söz konusudur. Bu yüzden Batı'dan gelen önerilere bir can simidine sarılır gibi sarılırlar...

Yeniden kompradorlaşmanın araçları olan siyasi partiler dünyada olup bitenlerden de pek haberdar olmadıkları için, durumlarının da farkında değiller. Aldatanlar da aldanmış durumda... Devlet partilerinin en çok oy alanının bile % 20'nin altında kalışının asıl nedeni budur. Kitlelere söyledikleri de, sadece kendilerinin diğerlerinden daha az kötü olduğudur. Zira, daha iyi olduklarını yüksek sesle söyleyecek güce ve morale sahip değiller.

Şimdilerde kitleleri oyalamak için yeni bir şans yaratma telaşı içindeler. Erken seçim... Erken seçimle yeni bir oyalama dönemine kavuşmayı umuyorlar. Erken seçim sonucu iktidarı paylaşacak müflis devlet partileri kompradorlaştırıcı politikaların dışına mı çıkacaklar? Bir mucize mi yaratacaklar? Rantiyelere giden devasa kaynağı verimli yatırımlara mı yönelteceklerı? İç ve dış ödemeleri mi durduracaklar? Savaşa son mu verecekler? Devlet partilerinin hiçbirinin ne böyle bir niyeti, ne de gücü vardır. Bunlar kaldıkları yerden devam ederler ama gidecekleri yer sınırlıdır.

O zaman geriye bir tek seçenek kalıyor: Yeniden kompradorlaştırıcı politikalara son vermek, ekonominin yönetimini emperyalizmin ikizlerinin elinden kurtarmak... Bunun için durumun bilincine varmak, ideolojik kölelikten kurtulmak, gerçekten geniş yığınların çıkarları doğrultusunda bir siyasi oluşumu vakit geçirmeden gerçekleştirmek

Aksi halde toplumsal doku hızla aşınmaya, sorunlar büyümeye devam eder ve toplum bir kaosa sürüklenir. Sahte kahramanların, kurtarıcıların ortaya çıkmasına uygun bir ortam oluşur. Şimdiden faşizmin ayak sesleri duyulmuyor mu? Karşı hegemonya oluşturmak ve onunla eşzamanlı olarak demokratik kitle örgütlenmesini gerçekleştirmekten başka bir seçenek yok. Aksi halde aymazlığın bedeli çok ağır olacak, tabii vebali de...

Evrensel / 25 Eylül 1995

Devlet Fetişizmi

Marx'ın ünlü eseri Kapital, meta fetişizmiyle başlar. Eğer tahlil konusu olan sorun, kapitalist toplum değil de, Osmanlı İmparatorluğu gibi prekapitalist sosyal formasyonlar olsaydı, herhalde kitap "devlet fetişizmiyle" başlardı. Zira, prekapitalist sosyal formasyonlarda devleti fetişleştirmek esastır. Egemen sınıfın varlığını sürdürmesi devletin fetişleştirilmesiyle mümkündür.

Kapitalist sınıf gelişip güçlendikçe, devlet fetişizminin yerini meta fetişizmi almıştır. Türkiye'de kapitalist sınıfın da devlet fideliğinde palazlanması, kapitalist gelişmeye rağmen devlet fetişizminin varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Bu yüzden her iki fetişizmin de sonuçlarına maruz kalmak gibi bir talihlsizliğimiz söz konusu. Bu gerçeği yeterince dikkate almayan tahliller kolaycı yöntemlere başvurarak, Türkiye'deki "bürokrasinin" sadece bürokrasi olmadığını, bürokrasiden öte bir şey olduğu gerçeğini dikkate almıyorlar. Kapitalist meta ilişkileri gelişmekle birlikte, devlet fetişizmi de varlığını sürdürüyor. Bugün yaşanan sıkıntıların, sayısız garabetlerin temelinde bu ikili fetişizmin baskısı yatmaktadır.

Batıcı-yenilikçi politik sınıf, kapitalist gelişmeyi de denetlemeye, yönlendirmeye, geliştirmeye çalışmış, en azından sürece egemen olduğu, olabileceği hezeyanından kendini kurtaramamıştır. Yönetici politik sınıfın konumu ve işlevselliği de toplumsal sürecin özgüllüğünden kaynaklanmıştır. Bizdeki yönetici-politik sınıf birçok Batı ve Üçüncü Dünya ülkesinden, örneğin Latin Amerika ülkelerinden farklı bir konumdadır. Kendini her şeyin sahibi ve "sorumlusu" olarak görmesinin özel nedenleri bulunmaktadır. Cumhuriyeti kuran da, kapitalist sınıfı

"yetiştiren" de vb. odur. Bu yüzden kendini memleketin sahibi olarak görür. Bir eski Ankara valisinin; "Eğer memlekete komünizm gerekiyorsa onu da biz getiririz," demesinin son derece de derin bir anlamı vardır. İşte, yönetici-politik sınıfın zihniyeti budur. Dolayısıyla, gerçek durum resmi ideolojinin iddia ettiğinin tam tersidir. Tanzimat'ı ilan eden, parlementoyu açan, Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu çıkaran, bankaları kuran vb. bir sınıftır. Bu yüzden de kendini memleketin sahibi olarak görür. Retoriğe rağmen, Cumhuriyet döneminde de Türkiye'de, Osmanlı "yönetim anlayışı" geçerli olmaya devam etmiştir. Bu durumun sonucu olarak da devlet fetişizmi etkinliğini korumaya devam etmiştir.

Eğer baştan beri yapılanlar, örneğin, "Cumhuriyet'in kurulması bir hükümet darbesi (coup d'Etat) sonucu değil de, kitlelerin dayatmasının sonucu olsaydı; parlemento" gerçekten prekapitalist egemen sınıfa karşı bir mücadele sonunda koparılsaydı, seçilme-seçme hakkı, siyasi parti, dernek kurma mücadeleyle sağlansaydı ve bunlar egemen sınıfın iktidar alanını sınırlayan kurumlar olabilseydi; siyasi partiler, yukardan aşağı devlet tarafından kurulan, kurdurulan içi boş yapılar olmasaydı, emekçi kesimleri temsil eden partiler olabilseydi; bu gün hâlâ sivil anayasa, düşünce suçu gibi saçma tartışmalar da olmazdı.

Türkiye'de devlet fetişizminin hâlâ etkinliğini korumasında diplomalı kesimin de önemli rolü olmuştur. Osmanlı döneminin münevveri de, Cumhuriyet döneminin "aydını" da devlet fetişizminin yeniden üretilip yaşatılmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Aydın sayılması gerekenler, asıl yer almaları gereken zeminin karşıtı bir yerde bulunmuşlar, hak etmedikleri bir sıfatı taşıya gelmişlerdir.

Bugün siyasi partiler, parlemento, üniversite, basın, vb. içi boş yapılardır ve asıl işlevleri, memleketin sahiplerinin kitleleri baskı altında tutmak için giriştikleri manipülasyonları meşrulaştırmaktır.

Bu kepazeliği teşhir etmek aydınlara düşerdi ama, onlar

devlet fetişizmini yeniden üretmenin neferleri olmayı yeğliyorlar... Bu sevimsiz durumun aşılmasının yegâne koşulu, bilinçli-örgütlü kitle hareketlerinin yükselmesi ve sonuç alıcı dayatmalarda bulunabilmesidir. Bunun da önkoşulu ideolojik netleşme sağlamaktır. Eğer, "devlet fetişizmine" karşı gecikmiş mücadele yapılamaz ve bu alanda başarı sağlanamaz ise, meta fetişizmi yaratan kapitalist egemenliğe karşı mücadelede de başarı sağlamak zorlaşacaktır.

Evrensel

SENDİKALAR

Sendikaların Çıkmazı

İşçi sınıfı kapitalist toplumun dinamik sınıfıdır, hem toplumu sırtında taşıyan sınıftır, hem de sömürülen, baskı altında tutulan sınıftır. Bu özellikten ötürü, toplumu dönüştürme potansiyeline sahip yegâne sınıftır. Kimileri işçi sınıfının sayısal ağırlığına bakarak, onun toplumu dönüştürme potansiyelini görmezlikten gelme ya da küçümseme eğilimindedirler. Elbette burada söz konusu olan bir potansiyeldir. Türkiye'de işçi sınıfı, nüfusun en kalabalık kitlesini oluşturmuyor, ama toplumu sırtında taşıyor. Bırakın tüm işçi kesimlerini, sadece kimi alt sektörlerdeki işçiler, eneji, ulaşım, temizlik işçileri greve gitseler, ülkenin yaşamı felç olur ve hemen bir siyasi kriz patlak verir. Oysa, nüfusun yarısını oluşturan çiftçiler boykot yapıp ürünlerini satmaktan vazgeçseler, hükümet ithalatla açığı kapatıp, krizi erteleyebilir. Elbette bu kır kesimlerinin eyleminin hiçbir sonucu olmayacağı anlamına gelmez.

Türkiye'de işçi hareketi ne Cumhuriyet'in kurulmasına varan süreçte, ne de sonrasında etkin bir rol oynayamadı. İşçi hareketi, 1936'da çıkartılan İş Kanunu'yla başlayıp, 1947'de çıkartılan güdük Sendikalar Kanunu'yla, 1952'de Türk-İş'in kurulması ve 1963 Sendikalar ve Grev ve Toplu sözleşme yasalarıyla devam eden süreçte, güdüm altına alındı. Türkiye işçi hareketinin birinci özelliği, güdümlü bir hareket olmasıdır. Sendikaların bugünkü sefaleti, güdümlü bürokratik yozlaşmaya uğramış olmalarındandır. Bu yüzden hiçbir zaman gerçek misyonlarını kucaklayamadılar. Bürokratik sendikacılar kliği, kendi iktidarlarını korumayı öncelikli bir amaç durumuna getirdi. Son tahlilde de sömürü düzeninin bir parçası durumuna geldiler. Bürokratik yozlaşmaya uğramış sendikaların etkin bir demokratik mücadele yürütmeleri mümkün değildir. Kendileri

demokratik olmayan kurumlar demokrasi mücadelesi de veremezler ve demokratik alanın genişlemesine katkıda bulunamazlar. Böylesi bir sendika pratiği, bürokratik kliğin iktidarda kalmasına, sınıfı da düzenin sınırları içinde pasif, edilgen bir kitle olarak tutmaya yarıyor.

Dar bir "meslek örgütü" mantığıyla hareket ediyorlar, gözleri ücret artışı, toplu sözleşmeler dışında hiçbir şeyi görmüyor. Ciddi bir sendikal eğitime asla yanaşmıyorlar. Zaten "eğitenlerin de eğitilmesi gerekiyor". Eğitimi bu şekilde savsaklayıp geçiştirmek, bilinçli bir tercihin ürünüdür. Zira, temel sorunların tartışıldığı bir ortamda kendi konumlarının da tartışma gündemine gelmesi kaçınılmazdır. İşçi sınıfının "safında yer alan" aydınlar da sendikaların bu bürokratik-yozlaşmış yapılarını teşhir etmeye yanaşmıyorlar. Ekseri sendika bürokrasileriyle "iyi geçinmeyi" tercih ediyorlar. Bu tavır bürokratik yapıların ömrünü uzatmaya yarıyor.

Bir kere yapılan eğitim göstermeliktir ve zevahiri kurtarma amacı taşıyor. İkincisi, sendikalar toplumun temel sorunlarıyla ilgilenmiyorlar, ama ilgileniyormuş gibi görünüyorlar. İdeolojik alan tümüyle sermaye ve onun örgütlerine terk ediliyor. Büyük sermayenin örgütü TUSİAD, toplumun tüm sorunlarıyla ilgili "görüş" üretiyor da, milyonlarca işçiyi "temsil eden" sendikalar hiçbir temel sorunu inandırıcı bir biçimde toplumun gündemine getiremiyor. Sermayenin ideolojik amaçlı "araştırmalarını", yayınlarını kaç kişi üretiyor? İşçi sınıfı tarafında da, onları dengeleyebilecek aydınlar yok mu? Onca sendikanın, konfederasyonun neden gerçek bir araştırma birimi yok? Neden kamuoyuna işçi sınıfının bakış açısı yansımıyor? Bu tür kaygılar sendika bürokratlarının kitabında yer almıyor. Öyle olunca, toplum sorunlarıyla ilgili, geniş toplum kesimleri lehine bir duyarlılık yaratılmayınca, işçiler sınırlı amaçlar için eyleme geçtiklerinde arkalarında bir toplum desteği bulamıyorlar. Bu durum şaşırtıcı değildir. Elbette sendikalar, üyelerinin özlük sorunlarıyla, özlük haklarıyla ilgili mücadelenin içinde bulunacaktır.

Ne ki, milyonlarca işsizin sorunlarıyla da, ürününü yok

pahasına elden çıkaran ve sefalete sürüklenen köylülerin sorunlarıyla da, üniversitenin kapısından dönen yüz binlerce gencin sorunlarıyla da, velhasız toplumun tüm temel sorunlarıyla tutarlı ve inandırıcı bir biçimde ilgilenmedikleri sürece, eylemlerinde yalnız kalmaları kaçınılmazdır. Temizlik işçilerinin, son grevinde yaşananlar bu yüzdendir. Eğer grev desteği olsaydı, hükümet grevi ertelemeyi göze alamazdı ve grev mutlaka amacına ulaşırdı.

Sendikalar bugünkü yozlaşmış, bürokratik yapılarını korudukça, toplumun sorunlarını kavrayıp, çözüm önerileri üretmedikçe, tek kelimeyle misyonlarının gereğini yapmadıkça hiçbir etkinlik sağlayamazlar.

Öte yandan kendi ülkelerinin emperyalist dünya sistemi içindeki yeri hakkında yanılsama ve aymazlıktan kurtulmadıkça, emperyalist ülkelerdeki sendika pratiklerini taklit etmeye devam ettikçe, ILO standartları safsatasından öteye geçmedikçe, kendi bürokratik egemenliklerini bile sürdürmeleri zorlaşacaktır.

Emperyalist sömürüyü dikkate almayan bir azgelişmiş ülke sendika pratiği olabilir mi? Yazıyı bitirirken bir hatırlatma yapmak gerekiyor. Yeni yeni oluşturulan kamu çalışanları sendikalarının, mevcut sendika pratiğinin katıksız bir eleştirisinden hareket etmeleri gerekiyor.

Özgür Gündem / 27 Ağustos 1992

Sendika Bürokrasileri: Sermayenin İşçi Sınıfı İçindeki Kaleleri

İşçi örgütleri belirli bir büyüklüğe ulaşınca, doğrudan demokrasiyle yönetim mümkün olmuyor; delegasyon yöntemi zorunlu hale geliyor. Mücadelenin etkinliğini sağlamak için de profeyonel olarak çalışan kadrolara ihtiyaç duyuyorlar. İşçi örgütleri, mücadeleyi etkin kılmak için, en bilinçli, en ileri, en mücadeleci unsurlardan bir bölüğünü üretimden alarak, tüm çabalarını örgütsel mücadeleye hasretmelerini daha yararlı buluyorlar. İleri unsurlar üretim sürecinden alınarak, profesyonel olarak örgüt için çalıştırılıyorlar.

Buraya kadar herhangi bir sorun yoktur. Gerçekten işçilerin ağır yaşam koşulları, onların sosyal bilimi özümleyip, sınıf mücadelesinin başarısı yönünde kullanmasını zorlaştırıyor. Bundan başka, "doğası gereği" karmaşık ve muğlak olan burjuva yasalarını ve mevzuatı da öğrenip, boşluklarından sınıf lehine yararlanmak için de profesyonel bir kadroya gereksinme duyuluyor.

Üretimden alınarak, işçi örgütünde profesyonel olarak çalışmaya başlayan unsurlar, birdenbire kendilerini küçük burjuva bir ortamda buluyorlar. Farklı bir sosyo-kültürel atmosferde nefes almaya başlıyorlar. Burjuva kültürünün yoğun olarak üretildiği bir çevrede yaşamaya başlıyorlar. Avukatlar, öğretim üyeleri, sanatçılar, politikacılar, öğrenciler, işverenler, vb. Belirli bir noktadan sonra, ait oldukları sınıfa yabancılaşmaya başlıyorlar. Sadece sosyal çevre değişmekle kalmıyor, maddi durumları da iyileşiyor, refah düzeyleri yükseliyor... Kentin merkezi bir yerinde "iyi döşenmiş" bürolarda çalışıyorlar, otorite kullanmaya alışıyorlar, sendika fonlarını diledikleri gibi kullanmanın yolunu buluyorlar, saygınlıkları ve prestijleri artıyor. Artık tek amaçları konumlarını, statülerini, maddi ayrıcalıklarını korumaktır. Uçakla seyahat edebilirler, lüks otellerde

kalabilirler, kültürel etkinliklerde "protokolde" yer alırlar, tatillerini ayrıcalıklara ait yerlerde geçirebilirler, ortalama bir işçinin ulaşamayacağı bir tüketim düzeyini sürdürebilirler...

Artık bu aşamadan sonra, farklı bir kimlik söz konusudur ve profesyonel kadro bütünüyle ait olduğu sınıfa yabancılaşmış durumdadır. Konumunu ve statüsünü korumak için artık her şey mübahtır... Seçimler göstermeliktir. Delege oyunlarıyla seçimler kolaylıkla manipüle edilir. Artık tam bir bürokratik işleyiş söz konusudur. O kadar ki, işverenle ittifak kurup, muhalif unsurların tasfiyesi için işten atılmaları bile gündeme getirilebilirler.

Elbette buradan giderek, her türlü profesyonelliğe karşı çıkmak, bürokratik yozlaşmaya neden oluyor diye profesyonel kadroları dışlayıcı bir tavır içine girmek yanlıştır. Böyle bir yaklaşım, işçi sınıfını kültürel-idelolojik azgelişmişliğe mahkûm etmek olur. Dolayısıyla, bürokrasiyle bürokratik yozlaşma arasındaki farkı gözden uzaklaştırmamak gerekir. Yapılması gereken, bürokratik yozlaşmaya karşı etkili yöntemler oluşturmaktır. Etkin bir rotasyonla kemikleşmiş, yozlaşmış bir kadronun oluşması önlenebilir. Yönetim kademelerine bir veya iki dönemden fazla seçilme engellenebilir. Seçimle gelenlerin seçenler tarafından her zaman görevden uzaklaştırılabilmelerine imkân veren bir yöntem geliştirilebilir. Profesyonel olarak çalışanların ortalama bir işçiden daha yüksek ücret almaları engellenebilir. Eğer bu tür önlemler etkin olursa, pofesyonel olarak çalışanlar yaptıkları işi, sürekli bir iş, bir "meslek" olarak görmeyeceklerdir. Zira kısa bir dönemin sonunda eski işlerine döneceklerini bilmektedirler. Dolayısıyla, konumunu muhafaza etmek için manipülasyonlara girişmeye gerek duymayacaktır. Elbette bütün bunlar bürokratik yozlaşmaya karşı kesin bir garanti oluşturmaz. Nihai tahlilde en etkin güvence, eleştirel-siyasi bilinci yüksek işçilerin sayıca çokluğudur.

Türkiye'de sendikaların yozlaşması, bu örgütlerin işleyişinin ve kendi iç çelişkilerinin bir sonucu olarak, belirli bir sürecin sonucunda ortaya çıkmadı. Bizde sendikalar daha baş-

tan, yoz örgütler olarak ortaya çıktılar. İktidarların işçi sınıfını güdüm altına alma girişimleri de etkili oldu. 1947'de çıkarılan "Sendikalar Kanunu" ve daha sonra "Türk-İş"in kurulması vb. ile içi boşaltılmış, iğdiş edilmiş yoz örgütler oluşturuldu. Ve bu yoz örgütler daha sonraki dönemde sermayenin (ve devletin) istekleri doğrultusunda kullanıldı. Bugün bile o gelenekten yetişmiş unsurlar sınıfı denetler durumdadır. Elbette KİT'lerin yaygınlığı da güdümlü bir sendika pratiği oluşturmada ilave bir faktördü.

Sendika bürokrasileri, kökleşmiş, kemikleşmiş ve işçi sınıfına bütünüyle yabancılaşmış parazit bir katman oluşturmaktadır. Kendi yoz iktidarlarını korumak dışında hiçbir kaygıları yoktur. Bu parazit katmanın çıkarı, sınıfın bilinç düzeyinin olabildiğince düşük olmasından yanadır. Zira demokratik her girişim bu kesimin iktidarını hedef alır. Sendika bürokratları arasında otuz yıl iktidarda kalanları var. Bu adamların işçi sınıfını temsil etmeleri olanaklı mıdır? Bu yüzden ne sınıfın özel sorunlarıyla, ne de toplumun genel sorunlarıyla bilinçli olarak ilgilenmezler. Ama ilgileniyormuş gibi yaparlar. Bu tür kuruluşların "ücret sendikacılığını" bile ellerine yüzlerine bulaştırmaları kaçınılmazdır. Elbette bu söylediğimiz durumun dışında kalmış unsurlar yok değildir, ama bunlar sınıf hareketinde marjinal konumdadırlar.

Bugünkü yapılarıyla sendikaların demokratik mücadele vermeleri mümkün değildir ve asıl misyonlarının tam karşıtı bir zeminde yer almaktadırlar. Demokratik mücadele aracı olmak bir yana, demokratik mücadelenin önünde başlıca engeldirler. Ve bu yozlaşmış, parazit katmanın etkisiz hale getirilmesi, kitle hareketinin yükselmesi ve sınıfın tepesinde bir ur gibi duran bu kesimin kesilip atılmasıyla mümkündür. Bu yapılar teşhir edilmelidir. Bu alanda ideolojik bir netleşme sağlanmalıdır. Yeni yeni oluşan kamu sendikalarının da mevcut yapı ve işleyişin radikal bir eleştirisinden hareket etmesi gerekiyor. Aksi halde olumsuzluk daha geniş boyutlarda yeniden üretilmeye devam eder.

Özgür Gündem / 3 Aralık 1992

Ücret Sendikacılığının Sefaleti

Sendikalar, işçileri bir örgüt çatısı altında toplayarak, önemli bir başarı sağlıyorlar. Fakat, mücadeleyi sömürü düzeninin sınırları içinde tutma tercihi yaptıklarındaysa, amaçlarından bütünüyle uzaklaşıyorlar. Türkiye'de sendikalar hiçbir dönemde dişe dokunur bir demokratik haklar mücadelesi vermediler. Sınırlı bir iki istisna bir yana bırakılırsa, demokratik haklar alanını genişletmek bir yana, egemen sınıfların demokratik hakları sınırlama girişimlerini meşrulaştırdılar. Demokratik haklar alanını genişletip korumada yaya kalan işçi örgütleri, ekonomik haklardan da sadece ücret artışlarıyla ilgilenmenin ötesine geçemediler. İş güvenliği konusunda hiçbir zaman ısrarlı olmadılar. İşçi sağlığı konusunda da öyle, sosyal güvenlik ve çalışma sürelerinin kısaltılmasında da öyle.

Ücret artışları dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyen sendikalar elbette amaçlarıyla, temel misyonlarıyla çelişen bir konumda bulunurlar. Bugün sendikalar işçi sınıfının küçük bir bölüğünün, "meslek örgütü" konumundadırlar. Retoriğe ve kullanılan dile rağmen, düzeni aykata tutan belli başlı kurumlardan biri durumundadırlar ve egemenler işçi sınıfını sendika bürokrasileri aracılığıyla rahatça denetlemektedirler. Kendini sadece "ücret artışı" perspektifiyle sınırlayan bir sendika pratiği bu dar amaç bakımından da başarılı olamaz. Geçici kazanımlar söz konusu olsa bile, bunu koruyamaz. İşçi sınıfının örgütü olan sendikaların herhangi bir meslek örgütü ya da dernek "bilinciyle" hareket ediyor olması işçi sınıfının tarihsel misyonunun dışlanması demektir. İşçi sınıfının örgütleri herhangi bir meslek örgütünün işlevinin ötesinde işleve sahiptir. Bugün işçi örgütleri

sendika bürokrasilerinin elinde içi boşaltılmış, ve gerçek işlevlerine yabancılaşmış, birer manipülasyon aracı durumundadırlar. İşçi sınıfının örgütsüz kesimleri de dahil, toplumun genel çıkarlarını temsil etme misyonunun uzağına düşmüş durumdadırlar.

İşçi sınıfı kapitalist toplumdaki konumu ve işlevi itibariyle, belirleyici durumdadır, toplumun dinamik odağıdır. Fakat bu sadece bir potansiyeli ifade eder. Sınıfın misyonunun gereğini yapabilmesinin önkoşulu, egemen sınıfların egemen ideolojisinden bağımsızlaşmasıdır. Bugün, durum bu bakımdan yüz ağartıcı değildir. Egemenlerin modern medyasının da desteğiyle, işçi sınıfı, tüketim şımarıklığının büyüsüne kendini kaptırmışa benziyor. Bunun çıkmaz yol olduğu anlaşılacaktır. Kapitalist üretim ilişkilerinin geçerli olduğu bir toplumsal formasyonda, sınıfın örgütlü "azınlığı" ancak örgütsüz kesimler aleyhine olarak durumunu iyileştirebilir. Böyle bir durum burjuvazinin işine geldiği gibi, sendika bürokrasilerinin iktidarını da uzatmaya yaramaktadır.

Türkiye'de işçi örgütlerinin yozlaşmasının, tarihsel, sosyoekonomik, siyasal ve kültürel nedenleri vardır elbette. Önemli bir neden de, Avrupa merkezli bakış açısının etkinliğidir. Bizde ve bize benzeyen ülkelerde, Avrupa merkezli yabancılaşma veya ideolojik kölelik önemli bir handikap oluşturuyor. Bu durum, sorunların ele alınışı ve kavranışını önemli ölçüde belirliyor. Adeta beyinleri, bilinçleri emperyalizm tarafından esir alınmış olanların, kendi sorunlarına, kendi realitelerine yabancılaşması doğaldır. Nato ülkelerindeki kadar demokrasi, Batı'daki kadar insan hakları, ILO satandartlarına ulaşma vb. yukarıda sözünü ettiğimiz yabancılaşmanın ne kadar köklü olduğunun göstergesidir. Bu tür talepleri ileri sürenler, NATO ülkelerindeki demokrasiyle, kendi ülkelerindeki diktatörlük arasındaki ilişkiyi kavramaktan acizdirler... Aynı şekilde, Batı'daki işçi haklarının "ileri düzeyiyle" kendi ülkelerindeki durum arasındaki ilişkiyi ve uyumu da kavrayamazlar. Nasıl Türkiye'de (kapitalist sistem geçerliyken) işçi sınıfının örgütlü

kesimleri ancak örgütsüz kesimlerin aşırı sömürüsü pahasına durumlarını iyileştirebilirlerse, Batı'daki işiçi sınıfının görece "iyi durumu" da dünyanın geri kalanındaki işçilerin aşırı sömürülmesi sayesinde mümkün olabilir.

Şimdilerde ILO standartlarının çok sözü ediliyor. ILO, Sovyet Devrimi'nden iki yıl sonra (1919), o dönemin sömürgeci-emperyalist devletleri tarafından oluşturulmuş, Miletler Cemiyeti'nin "özerk" bir kuruluşuydu. 1949'da BM'ye bağlanmıştır. Bugün her ne kadar bu örgüte 150 kadar ülke üye ise de esas itibariyle emperyalizmin bir örgütü konumundadır ve amacı işçi sınıfını burjuva düzenin sınırları içinde tutmaktır. Zaten anti-demokratik bir örgüttür. Her ülke örgütte dört kişilik bir heyetle temsil ediliyor. Bunlardan ikisi hükümet temsilcisi, biri işveren temsilcisi, biri de işçi temsilcisidir. Öyle bir uluslararası işçi örgütü ki, işçiler dörtte birlik bir temsile sahip... Zaten bu yüzde 25'lik temsil de manipülasyona elverişlidir. Kısaca ILO, emperyalist statükoyu meşrulaştıran BM çerçevesindeki örgütlerden biridir. Türkiye gibi bir ülkenin işçilerinin ILO standartları diye tutturması, sorunlara sadece Batı'dan değil, aynı zamanda Batı egemen sınıfları tarafından bakmak anlamına gelir.

1947'de çıkarılan "Sendikalar Kanunu", içi boşaltılmış, işlevsiz bir sendika pratiğinin yerleşmesini sağladı. Memur sendikacılığının ivme kazandığı son dönemde ILO standartları safsatasıyla memurların örgütlenme girişimi dejenere edilmek isteniyor. İçi boşaltılmış, işlevsiz ikinci bir sendikalar kuşağı amaçlanıyor. ILO standartarının emperyalist sömürü sayesinde sadece Batı'da geçerli olabileceğinin bilincine varmak gerekir. İnsanlar ideolojik kölelikten kurtulmadıkça, boş hedefler peşinde koşmaya da devam ederler. İşte bu yüzden ideolojik netleşme ve idelolojik mücadele büyük önem taşıyor. İdeolojik bulanıklığın aşılması siyasi etkinliğin önkoşuludur.

Özgür Gündem / 17 Mayıs 1993

Emek Tacirleri

1 Ağustos 1995 tarihli Evrensel'de "İşte sendika patronları" diye bir haber ve bir sendikanın holding binalarını çağrıştıran genel merkez binasının resmi yer alıyordu. Haber şöyle devam ediyordu: "Kamuda çalışan bir işçinin ortalama maaşı 15 milyon lira. Buna göre Tes-İş yöneticilerinin maaşı işçi maaşının yaklaşık 18 katı tutarında. "Sendika başkanı ve yöneticilerinin ortalama ücretinin 280 milyon TL olduğu da haberde yer alıyordu. Elbette sendika bürokratlarının söz konusu edilen ücreti sadece parasal ücrettir. "Reel gelirleri" dikkate alındığında, sendika patronlarının maddi refah düzeyinin kapitalist patronlarınkiyle boy ölçüşecek düzeyde olduğunu iddia etmek mümkündür. Diğer avantajlar da eklendiğinde, bu parazit kesimin aylık gelirlerinin ikiye üçe katlandığı görülür. Bu adamlar hem kapitalist patronlar düzeyinde bir yaşam standartına sahipler, hem de bunlar için asgari düzeyde bile bir müteşebbis riski söz konusu değildir.

Böyle bir yapıdaki kuruluşlar her ne kadar sendika adını taşısalar da, bunlar gerçek anlamda sendika değildir. Sendika yöneticilerine de sendikacı yerine başka bir ad bulmak gerekir. Kapitalist patronlar işçileri üretim sürecinde, artı değerin üretildiği aşamada sömürürken, sendikacı denen taife de aidatları yağmalayan parazitler konumundadır. Bunlar birer parazittirler ve normal koşullarda olmamaları gerekir. Zira, asıl işlev karşısında varlık nedenlerinin hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur. Bütün öteki parazitler gibi sürecin gerekli ve zorunlu unsurları değillerdir. Elbette sorun sadece aidatların yağmalanmasıyla ilgili değildir. Asıl sorun işçi sınıfı hareketinin yozlaştırılması, dejenere edilmesi ile ilgilidir.

Bizde sendikalar daha baştan yozlaşmış örgütler olarak ortaya çıkmışlardır ve asıl misyonları işçi sınıfının, daha geniş anlamda emekçilerin çıkarlarını savunmak değildir. Eğer öyle olsaydı, Türkiye'de hiçbir şey bugünkü gibi olmazdı. Retoriğe rağmen sendikalar yarı resmi kuruluşlardır. İşçi hareketini güdüm altına almak isteyen devletin taşeronluğunu yaptılar, yapmaya da devam ediyorlar. İşçi hakları gerekiyorsa onu da biz veririz. "Tabi istediğimiz kadar veririz, istediğimiz zaman da geri alırız," diyen devletin, birer manipülasyon aracıdırlar. Başka ülkelerden, özellikle emperyalist ülkelerden farklı olarak, Türkiye'de sendikalar mücadele sürecinde yozlaşmamışlar, daha baştan yoz örgütler olarak ortaya çıkmışlardır. Ve hiçbir zaman gerçek anlamda demokrasi mücadelesi de vermemişlerdir. DİSK bu süreçte, 'ayrı' bir yere sahip gibi görünse de, bürokratik yozlaşmaya uğramış bir konfederasyondur. Her ne kadar retorik ve kullanılan dil farklı olsa da. Bilindiği gibi, kendileri demokratik bir yapı ve işleyişe sahip olmayan örgütler demokratik mücadele veremezler. Türkiye'de sendikalar hiçbir zaman devletten bağımsız bir varlık gösteremediler. Devlet ve sermayeden ideolojik olarak bağımsızlaşamadılar. Baştan itibaren devlet güdümünde bir sendikal pratik oluştu ve bu pratik hiçbir zaman ne toplumun demokratikleşmesi ve temel haklar alanının genişletilmesi yolunda, ne de toplum sorunlarının emekçi kitleler lehine çözümlenmesi, mevcut durumun teşhir edilmesi ve ideolojik netleşme sağlama yönünde ciddi bir çaba içine girmediler. Girmeleri de zaten mümkün değildir. Ortalama işçiden 30-40 kat fazla parasal ve reel gelire sahip olan, kapitalist patronlarla tüketim yarışına giren, varlığı mevcut düzenin sürmesine bağlı olan bu parazit kesimin, sorunların emekçi kitleler lehine çözülmesi diye bir kaygısı olabilir mi? Tam tersine, bu parazit taifenin çıkarı, mevcut yağmanın ve çürümüşlüğün devamındadır.

Aslında bunlara emek komisyoncuları demek daha uygun düşer. Her iki yılda bir yapılan toplu sözleşmelerde komisyoncu işlevi görüyorlar ve işlevleri toplu sözleşmelerle sınırlıdır. Her toplu sözleşmede daha çok komisyon almayı başarıyorlar ve

zenginleşiyorlar. Komisyoncu hiçbir şey üretmez, hiçbir risk de almaz, ama önemli servetlere sahip olabilir.

"Nereye bakıldığından çok nereden bakıldığı önemlidir." Dünyaya beş yıldızlı otellerin "huzur veren" salonlarından bakıldığında farklı, ayda 5.5 milyon TL asgari ücretle geçinmeye çalışanlar tarafından bakıldığında farklı görünür. Yılda milyarlarca lira parasal ücret ve bir o kadar da maddi avantaja sahip adamlar hâlâ nasıl olup da "sendikacı" diye adlandırılıyorlar? Bu adamların bu sıfatı kullanmaya hakları var mı? Zira, bunların işçilerin, emekçilerin, yoksulların sorunlarıyla ilgileri sadece sözdedir ve "her söz her ağıza yakışmaz" denmiştir. İşler yolundayken işçi aristokrasisi denebilecek kesimin çıkarlarıyla sendika bürokrasisinin çıkarları çakışıyordu, dolayısıyla pek sorun ve sürtüşme de çıkmıyordu. İşler bozulup sermayenin saldırısı artınca, sendika bürokrasisi ile "işçi aristokrasisi" arasındaki çıkar uyumu da bozulmaya yüz tutmuş görünüyor. Son eylemler bu sürtüşmeyi açığa çıkarıyor.

Türkiye'de işçi hareketi dört aşamalı bir stratejiyle güdüm altına alınmıştır. Bunlar 1936'da çıkartılan 'İş Kanunu', 1947'de çıkarılan "Sendikalar Kanunu", 1952'de 'Türk-İş'in kurulması ve 1963'üe çıkartılan 'Sendikalar, Grev, Lokavt ve Toplu sözleşme Kanunu'dur. Böyle bir strateji çerçevesinde işçi örgütleri güdüm altına alınarak pasif, itilip kakılan, edilgen, dolayısıyla hiçbir varlık gösteremeyen içi boş örgütler durumuna getirilmişlerdir. Sözü edilen bu süreçte DİSK'in ortaya çıkması bir parantez gibi görünsede farklı bir gelenek oluşamamıştır. DİSK de bürokratik yozlaşmayla malüldü.

Türkiye'nin en önemli sorunu, hak elde etme bilincinin, yeteneğinin ve mücadele geleneğinin yokluğudur. Dolayısıyla tüm örgütler, koftur, içleri boşaltılmış durumdadır. Egemenler sömürgeciliğin temel kuralını sürekli olarak uygulaya gelmiştir. Bu kural: "Egemen olmak için vermek, almak için egemen olmak" tır. Eğer haklar onlara ihtiyacı olanların bir dayatması sonucu elde edilmiyorsa, fazla bir değeri yoktur. Bizimkiler yukarıdaki kuralı çok iyi biliyorlar ve ustalıkla da uyguluyorlar.

İşçi sınıfının önce ideolojik netleşmeye ve örgütsel etkinliğe ihtiyacı var. Ancak böyle bir mücadele sürecinde emek tacirlerinin sultasından kendini kurtarabilir. Tepesinde ki uru kesip atmadıkça, demokratik bir örgütlenme modeli ortaya koymadıkça sürekli olarak gerçek misyonunun uzağında düşecektir.

Evrensel

MUHTELİF

Olimpiyatlar Kimin Oyunu

Olimpiyat oyunlarının gerçekten olimpiyat oyunu sayılabilmesi için, amatör sporcuların şenliği olması gerekir. Oysa bugünün modern olimpiyatları ne amatörlüğü içeriyor ne de gerçek anlamda spordur. Bir kere amatör olarak sınıflandırılan spor dalları bile amatörlük özünden bütünüyle ayrılmış durumdadır. Spor bütünüyle burjuva devlet aygıtının bir parçası haline getirilmiş ve gerçek anlamda spor olmaktan çıkmıştır.

Öte yandan gerçekten söz konusu olanın da sporla bir ilgisi kalmamıştır. Sporcu kendi vücuduna yabancılaşmıştır. Olimpiyatlarda yarışan sporcular finansörlerin, antrenörlerin, hekimlerin, beslenme uzmanlarının vb. kölesi durumundadırlar. Aslında "şampiyon-süpermen" olarak yüceltilen sporcular birer "kobay"dan başka bir şey değillerdir. Tüm cafcaflı görüntüye rağmen, kâr etmenin araçları, sermayenin köleleridirler.

Burjuvazi sporun bugünkü biçimiyle tarih boyunca var olduğu düşüncesini yaymaya çalışıyor. Bugünkü biçimiyle "müsabaka sporu" kapitalist üretim tarzının bir ürünüdür. Dolayısıyla modern olimpiyatların "klasik olimpiyat oyunları"nın devamı olduğu düşüncesi, burjuva ideologlarının yaydığı bir efsanedir. Elbette insanlar başlangıçtanberi ve her tarihsel dönemde eğlence biçiminde spor yaptılar. Ama, bugünkü anlamda müsabaka sporu kapitalist üretim tarzının egemen olmasıyla, kapitalizmin beşiği İngiltere'de ortaya çıktı ve kapitalizmin emperyalist aşamasında tüm dünyaya yayıldı. Modern olimpiyatların başlangıcı da emperyalist döneme rastlar. Atina 1896, Paris 1900, St.Louis 1904, Londra 1908 vb.

İlk modern olimpiyatlar büyük fuarlara, sergilere ek olarak düzenlendi. Daha sonra olimpiyatların da bir başına "kârlı bir şey" olduğu anlaşılınca, bağımsız olarak düzenlenmeye başlandı. Genel olarak müsabaka sporu, sadece burjuva ideolojisinin yeniden üretilmesinin bir aracı değil, aynı zamanda doğrudan kâr etmenin de bir aracı durumundadır. Bugün spor malzemesi üreten ve yıllık ciroları milyarlarca dolara ulaşan çokuluslu şirketler var. Öte yandan bugün spor gösterileri büyük reklam kampanyalarına sahne oluyor ve reklamlar şirketlerin kârlarını daha da şişiriyor.

Ne ki, müsabaka sporunun asıl işlevi, ulusal düzeyde burjuva düzenini, uluslararası planda da, emperyalist "statusquo"yu meşrulaştırmaktır. Bir kere peş peşe kırılan rekorlar kapitalizmin sınırsız büyüme, sınırsız ilerleme ideolojisini dolaylı olarak yeniden üretmektedir. İkincisi toplumdaki eşitsizlikleri, hiyerarşiyi meşrulaştırmanın bir aracıdır. Kitlelere süpermen-şampiyonlar aracılığıyla "Gayret eden başarır, siz de onlar gibi olabilirsiniz" mesajı verilerek, kitlelerin şampiyonlarla kendini özdeşleştirmesi amaçlanıyor. Sporun üçüncü önemli işlevi toplunun apolitikleştirilmesini sağlamasıdır. "Politika değil spor yap" sloganı boşuna üretilmiş değildir. 12 Eylülden sonra üniversitelere "beden eğitimi" dersinin konulması bir tesadüf değildir.

Öte yandan iddia edilenin aksine, akıl almaz bir yarış ortamında yapılan "spor" bireyin daha sağlıklı değil, daha sağlıksız olması sonucunu doğuruyor. Klasik olimpiyatların ideali olan "citius, altius, fortious" (daha hızlı, daha yüksek, daha güçlü) sloganının yerini burjuva uygarlığının "daha kârlı" sloganı almış durumdadır. Olimpiyat sporları sağlıklı insanlar değil, sakat bireyler üretir durumdadır. Sporcular at yarışlarındaki yöntemlerle müsabakalara hazırlanıyor. Bir halterci düşünün ki, dört yıl sonra madalya alabilmek için (ve dört yıl boyunca) binlerce ton demiri kaldırıyor. Bir koşucu her gün 30-40 kilometre koşuyor ve bir yüzücü günde 10-14 kilometre yüzüyor vb. Ve bütün bunlar tam bir askeri disiplin altında

yapılıyor. Bu insanlar sağlıklı bireyler olabilirler mi? Zaten sporun bir önemli işlevi de gençliği "askerleştirmek"tir. Böylece ülkenin askeri gücü artırılmak istenir.

Müsabaka sporunun gerçek işlevini anlamak, olimpiyat ideolojisini kavramanın koşuludur. Olimpiyat oyunları ileri sürüldüğü gibi, "spor için spor" değil, "kâr için spor"dur. Bugünkü haliyle spor, ulusal ve uluslararası düzeyde burjuva düzenini ve ilişkilerini (sömürü, hiyerarşi, uysallık, itaat vb.) üretmenin, yeniden üretmenin aracıdır. Sporu gerçek işlevine kavuşturmanın yolu, onu bir ticaret metası olmaktan çıkarmaktan geçer. Burjuva düzeni geçerliyken, spor demokratikleştirilemez. Önce toplumun demokratikleştirilmesi gerekiyor. Burjuva toplumunun yeniden üretilmesini sağlayan tüm öteki kurumlar, ideolojik aygıtlar gibi, sporun da katıksız bir eleştirisini yapmak gerekiyor. Dünyada açlık, baskı, işkence ve savaşlar sürüp giderken olimpiyatların bir tek işlevi olabilir. Açlık, baskı, işkence ve savaş üreten düzeni, kapitalist barbarlığı yeniden üretip, ömrünü uzatmak. Spor görüntüsü altında sergilenen ikiyüzlülüğe ve ideolojik saldırıya karşı çıkmak, olimpiyatlara karşı bir bilinç ve hareket oluşturmak gerekiyor.

Özgür Gündem / 30 Temmuz 1992

Reklamların Ve Lotaryanın Çürüttüğü Toplum

Kapitalist üretim tarzının belirgin yanı bir meta fetişizmi yaratıyor olmasıdır. Bu yüzden, Marx'ın ünlü eseri "Kapital"in meta fetişizmiyle başlaması boşuna değildir. Üretimin amacı insan ihtiyaçlarını tatmin etmek değil, kapitalistin kârını artırmaktır. Ekonomik terimlerle ifade etmek gerekirse, artı değer sömürüsüdür. Ama üretmek yetmez. Realizasyon ancak satışla mümkündür. Böylesi bir ortamda üretimin artması insanların çoğunluğu için daha fazla refah anlamına gelmez. Tam tersine, "zenginlik" arttıkça yolsulluk da artar. Zira bir tarafta "zenginlik" üretmenin koşulu, karşı tarafta yoksulluk üretmeye bağlıdır. Teknolojik gelişme de kapitalist üretimin hizmetinde ve kârı artırmanın bir aracıdır. Retoriğe rağmen, daha çok refah, daha mutlu insanlar anlamına gelmiyor.

Bunun tipik örneği iletişim teknolojisindeki gelişmede görülüyor. İletişim teknolojisindeki gelişme, insanların daha iyi haber almaları, kültürel estetik olanaklarını iyileştirmek amacına yönelik olarak kullanılmıyor. Bugün iletişim teknolojisi, topluma egemen ideoloji şırıngalamanın, yalan ve efsane üretmenin etkin bir aracı durumundadır. Bu alandaki gelişme yalan üretmenin ve yalanı büyütmenin etkin bir aracı haline geldi. Yalan ne kadar büyükse inanan insan sayısı da o oranda artıyor. İletişim teknolojisindeki gelişme, egemen sınıfa daha büyük manipülasyon gücü kazandırıyor. Her gün yeni efsaneler üretiliyor. Yararlılığı tartışmalı "yeni yeni" ürünler piyasaya sürülüyor. Satış için yoğun reklam kampanyaları düzenleniyor. İnsanlar refahlarını artırdığı düşüncesiyle, abuk sabuk "yeni" malları elde edebilmek için bir birlerini çiğniyorlar.

Filmler, televizyon dizileri hiçbir estetik-insani kaygıyla

üretilmiyor. Doğrudan kâr amacıyla üretiliyor. İkincisi, filmler, diziler, reklamların gösterilebilmesi için bir altyapı oluşturuyor. Balığın oltaya yakalanmasında olduğu gibi, bir zoka işlevi görüyor. Bu yüzden doksan dakikalık bir film, yüz yirmi dakikada bitiyor. Reklamla yatıp, reklamla kalkan insanlar, Pavlov'un şartlı refleksinde olduğu gibi, otomatiğe bağlanmış durumdalar. Sunucunun emirlerine harfiyen uyan gönüllü köleler, zavallı maymunlar haline geliyorlar. Kimileri sunucunun "emir"lerini doğru kaydedebilmek için, ellerinde kalem-kağıt, esas duruşta bekliyor, kimileri de, tam bir disiplin içinde makaslarıyla sonu gelmez kuponları kesiyorlar. Lenin'in "kupon kesicileri"ne şimdilerde yenileri eklenmiş durumda...

Son dönemde bir de "kazanma" furyası başlatıldı. İnsanlara sunucunun emirlerine uyarlarsa, "mutlaka" kazanacakları mesajı veriliyor. Bu arada tam bir ilkellik örneği yarışmalar düzenleniyor. Bu yarışmalar da kazandırıyor. Aslında tüm bu "kazanmalar", burjuva toplumunun gerçek yüzünü ortaya koyuyor. Çalışmadan, bir emek ve çaba sarf etmeden zenginliğe el koyan sömürücü-parazit sınıfların, emekçi kitle içinde de "yandaşları", "müttefikleri"nin var olabileceği izlenimi yaratılmak isteniyor.

Kâr amacına yönelik olarak kaldıkça, her teknik gelişme insanlığın ezici çoğunluğu için daha çok işsizlik, daha büyük yoksulluk, sefalet, marjinalleşme ve aşağılanma anlamına geliyor. Kısa dönemde insanların bu kapana kısılmalarına şaşmamak gerekir. Her gün bir arabanın "kazanıldığı" altmış milyonluk bir toplumda, yılda üç yüz altmış beş araba kazanılabilir. Ve belirli bir eşikten sonra asıl söz konusu olanın kazanmak değil, kaybetmek olduğu anlaşılır.

Şaşırtıcı olan, sanatçıların ezici çoğunluğunun da bu satış seferberliğinin neferleri durumuna gelmiş olmasıdır. Ünlü sinema ve tiyatro sanatçıları reklam dünyasının ayrılmaz parçası durumuna geldiler. Sermaye onların sanatçı olarak ününü kullanarak, daha fazla satıp daha fazla kâr ediyor. Satış seferberliğinde sanatçının ünü daha da artıyor ve satış-ün ikilisi birbiri-

ni karşılıklı olarak yeniden üretiyor. Kâr etmenin hizmetine girmiş sanatçı ne demektir? Sömürü düzeninin yeniden üretilmesinin bir aracı durumuna gelmiş bir sanatçı olabilir mi? Sömürüye, baskıya, yalan ve ikiyüzlülüğe dayalı ilişkilerinin yeniden üretilmesine katkıda bulunan birinin "sanatçılığı" ne anlama geliyor? Yoksa burjuva uygarlığı sanatın ve sanatçının "tanımını da mı" değiştirdi. Herşeyin dolarla ölçüldüğü bir dünyada bu duruma şaşmak mı gerekiyor? Ne ki "ileri teknoloji" ne kadar manipüle edilirse edilsin, egemenlerin gücü sınırsız değildir. Bize düşen, bu yalan ve ikiyüzlülük dalgasının ömrünü kısaltmak için, ideolojik mücadeleyi önemsemektir.

Özgür Gündem / 13 Ağustos 1992

Birleşmiş Milletler Örgütü

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yaklaşık iki on yılda doğrudan sömürgecilik "tasfiye edildi". Yerini "yeni sömürgeciliğe" bıraktı. Sömürgeci devletler, teker teker sömürgelerden çekilirken, Birleşmiş Milletler Örgütü çerçevesinde, kolektif sömürüye olanak veren bir yapı oluşturdular. Yeni "bağımsızlığa kavuşan" ülkelerde, doğrudan sömürgecilik döneminde "yetiştirilen" işbirlikçi sınıflar ve diplomalılar nöbeti devraldılar. Artık emperyalist sömürü doğrudan sömürgeciliğin geçerli olduğu dönemden daha yoğun olarak sürdürülebilirdi. Böylece, hem kitlelerin sömürgeciliğe ve emperyalizme tepkisi eritiliyor, hem de yerli egemen güçlere baskıyı derinleştirme yolu açılıyordu. Yerli işbirlikçi sınıflar "uluslar çıkarlar" ve kalkınma adına, sömürgecileri aratmayacak bir baskı uygulayabilirlerdi. Ünlü İngiliz teorisyen **Eric Hobsbawm**'ın deyişiyle, **"Yenisömürgecilik doğrudan sömürgelerin olmadığı dönemin emperyalizmiydi."** Bugün Üçüncü Dünya'nın beşeri ve doğal kaynakları, doğrudan sömürgecilik döneminden de daha yoğun bir sömürüye maruzdurlar. Üstelik, sömürgeci-emperyalist ülkeler doğrudan sömürgecilik döneminde yapmak zorunda oldukları bir dizi harcamadan da kurtulmuş oldular. BM ve çevresinde oluşturulan kurumlar ve örgütler aracılığıyla, yenisömürgecilik "statusquo"su yerleştirilip sürdürüldü.

BM örgütü aslında başta ABD olmak üzere İkinci Emperyalistlerarası savaşın galipleri tarafından oluşturuldu. Bu yüzden BM örgütünün anayasasında Almanya ve Japonya "düşman devletler" diye geçer. Örgüte tüm devletler üye olabiliyor ve bugün üye sayısı yüz yetmiş dokuzdur. Ama BM'nin asıl

organı olan Güvenlik Konseyi savaşın galipleriyle (ABD, Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği), 1971'de dahil edilen Çin'den oluşuyor. BM Genel Kurulu'nun işlevi, mevcut uluslararası "statusquo" ve hiyerarşiyi meşrulaştırmak, ideolojik yanılsama yaratmaktır. Bu amaçla, "insancıl" amaçlı bir dizi örgüt de oluşturuldu (UNESCO-FAO-WHO-UNICEF vb.). Bütün bu örgütlerin balkondaki seyirciyi oyalamak gibi bir misyonları vardır. İnsanlığın kaderini ilgilendiren temel kararlar Güvenlik Konseyi'nde alınıyor. Üyelerinin veto hakları var. 1980'lerin başına kadar Sovyetler Birliği emperyalist ülkeleri veto yoluyla az da olsa dengelemişti. Üçüncü Dünya'nın umudu Çin, Güvenlik Konseyi'nde bir varlık gösteremedi. Mao'nun ölümünden sonra da bütünüyle Batı'ın dümen suyuna girdi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla örgüt başta ABD olmak üzere, emperyalist blokun tam denetimine girdi. Körfez savaşı bu dönüşün ilk somut uygulaması oldu.

ABD kontrolündeki Güvenlik Konseyi bir bakıma, "Dünya İçişleri Bakanlığı" konumuna geldi. Aynı şekilde IMF ve Dünya Bankası da emperyalist Batı'nın bir çeşit "Maliye Bakanlığı" ve "Merkez Bankası" durumundadır. İdeolojik yanılsama yaratan örgütler, uluslararası hiyerarşiyi sürdürmenin araçlarıdır. Oysa BM'nin görünen amacı, insanlığı savaş belasından kurtarmak, refahı dünyaya yaymaktı. BM'nin kuruluşundan bu yana çıkan savaşlarda yirmi milyondan fazla insan öldü. İnsanlık bugün sadece savaşlara değil, açlıkla da cebelleşmek durumunda. Üstelik ekolojik sorunlar kaygı verici boyutlara ulaştı. Ve tablo kararmaya devam ediyor. Yenisömürgecilik ve onu üreten ilişkiler (kapitalist üretim) varlığını korudukça, sorunların daha da ağırlaşması kaçınılmazdır.

Şimdilerde, çekingen ve ikircikli bir biçimde BM'nin yapısının demokratikleştirilmesi sorunu gündeme getiriliyor. Önerilen artık birer ekonomik güç haline gelen, Japonya ve Almanya'nın da Güvenlik Konseyi'ne alınmalarıdır. Bazıları bir adım daha ileri giderek, kimi çok nüfuslu bazı azgelişmiş ülkelerin de (Meksika, Brezilya, Hindistan, Nijerya) konseye

dahil edilmesini öneriyorlar. İkisi emperyalist, üç-dört kadar da yenisömürge statüsündeki devletin Konsey'e dahil edilmeleriyle Güvenlik Konseyi, dolayısıyla BM demokratikleşir mi?

BM'nin demokratikleştirilmesinin koşulu, öncelikle uluslararası düzeyde geçerli ilişkilerin güç dengelerinin radikal bir değişikliğe uğratılmasıdır. Dünya ölçeğindeki hiyerarşiye ve eşitsizlik temeline dayanan ilişkilere dokunmadan, Konsey'in üye sayısını artırarak demokratiklik nasıl sağlanabilir?

Eğer BM örgütü bugün birilerini temsil ediyorsa, bunlar başta ABD olmak üzere emperyalist ülkelerdir. Ya da emperyalist ülkelerdeki "liberal oligarşilerle" Üçüncü Dünya'nın "işbirlikçi oligarşileridir". Bu nedenle tartışmayı gerçek zemine oturtmak gerekir. Sorun, son tahlilde emperyalizmin çıkarlarına hizmet eden bir örgütte kimi rötuşlar yapmakla çözülemez. Nitekim, kendileri demokratik olmayan birimler demokratik bir üst birlik de oluşturamazlar. Önce her bir ülkenin demokratikleştirilmesi gerekiyor. Bu amaçla, BM'ye alternatif bir "Dünya Halkları Demokratik Örgütü" oluşturmak üzere harekete geçilmelidir. Bunun da yolu anti-oligarşik, anti-kapitalist, antiemperyalist tutarlı bir mücadeleden geçebilir. Aksi halde mevcut yapı ve ilişkiler değişik görüntüler altında sürdürülmeye devam edecektir.

Özgür Gündem / 29 Ekim 1992

Amerikan Dünya "Düzeni"

Sovyet sisteminin çöküşüyle tek süper güç haline gelen ABD, bu konumunu sürdürmek için yeni bir strateji benimsemiş durumda. Hegemonik konumunu sürdürebilmesinin ve tek süper güç olarak kalabilmesinin koşulu, yeni rakiplerin ortaya çıkmasını önlemeye ve Üçüncü Dünya'da (Bu arada dağılan Sovyet blokunda) mevcut statusquo'yu tehdit edebilecek gelişmeleri etkisizleştirmeye bağlı. Bu amaçla, Pentagon, Dışişleri ve Ulusal Güvenlik Konseyi çevreleri, yoğun bir çaba içine girmiş görünüyor.

Yeni strateji öncelikle Japonya ve Batı Avrupa'nın (Almanya) ABD'ye rakip durumuna gelmelerini engellemeyi amaçlıyor. Üçüncü Dünya'nın büyük ülkelerinin nükleer silahlara sahip olmasına izin vermemeyi hedef alıyor. ABD'nin tek süper güç olarak kalabilmesini, silahlanma programında bir kısıntı yapılmamasını gerektiriyor. Bu amaçla silah tekelleri Amerikan yönetimine baskı yapmaya devam ediyor. Zaten Amerikan ekonomisinin en "dinamik" sektörü de silah üreten sektör. Bu stratejiye göre, yüzyılın sonuna kadar 1 milyon 600 bin askerin silah altında tutulması gerekiyor. Bu da bütçeye büyük bir ilave yük demek.

Bu arada "yetkin" sosyal bilimciler de boş durmuyorlar. **Francis Fukuyama, Richard Horty** gibi " teorisyenler", insanlık için en iyi düzenin kapitalizm olduğu, kapitalizmin alternatifinin bulunmadığı, bu yüzden demokratik düzeni eleştirerek yıpratmamak gerektiği gibi görüşler ileri sürerek, Amerikan dünya düzenine "bilim cephesinden" destek sağlıyorlar. ABD; "uygar dünyanın" çıkarlarını korumak amacıyla üçüncü Dünyada ve eski sovyet blokunda ortaya çıkabilecek "huzur

bozucu" gelişmeleri bastırmak için, BM'yi kullanmayı, eğer bu mümkün olmazsa tek başına müdaheleyi planlıyor. Körfez Savaşı ve Somali çıkartması, BM'yi kolaylıkla kullanabileceğini gösterdi.

ABD'nin tek siyasi-askeri süper güç olduğu kesin. Ama, göreli ekonomik gerilemesi de devam ediyor. Amerikan iç pazarı, kendinden sonra gelen en geniş pazara sahip ülkeninkinin sekiz katıydı. Şimdilerde iki katından daha küçük. Bir taraftan dünyanın tek süper gücü olarak kalma isteği, diğer yandan ona uygun olmayan bir ekonomik temel söz konusu. Bir kere ABD, teknolojik planda mutlak üstünlüğü kaybetmiş durumda. Ortalama bir Amerikan işçisi, Japon ve Alman işçisinden daha az kalifiye; Eğitim alanında da rakiplerinden daha geri. Öte yandan, 1960'ların sonundan beri emek verimliliği sürekli geriliyor. Son yılda emek verimliliği artışı, Japonya'nın çok gerisinde kaldı. Dünyaya sattığından daha çoğunu ithal ediyor. 1987'de dış ticaret açığı 161 milyar dolara yükselmişti. Otomobil sanayii Japonya ve Avrupa'dan sonra üçüncü sırada bulunuyor. Bilgisayar, yarı iletkenler vb. gibi alanlardaki dünya pazar payı, on yıldan az bir zamanda yüzde 60'tan yüzde 40'a gerilemiş durumda. Bazı ileri teknoloji ürünlerinde Japonya'nın dünya pazar payı % 75'lere yükseliyor. ABD makine-teçhizat ürünlerinin yüzde 50'sini ithal ediyor.

ABD'nin askeri-siyasi süper güç olarak konumunu sürdürmesi, ekonomiyi militarize etmeye devam etmesini gerektiriyor. Oysa, askeri alana ayrılan kaynak, ekonomik temeli ve Amerika'nın rekabetçi konumunu aşındırıyor. 1985'te savunmaya GSMH'nin yüzde 6'sını ayırıyordu. Bu oran İngiltere'de Yüzde 5.3, Fransa'da yüzde 4.1, Almanya'da yüzde 3.2 ve Japonya'da yüzde 1 idi. Üstelik ABD'de araştırma harcamalarının önemli bir bölümü da askeri sektöre gidiyor.

ABD'nin bu yeni stratejisini destekleyen bir de "olumlu" dış faktör var. Üçüncü Dünya'daki iktidarlar. 1980'lı yıllarda yeniden kompradorlaştılar. 1955'te Bandoung'la başlayıp 1975'ten sonra "'yeni bir uluslararası ekonomik düzen" talebiyle

devam eden çıkışlar, artık bütünüyle bu ülkelerin gündeminin dışına çıktı. Üçüncü Dünya'nın egemenleri artık retorik düzeyde bile olsa, "ulusallığa", "kalkınma ideolojisine" gönderme yapmıyorlar. Zaten kalkınma ideolojisi de krize girmiş durumda. Bu kompradorlaşmış yönetimler, emperyalizme dayanmadan iktidarda kalamazlar. Görünüşte, ABD'nin yeni stratejisini kolaylaştıran bu durum hızla bu iktidarların "meşruluğu" sorununu da gündeme getirecektir. Özellikle ekonomik, sosyal, kültürel, doğal çevrenin aşınması gibi sorunların bir çığ gibi büyüdüğü bu ülkelerde, geniş emekçi kesimlerin ve yoksulların emperyalizmin çok yönlü saldırısı karşısında tepkisiz kalmaları düşünülemez. Bu halkların emperyalist barbarlığa başkaldırmaktan başka bir seçenekleri yok.

Dolayısıyla, dünyanın ezici çoğunluğunun "Amerikan Dünya Düzeni'ne" boyun eğmesi beklenemez. ABD; Üçüncü Dünya'dan gelebilecek her karşı çıkışı ezmek isteyecek, bunu da "uluslararası hukuku tesis etme", "istikrarı sağlama" vb. gibi gerekçelere dayandıracak. Karşı çıkanlar "terörist" ya da "terörü destekleyen ülke" ilan edilecek. Terör, ABD tarafından uygulandığında "hukuku tesis etmek" olarak gösterilecek... Bugüne kadar hep öyle oldu. Bu durum, insana St. Augustine'in anlattığı hikayeyi hatırlatıyor. Büyük İskender bir korsanı yakalıyor. Ona, "Denize tecavüze nasıl cüret edersin?" "Tüm Dünyayı taciz etmeye nasıl cesaret edersin" diyor. Korsan, "Çünkü ben bu işi sadece küçük bir gemiyle yapıyorum ve bana 'Hırsız' diyorlar. Siz de aynı şeyi büyük bir donanmayla yapıyorsunuz, ama size 'imparator' diyorlar" cevabını veriyor.

Emperyalist terörü teşhir etmek gerekiyor. Bunu da ancak Üçüncü Dünya'nın emekçileri yapabilir. Antiemperyalist ve anti-kapitalist mücadele bayrağını yükselterek yapabilir. Ve Amerikan dünya düzeni'ne karşı mücadele Üçüncü Dünya'daki işbirlikçi egemen sınıfların devrilmesinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu da devrimci önderliklerin varlığını zorunlu kılıyor.

Özgür Gündem / 7 Ocak 1993

Rakamlarla Dünya Düzeni

Ünlü **"Brundtland Raporu**'nda, **"Bugün dünyadaki aç insan sayısı, insanlık tarihi boyunca olmadığı kadar yüksek bir seviyededir ve hâlâ yükselmeyi sürdürmektedir,"** deniliyor.* Gerçekten dünyada açlık görülmemiş boyutlarda ve sadece Üçüncü Dünya'nın sorunu değil. Emyeryalist ülkelerin de yoksulları var ve sayıları hızla artıyor. Dünyada hiç bu kadar yoksulluk olmadı. Bu doğru ama bir doğru daha var: Dünyada hiçbir zaman bu kadar zenginlik de olmadı. 1900 yılından buyana üretilen mal ve hizmetlerin değerinde yirmi kat, enerji üretiminde otuz kat, sanayi üretiminde elli kat artış oldu.** Durum böyleyken, 200 milyon insanın temerküz kamplarındakine benzer koşullarda yaşıyor olması ve yaklaşık 2 milyar insanın sağlığa uygun içme suyundan mahrum oluşu çelişik değil midir? Bu durum kapitalist üretimin kutuplaştırıcı niteliğinden kaynaklanıyor. Bir kutupta daha çok zenginlik birikirken, karşı kutupta yoksulluk derinleşiyor. Bu durum dünya ölçeğinde geçerli olduğu gibi, her bir ülke için de geçerlidir. 1900 yılında dünya nüfusu 1.6 milyar iken, dünya GSMH'si 580 milyar dolardı. 1875, dolar değeriyle bu her dünyalı için 360 dolar demekti. 1985'de dünya nüfusu 5 milyara, dünya GSMH'si 15 bin milyar dolara yükseldi. Bu her dünyalı için 3 bin dolar gelir demektir (1975 dolar değeri üzerinden). 85 yılda gelir 8 kattan fazla arttığı halde, neden ta-

---

* Ortak Geleneğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, s. 55.

** F. Başkaya, Azgelişmişlikl, İmge Yay. Ankara 1991, s.13

rihte görülmemiş kadar aç ve yoksul var? Kapitalist barbarlık egemen olmaya devam ettikçe, zenginlikle birlikte yoksulluk da üretilmeye devam edecektir.

Ne ki, sorunun bir önemli yanı daha var. Burjuva uygarlığı sadece zenginlik ve yoksulluk üretmekle de kalmıyor, ekolojik dengeyi de bozuyor ve bir gezegen riski ortaya çıkarıyor. Şımarık tüketim çılgınlığı biyosferi hızla yaşanmaz hale getiriyor. Eskiden insanlar yiyecek bir şey bulamadıkları için aç kalıyorlardı. Kapitalizmin teknik harikalar yarattığı günümüzde içecek su da bulamıyorlar. Zira sular kirleniyor, zehirleniyor, veya ekolojik dengenin bozulması sonucu kaynaklar kuruyor. Şairin dediği gibi, burjuva uygarlığı "yaşama da düşmandır". Tüketimi artırmak için yapılan bunca reklamla, bunca açlığın birarada bulunması rahatsız edici değil mi? ABD'de 1950'de yılda kişi başına 198 dolar reklam harcaması yapılıyordu. 1990'da kişi başına reklam harcaması 495 dolara yükseldi. Yenisömürge statüsündeki ülkelerde kaç milyon insan yılda bu kadar ve daha az gelirle yaşıyor. Her dünyalı için yapılan reklam harcaması da 1950'de 15 dolardan, 1988'de 47 dolara yükseldi. Eğer bu 47 dolar bulaşıcı ve sıradan hastalıklarla mücadele için kullanılsaydı, çocuklar ölmeye devam eder miydi? ABD'de kişi başına yıllık et tüketimi 112 kilogram, Hindistan 2 kilogram, Türkiye ve Filipinliler'de 16 kilogramdır. Elbette burada üç noktayı gözden uzak tutmamak gerekir. Birincisi, 112 kilogram et yemek marifet değildir, ikincisi, ABD'de de hiç et yiyemeyenler vardır. Üçüncüsü de Hindistan, Filipinliler, Türkiye vb. de çok az et yemekle, ABD'de 112 kilogram et yemek arasında bir ilişki vardır. Zira herkesin Amerikalı kadar et yemesi olanaksızdır. Zaten arzulanır bir şey de değildir. 1989 rakamlarına göre, ortalama bir Amerikalı; 10 bin 127, Hintli 307, Nijeryalı 192, Begladeşli de 69 kilogram kömüre eşit enerji kullanıyordu. Aynı yıl Japonya'da kişi başına kullanılan kağıt 222 kilogram, Türkiye'de 8, Endonezya'da 5, Nijerya'da da 1 kilogramdır. Türkiye'de çıkan boyalı gazetelere bakarak, insanın iyi ki, bizde kişi başına 8 kilogram kağıt kullanılıyor diyesi geliyor. Yine 1980'li yılların sonunda, dünyadaki aliminyumun yüzde

86'sını, demir çeliğin yüzde 80'ini, enerjinin yüzde 75'ini vb. sanayileşmiş ülkeler kullanıyordu. Aynı şeyi başka türlü ifade etmek istersek, sanayileşmiş ülkeler azgelişmiş ülkelerden 19 kat fazla aliminyum, 13 kat fazla demir çelik, 10 kat fazla enerji kullanıyorlardı. Sanayileşmiş ülkeler dünya nüfusunun yüzde 26'sını oluşturuyor. Dünya nüfusunun geri kalan yüzde 74'ü bu kadar az tüketirken bile gezegen riski ortaya çıkmışken, azgelişmişlere "siz de kalkınıp bizim gibi olacaksınız" demeleri iki yüzlülük değil midir? Kapitalist üretim tarzı geçerliyken, yoksulların zenginler gibi olabileceği düşüncesi emperyalizmin sözcülerinin yaydığı bir efsanedir. Zenginler aşırı tüketimleri nedeniyle, yoksullar da yaşayabilmek, ayakta kalabilmek için doğayı tahrip ediyorlar. Elbette ikisi arasında büyük fark vardır. Somali'de insanların açlığı, uluslararası işbölümü ve uzmanlaşmanın, IMF ve Dünya Bankası'nın borç ödemelerini güvence altına almayı amaçlayan politikalarının sonucudur. Tüketim alışkanlıklarının değişmesi sonucudur. Bugün 170 ülkenin en uzak köşelerinde bile Coca Cola hızla yayılırken, meyve suyu fabrikaları peş peşe kapanıyor. Verilen rakamlara göre dünyada Jaguar otomobil satışları 1980-1987 aralığında 8 kat arttı. Uzağa gitmeye gerek yok. Türkiye sözünü ettiğimiz genel eğilimlerin dışında değil. Soygun düzeni (laik ve demokratik hukuk devleti diyorlar) her gün daha çok insanı işsiz bırakıyor, daha çok insanı yaşam için gerekli araçlardan mahrum bırakıyor. Sömürü düzeni yoksullukla değil yoksullarla mücadele ediyor. Yaşatmak için değil, her şey sömürü düzenini ayakta tutmak için. Gerçeği yazdı diye gencecik gazetecileri hunharca katlediyorlar. Buna rağmen işkence cumhuriyetine, "demokratik hukuk devleti" demeye dilleri varanlara ne demeli? Elbette bir gün cumhuriyetin niteliği anlaşılacak. İdeolojik kölelik bir gün gelip aşılacak. Bu koşullarda "birlik beraberlik" edebiyatı ne demeye geliyor? Kapitalizm birleştirmez. Mutlaka ayırır, ayrıştırır, kamplara böler. Ve bölmeye devam ediyor. Görgüsüz "burjuvazi"nin şımarık tüketimi sürerken, insanlar içecek su bulamıyor. Kapitalist düzen zenginlik ve yoksulluk üretmekle de kalmıyor. Her türlü yaşam koşullarını ortadan kaldırıcı eğilimler

ortaya çıkarıyor. Bu koşullarda bu gidişten öncelikle zarar görenlerin vakit kaybetmeden iki şeyin bilincine varmaları gerekiyor. Birincisi, kapitalizm geçerliyken, sömürü, hiyerarşi, eşitsizlik de yeniden üretilecektir. İkincisi, kapitalizm altında bizatihi yaşamın kendisi de tehdit altındadır. Bu yüzden, bugün geçerli ikilemi nüanse etmek gerekiyor. İkilem, "sosyalizm veya barbarlık" olmaya elbette devam ediyor, ama ortaya çıkan gezegen riski karşısında ikilemi, "sosyalizm veya toptan yok oluş" biçiminde formüle etmek gerekiyor.

Özgür Gündem / 16 Ağustos 1993

Uydu Devletin Dış Politikası

Türkiye, 4 Temmuz 1947'de ABD ile ilk ikili anlaşmayı imzaladıktan sonra, ABD'nin (ve Batı'nın) bir uydusu oldu. Bağımsız bir dış politika izleme yeteneğini kaybetti. Şüphesiz bu durum, yenisömürge statüsündeki tüm ülkeler için genel olarak geçerlidir. Türkiye'nin, emperyalizm için önemi vardı, herhangi bir yarısömürgeden farklıydı. Bir kere, Sovyetler'e sınır komşusuydu. Bir NATO üyesi olarak, emperyalizmin ileri karakolu işlevine koşuldu. İkincisi, petrol bölgesinin "güvenliğinin" sağlanmasında da bir rol üstlenecekti. Türkiye siyasi coğrafyasından kaynaklanan bu tür işlevler karşılığında ABD'den (ve Batı'dan) "yardım" aldı ve almaya devam ediyor. "Yardımlar" ekseriyetle silah yardımıdır ve ABD'nin izni olmadan kullanılamaz. Zaten yenisömürge stasütündeki ülkelerde ordular genellikle, "dış düşmandan" çok "iç düşman"a karşı kullanılmak üzere oluşturulmuşlardır. Asıl düşman emperyalizmdir, ama yenisömürgelerdeki ordular emperyalizm tarafından "donatılıyor". Eğitimlerinde de emperyalistlerin (başta ABD olmak üzere) büyük "katkıları" vardır. Amerikancı olmayanların ordu üst yönetimlerine gelmesi hemen hemen olanaksızdır. Hiyerarşide yükselmenin koşulu Amerikancı olmaktır. Türkiye açısından bir başka olumsuzluk da "büyük devlet" kompleksinden bir türlü kurtulamamasıdır. Emperyalizmle, Üçüncü Dünya ülkelerinin karşı karşıya geldiği her kritik durumda, açıkça emperyalistlerin safında yer almıştır. Bu arada, resmi tarih okulundan yetişme "bilim adamları" ve politikacılar "Dünyada ilk anti-emperyalist mücadeleyi başlatan ülke" mavalını da dillerinden düşürmediler.

Türkiye, ABD'ye yaranmak için Kore'ye asker gönderdi. Yoksul emekçi çocuklarını emperyalist çıkarlar uğruna kırdırdı.

1955'de Bandung Konferansı'nda fanatik bir Batı çıkarları bekçiliğini üstlendi. Emperyalizmden görece bağımsız ülkeler grubunun ortaya çıkıp etkinlik sağlamasına karşı çıktı. Süveyş Kanalı krizinde açıkça İngiltere ve Fransa'nın safında yer aldı. Cezayir'in bağımsızlığı gündeme geldiğinde, sömürgeci Fransa'nın safında yer aldı. Körfez Savaşı'nda ABD ve müttefiklerinin istediğinden daha fazlasını vermek için büyük çaba harcadı. Kadın, çocuk yüz binlerce Iraklının katledilmesine suç ortaklığı yaptı. Son olarak da Somali'nin yoksul halkını katletmek üzere oluşturulan "barış gücüne" katılarak, işgalciler arasında yer aldı. Emperyalist hegemonyayı koruma amacı taşıyan her girişimde rol alarak Batı'nın bir parçası olduğunu, Batı çıkarlarının bekçisi olduğunu gösterdi. Ve bütün bunlar "ülke çıkarları" gerekçesine dayandırıldı. İşbirlikçi egemenlerin çıkarları ülke çıkarlarıyla özdeş sayıldıkça, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Son günlerde hükümetin dış politikasını eleştiren bazı aklı evveller ve muhalefet partilerin sözcüleri, bir yanılsama yaratma gayreti içindeler. Sanki Türkiye'nin "bağımsız", "etkin" bir dış politika izleme gücü varmış da, mevcut hükümetin bu gücü kullanamadığı, önüne çıkan fırsatları heba ettiği türünden bir izlenim yaratmaya çalışıyorlar. Bir kere anamuhalefet partisinin bu tür iddialar ortaya atmaya hakkı yoktur. Körfez Savaşı'nda Irak'a karşı kraldan çok kralcı tavrı yüzünden ülkeyi milyarlarca dolar zarara uğrattılar. Şimdilerde eleştirdikleri hükümet, bu zararın tazminini utangaç bir biçimde ABD'den istemekle meşgul. Hükümetin dış politikasını eleştiren bayların bilmediği bir şey var: Olmayan güç kullanılmaz. Söz konusu olan emperyalizmin bir uydusudur ve uydu ancak uyduya özgü işlevleri yerine getirebilir. Bağımsız olmayan bir ülke bağımsız ve etkin bir dış politika uygulayamaz. Zira her şey emperyalizm tarafından belirlenmekte ve emperyalist çıkarlara endekslenmiş durumdadır.

Her kritik dönemeçte yoksul ülkelere karşı emperyalist safta yer alan bir ülkenin yeri geldiğinde bu ülkeler tarafından yalnız bırakıldığından şikayet etmesinin hiçbir değeri yoktur. Sovyet sisteminin dağılmasından sonra, yeni bir efsane ortaya

atıldı. Yerli egemenler ve Batılılar artık Türkiye'nin "bölgesel bir güç" haline geldiği, dünya siyasetinde etkin rol oynayabileceği türünden safsatalar ortaya attılar.

Bu tür safsatalara inanacak kadar ahmak adamlar olunca, elbette Türkiye'nin fırsatları kaçırdığını söyleyenlerde olacaktır. Bir ülkenin uluslararası siyaset arenasında etkinlik sağlayabilmesinin "olmazsa olmaz" koşulları vardır ve o koşullar oluşmadan etkinlik sağlamak olanaksızdır. Bir ülke kendi dışındaki nedenlerle dış politikada etkinlik sağlayamaz. Söz konusu olan, Türkiye'nin bölgesel bir güç olmasıyla değil, emperyalist sermayenin Kafkaslar ve Orta Asya'ya kolay ve çabuk girebilmesi için, Türkiye'ye bir mihmandarlık rolü düşmesiyle ilgiliydi. Sanayileşme ve kalkınma hedeflerini bütünüyle dışlamış, yeniden kompradorlaşma tercihi yapmış, 60 milyarı aşkın dış borca batmış bir ülkenin etkin dış politika uygulaması olanaklı mıdır? Doları, markı olan Orta Asya ve Kafkas cumhuriyetleri neden Türkiye'den ithalat yapsınlar? İşlerine geldiği zaman ekonominin kanunlarından söz ediyorlar. Ekonominin kanunları nasıl işliyor? Bir ülkenin uluslararası planda etkinlik sağlaması önce bir ekonomik güç olmayı gerektirir.

Ekonomik güç de teknoloji üretmeye bağlıdır. Kullandığı teknolojiyi ithal eden bir ülke, eğer farklı bir toplum düzeni, bir başka uygarlık tercihi yapmıyorsa, emperyalist sistemin içinde yenisömürge statüsündeki bir ülke olarak kalmaya mahkûmdur. Bu yüzden, "21. yüzyıl Türk Yüzyılı olacak", "Adriyatikten Çin seddine kadar Türk Dünyası", "bölgesel güç vb." gibi uydurmalar sedece geçici bir süre kamuoyunu manipüle etmeye yarar.

Son aylardaki gelişmeler Türkiye'nin bölgesel bir güç değil de gerçek bir uydu olduğunu ortaya koyuyor. Artık bundan sonra işbirlikçi, kompradorlaşmış yerli egemenlerin manevra alanı daha da daralacaktır.

Özgür Gündem / 18 Ekim 1993

Tüketiyorum Öyleyse Varım

İktisatçılar için "tüketim" ekonomik malların kullanımıdır. Eski dildeki karşılığı "istihlak"tır. İstihlak, 1) harcamak suretiyle tüketme, bitirme, 2) harcama, 3) çok yorulma, anlamlarına geliyor. Shorter Oxford Dictionary de iktisatçıların anladığından farklı karşılıklar söz konusu: "To make away with or destroy, to waste, or squander, to use up" deniyor. Yani yok etmek, tahrib etmek, heba etmek, israf etmek, kullanmak... Bugün tam bir tüketim çılgınlığı geçerli ve bu çılgınlığın sürüp gitmesinde "iktisat biliminin" büyük sorumluluk payı var. Eğer bugünkü tüketim saçmalığı durdurulmazsa, doğal çevrenin "helak" olması ve onunla birlikte uygarlığın da sonunun gelmesi kaçınılmaz görünüyor. Bu arada gözden kaçan bir şey var. Tüketim çılgınlığı söz konusu, ama bu sadece dünya insanlarının küçük bir azınlığı için geçerli. Çaresizlerin sayısı çılgınlardan çok fazla... Bugün dünyada 202 dolar milyarderi, 3 milyon dolar milyoneri var. 100 milyondan fazla insanın da başını sokacak bir barınağı yok. Yollarda, köprü altlarında vb yatıyorlar. Dünya ölçeğinde kişi başına düşen gelir 500 dolar ve bu rakam ABD'deki resmi yoksulluk sınırını altında. Bu dünyadaki en yoksul 1.1 milyar insanın kişi başına geliri 700 doların altında. Bu insanlar yeterli beslenemiyor, sağlığa uygun içme ve kullanma suyu bulamıyor. "Ulaşım aracı" olarak da ekseri ayaklarını kullanıyorlar. Buna karşılık, Dünyanın ayrıcalıklıları sayılan 1.1 milyar kişi de çok fazla tüketiyor, çok fazla tahrib ediyor, bir tüketim çılgınlığı içinde yaşıyor. Bu kesim kişi başına 750 bin doların üstünde gelire sahip. Ülke sıralamasında İşviçre kişi başına 33 bin 610 dolarla birinci sırada yer alıyor (Oysa en yoksul 40 ülkede kişi başına ortalama 350 dolara düşüyor, bu rakam Mozambik'te 80, Tanzanya'da 100...). Dünya nüfusunun 1992'de yaklaşık 5.5 milyar olduğu hatırlanırsa, durum daha iyi anlaşılır. Elbette bütün bunlar aritmetik ortalamalardır. Ayrıcalıklı ülkelerde de ayrıcalıklı olmayan bir

kesim var. OECD ülkelerinde yaklaşık 44 milyon işsiz ve 50 milyon yoksul var. Tüketim çılgınlığı içindeki şımarık azınlık yoksullardan kaç kat fazla tüketiyor. 1978-1987 arasında Jaguar otomobil satışları 8 kat arttı... Jaguar satışları arttıkça, aç, işsiz, evsiz vb. insan sayısı da artıyor. Ayrıcalıklı sınıfın tüketim çılgınlığı, başkalarının yaşamı için gerekli olandan mahrum kalmalarıyla mümkün olabiliyor. Kimileri daha çok tüketir, tahrib eder, yok ederken, başkaları yaşam için gerekli asgari araçlardan yoksun kalıyor. Hızla yaygınlaştırılan ama saçma olan "düşünce" herkes için tüketim çılgınlığının mümkün ve gerekli olduğudur. İkincisi de tüketim arttıkça "mutluluğun" da artacağına dair uydurma iddiadır. Bir kere birileri çok az tüketttiği için başkaları çok fazla tüketebiliyor. Öte yandan çok tüketenin "mutlu" olduğuna dair iddianın da hiçbir bilimsel dayanağı yoktur. Bu yanılgı burjuva ideolojisinin yaydığı efsaneden kaynaklanıyor.

Buraya kadar söylediğimiz, tüketim çılgınlığının ortaya çıkardığı sosyal tahribatla ilgilidir. Bir de doğal çevre üzerindeki tahribat var. Çok tüketenler doğal çevreyi daha çok tahrip ediyorlar. Çelişki gibi görünse de çok az tüketenler de doğayı daha çok tahrip etmek zorunda kalıyorlar. Elbette ikisi arasındaki farklılığı gözden uzaklaştırmamak gerekir. Şımarık tüketim için yapılan tahribatı diğerlerinden ayırmak gerekir. Bugün en önemli global risklerden biri atmosferin ısınmasıdır. Atmosferin ısınması da "sera etkisinden" kaynaklanıyor. Sera etkisi de atmosfere karışan karbon gazlarından (metan vb.) ileri geliyor. Karbondioksit vb. emisyonu neden oluyor. Orta gelir grubuna dahil 3.3 milyar insan, kişi başına 500 kg gaz emisyonuna neden oluyor. Buna karşılık 1.1 milyar nüfuslu ayrıcalıklı azınlık, kişi başına yılda 3.5 ton emisyona neden oluyor. Öte yandan ABD de en zengin yüzde 10, her yıl atmosfere kişi başına 11 ton karbon gazı karıştırıyor. 1945-1976 aralığında sadece ABD'de kullanılan maden cevheri, uygarlığın başlangıcından 1976'ya kadar insanlığın geri kalanının kullandığından daha fazlaydı. Eğer bugün bir gezegen riski ortaya çıkmışsa, insanlığın ve uygarlığın geleceği ciddi bir tehdit altındaysa, bu (üretim) ve tüketim

çılgınlığının sonucudur. Ve bu saçmalığın üretilmesinde ve yeniden üretilmesinde de birinci derecede sorumlu olan özel girişime ve pazara dayalı **"liberal ekonomidir."** Liberal ekonomide **"iktisat bilimi"** tarafından meşrulaştırılmaktadır.

Soysuzlaştırıp, ahmaklaştırıp, çürüten bir reklam kampanyasıyla insanlara hep daha fazla tüketmeleri telkin ediliyor. Yüz milyonlarca aç insanın bulunduğu bir dünyada bu saçma değil mi? Herkes önerilen tüketim düzeyine ulaşabilir mi? Kapitalist üretim, birilerinin çok fazla tüketmesi başkalarının da çok az tüketmesi veya tüketememesi temeli üzerine yükseliyor. Birileri Jaguar'la seyahat ettiği için başkaları yürümek zorunda kalıyor. Birileri dondurulmuş yiyecekleri tükettiği için başkaları yiyecek ekmek, içecek su bulamıyor. Kimileri havuzlu, sıcak sulu evlerde oturduğu için, başkaları köprü altlarında yatıyor. Asıl önemli olan, bu durumun mevcut paradigma tarafından normal bir şey sayılmasıdır. Geçerli paradigma yoksulluğu yoksulların sorunu sayıyor. O zaman da "zenginlik" zenginlerin başarısı sayılacaktır. Sosyal düzen özenle tartışma konusu olmaktan çıkarılıyor. Durum böyleyken, azgelişmiş ülkelerin yönetici azınlıkları ve akıl hocaları, kendi yoksullarına hedef olarak tüketim çılgınlığı içindeki azınlıkları, dünyayı yağmalayan emperyalist ülkeleri gösteriyorlar. Eğer insanlığın geri kalanı da tüketim çılgınlığına ortak olursa ne olur? Böyle bir şey elbette olanaklı değildir. Ama teorik olarak gerçekleştiği varsayılırsa, bu insanlığın da uygarlığın da sonu demektir.

Tüketim soytarılığı o hale gelmiş durumda ki, neredeyse insanlar "tüketiyorum, öyleyse varım" der, durumundadırlar. Bugünkü haliyle, tüketim sürdürülemez ve yoksulların şımarık kesimleri taklit etmesi hem saçma hem de olanaksızdır. Doğaya ve insana düşman sermaye uygarlığı aşılmadıkça, toplumsal ve ekolojik felaketler uygarlığı tehdit etmeye devam edecektir. Ta ki, insanlar, içine sürüklendiğimiz saçmalığın bilincine varıncaya kadar.

Özgür Gündem / 6 Aralık 1993

Düşünce Özgürlüğü Üzerine

Düşünce ve düşünce özgürlüğü gibi kavramlar ekseri içi boşaltılmış olarak, ya da yanlış bir zeminde tartışılıyor. Elbette, düşünmeyi başaramayan insanların çoğunlukta olduğu bir toplumda bu durum şaşırtıcı değildir. Sanki düşünce ve düşünceyi açıklama farklı şeylermiş gibi sunuluyor. Üstelik, düşüncenin sınırlanabileceği, bunun mümkün, dahası gerekli olduğu görüşü yaygınlaştırılmak isteniyor.

Bir kere düşünce ancak açıklandığında düşüncedir. Çocuk doğduğunda çocuktur. Fakat, bir başına düşüncenin açıklanması da yeterli değildir. Düşünce oluşumunun tamamlanması için, düşüncenin realize olması, gerçekleşmesi gerekir. Bu gerçekleşme, düşüncenin hedefe ulaşması, kitleler tarafından içselleştirilmesiyle mümkündür. Bu yüzden, "fikirler kitlelere mal olduğunda maddi birer güç haline gelirler," denmiştir. İşte, düşünce özgürlüğü sorununun sınıf mücadelesinin her zaman merkezi bir sorunu olmasının nedeni budur.

Eğer düşünce soyut bir şey olsaydı ve öyle kalsaydı, egemenlerin fikirlerle mücadeleyi kendilerine iş edinmelerine pek gerek kalmazdı. Her tarihsel dönemde egemenler yeni ve muhalif fikirlerden bu yüzden korkmuşlardır.

Dolayısıyla, düşünceye ancak tehlikeli değilse, egemen düzeni sarsma istidadı taşımıyorsa, ya da "tehlikeli olmaktan çıkmışsa" özgürlük tanınır...

Bugün emperyalist ülkelerde düşünce özgürlüğü alanının görece daha geniş olmasının iki temel nedeni vardır: Birincisi, özgürlük mücadelesiyle kazanılan alan daha geniştir; ikincisi de, egemenlerin tavırlarıyla ilgilidir. Emperyalist burjuvazi, sınıf

mücadelelerinden ders çıkararak, düşünce özgürlüğünü katı bir biçimde kısıtlamanın kendi sınıfsal çıkarları açısından da tehlikeli olabileceğini deneylerle öğrenmiştir. Dolayısıyla dozunu kendi ayarladığı bir "Özgürlük alanına" itiraz etmemektedir. Oysa, bugün "uygar dünyada" geçerli olan asıl özgürlük, yağmalama ve talan özgürlüğüdür. Öteki özgürlüklerin ancak retorik düzeyde varlığından söz edilebilir. Kapitalist barbarlık egemen olmaya devam ettikçe, yağmalama ve talan "özgürlüğü" dışında asıl özgürlüklerin gerçekleşmesi mümkün değildir.

Türkiye'de retorik düzeyinde bile "özgürlük alanının" görece çok daha dar olmasının nedeni, sınıf mücadelesinin cılızlığıdır. İşçi-emekçi cephesi cılız olduğu için yeterli mücadeleyi verememiştir ama, egemen sınıflar da aynı şekilde zayıf ve tabansız olduğu için, asgari düzeyde bile biçimsel özgürlüklerden hep korkmuşlardır. Fakat, demokrasi açısından eksik ve yetersiz olan sadece emekçi sınıfların mücadelesi değildir. Bir başka zaaf da "aydın" cephesindeki durumla ilgilidir. "Aydınlar", oldum olası memur kafasından kurtulamadıkları ve öyle kaldıkları için, özgürlük mücadelesinin bir ayağı hep eksik kalmıştır. İdeolojik mücadelenin yetersiz kaldığı, aydınların gerçek işlevlerinin uzağına düştüğü durumlarda, egemenlerin alanı genişlemiştir.

Düşünce sınırlanamaz, sınırlandığında düşünce olmaktan çıkar. Dolayısıyla, özgürlüklerin bazılarından yana olmak, bazılarına karşı olmak diye bir şey de olamaz. Aslında "özgürlüklerin bazılarına karşı olanlar tüm özgürlüklere karşıdırlar". Bugün toplum olarak özgürlüklerin bazılarına karşı olmanın bedelini ağır biçimde ödüyoruz. Bu ilkel mantığın sonucu, en temel sorun olan "Kürt Sorunu"nu bile açıkça tartışma basiretini bir türlü ortaya koyamıyoruz.

Evrensel / 12 Haziran 1995

Felaket Geliyorum Diyor

Kristof Kolomb'un macerasıyla başlayıp, sanayi devrimiyle ivme kazanan, II.Dünya Savaşı sonrasında daha da hızlanan kapitalist süreç artık insanlığı ve uygarlığı tehdit eder duruma geldi. Bir kere minare çalınmaya görsün, mutlaka kılıf bulunacaktır. Kapitalist yağmayı ve talanı meşrulaştıran bir de teori üretildi. Buna göre, kişisel egoizmler kolektif refah yaratıyordu... Artık işler "görünmez el"e havale edilebilirdi. Nihai amacı kâr olan kapitalist üretim aslında 'üretim için üretimdir', zira üretim süreci sonunda elde edilen kâr da yeniden üretim sürecine sokulmak zorundadır. Dolayısıyla, kapitalist üretim süreci yakıtı kâr olan bir makinedir. Aynı anda hem yoksulluk hem de 'zenginlik' üretiyor. Süreç ilerledikçe 'zenginlik' de, yoksuluk da artıyor. Fakat, zenginlik üretmenin koşulu sadece yoksulluk üretmek değildir. Zenginlik üretmenin öteki önemli koşulu, akıl almaz bir doğa tahribatıdır. Doğal kaynakların yokedilmesidir. Kapitalist yağmanın ortaya çıkardığı bu ikinci tahribat, gezegen riski yaratır duruma gelinceye kadar tartışma konusu bile yapılmadı. Geçerli zihniyete göre, sınırsız doğal kaynaklar söz konusuydu ve teknolojik olanaklar elverdiğince hiçbir sınır olmadan kullanılabilirdi.

Önemli olan GSMH artışı sağlamaktı ve bu artışın ne pahasına gerçekleştiğinin hiçbir önemi yoktu. Kapitalistler ve çevresi zenginleştikçe, sadece insanların çoğunluğu değil, doğa da yoksullaştı. O kadar ki uygarlığın dayandığı zemin hızla aşındı ve aşınmaya devam ediyor. Bir başına atmosferin ısınmasının ortaya çıkarabileceği sonuçları düşünmek bile ürpericidir. Fosil yakıtların aşırı kullanılmasına eşlik eden orman

yangınları vb. sedece sera etkisi yaratıp atmosferin ısınmasına neden olmuyor. Aynı zamanda asit yağmuruna da neden oluyor ve asit yağmuru; ormanları, gölleri, nehirleri, tarihi yapıları vb. kirletip tahrip ediyor. Eğer fosil yakıtların, nükleer atıkların ve öteki sanayi atıklarının neden olduğu kirlilik bugünkü tempoyla devam ederse, ekolojik dengeler geri dönüşü olmayacak biçimde bozulacaktır. Bu kör gidişi durdurmanın koşulu, fosil yakıt kullanımını sınırlamaktır. Dolayısıyla şımarık tüketimin de sınırlandırılması zorunludur. Ozon tabakasının zayıflaması, atmosferin ısınması (iklim değişikliği), asit yağmuru, bugünkü enerji kullanımı eğilimi devam ettikçe daha da artacaktır.

Bazı araştırma sonuçlarına göre, atmosfer ısısı 2020 yılında ortalama 1.3, 2070 yılında da 3 derece artacaktır (ortalama). Böyle bir ısınmanın sonucunda buzulların olası bir erimesi sonucunda denizlerin ve göllerin çevresinde yaşayan büyük bir nüfus kitlesi, hayvanlar, bitkiler, üretim tesisleri vb. su altında kalacaktır.

Bu gidişe son vermek için, bir zenginlik ve refah ölçütü olan GSMH kavramını terk edip, doğal sermaye aşınmasını da dikkate alan bir hesaplama yöntemi geliştirmek gerekiyor. Ne denizlerin yükselmesine ve su baskınların karşı duvar örmek, ne de fosil yakıt kullanımından bütünüyle vazgeçmek mümkün olamayacağına göre, ekolojik dengeleri dikkate alan bir "sürdürülebilir" kalkınma modeline ihtiyaç var. Bu da ancak kapitalist mantığın dışına çıkmakla mümkündür. Kalkınmanın sürdürülebilirliği için de iki koşul gereklidir; emperyalist ülkelerde enerji kullanımının sınırlandırılması ve enerji kaynakları da dahil, dünya kaynaklarının olabildiğince adil dağıtılması. Zaten çok az üretip çok az tüketen, dolayısıyla da çok daha az kirleten ve tahrip eden Üçüncü Dünya'nın yoksullarından daha fazla özveri beklenemez. Elbette Üçüncü Dünya'nın ayrıcalıklı azınlığının şımarık tükeminin de kısıtlanması gerekir. ABD'de kişi başına dünya ortalamasının on katı enerji kullanılmaya devam edildikçe, ekolojik felaketlerin önünü kesmek mümkün olamaz.

Ya eşitlikçi ilişkiler egemen kılınır, bu amaçla kapitalist yağmaya son verilir, yada insanlığın ve uygarlığın sonunu getirecek felaketlere davetiye çıkarmaya devam edilir.

Son günlerde Çin ve Japonya'da ortaya çıkan sel felaketleri, ABD'de yüzlerce kişinin sıcaktan ölmesi, Türkiye'de nisan yağmurlarının temmuza kayması vb. sadece olabileceklerin habercisidir. İnsana saygılı olmayan bir üretim tarzının doğaya saygılı olması da mümkün değildir. Zira, bir üretim tarzının doğaya yaklaşımıyla insana yaklaşımı arasında doğru yönde bir ilişki olmak zorundadır.

Evrensel / 25 Temmuz 1995

Gazete Bayileri Bakkal, Sanatçılar Satış Memuru Olurken...

Kapitalist üretim insanın ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaz. Üretim kâr içindir. Dolayısıyla, üretimle ihtiyaçların karşılanması arasındaki bağ kopmuş durumdadır. İşte bu kopukluk sayısız kötülüklere kaynaklık etmektedir. Üretimin nihai amacı kâr olunca, amaca ulaşmak satışla mümkündür. Oysa gerçekten uygar bir toplumda üretimin amacı ihtiyaçların tatmini olacaktır.

Çürüyen emperyalizm çağında üniversitelerin en gözde bölümleri pazarlamayla ilgilidir. Üniversitelerde öğretilen, satışın incelikleridir. Bu durum burjuva biliminin ne kadar soysuzlaştığının da bir göstergesidir. Yegâne amacı insanları aldatmak olan safsatalar bilim diye okutulmaktadır. Zira, parola, "ya satış ya ölümdür." Her seferinde daha çok artı değere el koymak için, ya da daha çok kâr sağlamak için, daha çok satmak, dolayısıyla daha çok üretmek gerekiyor. Sistemin işleyişi sömürü mekanizmasına dayandığı için, çelişik bir durum da söz konusu oluyor; kapitalistler her seferinde daha fazla üretmek zorundadırlar ama, süreç her seferinde daha çok insanı alım gücünden mahrum ediyor. Sistem karşısında marjinalleştiriyor. Bunca üretime rağmen, bugün dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin mutlak yoksulluk içinde yaşaması bu yüzdendir. Çelişik olarak üretim arttıkça yoksulluk da büyüyor. Elbette büyüyen yoksulluğa bir de doğa tahribatı eşlik ediyor.

Kapitalizmin bu mantığı, bizimki gibi azgelişmiş kapitalist ülkelerde daha da soysuzlaşmış biçimde tezahür ediyor. "Ya satış ya ölüm" parolası hemen bütün meslekleri de soysuzlaştırmış durumda. Gazetelerin asıl işlevi, çoktan haber vermek

olmaktan çıkmış, mal pazarlama şirketlerine dönüşmüş durumda... Eğer bu gidiş devam ederse, köşe başlarındaki küçük gazete büfeleri büyük birer süpermarkete dönüşecektir. Üstelik dağıttıkları mallar hipermarketlerinki kadar çeşitleneceğe benzemektedir. Artık insanlar gazeteleri kendi toplumlarında ve dünyada olup bitenlerden haberdar olmak için satın almıyorlar. Gazeteler başka mallar elde etmek için bir çeşit karne niteliği kazanmış durumda... Asıl işleri gazetecilik olmayan kapitalist patronlar gazete denilen paçavraları insanları avlamak için bir kapan olarak kullanıyorlar. Gazetelerin yazarları da kapanın iyi çalışması için kapan yağlama işlevine koşulmuş durumdalar. Bu kapan yağcılarına gazeteci, köşe yazarı, başyazar vb. deniyor. Ve kapanı en iyi yağlayanlar devlet ve sermaye katında çok büyük olanaklara kavuşuyorlar. Paylarına daha büyük kemik düşüyor. Bunların en büyük düşmanları da gerçekten gazetecilik yapmak isteyenlerdir. Ayıplarının yüzlerine vurulması, ayıbın açığa vurulması onları çileden çıkarıyor. Ayıbı açığa vurmanın daha büyük ayıp olduğunu düşünüyor olmalılar. Olayları tahrif ederek, gazetecilik onurunu ayaklar altına alarak, olguları ve süreçleri saptırarak, inkâr edip yok sayarak, adıyla çağırmayarak (Bilindiği gibi, adıyla çağırmamak da bir yalan söyleme yöntemidir) gazetecilik mesleğini her gün ve defalarca iğfal ediyorlar...

Gazete kuponları insanların boynuna geçirilmiş birer zincirdir. Her gün kupon keserek onursuzlaşıyorlar, düşürülmüş, aşağılanmış zavallı yaratıklar haline geliyorlar. Ne ki, soysuzlaşma, çürüme, kokuşma, sadece gazeteler ve yegâne amaçları reklam almak olan televizyon kanallarıyla sınırlı değil. En yetenekli, en gözde sanatçılar da asıl bulunmaları gereken zemini çoktan terketmiş durumdalar... Yeteneklerini estetik alanın dışında ortaya koyuyorlar. Büyük çoğunluğu birer satış memuru haline gelmiş durumda. Her biri bir malın satışında görev almış, o malın reklamını yapıyor. Etik kaygıların bu derecede dışlandığı bir toplumda, bunlara hâlâ sanatçı deniyor ve yağmadan paylarına düşen pay küçümsenmeyecek düzeydedir. Üstelik satış işlerine daha çok bulaştıkça, daha çok reklama çıktıkça

ünleri daha da artıyor. İnsanlar onları asıl alanlarındaki etkinliklerinden değil de, satış memuru olarak yaptıklarıyla tanıyorlar. Reklam kültürü tiyatroyu, sinemayı, her şeyi soysuzlaştırıp çürütüyor. En yetenekli sinema, tiyatro sanatçıları en revaçta satış memuru oluyorlar. Şimdilik bu dalganın dışında kalıp direnebilenlerin sayısı çok değil. Oysa etik kaygılar taşımayan biri ne kadar yetenekli olursa olsun, gerçek bir sanatçı sayılamaz. Çürümenin, soysuzlaşmanın neferi olmak mı, yoksa bu sürece karşı çıkmak mı gerçek sanatçı tavrıdır? Elbette bu çürüme, soysuzlaşma kervanına katılmayanlar da var. Satış memurları çoğaldıkça onlar da çoğalacaktır. Yaşamın kuralı böyle... Sanatın soysuzlaştırılmasına seyirci kalmayacakların da sayısı artacaktır. Estetik, insani değerleri ayaklar altına almak pahasına yağmadan daha fazla pay almak için çırpınanlar, aslında sanatı iğfal edenlerdir. Ve yaptıkları sanatın inkârıdır. Ey 'satış memurları' on bin kişi cezaevlerinde açlık grevinde, binlercesi de dışardan onları desteklemek için açlık grevine katılıyor, bu sizi ilgilendirir mi? İnsani sorunlara ilgisiz, etik kaygılardan uzak bir sanat ve sanatçı olabilir mi?

Elbet, dalga bir gün dönecektir. Utanç diye bir şey yeniden sözlüklere girecektir. Ey gazete adı altında karne dağıtan kapitalist patronlar ve her biri satış neferi olan anlı şanlı başyazarlar, köşe yazarları, satış koordinatörleri; toplumu çürüten savaş hangi ülkede sürüp gidiyor? Açlık grevlerinde ölenler, işkencelerde ölenler, kayıplar, vb. sizin için haber değeri taşıyor mu? Zulmü yok sayan kışkırtıcı vatanseverler elbette yok saymanın sonuçlarını göremezsiniz. Çünkü gözünüz kör, kalbiniz taşlaşmıştır. Sizin için önemli olan yağmadır, yağmadan pay almaktır. Unutmayın ki; her şey sonludur. Ama şimdilik dalga sizden yana ve böyle gitmeyecek... Ne diyelim şimdilik iyi satışlar...

Evrensel / 7 Ağustos 1995